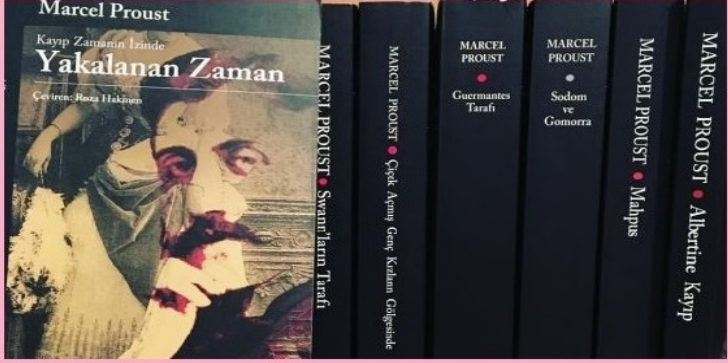

korona günlerinde kayıp zamanın izinde

yayına
hazırlayan

mustafa
sütlaş

aliye zorlu mit
ayşen mert
deniz gürel
emel kadör
hanife kurt
havana öngöçlü
lamia karamil
leyla kurtoğlu

haciosmanoğlu
nuray demirezer kay
rezan turhan
sema demirsoy
semra kılıçtepe
şebnem birkan

2020

korona günlerinde "kayıp zamanın izinde"
bir 'birlikte okuma' kitabı

**@elektronik kitap
korona günlerinde
"kayıp zamanın izinde"
bir "birlikte okuma" kitabı**

**kendi yayınım
hazırlayan: mustafa sütlaş
katılan ve katkıda bulunanlar:**

*aliye zorlu mit, ayşen mert, deniz gürel, emel kad r, hanife kurt,
havana öngeoğlu, lamia karamil, leyla kurtoğlu haciosmanoğlu,
nuray demirezer kaya, rezan turhan, sema demirsoy,
semra kılıçtepe, şebnem birkan*

**haziran 2021
kaynak gösterilerek ve bilgi verilerek
kısmen alıntılanabilir ve paylaşılabilir.**

**iletişim: mussut2@gmail.com
<http://www.sutlas.gen.tr>**

"aslında her okur, okuduğu esnada kendi kendinin okurudur. yazarın eseri, okura sunduğu bir görme aygıtına benzer; okurun o kitap olmasa kendinde belki fark edemeyeceği şeyleri görmesini sağlar. kitapta söylenenleri okurun kendinde tanınması, kitabın gerçekliğinin kanıtıdır; bunun tersi de bir ölçüde doğrudur, iki metin arasındaki fark, çoğu kez yazara değil, okura atfedilebilir. ayrıca, kitap saf okur için fazlasıyla yüksek düzeyde ve anlaşılmaz olabilir; bu durumda okurun, kendisine sunulan buzlu camla okuması imkânsızdır. ama başka özellikler (örneğin eşcinsellik), okurun doğru okuması için belirli bir şekilde okumasını gerektirebilir; yazarın buna güvenmemesi, aksine, okura azami özgürlük tanıyıp, "kendiniz deneyin bakalım, bu camla mı, şununla mı, yoksa ötekiyle mi daha iyi göreceksiniz," demesi gerekir. "

marcel proust,

"kayıp zamanın izinde - yakalanan zaman"

(s:218, çev.: roza hakmen, yky, 1. baskı, ekim 2001)

önsöz

gümüşlük akademisi edebiyat evi bünyesinde oluşturmuş bulunduğumuz **bahçeyazı okuma grubu** 18 mart 2014'ten bu yana geçen zaman içinde, bodrum-gümüşlük, istanbul ve izmir'de , yüzü aşkın insanın katılımıyla edebi okuma faaliyetlerini sürdürüyor.

bu sürede, yerli ve yabancı 90 farklı yazarın yüzün üzerindeki yapıtını okuduk, konuştuk, tartıştık. tümüne dair kayıtlarımız "**bahçeyazı**" adını verdiğimiz bir sitede (www.bahceyazi.com) güncel bir şekilde bulunuyor. sitemizde etkinliklerimize dair güncel bilgiler yanında, bu yazar ve yapıtlarla ilgili çeşitli bilgiler, yazı ve yayınlar ve üyelerimizin değerlendirmeleri de yer alıyor.

sitemizde ayrıca, türkiye'deki gelmiş geçmiş tüm yazar ve şair kadınları toplu olarak ve bir arada bulundurmaya, kadınların daha çok yazmasını teşvik edip, desteklemeyi ve güçlendirmeyi amaçlayan "**anlatan kadınlar**" adında bir de bölüm var. şu anda, okuduklarımız ve aramızda yer alanlar da dahil 322 anlatan kadının biyografileri, yapıtları, yapıtlarına dair yazılmış çeşitli yazıları,kendi özel sitelerinin bağlantıları ve bilgileri orada yer alıyor. sayıları sürekli olarak artıyor, içeriği de genişliyor.

alkım yayınları tarafından 2006 yılından itibaren haftalık olarak yayımlanan "**k edebiyat dergisi**"nin mevcut sayılarının içeriğine ve her sayıdan bir yazıya yine bu siteden erişebilmek de mümkün.

biz bu çalışmalarla edebiyat camiasına başka bir katkı sağladığımızı düşünüyoruz.

sitemiz en başından bu yana sürekli ve düzenli bir şekilde güncelleştiriliyor. bu siteyi oluştururken, amacımız hem grubumuzun üyelerine hem de edebiyata gönül vermiş, okuyan ve yazan insanlara, karınca kararınca katkıda bulunmak ve bir bellek oluşturmaktı. bu doğrultuda bildiğim ve elimden gelenleri yapmayı her zaman bir görev olarak düşündüm. o yüzden bunların arasına bir "kılavuz " e-kitabı da ekledim. "**nasıl okuyorum, nasıl değerlendiriyorum?**" adlı bu kitap, okuma grubu olarak ne yaptığımızı ve bunu nasıl yaptığımızı anlatan, tüm edebiyat okurları için bazı ipuçlarını sunmaya çabalayan bir el kitabıdır. bu el kitabında anlatılanların

somut olarak örneklendiği bir bölüm de yer almaktadır. söz konusu kılavuz gelişen bilgilerle zaman zaman güncelleştirilip ilgilenenlere son biçimiyle sunulmaktadır. grubumuz son dört yıl içinde bu çalışmalarına ek olarak edebiyatın köşe taşlarını oluşturan bazı yapıtları da toplu olarak ve birlikte okumakta, okurken üzerinde konuşmakta, tartışmaktadır. bu kitaplara dair faaliyetimizi de ayrıntılı bir şekilde ilgilenen herkese sunmak, bu kitapların daha çok ve kolay okunmasını sağlamak, gerçekleştirmek istediğimiz işlerden birisiydi. elinizdeki bu kitapla bu dileğimiz düşünceden uygulamaya geçmiş oluyor.

marcel proust'un "**kayıp zamanın izinde**" adlı nehir romanının bütününü okumanın güçlüğü pek çok kişi tarafından dile getirilmiştir. bu kitap o güçlüğü bir nebze de olsa aşabilmenin yollarından birini göstermekten öte, onu okurken destek alınacak bir kılavuz kitap niteliğine de sahip. oldukça kalabalık bir grubun bütün üyelerinin kitabı okudukları sırada fark ettiklerini, kitaba ve bölümlerine dair duygu ve düşüncelerini, değerli yorumlarını da içeren bu kitap, sunduğu arka plan bilgileri, bu anlamdaki kimi bağlantıları ve ek kaynakları işaret etmesiyle de romanı okumak isteyenlere yardımcı olacak, bu anlamda gerçekten de bir kılavuz niteliğine sahip bir yapıttır. oluşum hikâyesi kitabın içinde uzun uzun anlatıldığı için, burada sadece, bu çabaya omuz veren, emek harcayan arkadaşlarıma teşekkür etmek istiyorum.

ilk teşekkürüm bu kitapta anlatılan faaliyete katılan ve kitabın sonunda verilen listede adları yazılan 41 katılımcımıza olacak. onlar bu çabaya dahil olmasalardı elbette böyle bir kitabın ortaya çıkması söz konusu olamazdı. hiç birini diğerinden ayırdetmeden onların hepsine çok teşekkür ediyorum.

katılımcılarımızdan bir bölümünün adları fark edileceği üzere kitabın kapağında da yer alıyor. bu arkadaşlarım, faaliyetimizin değerlendirmesinde, diğerlerinden biraz daha fazla emek ve zaman harcadılar. yapılan işin anlamına dair değerlendirmeleri, kitapla süreç ilişkisine dair yorumları, özel bir bölümünü oluşturacak kadar önemli ve gerekliydi. bu amaçla herkese sorulan, ancak adları kapakta yazılı olan on üç arkadaşın verdiği yanıtlar bu kitabın **onuncu** bölümünü oluşturdu. onlara, duyarlılıkları ve bu anlamdaki katkıları nedeniyle ikinci kez teşekkür ediyorum.

onların altısı ise bu kitap için daha da çok zaman harcadı. sevgili **emel kadör, havana öngeoğlu, lamia karamil, leyla kurtoğlu haciosmanoğlu, nuray demirezer kaya ve sema demirsoy**, kitabın temel metni tarafımdan kaleme alınıp, kitap taslağı oluşturulduktan sonra, yazılanları baştan sona okudular, kontrol edip,

düzeltilmesi gereken noktaları belirlediler. kitabın bu hâle gelip, sizlerin önüne çıkmasını sağladıkları için onlara özellikle, teşekkür ediyorum. hepsi iyi ki varlar ve iyi ki hep birlikte böyle bir imeceyi gerçekleştirdik. teşekkür edilmesi gerekenler bunlarla sınırlı değil. proust'un yedi kitaplık nehir romanını türkçeye kazandıran sevgili **roza hakmen** ve bu kitapları yayınlayarak bize okuma imkânı veren **yapı kredi yayınları**'na da ayrıca teşekkür ediyoruz.

yine bu kitabın içinde adları verilen, marcel proust ve onun bu yapıtıyla ilgili yazılmış, çevrilmiş ve yayınlanmış yapıtların yazarlarına, çevirmen ve yayıncılarına, aynı şekilde bu romanla ilgili, araştırma, eleştiri, tanıtım ve bilgi yazılarını kaleme alıp paylaşan, akademisyen, eleştirmen ve edebiyatçılara da teşekkür ediyoruz.

son teşekkürümüz ise, bünyesindeki edebiyat evi olarak bize kucak açan, destekleyen, gümüşlük akademisi vakfı'nın kurucusu ve başkanı, değerli yazar, sevgili arkadaşım **latife tekin** ve akademi'nin yönetici sevgili **emre çetikaya** ve akademinin değerli çalışanlarına olacak. okuma grubu olarak teşekkür ediyoruz.

bu önsözü bitirmeden bu konu çerçevesinde bir de önerim olacak:

proust'un bu kült yapıtının tümünü 2020 yılında okuyabildim. bitirdiğimde de bu yapıtı tümüyle okuyanların çoğunun teslim ettiği bir gerçeği ben de fark ettim. kanımca bu yapıt yalnız edeyat severler tarafından değil, herkes tarafından ve yaşamlarının çok erken evrelerinden başlayarak okunmalıdır.

yapıtın 1913'te yayımlanan 1. kitabı, türkçeye ilk kez **y. kadri karaosmanoğlu** tarafından çevrilmiş ve 1942 yılında yayınlanmıştır. yapıtın tamamının çevirisini ise 2001 yılında tamamlayan tek çevirmen sevgili roza hakmen olmuştur. bu çeviri hâlen yky tarafından yayımlanmaktadır. yky, yedi ayrı cilt olarak yayımlanan bu kitabın yedinci cildini, son olarak 17. baskısını yayımlamıştır. bunun tüm kopyaları satılmış olsa bile, yapıtın bütünü'nün ülkemizde çok az sayıda kişi tarafından okunduğu çıkarımı yapılabilir. oysa okunduğunda anlaşılacaktır ki bu yapıt, yaşamını neredeyse bu yapıta adayan bir kişinin öznel duygu ve düşüncelerini yansıtmının çok ilerisinde bir niteliğe sahiptir.

ben yapıtı okurken eski bir hekim olarak, içinde her hekimin okuması gerektiğini düşündüğüm pek çok unsur saptadım. bunun başka alanlar için de aynı şekilde geçerli olduğu çıktır. dolayısıyla bu kitapta anlatılanların, hekiminden hukukçusuna, sosyoloğundan sanat tarihçisine, farklı alanlarda bir hizmet ya da bir yaratımda bulunan herkesin ilgi alanında olabilecek yüzlerce konuyu dile getirmesiyle de çok

değerli ve önemli olduğunu düşünüyorum. edebi niteliklerinin ötesinde yalnız bu özelliği bile, kitabın ona herkes tarafından okunmasının gerekli kılmalıdır.

herkesin bildiği "**gutenberg project**" içinde, yeryüzünde üretilmiş milyonlarca yapıt gibi, proust'un bu yapıtını da orijinal dili başta olmak üzere çeşitli dillerde yer almaktadır. bu dillerden birisini bilen ve internet erişimi olan herkes yapıta oradan rahatlıkla ulaşabilmekte ve okuyabilmektedir. ancak ne yazık ki çeviriler arasında türkçe yoktur. dolayısıyla tıpkı bu kitabın oluşması gibi, yapılacak bir başka imece ile "kayıp zamanın izinde"nin elbirliği ile bir kez daha türkçe'ye çevrilmesi, gönüllü ve hevesli bir ekip tarafından redakte edilmesi, sonra da gerek söz konusu proje içinde gerekse diğer yollarla okumak isteyen herkesin erişimine açılması bu anlamda çok önemli ve değerli bir katkı olacaktır.

elinizdeki kitabı, belki de böyle bir imecenin çıkış noktasını da oluşturabileceğini de düşünüyorum. bizler 2020 yılı içinde bir tam yedi ayda bir "ilk"i gerçekleştirdik ve bu kitabı el ve gönül birliği ile okuduk. bir başka topluluk bunu çeviri konusunda yapabilir.

10 temmuz 2021 sevgili proust'un **150.** doğum günü. biz, elinizdeki kitabı, ona adıyoruz. gelecek yıl ise, **18 kasım 1922**'de yaşamını yitiren yazarın **100.** ölüm yıldönümü olacak ve fransa başta olmak üzere tüm dünyada "**marcel proust yılı**" ilân edileceğini, türkiye'deki fransız kültürünün temsilcisi olan fransız kültür merkezi'nden öğrendik. muhtemelen proust ve onun bu yapıtı 2022'de çeşitli etkinliklerde anılacak. belki de bu zamana kadar yukarıdaki önerim gerçekleşir ve türkçe bilen çok daha fazla insan artık bu yapıta erişme imkânını bulabilir .

150. doğum gününde sevgili marcel proust'u saygıyla selamlıyor, bu kitabı ona sunuyor; içeriği ile kılavuzluk işlevinin gerçekleştirmesini ve bu konuda üretimde bulunacak herkesin yeni üretimleri için bir çıkış noktası oluşturmasını diliyorum.

mustafa sütlaş
10 temmuz 2021, gümüşlük-bodrum

önemli not: bütün "büyük"lerin neden olduğu her türlü ayrımcılığa itiraz ettiğim ve her zaman tam bir eşitlikten yana olduğum için bu kitapta "büyük" harf kullanılmamıştır.

bölüm: 1

sunuş

**korona günlerinde "kayıp zamanın izinde"
bir 'birlikte okuma' kitabına dair**

nisan 2020'nin ilk günleriydi. artık korona gerçeği, herkesin haberdar olduğu, birçok insanın çok korktuğu, bir kısmının da sonrasında nelerin olacağını düşündüğü zamanlardı. tanıdığım, iletişim içinde olduğum herkese genel olarak hitap ettiğim ilk mesajımı '27 mart'ta facebook üzerinden paylaştım. o mesajımda herkesin hem kendi beden ve ruh sağlığını koruması hem de toplum olarak bu salgını alt edebilmemiz için neler yapması gerektiğini anlatmaya çalıştım. benim gibi tek başına yaşayan pek çok insanın bu süreçten çok daha fazla etkileneceğini öngörüyor, bu konuda neler yapılabileceğini düşünüyordum. bunun iki temel gerekçesi vardı. ilki tek başına yaşayan insanlardan düzenli haber alabilmek, ikincisi de bir herhangi bir şeye yoğunlaşarak virüs ve bulaş korkusundan kurtulmaktı.

zaman ilerledikçe bunlara birlikte "**bir şeyler yapma**" düşüncesi eklendi .önce facebook üzerinden, sonra da bu amaçla oluşturduğum bir blogda şu metni paylaştım:

proust, kayıp zamanın izinde...

zor zamanlardan geçiyoruz.

bu zor zamanların ne kadar süreceği ise belirsiz.

bu zor zamanlarda ne kadarımızın yaşamda kalabileceği ise hiçbirimizin öngöremeyeceği bir gerçeklik.

ama yaşam yine de sürüyor. süren bu zamanı en iyi şekilde kullanarak geçirmek ise hem bir ödev hem de varolmanın gerekliliği. yaşayarak bildiğimiz üzere daha epey bir araya gelemeyeceğiz. en azından şimdilik doğru olan da bu.

üç yıldır okuma buluşmalarımız tatile girdiği zaman başlattığımız günlük okumalarımızı bu yıl yapıp yapamayacağımız da bilemediğimiz şeylerden birisi.

bu işin düzenleyicisi ve kolaylaştırıcısı olarak, bir süredir bunu aklımdan geçiriyordum. ulaştığım noktayı sizlere sunmak, önermek ve tartışmak istiyorum. muhtemelen herkesin yaşarken hissettiği gibi bu günler, zamanı var etmeye ve onu kendimize içkin kılmaya, onu aşmaya, onu hissetmeye en çok

çalıştığımız günler. tabii ki bir yandan onu an olarak kaydetmeye, bir yandan da değişimini izlemeye çalıştığımız günler.

*zamanla ilgili derdi olan pek çok yazar var. onlardan birisi de, bildiğiniz gibi **marcel proust**. onun yedi ciltlik "**kayıp zamanın izinde**" romanı, belki de bu ânın en iyi şekilde anlamımızı sağlayacak ve irdelememize imkân verecek bir yapıt. ben bu günlerde onu okumaya karar verdim. daha önce defalarca yaşadığımız gibi, birlikte yapılan ve paylaşılan her şey çok daha güzel ve anlamlı kılıyor yaşamı. o yüzden bu okumayı birlikte yapmayı öneriyorum.*

*kabul eden arkadaşlarımızla, tıpkı her haziran yaptığımız gibi haftanın **dört günü** (p.tesi, salı, perşembe ve cuma) **sat 17:00 - 18:00** arasında birlikte okumayı ve eş zamanlı olarak whatsapp hesaplarımızı açık tutup, oradan yazışarak konuşmayı öneriyorum. kabul edenlerle özel bir iletişim grubu oluşturacağım. bu faaliyet dünyanın her yerinden katılımcılara açık olacak. proust'un "**kayıp zamanın izinde**" adlı bu romanın yedi kitabı bitene kadar sürecek bu çalışmaya katılmak isteyenler ayrıntılar için lütfen bana "**özel**" bir mesaj yollasınlar. ayrıntıları onlara yazacağım.*

teşekkür ve sevgilerimle.

gümüşlük akademisi edebiyat evi olarak yaklaşık sekiz yıldır sürdürdüğümüz okuma buluşmaları çerçevesinde son üç yıldır her yaz haziran ayında gümüşlük ve bodrum'da yaşayan arkadaşlarımızla hafta içi her akşam buluşup, birlikte konuşup tartışarak kitap okuma etkinliği yapıyorduk. sırasıyla oğuz atay'ın "**tutunamayanlar**", james joyce'un "**ulysses**", dante'nin "**ilahi komedya**"sını böyle okuduk... çünkü böyle oylumlu ve derinliği olan kitapların birlikte okunması hem okumayı hem de anlamayı kolaylaştırıyordu.

her okuma dönemi sonunda bir sonraki dönemde hangi kitabı okuyalım diye düşünür ve bazı öneriler üzerinde konuşurduk. bu kez akla gelen kitaplar arasında biri de marcel proust'un "**kayıp zamanın izinde**" romanıydı ve işlediği temel konu olan "**kayıp zaman**" olduğu için bir adım öne çıkmıştı.

gerçekten de yaşamlarımız açısından kayıp sayabileceğimiz bir zamanı yaşamaya başlamıştık. bu, belki de yıllar sürecek, ucu görünmeyen bir zaman dilimiydi. söz konusu romanın farklı bölümlerini değişik nedenlerle okumuş, ona dair yazılan bazı yazılardan ve kitaplardan da haberdardım. o andaki düşüncem bu romanın belki de içinde olduğumuz bu günleri, en iyi şekilde anlamımızı sağlayacak, onu irdelememize imkân verecek bir yapıt olabileceğiydi. üstelik bunu sanal ortamın

imkânlarıyla herkesin kendi evinde yapması mümkündü. önceki yıllardan farklı olarak dünyanın her yerinden insanların katılabileceğini de düşünüyordum.

gerçekten de öyle oldu, duyurunun ulaştığı ve "ben de katılmak istiyorum" diyenler türkiye'nin farklı yerlerinde yaşıyorlardı, dahası türkiye dışından da talepler vardı. birkaç gün içinde toplam sayı '**kırk bir**'e ulaştı. yaklaşık **dokuz** aylık süre içinde bu sayının yaklaşık yarısıyla yedi kitaplık ve **üç bin seksen altı** sayfalık bir yapıtı okumayı tamamladık.

büyük bir deneyimdi ve belki de türkiye'de, hattâ dünyada ilk kez gerçekleştirilen bir faaliyetti. okuma bittiğinde katılımcı arkadaşlara bir döküm notu gönderdim.

bu notta şunlar vardı:

*13 nisan tarihinde dizi romanı okumaya başladık. haftanın dört günü (pazartesi, salı, perşembe ve cuma günleri) hep aynı saatte buluşarak önceden belirlenmiş sayıdaki sayfayı birlikte okuduk ve okurken de bu amaçla kurmuş bulunduğum whatsapp grubunda yazışarak okuduğumuz bölümlerle ilgili duygu, düşünce ve değerlendirmelerimizi eş zamanlı olarak paylaştık. yaz dönemine kadar hiç ara vermeden ilk üç cildini bitirdik. 13 eylül'de yeniden başladık ve aynı düzende olmak kaydıyla okumayı sürdürdük. 30 aralık 2020 tarihinde son kitap için yaptığımız zoom üzerindeki buluşma dahil, toplam "**yüz on dört**" okuma-konuşma oturumu yaparak hem kitabı hem de yılı bitirmiş olduk.*

*toplam sayfa sayısı **üç bin seksen altı** olan bu dizi romanı okumaya eş zamanlı ve kendi programına göre okuyarak katılan toplam kişi sayısı benimle birlikte **kırk bir**, buluşmalara aktif katılan kişi sayısı ise **otuz iki** oldu ve ortalama olarak her oturumda 28,84 sayfa okumuş olduk.*

*buluşmaların tümüne aktif olarak katılan kişi sayısı **iki** oldu. 100 oturum ve daha çoğuna katılan arkadaşlarımızın sayısı **dört**, 80-99 oturuma katılan **yedi**, 50-79 oturuma katılan **on bir**, 10-50 oturuma katılan **sekiz**, sadece birer oturuma katılan kişi sayısı ise **iki** oldu.*

kitapları okumadan önce kitapların yazıldığı ve anlatıldığı dönemlerin fransa'sında ve avrupa'sında neler olduğunu öğrenmeye yönelik bir hazırlık yaptık. diğer yandan bu dizi romanla ilgili olarak mehmet rıfat'ın kaleme aldığı "**marcel proust ya da bir roman yaratmak**" kitabı başta olmak üzere bulduğumuz ve erişebildiğimiz kitapları da asıl kitapla birlikte okumaya karar verdik.

sonra okuyacağımız kitapları günlük okunacak sayfa sayısını belirledim ve bunları işaretleyerek arkadaşlarıma ilettim. böylece okuyacağımız kitapların hangi bölümünün ne zaman okunup bitirileceği belirlenmiş oldu.

ilk günün okuma programını şöyle duyurdum:

kayıp zamanın izinde-I/ swann'ların tarafı

birinci bölüm: combray

I: sayfalar: 9- 53 (45 sayfa)

II: sayfalar: 53-191 (138 sayfa)

ikinci bölüm:

"swann'ın bir aşkı" sayfalar:195-392 (197 sayfa)

"memleket isimleri / isim" sayfalar:393-439 (46 sayfa)

toplam: 430 sayfa

okuma programımız da şöyle olacak:

1. okuma 13 nisan p.tesi: 9-36 sayfa

romanın başından, "annem mutlaka gelecekti!" cümlesinin sonuna kadar.

bu plan herhangi bir nedenle birlikte okumaya katılamayan arkadaşlar için bir görev tanıımıydı ve katılacağı sonraki oturuma gelmeden herkesin aynı yere kadar okuma zorunluluğu vardı. bu ise okuma sırasındaki birlikteliği, eş duygu ve düşüncelere sahip olma avantajını ve fırsatını yaratıyordu. whatsapp grubunda yazılanlar zaten hep orada durduğu için geri dönüp o bölüm okunurken nelerin konuşulduğu ya da tartışıldığını merak eden arkadaşlar tarafından okunabiliyor, kendileri de eğer isterlerse aynı konularda düşüncelerini paylaşabiliyorlardı.

arka plan bilgisi ve proust'un yazma biçimini de öğrenip, metnin içine girdikçe, önümüzde açık duran whatsapp paylaşımlarımız, değerlendirme ve yorumlarımız çoğalmaya başladı. söz edilen kimi ayrıntılar üzerine araştırmalar yapıyor, bilgileniyor ve bulduklarımızı da birbirimizle paylaşıyorduk. her kitap bittiğinde de özel bir oturum yapıyor, o sırada serbest olarak bitirdiğimiz kitaba dair toplu düşünce ve değerlendirmelerimizi paylaşıyorduk. bazı arkadaşlarımız bunları birer makâle formunda konuşma öncesinde sunuyordu.

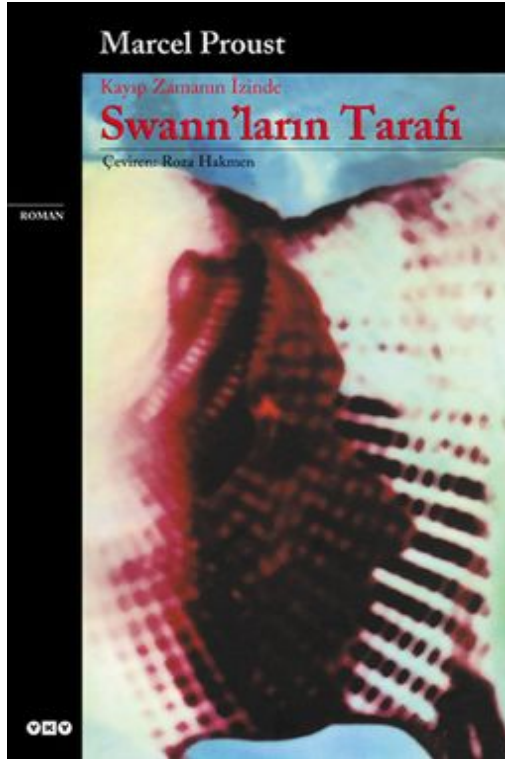
(önemli not: bu kitapta verilen sayfa numaraları, okuma faaliyetine katılan herkesin kendi okuduğu kitap ve basımına ait sayfa numaralarıdır ve standardize edilmemiştir.)

bölüm: 2

kayıp zamanın izinde

1. kitap

"swann'ların tarafı"

okuma süreci ve tartışmalarımıza dair bilgilerden önce bu büyük romanın birinci kitabının bir özetini burada paylaşmakta yarar görüyorum:

bu kitapta **swann'ların tarafı**'nın anlatıcısı marcel'dir ve hatırladığı her şeyi bütün ayrıntılarıyla uzun uzun anlatır.

1. bölüm "**combray**" üst başlığını taşır ve iki alt kısma bölünür. **ilk kısımda** anlatıcı marcel'in çocukluğu, annesi başta olmak üzere yakın çevresindeki kişilerle ilişkileri, onlara dair anımsadıkları dile getirilir. bu kişiler arasında büyükannesi, amcası, dayısı, halası ve teyzesi, evde çalışan kişiler ve değişik nedenlerle eve gidip gelen kişiler vardır.

anlatılan olaylar paris civarında küçük ve hoş bir kasaba olan combray'da geçer. *(kurgusal bir ad olan bu kasaba aslında fransa'nın illiers'idir. kaynak: celeste albert, "monsieur proust")* oldukça iyi eğitilen bir orta sınıf ailenin çocuğu olan marcel'in anlattıklarının arasında, kitaplar başta olmak üzere, estetik duyarlılığını da ortaya koyacak şekilde resim ve müzik, çeşitli objeler de yer alır. yine benzer biçimde aynı çevredeki yapılar ve sanatsal nitelikli her şey onun gözünden anlatılır. gündelik yaşamın kimi ayrıntıları ve alışkanlıkları, değişik ritüeller, yaşanılan döneme iz bırakan kimi olaylar ve değişik konular da bunlar arasındadır.

bu bölümde anlatılan kişilerden birisi de evlerini sık sık ziyaret eden, komşuları **m. swann**'dır. marcel'in ailesi onun, cemiyetin en yüksek çevrelerinde de tanındığını, galler prensi'nin yakın bir dostu olduğunu, cumhurbaşkanı ile arkadaşlık ettiğini o sırada bilmezler. karısı combray'a hiç gelmemiştir ve onunla geçinemediği sanılmaktadır.

swann'ın bir ziyareti sırasında, marcel'in her zamankinden daha erken yatması istenir. annesi, her zaman yaptığından farklı olarak, onu öpmeden ve "gecen hayırlı olsun, oğlum" demeden odasına gönderir.marcel, annesinin her gece kendisini öpmesine alışmıştır. o gece annesinin farklı davranmasına çok üzülür ve kırılır. misafirin ayrıldığı zamana kadar da uyumaz, annesi, kendisine kızgın olduğunu fark ettiğinde onu yatıştırmak için, bütün gece yanından ayrılmaz. marcel, annesinin bu tutumunun, kendi duygusal durumundan ve ona yönelik takıntısından kaynaklandığını söyler.

bu anılar gelişigüzel, birbirleriyle bağlantısı olmadan, parça parça dile getirilir. ona göre geçmiş bir araya getirmek insanın kendi istem ve iradesiyle mümkün değildir.

ardından, bir gün, marcel artık olgun bir insan olduğu zaman, annesi kendisine madlen kurabiyesi verir ve o da kurabiyeleri çayına batırarak yer. kurabiyenin tadı hatıralarını birdenbire belirginleştirir. bu olaydan yola çıkarak geçmiş bir bütün hâlinde anımsadığını fark eder. maktadır. bu, onun combray'daki çocukluk hayatının yeniden yaratılmasına imkân hazırlayan bir durumdur.

ikinci kısım da daha çok "combray" a ait ayrıntılardan söz edilir. bunlar üzerinde daha fazla durulur. marcel, hipokondriak halası **leonie**'yi ve onun sadık hizmetçisi **françoise**'yi hatırlar.

çapkın bir adam olan amcasının evinde bir gün, pembe elbise giymiş güzel bir kadın görmüştür, ondan da özel olarak söz eder. sonradan onun edette de crecy olduğunu öğrenecektir. aynı kadın daha sonra başka bir kimlikle marcel'in karşısına çıkacaktır. aynı dönemde dikkâtini çeken kişilerden birisi de yazar **bergotte**'dir. onun şahsî dostları arasında swann'a ve özellikle de swann'ın kızı **gilberte**'e hayranlık beslediğini anımsar.

bunun gibi, ebeveynleriyle birlikte iki kez kır gezintisine çıktığını da anımsar. bu gezintiler, aynı yolun iki farklı "**taraf**"ına doğrudur. her birinin kendine özgü özellikleri vardır ve iki farklı yaşayış tarzını temsil etmektedirler. marcel bunların anlamını sonradan kavrar. **meseglise** denen bir yol, ovanın ortasından swann'ın malikânesine giderken, diğeri yani **guermantes** yolu, nehir kenarından, guermantes adındaki asil bir ailenin malikânesine varmaktadır. guermantes düşesi, marcel' açısından aristokratik özelliklerin hepsini barındıran bir imge niteliğindedir.

combray kilisesi!nde bu kadını ilk kez gördüğü zaman çok heyecanlandığını dile getirir. diğ er hatıraları arasındaysa meseglise'nin mukimi swann'ın bir aşk hikâyesi de vardır. bu aşk macerası, yıllar sonra marcel'in hayatında büyük etkilere yol açacaktır.

ilk kitabın ikinci bölümü numarayla belirlmek yerine özel başlıklı iki ayrı kısımda anlatılır. ilk kısım "**swann'ın bir aşkı**"dır. bu bölüm m. swann'ın başından geçen bir aşk macerasıdır. hikâye, bay ve bayan **verdurin**'in yönettikleri ve oldukça şüpheler doğuran bir paris salonunda başlar. bu salonun müdavimleri arasında tanınmamış bir ressam, tanınmamış bir piyanist, maharetli olmasına karşın kültürlü sayılmayan genç bir doktor ve **odette de crecy** adında güzel bir "kaldırım yosması" da vardır. verdurin'ler açık fikirli insanlar olduklarından odette grubu dahil edilmiştir. odette bir dostu vasıtasıyla swann'la da tanışmıştır. sonrasında bu dostluğu daha da ileri götürür ve swann'ı, verdurin çevresindekilerle tanıştırır. swann'ın verdurin'lerle pek fazla ortak yanı yoktur, fakat odette'nin güzelliğinin tesiri altındadır, daha çok bu kadına yakın olmak amacıyla grupta yer almaktadır. swann, o zamana kadar, çok sayıda kadınla metres hayatı yaşayan biridir, ama hiçbirine ciddi olarak âşık

olmamıştır. ancak bu kadına tutkundur. oysa odette'in belirgin bir özelliği yoktur. bununla birlikte swann'ı nasıl kıskandıracağını ve peşinde dolaşmasını sağlayacağını çok iyi bilmekte ve bunu başarmaktadır. ne kadar fazla aldatırsa, kendisine o kadar derin bir aşkla bağlanacağını bilmektedir. m. swann kıskanç bir âşığın bütün acı ve sıkıntılarını yaşar. kadının özel mektuplarını okur, evine başkalarını alıp almadığını öğrenmek için geceleri onun evinin çevresinde dolanır, penceresini gözler. swann'a yazılan imzasız bir mektupta, odette'nin kötü şeyler yaptığı ve hattâ lezbiyen olduğu anlatılır. swann'ın araştırmaları da bu iddiaların genellikle doğru olduğunu gösterse de peşinden ayrılamaz. odette zamanla yine verdurin çevresindeki başka birine, **conte de forcheville**'ye yaklaşır. bu tutum verdurin'lerin, swann'ın aleyhine dönmesine yol açar. swann, sonunda, ona hiç lâyük olmayan bu kadınla evlenir ama artık onu eskisi gibi sevmediğini fark eder.

bu bölümdeki izleklerden birisi de verdurin'lerin evindeki buluşmalarda çalınan **vinteuil** isminde bir müzisyenin yazdığı bir sonattır. bu sonat, romanın bütününde farklı zamanlarda, farklı biçimlerde çalınacak ve marcel'in bu müzik dolayımındaki hissettikleri, yaşamındaki ve düşüncelerindeki değişimleri ifade etmesi açısından bir tür gösterge hâline gelecektir. bunun gibi **akdiken** başta olmak üzere çeşitli çiçekler, combray'daki kilisenin çan kulesi ve vitrayları gibi kimi yapıtlar, okuma, yazma ve yayınlama sürecine dair kimi ayrıntılar, marcel'in yeri geldiğinde dile getirdiği temel tartışma konuları arasında yer alacaktır.

ikinci bölümün son kısmı "**memleket isimleri / isim**" başlığını taşır. bu kısımda marcel, tekrar hatırladıklarına döner. çocukluğunda, swann'ın kızı gilberte ile champs-élysées'de oynadığını hatırlar. gilberte'in annesi ise odette'dir. swann, artık odette'yi sevmemesine rağmen, kızının hatırı için onunla evlenmiştir. seneler sonra marcel, büyümüş bir insan olarak, gilberte ve annesini gördüğü yere gider. önceki çağın gösterişli atlı arabalarının yerini artık "otomobil" denilen araçlar almıştır; kadınlar farklı elbiseler giymeye başlamıştır. bunlar, marcel'e üzüntü veren değişikliklerdir; zaman, insanları, yerleri, olayları ve hattâ anıları başkalaştırmış, bazen de tümüyle yok etmiştir.

planladığımız üzere 13 nisan pazartesi günkü ilk okumamızı yaptık, bunu yaparken zaman zaman aklıma gelen çeşitli sorular oldu. bilgisayarımda oluşturduğum "notlar" adlı dosyama, aşağıdaki görüleceği üzere çeşitli notlar koydum; zaman zaman da bunlar arkadaşlarımla paylaştım ve onlarla tartıştım.

***soru:** kitabın başındaki şu ithaf'ı nasıl yorumladınız, nasıl değerlendiriyorsunuz?*

*"sayın gaston calmette'e derin ve içten minnetimin ifadesidir.
marcel proust"*

burada söz edilen "içten minnet"in nedeni nedir sizce?

bu sorunun yanıtı kitabın yazılım ve ortaya çıkış hikâyesinde gizliydi ve aslında çok ilginçti. **mehmet rıfat**'ın bu dizi romanla ilgili yazdığı rehber kitapta (*mehmet rıfat - marcel proust ya da bir roman yaratmak*, 2009, yky) yer alan aşağıdaki ifade bizi bu konuda aydınlatıyor, yazım sürecini kavramamızı sağlıyordu.

[proust] ağustos 1909'da contre sainte beuve (sainte-beuve'e karşı) adlı çalışmasını mercure de france yayınları'na önerir. ama yayın yönetmeni vallette kitabı basmayı reddeder. bunun üzerine proust kitabını genişletmeyi sürdürür ve tam olarak bir romana dönüştürür. kasım 1909'da "combray" bölümünü daktilo ettirir ve tefrika edilmek üzere anlaşılmış olduğu le figaro'ya gönderir. 1910 'da le figaro'nun yönetmeni gaston calmette metni basmayı istemediğini bildirir.

1912-1913'te üç yayımcı daha (fasquelle, nrf ve ollendorf) romanı basmayı reddeder. sonunda romanın birinci cildi du côté de chez swann (swann'ların tarafı) adıyla proust'un tarafından bastırılır ve 14 kasım 1913'te grasset yayınları'ndan çıkar. (s:20-21)

bu ek bilgi sorunun yanıtını veriyordu ve kitabı okurken arkadaşlarıma şu düşüncelerimi bir not olarak ilettim:

yani bu romanın bu hâliyle doğmasının ardında o "ret" vardır. kötü evsahibi insanı ev sahibi yapar. figaro'nun müdürü de proust'u "kayıp zamanın izinde"yi yazmaya dürtten adamdır bence. dolayısıyla hem bir eleştiri, lâf çakma var hem de gerçek bir teşekkür. bu, tam da proust'a yakışan bir şey...

sadece kitapta yazılı olanları değil, onların dolayımında akla gelen kimi konuları not etmeyi sürdürdüm. bu bağlamda dikkâtimi çeken noktalara dair o günkü notlarım arasında şunlar vardı:

- kitaplarda yazılanlarla özdeşlik, birleşme buluşma hâli,
- ruh göçü, önceki hayat,

- rüya (freud, psikanaliz, oto-psikanaliz)
- saçların çekilmesi korkusu, neden?
- eşya insan ilişkisi-bilinen/bilinmeyen şeylerin ilişkisi,
- beden "başka"laşması, yabancılaşması, kimlik, kimlik karışımı,
- kendi vücudunu başka bir vücut olarak görmek (bacağın kadın olması), kadının tanıdık birisi olması, kavuşma isteği,
- hasta ve yolcu imgeleri (zaman),
- karanlık imgesi,
- beden hafızası, hafızanın işleyiş biçimi (indeks'in çeşitliliği),
- değişimin algılanması yalnız bilincin faaliyeti değildir, duygular da bunu imler, işaretler,
- başka türlü bir hayat?(s:13) nedir?
- fırıl fırıl dönen karışık hatıralar,
- nesnelerin betimlemesindeki ayrıntılar ve onlara canlıların özelliklerini yüklemek... canlılarla özdeşleştirmek,(14. sayfa)
- alışkanlıkların işlevi,
- hüznü faaliyetler: düşünmek ve hissetmek,
- golo kim?
- anneden ayrılmak, neden "maalesef"?
- çatışmayan ve çatışmalara tanık olmayan bir benlik,
- büyükannesini kaygılandıran şey: "benim iradesizliğim, sağlıksızlığım ve bunların istikbalime düşürdüğü gölge olduğunu bilmiyordum."
- anne öpücüğü ve onun beklentisi,
- mösyö swann'ın tek başına ziyareti(uygunsuz evlilik),
- sık sık ama azar azar,

doğrudan kitapta yer alan şu örneklerdeki gibi anlatımların da üzerinde durup, düşünüyorduk hâliyle.

marcel'in odasının işlevi:

pencereden içeri uzanmış çiçekli bir dal da rayihasını yayardı bu odaya. gündüzleri penceresinden roussainville-le-pin kalesinin burçları bile görünen, aslında daha belirli ve bayağı bir kullanım amacıyla yapılmış olan

bu oda, kuşkusuz kilitlememe izin verilen tek oda olduğundan uzun zaman boyunca dokunulmaz bir yalnızlık gerektiren bütün faaliyetlerimde yani; okuma, düş kurma, ağlama ve tensellik için, bir sığınak görevi yaptı bana. (s: 17)

burjuvaların özelliği:

swann'ın sürdüğü bu parlak yüksek sosyete hayatı konusundaki cehaletimiz, kısmen ölçülü ve ketum kişiliğinden kaynaklanıyordu şüphesiz ama kısmen de, o dönemde burjuvaların, toplumu, herkesin, doğumundan itibaren kendini ailesinin mevkiine yerleşmiş bulduğu ve istisnai bir meslek hayatının ya da beklenmedik bir evliliğin sağladığı fırsatlar olmadıkça bu mevkiden daha üst düzeyde bir kasta nüfuz edemediği, kapalı kastlardan oluşan bir tür hindistan gibi tasavvur etmelerinin sonucuydu.(s:22)

algı ve anlamlandırma:

ne var ki,hayatın en önemsiz ayrıntıları açısından bakıldığında bile, insan, herkesin gözünde özdeş, isteyen bir şartnameyi ya da vasiyetnameyi inceler gibi inceleyebileceği, maddi bir bütün teşkil etmez; sosyal kişiliğimiz, başkalarının düşüncesinin yarattığı bir şeydir. "tanıdığımız birini görmek" diye adlandırdığımız basit eylem bile, kısmen zihinsel bir eylemdir!(s:25)

anlatıcının derdi ne? :

yine de, swann'ın gelişi, aramızdan sadece birisi için azap dolu bir endişenin kaynağıydı; o da bendim. sebebi de, yabancı misafirlerin, hattâ sadece m. swann'ın olduğu akşamlar, annemin benim odama çıkmamasıydı!(s:29)

gazeteler ve yazarlık:

"buna bir itirazım yok," dedi swann şaşkınlık içinde. "benim gazetelerde eleştirdiğim şey, her gün dikkâtimizi önemsiz şeylere çekmeleri; oysa en önemli konuların işlendiği kitapları, hayatta üç veya dört kere okuyoruz.

madem her sabah gazetenin şeridini heyecanla koparıyoruz, demek ki bir değişiklik yapıp gazeteye, ne bileyim ben... pascal'ın düşüncelerini koymaları gerekir! (s:32)

çeşitli aforizma örnekleri:

ne faziletler var ki tanrım, bizi nefret ettirdin!" ah! ne kadar güzel!"(s:33)

güzel-edebi betimlemeler:

odama vardığımda, bütün çıkışları tıkamam, panjurları kapatmam, yatak örtüsünü açarak kendi mezarımı kazmam, gecelik biçimindeki kefenimi giymem gerekti.(s:34)

ilk gün okuma sonrasında bazı arkadaşların whatsapp grubunda paylaştığı notlardan da bir kaç örnek vereyim:

ayşen mert:

okuduklarım hem anne hem de bir zamanlar çocuk olarak düşündürdü beni. kendi hissettiklerim, çocuklar için neler hissediyorlardı... dediklerim, belli bir saatte uykuya giderlerdi, kendi odalarında yatmadan önce kitap okurlar ya da okuyanı dinlerler, misafir olunca biraz arka plana düşerler, işim olduğunda geçiştirmeye çalıştığım sorular... anneannemin dizinde uyumayı severdim, yatağıma götürmeye kalktıklarında uyumuyorum kiiii? huysuzlanırdım, büyüklerin konuşmalarını dinlemek hoşuma giderdi. okuduklarım ile sorguda gibi oldum. işaret edilen farklı noktalar için, katkılarınız için teşekkürler, ufuk çizgim sınırını devamlı taşıyacak gibi.

sultan tanrıverdi:

zamanın bize öğretildiği ve bizim de uymaya çalıştığımız saat ay gün yıl gibi tanımlanmış doğrusal işleyişinden farklı bir işleyiş vardır. anlar, anılar, beklentiler kaygılar, umutlar, öngörüler vb gibi gerek yaşantımız gerekse yaşantımızın zihnimizdeki izdüşümlerinin yarattığı farklı bir işleyiş diyebileceğimiz bu işleyiş proust oldukça ayrıntılı bir biçimde yansıtmakta... nitelikle saydığım birçok eserde zamanın bu işleyiş bir biçimde kullanılırken (bilincin zamanı da diyebiliriz buna) proust bunu büyük eserinin konusu yapmış.

bu notların ve onlara dair kimi düşüncelerin de yer aldığı ve okumayı yaptığımız akşamın gecesinde arkadaşlara şu mesajı yazarak katılım, katkı ve paylaşımları nedeniyle teşekkür ettim.

13.04.2020 / 21.53

sevgili arkadaşlar yeniden merhaba,

bugün güzel bir şey yaptık. bir kez daha teşekkür ediyorum sizlere. umarım sizler de benim kadar keyif alıyor, eğleniyor ve öğreniyorsunuzdur.

*ben sizlerden biraz daha önce ve muhtemelen biraz daha farklı başladım bu güne. günün ilk saatlerinde saat gece yarısını geçmiş, bire doğru yaklaşırken, gümüşlük grubumuzla okumaya başladığımız **john berger**'in "**g**" romanını okumaya başladım. bu romanda berger bir uluslararası ünlü kişilikle, guiseppe garibaldi'ye koştur yarattığı bir roman karakterinin doğduğu ana götürdü beni. o karakter 1811'de annesinin rahmine düştü. romana dair edindiğim bilgiler berger'in bu karakter ve onun meselelerine koştur kocaman bir zamanın hikâyesini anlatmaya başladığı yolunda. okuyor ve öğreniyorum. tabii ki çok sardı beni. sonra bugün akşam saat beşte başka bir karakterle tanıştık. onun adı yok. ama kim olduğuna dair tahminlerimiz var. marcel proust'un "kayıp zamanın izinde" romanının anlatıcısından söz ediyorum. "ben" demesinden yola çıkarak ve onun doğum tarihini de buraya da 1871 olarak kaydederek, "g"den yaklaşık altmış yıl sonra doğan birisi olduğunu söyleyebilirim. altmış yıl neredeyse bir ömür. kimbilir neler olmuştur o zaman zarfında. buraya tekrar döneceğim. sonrasında günlük okuma faaliyetime geçtim. sırada duran yeni bir kitaba başladım bugün. **romain gary** ya da **emile ajar**'ı tanıyor musunuz bilmem, bugün okumaya başladığım kitap onunla ilgili. bu kitabı araştırmacı bir fransız yazar **dominique bona** yazmış, onun yaşamını adeta bir roman gibi kaleme almış ve bu ödüllü biyografik kitaba da onun adını vermiş.*

romain vilniuslu (polonya) bir annenin 8.5.1914'te doğan oğlu. yani marcel proust'un "kayıp zamanın izinde" romanının yayımlanmasından bir yıl sonra doğmuş olan ve 1927'de nice kentine annesi nina ile birlikte on üç yaşındayken gelen genç bir delikanlı. geleceğin fransız büyükelçisi, concourt ödülünü iki kez alan tek fransız yazarı ve benim hayranı olduğum

kadınlardan birisinin, ünlü amerikalı sinema oyuncusu ve aktivist **jean seberg**'in ölümünden on dört ay sonra intihar eden kocası.

bu üç karakterin ortak bir noktası var: (bunu bilerek seçmedim, tümüyle bir rastlantı..) üçü de analarının kuzusu ve analarına tapıyor. şimdi sizlerle birlikte, onlardan birinin yaşamını izlerken, diğer ikisi bana, bu hâlin başka olasılık ve durumlarını irdelemem için rehberlik edecek.

bugün okuduğumuz delikanlının kendi çocukluğunu anlattığı dönemi okurken, romana da adını veren "zaman" konusunu diğer hikâyelerin ışığında tekrar düşündüm ve irdeledim .

bugün 13 nisan 2020.. dünyada "korona" adında bir virüsün hepimizi evlerimize tıktığı bir dönemi yaşıyoruz. bu bizim zamanımız, bu zaman ayrıca bu roman(lar)ı eş zamanlı okuduğumuz zamana denk geliyor.

proust romanını öğrendiğimiz kadarıyla 1909-1910'larda yazıyor. bu da romanın gerçek zamanı ve tam 1922'ye kadar 10-12 yıl sürüyor. yazar o romanın her satırını yazarken, tıpkı benim bu yazıyı yazarken etkilendiğim korona zamanı gibi kendi zamanından etkileniyordu. arkadaşlara verdiğim ödevlere bakarak bu zamanı irdelediğimizde sevgili **sema demirsoy**'un söz ettiği olayları öğreniyoruz. almanya ile fransa bir savaş hâlinde, dünya "modern" dünya olma yolunda ilerliyor bir yandan, ama bir yandan da örneğin musa dağı'nda, adana'da tarsus'ta yaşayan ermeniler kürt milisleri, yerel çeteler ve osmanlı askerleri tarafından katliama maruz bırakılıyorlar. fransız, amerikan ve ingilizler de oradalar, bazen seyrediyorlar bazen de onları oralardan kurtarmaya çalışıyorlar. proust bunları bilmiyor ya da yazmaya değer bulmuyor. aynı dönemlerde ingiltere ve fransa'da maden işçileri grevler yapıyorlar, kendi güvenlik güçleri ve madenlerin sahiplerinin tuttuğu görevliler tarafından katlediliyorlar. bunların hemen hiç biri marcel'in derdi değil. ne gam!

anlatıcımız o günlerde yazıyor ama o eğer kendisini anlatıyorsa (doğumu 1871 ve romanda anlattığı karakter o sırada 6-10 yaşları arasında bir çocuk) buradan yola çıkarak 1880'leri anlattığını düşünebiliriz. 1880 arkadaşımız **şengül döner**'in çıkardığı bilgilere göre fransa'da modernleşmenin ilk adımlarının da atıldığı yıl. eğer onun yazdıklarını anımsarsak "fransa'da 1870'de başlayan 3. cumhuriyet döneminin, bugün

de fransız demokrasisinin temelini oluşturan adımların atıldığı yıllar. en önemlisi de eğitim reformu. 1879'da sunulan eğitim reformu tasarısı ile okullarda laik eğitime geçiş, tarikatlardan temizlenme, laik atamalar yapılmasının önünün açılması. 1880'de de kadınların eğitimde ön plana alınması, kız liselerinin açılması ve erkek/kız öğrencilerin hepsi için din dersinin zorunlu olmaktan çıkarılıp, ders dışında isteğe bağlı olarak alınmasının mümkün olması, basın özgürlüğü, toplantı özgürlüğü, dernek kurma özgürlüğü, sendika, eğitim hakları, devlet/kilise ayrılığı vs. o yılların temel gündemleri."

bu ortamda anlatıcının zamanına geçiyoruz. yani 2020'den, 1909'a oradan 1880'e...

ama anlatıcı tuhaf birisi, bu bölümü yazarken birkaç derdi var. kendisini anlatmak istiyor. kendisinin bu hâlinin çıkış noktalarını bize göstermek istiyor. ama onun için zaman gerçekliği bile tartışılan bir olgu ve kavram. örneğin rüyalarından ve beklentilerinden söz ediyor, 'aristokrasi'nin burjuvalara nasıl baktığından, burjuvaların aristokratlarla dirsek temasını sürdürürken nasıl kendi düzenlerini oluşturduğunu ve toplumu nasıl şekillendirdiğini, değişen zamanla birlikte değer yargılarının da nasıl değiştiğini anlatıyor.

üstelik anlatıcı zamanının diğer bilgilerine de vakıf. meselâ freud'u biliyor ve onun "psikanaliz" yönteminden haberdar. rüyaların yalnızca zamanı boyutlandırmanın ötesine geçip insanın içini ve içindekileri de ortaya koyduğunun farkında ve bunu anlatısında bir unsur olarak kullandığında varacağı yerlerin de ayrımında.

zamanı, kâh üzerine katlanıp birleşen kâh açılıp dört bir yana dağılan kâh insanı küçültüp un ufak eden kâh evrenle ve tüm zamanlarla bütünleştiren bir şey olduğunun da farkında. buna pek çok dayanak buluyor kendince.

meselâ eşyanın da zamanı, dolayısıyla hafızası var. gerçi bunu insan üzerinden yapıyor ama bunun önemi yok. merdivenin verniği eğer bir insanı bir zamandan başka bir zaman götürüyorsa, o kendine özgü bir zamana sahip demektir. beden de öyledir. bedenin her uzvunun, her parçasının kendi belleği de vardır. anımsarlar, anlatırlar ve insanı belirli zamanlara götürürler. tıpkı merdivenin darabası gibi.

günümüzde post-feminizm buna bir ad takıyor "bedensiz organlar" diyor ve onlara birer kimlik, dahası bir erk imkânı tanıyor, dahası biyoiktidarın hem aracı, hem öznesi olarak bir konum atfediyor. proust bundan 110 yıl önce bacağına değen baldırının ona verdiği hazzı fark ediyor, o hazzı bazı kadınlarla özdeşleştiriyor ve onlarda var ediyor. bu varlık onun kimlik sorunsalını da tartışmaya başladığı nokta. bir tür yapısöküme uğrattırıyor kendi zamanını ve yeniden kurguluyor. okurken **çehov**'un **vişne bahçesi**'ne götürüyor bizi ya da **monet/manet**'in tablolarında anlatılan zamana.

sahi "zaman ne" ve biz/ben onun neresindeyiz dememiz, en azından bunu aramamız, peşine düşmemiz, anlamamız için ipuçları oluşturuyor.

bir yandan da bu zamanın aslında tümüyle insanın içinde süregiden bir zaman olduğunu ve hiç değişmediğini görüyoruz.

"g"iuseppe de, romain de farklı zamandalar ama aynı yerdeler: annelerinin rahminde, annelerinin beyninde, annelerinin onlara "ol" dediği, hattâ "öl" dediği yerdeler. onun için kendini anlatırken neredeyse tek mekânı saydığı "yatağı" onun için hem bir anne rahmi hem de evrensel rahim olan toprağa döndüğü yer, yani mezar.

sarsıyor bizi, bunları görmemizi istiyor. günlük gerçeklik vardır ve bir şeyler anlatır ama, o anlattığında her zaman varolan zaman üstü, zaman ötesi şeyler vardır diyor. bugün okuduklarımdan benim çıkarabildiklerim bunlar.

marcel proust tek değil. o kadar büyütmeyin, o kadar büyük de değil. büyük olan sizlersiniz, bizleriz. o metinlerden bunları anlayan, algılayan bizleriz. büyüklüğümüz de hepimizin bambaşka şeyler algılıyor, anlıyor oluşumuzdan kaynaklanıyor. ama bunu perçinleyen şey onların artık yeni bir şey yaratamayacak, bizim ise varolduğumuz sürece onlarınkini yorumlamak dahil pek çok şey yaratabilecek olmamız.

iyi geceler.

bu metine yanıt mesajını da daha o gün bitmeden yine aynı yolla okuma grubu üyelerinden sevgili *fusun arda* yolladı. yanıtı bir metinden yola çıkarak nerelere kadar uzanılabilceğine somut bir örnekti:

fusun arda: çok şey düşündüren harika bir metin olmuş. çok teşekkürler "bedensiz organlar" deyince ben de 'organsız bedenler', deleuze ve minör edebiyat üzerinden okunabileceğini düşündüm. bu gün felsefe üzerinden

yazan arkadaşımızın herakleitos'un oluş felsefesi ile parmenides'in varlık felsefesi sözü üzerinden proust'un oluş felsefesini içeren bu harika girişi ile güzel bir okumaya başladık diye de düşündüm. ilerledikçe neler göreceğiz bakalım tekrar çok teşekkürler. iyi geceler

ertesi günkü okuma da ondan farklı değildi, kitapla ve birbiriyle yeni tanışmış olmanın yabancılığı yavaş yavaş kırılmış konunun aslına dair konuşmalar da yapılıp olmaya başlamıştı.

nalân arman:

hafızayla ilgili epey kafa yoruyor anlatıcı. iradi, zihinsel hafızadan söz ediyor örneğin, hemen hatırladıklarımız, her an zihnimizde olanları barındırıyor. bir de su yüzüne çıkmamış olanlar var. işte onlar hiç ihtimal vermediğimiz bir nesnenin tadı ve kokusuyla yüzeye çıkıyor. bunu "genişleme" kavramıyla anlatıyor. bu bana çok etkileyici geldi. genişleyip ortaya çıkma hâli. zaten mekânla, kişilerle ilgili anlattıklarında hep bu genişlemenin izlerini görüyoruz. ayrıntılı koku ve tatla ilgili betimlemelerde. aşkla ve bağlılık-bağımlılıkla kurduğu ilişkilerde.

okuma sırasındaki ve sonrasındaki paylaşım ve tartışmalar yapılırken ilk haftanın sonunda katılımcılardan bir değerlendirme yapmalarını ve birlikte okuma sırasında daha özen göstermemiz gereken konuları belirtmelerini istedim. gelen yanıtları da dikkâte alarak şöyle bir kurallar silsilesi oluşturdum ve paylaştım. bunun, böyle bir şeyi ilk kez yaptığımız için devamlılık açısından gerekli ve zorunlu olduğunu düşündüm:

mustafa süttaş:

etkinliği değerlendirmeye yönelik talebim üzerine mesaj ve önerilerini gönderen arkadaşlara öncelikle teşekkür ediyorum. bu değerlendirme ve önerilerden sonra çalışmamızın devamına dair şunları belirtmenin ve altını çizmenin gerekli olduğu kanısındayım. bu konularda özen göstereceğinizi umuyor, bunun da bu faaliyetin anlamını ve değerini büyüteceğini düşünüyorum. en başta yolladığım çağrı mesajından da anlaşılacağı üzere bu faaliyetin iki çıkış noktası vardı. ilki gümüşlük'te üç yıldır haziran aylarında sürdürdüğümüz birlikte kitap okuma programının covid salgını dolayısıyla biraz öne çekilmesi ve sanal ortamda yapılmasıydı.

ikincisi ise covid günleri nedeniyle izolasyona maruz kalan arkadaşlara bir etkinlik çerçevesinde "çok olma / birlikte olma / bir somut uğraşı birlikte yapma" imkânını sağlamaktı.

grup içinde bu deneyimi daha önce yaşayan arkadaşların bileceği gibi bu etkinliğin yıl içinde yaptığımız diğer okuma etkinliklerinden temel farkı "birlikte ve sesli okunup, okunduğu sırada akla gelenlerin, duygu ve düşüncelerin konuşulması"dır.

mesajımda bu girişin ardından kitabın sonundaki ekler bölümünde yer alan kurallar dizisi sıralanıyordu.

kitabın çok boyutlu, çok derinlikli, çok konulu, çok ayrıntılı, çok farklı temaları ve kişileri anlatan, pek çok yapıta ve yazara göndermelerde bulunan bir büyük yapıt olduğunu fark ettikçe ilgimiz, merakımız ve okumaktan aldığımız haz büyüdü.

kâh anlatıcı marcel'e kâh yazar marcel proust'a kızarak kâh onları severek okumayı sürdürdük. bu arada okuyan arkadaşlarımızın sahip oldukları bilgiler, ilgi ve yönelimleri de paylaşıldıkça hepimizde yeni ufuklar açıyor, her birimiz proust'a benzer biçimde düşünmeye, onun anlattıkları ve okuduğumuz yazıyla hemhâl olmaya çalışıyorduk.

bu arada covid giderek hızlanan bir şekilde artıyor, her kafadan bir ses çıkıyor, umut ve umutsuzluk, hastalık korkusu ve bunun toplumda, hattâ dünyada yol açacağı olumsuzluklara dair kaygılar, bu arada da spekülasyonlar ve komplo teorileri gırla gidiyordu.

bunların olmasına neden olan tek şey ise ihtiyacımız olan bilgilerin açık ve net olarak ayrımsız herkese verilmemesiydi. hükümet, sağlık bakanlığı ve onların oluşturduğu danışma kurulu her şeyi tek başına belirleyen yapıları ve tek yönlü bir iletişimle, doğrudan çevremizde olanlara yönelik tanıklıklarla, sosyal ağlarda paylaşılanlar dışında bilgiye de erişimimiz söz konusu değildi.

sonradan okuyacağımız dizi romanın beşinci cildi olan "mahpus"taki gibi kendimizi evlerimize hapsedmiştik. ama bizlerin bir farklılığı vardı, haftanın dört günü bulunduğumuz yer neresi olursa olsun, aramızdaki mesafe ne kadar olursa olsun aynı saatte, evlerimizde bilgisayar ve tabletlerimizin başında oluyor ve hep beraber marcel'in anlattığı yerlere gidip onun yaşadıklarını öğreniyor ve o sırada onları yaşıyorduk. başka bir deyişle edebiyatın gücünü hissediyorduk, bize koronanın kısıtlamalar yaratan gerçekliğine karşın büyük bir özgürlük vaadediyordu. o bir saat

içinde yaşadığımız ortak duygular ve birbirimizden öğrendiklerimiz, ifade ettiğimiz farklı düşünceler bizi korona'ya karşı daha dirençli kılıyordu.

elimizde bir bilimsel inceleme sonucu yok, bunu biliyorum ama yine de vücut dirençlerimizin en üst düzeyde olduğunu hissediyordum. mutsuzluk ve umutsuzluk, gelecek ve hastalık kaygısının en azından o anda bizimle olmadığını eş zamanlı olarak fark ettik. o andan sonra da yılın sonuna kadar marcel ve proust içinde yaşadığımız evlerin, mekânların bir bireyi oldu.

ilginç olan yanlardan birisi giderek hem kişilerle, hem anlatılanlarla hem de düşünme tarzımızla ilgili bazı koşutluklar kurmaya da başlamamızı. bunlar arasında en çok yaptığımız tıpkı marcel gibi iki karşıt düşünce ya da bakışı eş zamanlı olarak yaşamımızın içinde bir arada var edebilmek ve bunu görmeyi başarabilmektir. çünkü koronanın da tek bir boyutu ve gerçekliği yoktu, dahası o çokluk zaman zaman zıtların birlikteliğini ortaya koyuyordu.

örneğin herkesi aynı şekilde etkileyerek bir tür küresel eşitlik yaratmıştı ama o eşitlik sonuçları itibarıyla çok büyük bir eşitsizliği de yaratıyordu. ölenler daha çok yaşlılar, yoksullar, çeşitli nedenlerle dezavantajlı durumda olanlardı. korona ve o çerçevede alınan önlemler yaşlıları özellikle daha doğrudan ve daha derin bir şekilde etkilerken, okuyan kişiler olarak genel olarak ileri yaşlarda olmamıza karşın bu hastalığı kendimize kondurmuyor, sanki bize bulaşmaz diye düşünüyorduk.

kayıp zamanın izinde olmak, adetâ bizi başka dünyaya götürüyor ve bu dünyada olan bitenden koruyordu. bir yıl boyunca çevremizdeki pek çok insan hastalığa yakalanıp bazıları ne yazık ki yaşamlarını da yitirdiği hâlde bizler sanki bilmediğimiz bir nedenle o kadar çok etkilenmiyorduk. bu direnme gücünü birbirimizden ve üstlendiğimiz sorumluluktan alıyor olmamız yüksek bir olasılık gibi geliyor, en azından böyle ifade etmek bize iyi kılıyordu.

öte yandan kitapları okuyup bitirdikçe evrenimizin genişlediğini hissediyorduk. bu genişleme hem dışarıya hem de içeriye doğruydı.

meselâ kitapta tartışılan kimi konularla ilgili şöyle düşünceler kaleme almaya ve paylaşmaya başlamıştık:

mustafa sütlaş:

okuduğum kadarıyla bergson, beden ölümünden sonra bilincin sürdüğünü olgu olarak ifade ediyor ama bunun nasıl olabileceğine dair bir

açılım getirmiyor. proust bu sözleri söylediği dönemde genetik bellek ve kolektif bilinçdışı konusunda bugün bildiğimiz şeyler bilinmiyordu. belki de bergson bunlara dair bazı işaretler, saptamalar yapmış olabilir diye düşünmek de mümkün. zamana dair farklı teoriler de var. son olarak einstein'in fiziğindeki "zamanın bükülmesi" teorisi de bilincin belki kendi kendine boşlukta gezen bir şekilde değil, bazı araçlarla bir yerden başka yere aktarılmasına dair bazı olguları açıklayabilir. her şeyi aydınlanma felsefesinin yöntemleriyle açıklamak ve "kesin" yargılara varmak çok da doğru görünmüyor bana...

proust sadece doğrudan bu kitapta yazdıklarıyla değil, başka yazılarıyla da bu okuma sürecinde bize katılıyor ve bizimle tartışmayı sürdürüyordu. yukarıdaki sözlerle de yanıt mahiyetinde olan bergson felsefesine dair düşüncelerini yayımlanmamış bir notunda şu cümlelerle dile getiriyordu:

"bu noktada seçkin bir filozoftan, büyük bergson'dan farklı düştüğümü üzümlere görüyorum. onunla anlaşılamadığım pek çok konudan sadece birine değineyim. mösyö bergson bilincin bedenden taştığını ve onun ötesine geçtiğini öne sürüyor. bellek ya da felsefi düşünce söz konusu olduğunda bu elbette böyledir ama mösyö bergson'un kastettiği bu değil. ona göre, tinsel öge, fiziksel beyinle sınırlı olmadığı için, ondan sonra da yaşayabilir ve yaşamak zorundadır. ne var ki herhangi bir beyin travmasının sonucunda bilinç de zayıflar, dumura uğrar. sırf bayılmak bile bilinci ilga etmek demektir. şu halde bedenin ölümünden sonra da bilincin sürüp gideceğine nasıl olur da inanılabilir?"

aynı konuda yani **zamana dair düşüncelerim** konusunda kitabı okumaya başladığımız dönemde aldığım bir başka not da şöyleydi:

geçmiş: eskide olan an; olan, (var/yok, eksiklik ve boşluklarıyla vardır) hafıza ve belleğimizdeki izleri kadarıyla biliriz, eşyalarda / nesnelerde / şeylerde de olabilir. uygun yöntemlerle onları da biliriz, izlerini okuyabiliriz.
şimdi: an bedenimizde, bilincimizde ve dokunduğumuz nesnede duyulur, hissedilir, fark edilir.

gelecek: henüz yaşanmamış/yaşanıp yaşanmayacağı da belirsiz an, zaman dilimi. sadece hayalimizde ve düşüncemizde yer alır, var sayılır, düştür, düşüncedir.

soru: "ben/biz olmasam(k)..."

geçmiş, şimdi, gelecek var mı?

yani kendi başına ve benim dışımda (bir nirengi noktasının ve algılayanın dışında) var mı?

soru: *eğer varsa o zaman kanıtı ne?*

sadece bir bilgi ya da inanç, varsanı mı?

yoksa o zaman, zaman bana / bize göre var olan, şekillenen ya da tabii bir olgu mu?

bu olguyu kasteden bir kavram ne?

nesnel olarak yoksa (bensiz / bizsiz, bağımsız) o zaman nedir?

zamanı ışıkla kıyaslarsak ışık gibi o da bize bağlı değildir. kendinde bir şeydir. bizim algılama işlevimiz olsa da olmasa da bir nesne olarak, nesnel olarak vardır ve boşlukta akıp gider. ben/biz ancak değiştiğinde onu fark ederiz. değişmeden önce benim bilmediğim, bana değmeyen, bir yerlerden geçmiştir. beni geçtikten sonra da bilmediğim yerlere doğru gidecektir. eğer zaman ben/bize göre şekilleniyorsa o şekillendiği andaki ben/biz o ana ait, özgü bir ben/biz olurum. ve o anki ben/biz şimdiki ben/biz'den farklıdır ve o ana özgü bir ben/biz olarak o anda yani geçmişte kalır / kal(m)ıştır).

o zaman ben / biz hep şimdinin / şimdiki anın beni / biziyim(z).

ve tüm geçmiş, geçmişteki şimdiler, o anların ben/bizleriyle doludur.

eğer geçmişe gidebilsem onları orada, kendi anlarının, şimdilerinin içindeki birer ben/biz olarak onları görüp hissedebilirim, yaşayabilirim, öğrenebilirim ve anlattıkları da şimdiki ben/biz'imın içinde yer aldığından bilirim. ancak o andaki ben/bizler için şimdi ki ben/bizler bilinir şeyler değildir. tahmin edilir şeyler bile değildir.

o zaman gitmeden de ben/biz o ana dair bazı şeyleri eğer kayıtlar yeterliyse bilebilirim, anımsayabilirim.

(aç parantez-kayıtlar:

** gerçek zamanlı birebir kayıtlar: teyp, video kaydı vb.*

** kronolojik kayıtlar: burada iki nokta kaydedilir: anın adı/simgesi, içeriğinin tanımı, süresi*

** bilgisayar(logic) kayıtlar: burada olgular ve kavramlar vardır.*

adı/simgesi yine vardır ama net ve tam tanımlanabilir simgeler değildir, çoklu ve ilişkiseldir. içerik ya bir akılsal hareket (serim-düğüm-sonuç, tez-antitez-sentez, soru-mantık-çözüm, vb.)

zamansallığı belirsiz, ancak kesinliği ve içeriği ilişkiselliği tanımlandığı kadarıyla oluşan bilgisel kayıtlar.

** simgesel kayıtlar: bunlar ancak diğer kayıtlarla bağlamaları bilinirse kendini, kendi anlamını onların üzerinden serbest bırakan kayıtlardır. kayıtların kaybolması/değişmesi (unutma) kapat pazantez)*

hafızada bu kayıtların hepsi vardır. bunlar eğer anlık bellekten kalıcı belleğe geçmişse beynin içinde bir yerlerde durmaktadır. bunların geri çağırılması ise onları simgeleyen adlar, bilgiler ve simgeler üzerinden sağlanır. dolayısıyla her şeyiyle anımsamayız. bunun için bazı yetiler, özellikler ve alışkanlıklar gerekir.

dolayısıyla bunlardan çıkacak iki önemli sonuç vardır:

- 1. zaman içindeki bizler şimdiki biz gibi bağımsız olarak vardır. (zaman içinde yolculuk yapabilirsek onları o anlarda bulabiliriz)*
- 2. o anlara dair bilgi onları geri çağırma yolları düzgün işliyorsa sağlanabilir. (geri çağırma için gerekli araçlara tam olarak sahip olmak gerekir. çünkü bu kayıtların kalıcılığı ve sürekliliğiyle ilgili sorunlar vardır.*

bu notlar böyle kendi başına okunduğunda yani romanda anlatılanlarla bağlantısı kurulmadığında abuk sabuk, deli saçması gibi gelebilir. oysa bir nehir gibi akan metin içinde bu tür düşüncelerin ve aşağıdaki gibi başkalarının akla gelmesi kaçınılmazdır

onlara dair bir başka örneği de (ilk hafta içinde, 20.04.2020 tarihinde) yaptığım bir paylaşıma da burada yer vereyim:

*geçen haftaki değerlendirmelerimden birinde söz ettiğim proust'a yönelik megalomani ve ben merkeziliğin ardında aslında bir tür değersizlik hissi de var bence. yaşamıyla özdeşleştirilmiş yapıtının geri çevrilmiş ve sonra bunun ancak parası verilerek basılmış olması ona çok ağır gelmiş ve bunu hep hissettiriyor bence. yazar çizerler arasında birçok tanıdığı, yazılarını olumlayan, hattâ işbirliği yapan birçok insan olmasına, çok ünlü insanlarla aynı çevrede yer almasına karşın yeterince olumlanmamaktan örneğin bir **anatole france** gibi görülmemekten kaynaklanan bir aşağılık kompleksine sahip bence.*

buna iki şey de etki ediyordur mutlaka: birisi eşcinsel oluşu, ikincisi de tıpkı onun gibi değiştiremeyeceği bir özelliği "aristokrat" kökenli oluşu.

iki arada bir derede kalmış bir adam ve bu özellikleri onu mükemmeli yaratmaya, mükemmelmeliğe yönlendiriyor.

ama bu mükemmel yaratının içinde de her zaman iki uç bir arada. çoklu, çok anlamlı ifadeler ve çok dillilik, bunları ifade etmesine imkân tanıyan her şeyi kullanmasına yönlendiriyor onu.

ama izlekleri hep aynı: çok(aşırı)/yok cinsellik, aşağılama/aşağılanma, banallik/sıradanlık korku ve kaygısı, başarısızlık/yıldız olamama olasılığı, hep olduğundan farklı görünme arzu ve isteği, en çok da annesiyle olan ilişkisi ve sevgi açlığı...

şimdiye kadar okuduğum kadarının bende yarattığı, proust'a yönelik değerlendirmem böyle. doğru olup olmadığını okudukça göreceğiz.

toplam 15 oturumla 1. cildi bitirmiş olduk. tarih 7 mayıs'ı gösteriyordu ve 8 mayıs'ta yine aynı saatte yaptığımız buluşmada birinci kitabın bütünü üzerinde konuştuk. arkadaşlara bu konuşma öncesinde değerlendirme düşünce ve yorumlarını yazılı olarak yapıp paylaşabileceklerini belirtmiştim. böyle bir hikâyenin anlatıldığı toplam 430 sayfalık romana dair yazışma ortamında paylaşılan değerlendirme ve yorumları aşağıda paylaşıyorum. önce benim yorum ve değerlendirmem:

mustafa sütlaş:

gerçekten dört haftadır güzel bir "şey" yaptık. okuduk, anladık, çoğaldık, anlamları ve proust'un metnini çoğalttık. buna katkıda bulunan herkese teşekkür ediyorum. iyi ki varsınız.

13 nisan'daki ilk buluşmamızdan sonra 14 nisan'da bir metin yazmış ve paylaşmıştım. aslında romanın temel unsurlarına dair hissettiklerimi orada dile getirdim. onları yinelemek istemiyorum ama bu yazının arka planı olarak onun da anımsanması gerektiğini düşünüyorum. merak edenler geçmiş kayıtlara bakabilirler.

öte yandan bu kitabı değerlendirirken, "nasıl okuyorum"da anlattığım gibi yazarı anlamanın ve öğrenmenin, çıkarımlarımızı ve ulaştığımız sonuçları büyütecek önemli bir unsur olduğunu tekrar vurgulamak istiyorum. henüz

okumamış olanlar varsa onu da sitemizden indirip okurlarsa, işlerine yarayacağı kanısındayım.

ancak proust'un kimliğine dair her şeyi burada anlatmak mümkün değil ne yazık ki. şimdi sadece bazı önemli noktaları vurgulamakla yetineceğim.

proust aristokrat bir aileye sahip. babası katolik, annesi ise yahudi bir ailenin çocuğu. babası rahip olmaktan son anda vazgeçip tıp eğitimi görmüş, hekimliğinin yanında sağlık alanında yöneticilik de yapan, üst düzey devlet görevlileri yanında neredeyse herkesin tanıdığı bildiği ünlü birisi. annesi de hatırı sayılır maddi varlığa sahip bir kişi. kendinden küçük robert adında bir erkek kardeşi var. marcel yapısal olarak zayıf ve naif bir kişilik, çocuk yaşlarından beri bir kız gibi yetiştirilmiş. (örneğin aile albümlerinde kız kıyafeti giymiş bir fotoğrafı var) ailenin ekonomik sorunları olmadığı için yaşam koşulları oldukça iyi. baba çalışıyor ama, ailenin iki kanadının kadınlar onu sarıp sarmalamış durumda. babasını algılayacak noktaya geldiğinde, onun aslında yaşadığı çevrenin dışında duran bir kişilik olduğunu fark ediyor. başka bir deyişle marcel aslında "babasız büyüyen bir çocuk". bu onun yaşamındaki önemli unsurlardan birisi bence. babanın sevgilisi olan bir kadın var ve o ikili bir yaşam sürdürüyor. anne ise bu durumu bilen ama ses çıkarmayan bir kadın. (baba, sevgilisinin kızıyla daha sonra kendisi gibi doktor olan küçük oğlu robert'i evlendirir. ona göre büyük oğlu marcel "iktidarsız", dolayısıyla soyu sürdüremeyecek bir erkektir -baba, ergenlik döneminde cebine para koyup onu bir geneleve gönderdiği biliniyor. ancak proust orada daha kadına yaklaşımdan boşalır ve bunu da bir mektupla bir arkadaşına yazar, bu mektup babasının bu yöndeki kanaatinin de nedenidir-) bu iki olgu, yani babasızlık ve kız gibi yetiştirme bence marcel'in yaşamını şekillendiren iki önemli dinamiktir.

burada astım gibi bir fiziksel rahatsızlığın da etkisinden söz etmek de gerekir. (ancak onun astımı da sık görülen örneklerden bir hayli farklıdır ve ona dair tartışılan konulardan birisidir) o günün koşulları ve hastalıklara dair algılar düşünülünce genç yaşlarından itibaren böyle bir "öldürücü" hastalığa yakalanmak çok önemli bir durumdur ve bunun da yaşamı etkilememesi olanaksızdır. bu etkilerin başında da sürekli bir ölümlle

çatışma hâlinde oluş, yaşamı derinden etkileyecek bir durumdur. bu unsur da eklenince marcel'in annesine aşırı düşkünlüğü daha kolay anlaşılacaktır. öte yandan babadan ayrı bir annenin çevresinde toplanan yine aristokrat kesime bağlı erkekler vardır ve onların çok sevdiği annesini elinden "kapma"ları olasılığı yüksektir. dolayısıyla anneye düşkünlük, bu durumda kıskançlığı ve karşılaştığı her kadınla annesiyle olana benzer bir ilişki içinde olma hâlini gündeme getirmektedir. annenin ona, belki de bir kız çocuğu sevgisiyle bağlılığı, onda kadınlara yönelik arzuların kökeninde yatan bir unsur olarak çok erken dönemlerde başlamış olabilir. kız gibi yetişmek, naif ve duyarlı olmak, ânlı ve ânın muhafaza edilemesiyle ilgili kaygılar onu ânı zaptetmeye yöneltir ve yazmaya başlar.

bu ortamda aldığı kültür ve çevresindeki kişiler de buna kuşkusuz katkıda bulunacaktır. bu noktada ikili bir yaşam sürmeye başlar. biri gerçek hayatta yaşadıkları, diğeri ise o gerçek hayattan yola çıkarak hayal ettiği ve o hayalleri yazdığı yazılardaki dünyanın içindeki hayatı. ve hayatlar. (bu noktada özellikle 'hazlar ve günler' başlığı altında toplanmış yazıları, kayıp zamanın içinde romanında yer alan olaylarla birlikte okunduğunda bu hayallerin gerek yazımsal dinamikler gerek de gerçekliği ifade etmek bakımından o hayallerin neler olduğunu anlama algılama bakımından çok yararlı bir değerlendirme ölçütü sayılabilir.)

bu ikinci hayatın içinde arzuların bazıları daha baskındır. bazılarını net olarak tanımlasa da onlar sürekli değişmekte ve dönüşmekte kendisinin de anlayamadığı yeni hâllere bürünmekte, böylelikle gerçeklikten uzaklaşmakta ve başka bir gerçekliği var etmektedir.

işte bu dönemde yazdıklarıyla yaşamındaki kimi unsurların bileşkesi tüm yaşamını şekillendirmiş, yazıyı yaşamın içine, yaşamı yazının içine karıştırmıştır bana göre.

saint bouve'le ilgili yazı ve kurgu metin üzerindeki tartışması tam da bu nedenle ortaya çıkmıştır. çünkü ona karşı savunduğu da, onun söylediği de doğrudur. bence de insanın yazdığı yaşamıyla aynıdır . yaşamı ve onu oluşturan unsurlar ne kadar çok bilinirse yazı da anlam da o kadar kolay anlaşılır. burada yazılanların mutlak doğrular olarak kabul edilmesi

gerektiğini söyleyemiyorum kuşkusuz; ama yazı bazen gerçeği, olanın tersini, zıddını anlatarak da ifade eder.

ben birinci cildi okurken metni tüm bu unsurların ışığında değerlendirdim. ayrıca benim önemseydiğim yan düşüncelerini nasıl yazdığıydı. bu açıdan özel dikkât gösterdiğim iki noktadan **birincisi**, bergson'un felsefesinin, (her ne kadar proust bunu farklı açılardan açılardan ele alıp sağlığında itiraz etse de) yani bir kuramın, bir kurgu içinde yeniden var edilmesidir.

"var edilmesi" diyorum çünkü sadece anlam olarak değil, bence uygulama olarak da proust'un bunu yaptığı yerler var. yani yazdığı metin, tıpkı kendisi gibi, kendine özgü ve özel bir belleği olan bir "şey", bir "nesne"dir. bu, düşüncelerin üzerine yazıldığı kâğıt, o kâğıda değen mürekkep, o yazılardan oluşan kitabın cildi, hattâ tüm o metni doğrudan oluşturan sözcükler kadar, onların dizilişleri, ifadenin ve anlamın oluşumuyla ilgili ortaya konulan her şeydir. başka bir deyişle onların her biri "öz"ünde bir varlık durumundadırlar.

böyle olduğu için de onlar kendi belleklerini bir dolayımlayıcı aracılığıyla görünür, bilinir, anlaşılır kılarlar. bu dolayımlayıcı, o nesneyle herhangi bir nedenle ilişki kuran kişiler ve unsurlardır. onların olanı bir biçimde anımsayıp dışa vurmaları bu sürecin tamamlayıcısıdır. proust da romanında bir dolayımıcı olarak tam bunu yapmaktadır.

nasıl yaptığına gelince, kullandığı en önemli unsur romanın tümüne hakim olan bilinç akışı yöntemi. o metninde kullandığı yazım tarzıyla bizi kendisiyle bir kılıyor ve kendi bilinçakışını bizimki hâline dönüştürüyor. burada kullandığı bir diğer önemli unsurlar da aslında **ikinci olarak** dikkât çekmek istediğim noktadır: "çok anlamlılık", hattâ "karşıt anlamlılık". çünkü duygu ya da düşüncenin oradaki karakterlerle ve karakterlerin ruh hâlleriyle birlikte değerlendirildiğinde, daima zıtların birlikteliğini bize gösteriyor ve hissettiriyor. dolayısıyla yazıda hiç bir şey net değil; bu zaten önemli de değil, çünkü dolayımlayıcının anlamlandırmasından önce esas belleğin sahibi nesnenin ihtiva ettikleri ve onlardan algılanacak şey proust açısından çok daha önemlidir. bu iki unsur proust'un yazım tarzını oluşturur.

bu aynı zamanda bir yabancılaştırma unsuru gibi aklın sürekli dinamik, devingen olmasını da sağlıyor ve aynı zamanda okurun muhtemel özdeşleşmesini de önlüyor. ayrıca başka bir şey daha yapıyor ve kendi dünyamız, yaşadıklarımız ve hâlimizdeki benzer "ân"lara bir kez de öyle bakılabileceğini gösteriyor. dolayısıyla bizim bu kez onun dolayımında kendimize dönmemizi sağlıyor ve kendimizi irdelememize yol açıyor. onun dile getirdiği tüm çelişkili düşünceler, oradaki anlatıcı ve karakterler kadar bizim de meselemiz hâline geliyor, okuyor ve aslında romanı tam da onun dediği gibi yeniden yazıyoruz.

tüm bunları göz önüne aldığımızda okuduğumuz bu metinde şu olgularla karşılaşılıyor, yaşıyor, anılıyor ve öğreniyoruz:

- yazar, anlatıcı, karakterler ve okur olarak biz oradaki kişi ya da kahramanlarla değil, yazılanlarla, "an"larla, oradaki "hâl"lerle bir tür özdeşlik, birleşme ve buluşma hâlini,
- bir düşünce olarak bir çeşit "ruh/bilinç göçü"nü, "önceki/başka hayatlar" arasındaki bağların kurulmasını ve irdelenmesini, "başka türlü hayat!"ları, ütopyaları, distopyaları,
- rüya - gündüz düşü (rêve diurne, rêverie, day-dream) - hayal - geçmiş - anı - gelecek tasarımı (olasılık bağlamında) ile "arzu" arasındaki geçişleri, (burada freud'un o zamanlarda yaşaması, popüler olması, onun varlığı, sunduğu bilgilere ve özellikle de psikanaliz kuramına dair proust'un bilgileri ve belleğindeki, ondan öğrendiklerini bir tür oto-psikanaliz biçiminde kendine uygulaması, tüm bunların metni okurken bizdeki yansımaları kitapla yoğun ve derin ilişkimizi oluşturuyor.)
- korkularımızla bastırılmış duyguların etkileşimini, takıntıları, düşünme ve hissetme biçimlerini, haz algısını ve bunun çeşitliliğini, acıyla etkileşimini ve ilişkisini, (nörolojik -sinirsel- olarak acı ile haz aynı sinir lifleri içinde taşınan ve yarışmalı olarak hissedilen duygulardır), saçlarının çekilmesi korkusunu, iktidarsızlığı, kız olmayı, erkekliğin kaybını, annenin kaybını, ölümün yol açtığı kendindeki diğer kayıpları, başkasına yönelmenin - birine ait olmanın, onda massedilmenin- yarattığı özkayıplar gibi tüm olası kayıpları,
- eşya-maddi nesnelerle insan ilişkisi-bilinen/bilinmeyen şeylerin birbirlerine etkisini ve bu etkilerin yaşamı şekillendirmesini,

- *bedenin keşfi ve anlaşılmasını, bedenin "başka"laşmasını, ötekileşmesini, yabancılaşmasını, dönüşümünü, bunların kimliğin oluşumundaki etkisini, kimliğin akışını, dönüşümünü ve karışmasını (queerleşme ???). değişimin algılanmasının yalnız bilincin faaliyeti olmadığını, duyguların da bunu imleyebildiğini, belirginleştirdiğini, bunların hepsini hissedebilme, anlayabilme kapasitesini ve gücünü, aynı zamanda bedenin bir nesne olarak kendi hafızasının olduğunun fark edilmesini, bu hafızanın işleyiş biçimini, yaşam içindeki yeri ve etkisini, cinselliğin bu hafızayı oluşturma ve şekillendirmedeki boyutunu, bir tür yeni simgeler silsilesi, bir "indeks" ya da "dil" oluşturmalarını ve bunun 'özel'liğini, 'kişisel'liğini, çeşitliliğini; kendi vücudunu başka bir vücut olarak görmeyi ve hissetmeyi (bacağın kadın olması, kadın gibi algılanmasını), o kadının aslında tanıdık birisi olmasını, ona ve kendine kavuşmayı ve onunla bir olma isteğini, bedensizliği ve bedenliliği,*
- *hastalık hâlinin çeşitliliğini, boyutlarını, normallik, anormallik, sağlamlık, hastalık, ruhsal hastalık, takıntı, normalleşme hâllerini, kullanılan maske ve perdeleri, diğer yollarla sağlanan gizleme edimlerini, aynı zamanda o perdelerin olanı gösteren olma özelliklerini,*
- *geçicilik, gezicilik, hareket, yolculuk hâlini, bunun hem gerçeklik hem de imgesel olarak / metaforik biçimleriyle "zaman"la olan ilişkilerini,*
- *bilin(e)mezliği, sonranın belirsizliğini, gelecek kaygısını, karanlığı, kayboluşu, yokluk imgesini ve nihayet ölümü*
- *mekânların işlevini ve zamanın değişim ve dönüşümündeki etkilerini, mekânın en azından muhafaza eden, bir gösteren, betimleyen olma niteliğini, bunun mekânın ve onun içinde olan her şeyin tüm ayrıntılarıyla anlatılmasının bu niteliklerine yönelik etkisini, ayrıca bu anlatımın da mekânı bizim "an"larımıza tanıklık etmeleri bakımından değişim ve dönüşümünü, mekânın görünür ve görünmez değişkenliğini, değişkenliğin algılanma ve hissedilme biçimlerini, mekânların metaforik anlamlarını ve bunların bizdeki etkilerini, algılarımızdaki hâllerini ve şekillenmesini sağlayan ve yaratan nedenleri, bu algılamaların insanın bilinçdışındaki kaynaklarını, aynı şekilde bilinçdışını oluşturmalarını,*
- *şeylere, nesnelere sahiplik arzusunun kökeninde yatan nedenleri,*

. nesnelerin betimlemesindeki ayrıntıları ve onlara canlıların özelliklerini yüklenmesini... nesnelerle özdeşleşmeyi, onlarla ve onlarda varolmayı, onlara "değer verme"yi, onları "değerleme"nin insandaki anlamlarını ve karşılıklarını, (örneğin: "şeyleri neden saklamak isteriz?", "nasıl saklarız?")

- kişilerin/kesimlerin (burjuvazi, aristokrat, taşralı, köylü, öğrenci, sanatçı vb) toplumsal/sosyal konumlarına dair düşünceler, bunların kişiliği, kimliği, bunları nasıl oluşturdukları ve belirlediklerini, kişilik ve kimliğin bunların aldığı şekil ve anlamları belirlemesini, bu bağlamdaki farklı etkilerin yol açtığı biçimsel ve anlamsal farklılıkların ortaya konulmasını, bu farklılıkların neden olduğu yeni algı biçimlerini, toplumsal ve bireysel bağlamdaki çeşitliliğin köklerini, bunların yaşamsal nitelikteki sonuçlarını,
- çatışmalar ve çatışmaların ardında yatan bireysel, toplumsal, ekonomik, politik nedenleri, bunların görünür hâle getirilmesini ve sorgulanmasını, bazen de gizlenip üzerlerinin nasıl ve hangi yollarla kapatıldığını, dolayısıyla çatışmalarda "taraf" olma hâllerini ve bu durumun kişisel toplumsal yaşamdaki karşılıklarını,
- alışkanlıkları, an'aneleri, gelenekleri, bunların insan yaşamındaki rollerini ve etkilerini, bunlara yönelik koşullandırılmış algıları ve bunların reddini,
- sanat ve sanatsal yapıtlarla, onları yapanların, onların alıcılarının ve onlardan ekilenenlerin ilişkilerini ve bu etkileşimlerin nasıl oluştuğunun, birbirini nasıl şekillendirdiğinin bilgisini, (burada gerek resim gerek de müzik bağlamındaki anlatılar, anlatım dillerine dair çeşitliliği ve algıların şekillenme biçimlerini göstermesi bakımından çok önemlidir...)

bunların sayıları ve konuları artırılabilir, diğer kitaplarda muhtemelen başkaları da eklenecek, bazıları da daha derinlemesine açıklanacaktır.

romandaki üç bölümden ilkinde genel ve kişisel arka planı ve romandaki unsurların neler olduğunu, buna yönelik bakış açısının ne olduğunu anlıyoruz. burada anlatıcı, kendini ve kendi gözünden roman evrenini (aslında bu, onun gerçek evrenidir) anlatıyor.

ikincisinde yazarın/anlatıcının asıl hâlini (burada geçmiş ve sonrasıyla onu bir bütün olarak düşünmek gerekiyor ve olaylar zamansız bir zaman dilimine indirgenerek gösteriliyor) oluşturan unsurları bir farklı karakterin yaşamını göstererek bize anlatıyor. swann'ın birçok yanıyla proust'a ve

marcel'e benzediği düşüncesine sahip oluyoruz. (kitabı okurken konuştuğumuz olan biten her şeyi bunu imleyen unsurları burada anımsamak gerekir.)

son bölümde ise bu koşutluğun başka bir zaman diliminde de aynıyla vakî olduğu şeklinde bir başka gerçekliği dile getiriyor. burada olguların zaman içinde ve kişilere bağlı bazı farklılıkları olsa da ortaya çıkış, etkilenme ve görünüm olarak benzerliği ortaya konuluyor. böylelikle de okurun nezdinde karakterlerin yerli yerine oturması sağlanmış oluyor. tabii bu, değişimleri de görünür hâle getiriyor. bu bölümün sonun da da sanki mekân üzerinden (boulogne ormanı) konuşuyormuş gibi yapıp aslında değişimin nerelerde ve nasıl olduğunun ilk işaretlelerini ortaya koyuyor.

*bu kitabın sonlarına gelirken, daha önce okuduğumuz bir başka yapıtla daha bağlantı kurdum. bu roman içerdikđi pek çok unsur bakımından italyan yazar **italo svevo**'nun "**zeno'nun bilinci**" romanıyla her anlamda paralellikler taşıyor. hikâyede de büyük bir benzerlik var, kimi unsurlarda da. (bu romana dair bilgileri, bahçeyazı okuma grubumuzun internet sitesi www.bahceyazi.com 'daki "**zeno'nun bilinci**" bölümünde bulabilirsiniz.)*

ancak svevo'nun romanın bütününde bir metafor olarak dönemin tarihi, sosyal gelişim ve değişimini anlatmayı da öncelediğini, avrupa'nın yeniden şekillenişini bir insan yaşamı ve çevresinin üzerinden anlattığını, bu bakımdan bir fark olduğunu söyleyebilirim. değerlendirmeler kişiye göre değişir ama bence svevo'nun yapıtı edebi anlamda benzeyen yanları yanında, politik açıdan daha güçlü bir yapıt niteliğinde.

kayıp zamanın izinde'nin sonraki kitaplarını da merak ediyorum ama asıl olarak çok büyük değişiklikler beklemediğimi de belirteyim. insana ve hâllerine dair başka noktalarda bazı ayrıntılarla karşılaşmamız olası, yine dil ve anlatım özellikleri olarak yeni şeyler keşfetmemiz mümkün yine de.

bence önemli olan onun bu şekilde okunuyor olması. grup olarak farklı şeyleri deneyimliyor olmak çok güzel, ayrıca hep üzerine bir şeyler koyarak ilerliyoruz. bu bağlamda da tevazu göstermeden şunu belirtebilirim, gerek 21. yy. gerek de korona günlerine denk, yeni var olma ve yaşama biçimlerini keşfetme noktasında bize yardımcı olduğu için proust'a tam bir

yüzyıl sonra yine teşekkür borçluyuz. tabii katılan herkes de o teşekkürü bizzat bu deneyimi ürettikleri için hak ediyorlar, ediyoruz.

doğrusu ufku görebilmek çok önemli... bunun için yerle göğün birleştiği yere belirli bir açıyla bakabilmek önemli. ama her zaman bulunduğumuz yer ufku bütün görkemiyle görmemize izin vermez, o zaman görmek istediğimiz ufku hayalimizde yaratır ve tarif ederiz.

ben bu işi önerirken öyle yapmıştım. hepiniz sağolun, katılarak gördüğüm ufkun gerçek olmasına katkı koydunuz. ama bence bu yetmez... çünkü ufku görmeyenlerin katkısı derya içinde olup deryayı bilmeyen balıkların ufku gibidir. dolayısıyla ben kendi adıma bir başarısızlığı dile getirmek istiyorum tam da bu anda... belki bunu açıkça ifade etmek o ufku görme çabasında olanları çoğaltır umuduyla.

benim fransızcam yok ama eğer aramızda olanlar varsa bu yaptığımız işin benzeri var mı onu proust'la ilgili olanlara sorarak araştırmalılar.

tam dört haftadır otuz iki kişi eş zamanlı olarak proust'un "kayıp zamanın izinde" romanını ayrı mekânlarda da olsa eş zamanlı okuyor ve kurabildiğimiz belki tek iletişim yöntemiyle bunu konuşuyor ve tartışıyoruz. 1967'de birileri aya gitti ve ilk adımı attı. o ne kadar önemliyse bence (hiç de mütevazı değilim bu konuda) bu da o kadar önemli... çünkü bazı edebiyatla ilgili okullardaki birlikte okumalar dışında bunun yapıldığını sanmıyorum ve ihtimal de vermiyorum.

içinde olduğumuz günler çok özel günler ve bu özel günlerde insanlar varlıklarını sürdürebilmek için kimi yöntemler bulup uyguladılar. keza sistemler de kendi işlerine gelen, varoluşlarının gerekli kıldığı çeşitli yöntemler buldular ve uyguladılar. ama kimse bizim yaptığımızı yapmadı. kimse proust'un "kayıp zamanın izinde" romanını bizim gibi eş zamanlı okumadı. kimse bu okumanın kendine verdiği direnme, var olma gücünü yaşamadı... tahmin edebileceğiniz gibi derdim bizim yaptığımızın duyurulması değil, derdim insanın var olmak için neleri yapabileceğine dair bir örneğin oluşması. bunu ilk mesajımda dile getirmeye çalışmıştım, sizler de anlayıp benim bu önerimi gerçekleştiren insanlar olarak bunu yarattınız ama bunun farkında olmanızı istediğim için bunları yazıyor ve duygularımı paylaşıyorum. proust olmakla olmamak arasındaki fark bu bence... çok iyi

bir şey yaptık, enaz proust'un romanı kadar önemli bu yaptığımız şey. bu akşamki canlı konuşmamızda buna dair tek bir cümlemin olmayışı beni biraz üzdü... ama umudum baki! her şey gibi kendinde olmak da bir süreç işi... bir gün onu da başaracağız...

08.05.2020

(not: okuma buluşması sırasında paylaşılan bu yazı kitaba kaydedilirken bazı eklemeler ve düzenlemeler yapılmış hâliyle burada yer almaktadır.)

okuma grubumuzun içinde yer alan arkadaşlarımızın ilk kitaba dair değerlendirme ve yorumu da şöyleydi:

şebnem birkan:

marcel proust, fransız edebiyatının en önemli dışavurumcu yazarlarından. 1905 yılında çok düşkün olduğu annesini kaybettikten sonra kayıp zamanın izinde adli eserinin ilk kitabını yazmaya başlamış ve bu romanı 1922 yılından ölümüne kadar on yedi yıl yazmayı sürdürmüştür. hayatı boyunca astım krizleri ve hastalıkla boğuşan proust, yahudi bir anne ve doktor bir babanın oğlu olarak dünyaya gelir; kardeşi, anneannesi ve halasıyla aynı evde hizmetkarlarıyla burjuva hayatı yaşamış zengin bir ailenin oğludur. hastalıkları yüzünden az dışarı çıkmış, sık yatağa bağımlı yaşamış bundan dolayı duyguları yoğun, algılamada seçici olmuş ilginç bir yazardır. hastalıkları fiziki ve psikolojik durumunu çok etkilemiştir. kendini bazen eksik, hattâ aşağı hissetmesi, onda kendinden üstün olduğuna inandığı insanlardan kabul görme arzuları uyandırmış ve bunu roman karakterlerine yansıtmıştır. her insan gibi sevgi ve cinselliği yaşama arzusu olmuş ama bunlardan mahrum kalmış, acılı bir iç dünyası olmuş ve bunu da romanında işlemiş. hastalığı sebebiyle eğitimini tamamlayamadığı için edebiyata yönelmiş ve hayatının çoğunu evde geçirmiş, sorunlu bir yaşamı olmuş çok önemli bir yazardır.

*kayıp zamanın izinde, swann'ların tarafı adlı ilk kitapla başlıyor. ilk bölüm **combray**: yazarın çocukluk anıları ve combray'de ailece yaşadıkları malikanedeki hayatlarını anlatıyor. proust'un yarı otobiyografik romanının bu bölümü kendi çocukluğunda yaşadıklarıyla neredeyse birebir örtüşüyor,*

örneğin annesine olan düşkünlüğü, hastalığı, aile fertleri, çalışanları hepsi adeta proust'un anıları gibi.

swann'ın bir aşkı adlı ikinci bölümde, aristokrat komşuları swann'ın, hafifmeşrep eşi odette'e olan aşkı anlatılıyor.

üçüncü bölüm **memleket isimleri / isim**'de ise aradan yıllar geçmiş, swann ve odette evlenmiş ve bir kızları olmuştur. bu bölümde de marcel'in, swann'ın kızı gilberte'e, swann'ın odette'e âşık olduğu gibi âşık oluşunu konu ediyor. romandaki tüm bu anlatımlar o dönem fransa'sının bir panoraması. verdurin'lerin kimliğinde ve ev davetlerinde 19. yy fransız burjuvasının sanat ve sosyal ortamlarını, elit kesimlerin yaşam biçimlerini görüyoruz. aristokrasi, burjuva hayatı ile taşralı, köylü, alt sınıflar arasındaki yaşamsal farklar, sosyal sınıfların boyutları gözler önüne seriliyor. sosyal, kültürel, sanatsal, ekonomik ve siyasal etkilerini de ayrıntılı bir biçimde veriyor.

proust'un romanının en önemli tarafı, romanda anlatılan aristokrasi, burjuvazi, alt sınıfların durumu, sosyal statüler ve yaşantıların, bizi, bugün yaşadığımız sosyal ve ahlaki değerlere getirdiğini görmek, anlamak oldu. bunların köklerinin o devirden kaynaklandığı, bugünkü ego odaklı bencil yaşamlar ve rekabet ortamının hep kapitalist sistemin sonucu olduğu biliniyordu. roman bunun köklerinin 19. yüzyıla kadar uzandığını anlatıyor. eğitilmiş ama sevgiye aç, hasta marcel'in çocukluğu, parasal sorunu olmayan bir evde, ailesi ve evdeki hizmetkârların ortamında geçiyor. hizmetlilerden françoise çok önemli bir kişilik. önceleri halasının hizmetindeyken, hala ölünce, marcel'in hizmetine giriyor. françoise üzerinden de alt sınıfı tanıyoruz. iyi bir gözlemci olan marcel'in gözlerinden çeşitli sosyal statüdeki insanların ilişkilerine tanık oluyoruz. bir erkeğin iç dünyasını, kadınlarla olan ruh hallerini, şehvet duygularını, kıskançlığını ve bir kadını arzulamanın nelere kadir olduğunu, bir erkeğe neler yaptırabildiğini sosyolojik ve psikolojik açıdan çok boyutlu olarak görebiliyoruz.

swann'ın bir aşkı adlı bölümde, cinselliği aşk zannedip zevk ve kaybetme, güven ve güvensizlik arasında sancılı duygular içindeki swann'ın odette'e olan saplantılı ama tutkulu, bağımlık biçimindeki ilişkisi ekseninde aşk

anlatılmış. swann sanata düşkün, zengin bir fransız yahudisi. odette ise dişilik timsali, kızlık soyadı bilinmeyen, geçmişi bulanık, erkekleri peşinden sürükleyen hafifmeşrep bir kadın. burada yazar uzun betimlemeler ve duygu çözümlemeleriyle, kadın-erkek ilişkisini aşk ve kıskançlık ortamında mercek altına alıp olağanüstü bir anlatım yapıyor.

romanın ilerleyen üçüncü bölümünde, swann'ın hissettiği aşka benzer bir durumun marcel'in kimliğinde swann'ın kızı gilberte ile tekrar işlendiğini görüyoruz. bu da proust'un iç dünyasında onmayan bir yara olduğunun belirtisidir.

romanda anlatım birinci tekil şahısla başlayıp, ikinci bölümde üçüncü tekil şahısa geçerek okuru şaşırtıyor ve o dönem edebiyat için yenilikçi, çok katmanlı, ayrıntılı bir anlatım yapmış oluyor. çeşitli yazım teknikleri kullanmaya özen göstermiş, en önemlisi de bilinç akışı tekniğini kullanarak, metnin içinde bizim de bilinç akışımıza dokunabilmesi ve anlama anlam, derinliğe derinlik katması. anlatım kronolojik değil, zamanı proust kendi şekillendiriyor ve istediği gibi kullanıyor. anlatım çok akıcı, metaforlar ve görsel tasvirler özellikle doğa ve mekânlarla ilgili bölümler film gibi okurun görselliğine sunuluyor. duyguları ise o kadar uzun ve çeşitli derinliklerde anlatıyor ki okur aşk, kıskançlık, tutku, güvensizlik duygularıyla bütünleşip neredeyse romanın bir parçası oluyor.

proust'un dünyaya gelme nedeni adeta bu romanı yazıp, edebiyat dünyasına büyük bir katkı sağlamak. hastalığı yüzünden evdeki hareketsiz yaşamı onun duyarlılığını arttırıp, gözlemler yapmasına ve bunları da çok iyi kullanmasına neden olmuş. yeni yazım biçim ve teknikleri ile bunları olağanüstü yeteneğiyle birleştirmiş.

bu romanda, tarihi ve siyasal arka planı yerinde kullanarak seçtiği karakterler, mekânlar, mevsimler, sosyal tabakalar, kültürel atmosferlerle insanın iç ve dış dünyasını etkileyici bir biçimde anlatmayı başarmış. kayıp zamanın izinde dev bir roman, alışılmamış bir kurgusu ve alışılmamış bir uzunluğu var. anlatıcı-yazar tarafından karakterler, onların yaşamları ve davranışları üzerinden okurla özdeşleşiyor. anlatılanlar yeri geliyor rüya olarak, yeri geliyor hayal olarak, bazen de yazarın yaşamış olduklarıyla harmanlanıp geçmişe, sonra geleceğe gidip gelerek zamanı esnetip,

bükerek anlatılıyor. bastırılmış duyguları, korkuları, takıntıları, haz ve acı gibi derin hisleri çeşitli yazım teknikleri kullanarak okurunu bu yaşamlara tanık ediyor. kendi hastalığında yaşadıkları ve yakınındaki yaşlıların yaşlılıkla ilgili getirdikleri ve götördükleri de hem kendi üstünden hem ailesindekiler üzerinden bize yaşatılıyor. mekânları da ince ayrıntılarla anlatarak romandaki olay algımızı arttırıyor, dönemin bireysel, toplumsal, ekonomik, politik, sanatsal panoramasını veriyor. toplamda yedi kitaptan oluşuyor, uzun anlatımlar nedeniyle okuması çok kolay değil ancak bir kere başlayınca da sistematik bir şekilde rahatlıkla okunuyor. edebiyata gönül verenlerin kendilerini zorlamadan okuyabilecekleri önemli bir edebiyat şaheseri.

grubumuzun bir başka üyesi olan sevgili **esra aymutlu** kitabı değerlendirmek yerine yaptığımız bu okuma faaliyetine yönelik şu saptamayı yapmayı yeğliyordu:

esra aymutlu:

"edebiyatçılar tarafından önemli bir yazar olarak kabul edilen proust'un ilk kitabını ortak okumayla eş zamanlı olarak canlı performansla bitirmiş olduk. kitap üstüne yapılan eleştiriler ve değişik fikirlerle ufkumuz genişledi. geçirdiğimiz zor dönemde böyle bir projeyle biz okurlara gelmeniz gerçekten de çok önemliydi. bizleri zor günlerden uzaklaştırdı. okur olarak da birleştirdi. dediğiniz gibi, okuma gruplarında belki de örneği olmayan bir proje gerçekleşmiş oldu. okuması kolay olmayan yedi kitaptan oluşan bir yolculuğun ilk adımı keyifle tamamlanmış oldu. kendi adıma bu yola (yarı yoldan da olsa) girdiğim için mutluyum. yapılan bu iş "gümüşlük" vitrininin en özel köşesinde yer alacaktır. tekrar teşekkür ederim

bu ve benzeri yorum ve değerlendirmeler üzerinden ve yazışarak yaptığımız bir buluşma ile toplu değerlendirmede bulunduk. bu buluşmada önce çıkan bazı noktalara burada yer vermek istiyorum:

ayşen mert :

ben kitabı kendi saatimde okuyorum, çoğu zamanda canlı okuma saatinde yazılanları okuyorum. ykb' nin iki ciltlik yedinci baskısı var elimde, böyle bir

grupta, zamana bölerek okuma, bölünmüş zamanların hikayelerine ilgimi artırıyor, severek okuyorum.

proust bize; an dediğimiz zaman parçasının ne kadar zengin olduğunu anlatıyor, öyle ki mutluluk ayrıntıda gizlidir diyesi geliyor insanın. sayfalar süren betimlemeler, zengin cümlelerle uzadıkça zamanda uzuyor, “an “ dediğimiz o kadar da kısa değilmiş, diyor insan, kitap devamlı genişliyor, katılan insan sayısı canlı tutuluyor, konuya bir kez giren her an tekrar karşımıza çıkabiliyor. anlatıcı çocuk iken son cümlede yaşlanmış hissettirdi, konu; karakterler, mekânlar, mevsimler, sosyal tabakalar, eğlence hayatı, kültürel etkinlikler, aile hayatı, kıyafetler, iç dünyanın dış dünyaya bakışı... giderken o anda dünyada neler oluyor onlardan hiç bahsetmiyor, ekonomik, siyasi gelişmeler yok. para sıkıntısı olmayan biri proust belki de duygulara bu yüzden fazlaca zaman ayırdı. kendini oyalamak için kurgulu aşklarla uğraşan iki insan, swann ile adsız kahraman, odette ile gilberte sınırsız bir aşk ile sevildiği sanılan kadınlar... bu duyguya aşk diyemiyorum, saplantılı, bencilce bir duygu, hastalıklı bir durum.

mme cottard’ın aynı cadde üzerinde 25 evi bir gün kapsamında gezmesi, swann gibi kel olmaya özenilmesi, yemeğe geç kalan büyükannenin öldü ise günlük programı bozacağı... gibi araya serpilmiş komik ama gerçek satırlar okurken küçük bir mola sanki. bu kitap belki de bize zamanın zerresinin bile boşa gitmediğini, boşa gitmiş hissini boş bakan gözlerin verdiğini anlatıyor. söylenecek, yazılacak çok şey var ama akıp giden zamanı paylaşmak gerek, hepimiz bir zaman bükücüyüz...

nedla göçmen:

benim elimdeki kayıp zamanın izinde yapı kredi yayınlarının yedinci baskısı. iki cilt. 1.'si 1548 sayfa 2.cilt 3150 sayfa. ilk 120 sayfayı iki defa okudum. kitabın iyi yanı, yazar o kadar çok detaya giriyor ki o dönemin burjuva sınıfının sosyal boyutunu çok iyi kavırıyorsun. bence olumsuz yanı o kadar çok betimlemeler var ki konuyu kaybediyorum. şimdye kadar 438 sayfa okudum, romanın içine hiç giremedim. (okuduğum kitabın yazılarının küçük olması da benim için dezavantaj) cümleler çok uzun, anlamayı zorlaştırıyor. yazarda bir düşünce derinliği var ama onu verirken

okuyucuyu zorluyor. virginia woolf'da da bir düşünce derinliği vardır ama onunkisi daha berrak daha anlaşılır.

sema demirsoy:

madlen kurabiyesiyle, çaya batırınca canlanan anılarıyla ufkunu derinlere sürükleyen bir kitapla başladık yedi cilde.benim de belleğimde bir yolculuk oldu bu arada. okuma grubu olmasa en önemli, en güzel tasvirleri ne yazık ki kaçırmış olduğum bir okuma yapacaktım tek başıma.

mustafa bey ve sevgili arkadaşlarım iyi ki varsınız ve yaşama dair umudumu arttıranlardansınız. o kadar lirik ki anlatılanlar. bunu yazan bir kadın mı, bir doktor mu, bir ressam mı, bir fotoğrafçı mı dedirten, fonda hep kurmaca vinteuil müziği acıyı derinden hissettiren tarzda. kurmaca bergotte yazar da zaman zaman ortaya çıkıyor. ilk bölümde yüreğinin sancılarını yaşatlarına göre daha fazla hisseden, el bebek gül bebek büyütülen marcel adındaki çocuk bir dahi bana göre. müziğin, resmin yanında doğaya, nesnelere, çevresindeki insanlara, mimarı öğelere ve zamanı simgeleyen çan kulesine dair izlenimlerini yazarken beş duyusunu da en yüksek seviyede kullanması onu sıradışı yapıyor. savaşa dair saptamasını bahçıvan üzerinden vermiş ve politik olmak istememiş bu ilk kitabında. ama gene de sayfa 106'daki saptamasını buraya not ediyorum önemli diye.

"bahçıvan 'elbette, ne kurnazdır onlar!' diye onaylardı, çünkü savaşın, devletin halka oynadığı bir oyun olduğu ve imkan verilse, savaştan kaçmayacak tek bir kişi bulunmayacağı inancından kimse kendisini vazgeçirmezdi."

geceleri uykuya dalacağı zaman ilham geldiği zaman dilimi. alışkanlığın uyuşturucu etkisinden kurtulmak, yeni düşüncelerle dolmak ve hissetmek moduna geçiyor. babayı çok yüce tutuyor ilkesiz olmasını ve diğer bazı özelliklerini de belirterek. anne arzusunu ilk yönelttiği kadın vazgeçilmez, büyükanne iyi ve ahlaklı şeyleri tam olarak kavramasını sağlayan kadın. hala, hizmetçiler dışında birinci bölümden kitabın sonuna kadar var olan swann'la ilkin özdeşleştiriyor kendini. bir de okuduğu kitaplarla özdeşleştiriyor. ikinci bölümde âşık swann sanki don kişot. odette de sanki

dulcinea. anlatıcı swann karakterinin etrafında dönemin aristokrasi üyeleri, davranış ve düşünce şekilleri, psikolojik analiz, yine fonda müzik wagner ve chopin de var. aşkın insanı mutlu eden yanı ile mutsuz eden yanı ve karşımızdaki kadına şüphe duymanın getirdiği yabancılaşma duygusunun insana yaşattıkları var olan hayaller ve düşüncelerle anlatılmış.

üçüncü bölümde anlatıcının, swann'ın kızı gilberte'e dair duyguları var.daha sonra anlatıcı yaşıyor. arzu ilk önce anneye, sonra doğaya ve kadınlara yöneliyor. bunların peşinde koşarak kendisini tatmin etmek, eksikliğini gidermek istiyor. kıskançlık, çekememezlik, yalan, saplantı, kuruntu, olumsuz saptamalar... fakat hiç şiddet yok, fatih sultan mehmet'in şiddetinden başka. hep bir nezaket, incelik, âhenk, müzik var. jung 'kişi korktukça her tür dış etmen karmaşıklaşır. mitlere göre erkeği gizlice köleleştiren ve kendisinden kurtulamayacak hâle getirip çocuklaştıran kadındır' demiş. proust varken jung yoktu ama acaba proust yüreğinde hissettiği korkulardan kurtulmak için mi swann, odetta, gilberte karakterlerini yaratıp aşkın ne anlama geldiğini okuruna hissettirmek istedi? en çok pembe, arkasından mor, kırmızı, sarı vs. renkler sık sık karşımıza çıkıp canlı, neşeli bir hava katıyor ve kitap bittiğinde benim sözcük dağarcığıma çok severek aldığım iki sözcük var: rayiha ve kurdele bunları artık daha sık kullanacağım. okurken spinoza sevinciyle doğaya yaklaşımıyla okur da kırlara çıkma hevesi ile doluyor.

şengül döner:

kendi zamanımın peşinde yeniden proust okumak...

kitabı -ilk bölümü- sonlara doğru yazarın bahsettiği gibi "zihnimin değil bedenimin gözleriyle görerek" okudum diyebilirim. bir anının (hatıranın) yaşandığı 'an' bütünüyle 'orada'ysan nasıl da net, ayrıntılı hatırlanabildiğini, bunun da yaşandığını gösterdiğini fark ediyorum. diğer her şey bir yanılsama ya da rüya, öğrenilmiş kurmaca bir geçmiş belki. bütün kitabı anlatan bir kar küresi içine hapsolmuş tek bir görüntü benim için. irdelemek, kesip biçmek istersem sembol çok, ancak kar küresini kırıncı içinden akan sıvıyla birlikte bütün büyüü gider ya. kendi

deneyimim, çocukluk ve ilk gençliğim gibi okumayı tercih ettim. o zaman da, bazen dalga geçen, manipüle eden, sözleriyle büyüleyip zaman yolculuğuna çıkaran usta bir yazar gördüm, bilmem belki de tesadüfidir. proust'un şöyle bir gözlemi varmış zaten, ilerki bölümlerde karşılaşacağımız:

"her okur, okuma esnasında kendi benliğini okur. yazarın elinden çıkan eser, okurun bu kitap olmasaydı kendi başına belki de hiç kavrayamayacağı şeyi fark etmesini sağlamak için yazarın okura sunduğu bir çeşit optik araçtan ibarettir. kitabın söylediği şeyin okur tarafından kendi benliğinde fark edilmesi kitabın doğruluğunun kanıtıdır."

havana öngeoğlu:

marcel proust'u ilk defa okudum. yedi kitaptan oluşan serinin ilk kitabı "swann'ların tarafı" roza hakmen çevirisi ile 430 sayfa olarak yky'dan(21. baskı) basılmış.

kitap üç bölümden oluşuyor. birinci bölüm "combray", ikinci bölüm "swann'ın bir aşkı", üçüncü bölüm "memleket isimleri: isim".

birinci bölüm, combray; yazar kronolojik olmayan bir zamanda şu andaki ruh hâli, yaşamı ve tecrübeleriyle içinde bulunduğu ruhsal durumu, kapalı, daha çok gece uyku ile uyanıklık arasında bize aktarır. anılarda zamanda yolculuğa çıkarır bizi. anlatımları doğa, portre, kişi ve duygu tasvirleriyle şölen gibidir. bir ressamın tablosunu yaparken gördüğünü değil de onda yarattığı hissi eserine yansıtması gibi proust da bize aynı incelikle "ben anlatıcı"nın ağzından sunar eserini. bir çiçeği bile betimlerken çiçek gözünüzde canlanır, renklenir, zihninizin başköşesine yerleşir. doğa tasvirleri muhteşemdir. ilk on beş sayfada yazarın bulunduğu zamanlara rastlasa da sonraki bölümler zamanda yolculuktur. ailesiyle birlikte büyükhala leonil'in combray'daki evinde geçen anıları, aile içi ilişkiler, doğa, komşuları swann, büyükhala ve anne ile ilişkiler, aşçı françois, akşam yemekleri gibi konular işlenir. anne ile ilişkisi aşırı sevgiye dayalı bağımlılık derecesindedir. annenin iyi geceler öpücüğü hayatındaki en önemli olay hâline gelir. duygu sarmalının içinde okuyucuyu içine çeker,

düşündürür, hissettirir. çaya batırılarak bir ısırik alınan madlen kekin damakta yarattığı his ve bir ömür boyu bıraktığı iz çok çarpıcı.

ikinci bölüm, swann'ın bir aşkı; bu bölümde anlatıcı komşuları swann'ın hayatından kesitleri anlatır. döneminin fransa'sı, aristokrasi, burjuvazi, alt sınıf yaşamı, sosyal yaşamla (akşam yemekleri, piyano ve keman ağırlıklı canlı müzik dinleme, resim sergilerine, temsillere ve davetlere gitme) ve doğasıyla ilgili sinemagrafik bir sunum yapar. bu bölümün en önemli karakterlerinden m. ve mme verdurin'ler, odette, swann, forcheville'dir. swann'ın odette'e aşkı, yaşadığı her duygunun en ince ayrıntısı, anılarının en önemli parçası hâline gelen "cümlecik". müziğin insan ruhunda yaratabileceği neredeyse bütün ince detaylar verilircesine anlatılır. aşk duygusu, kıskançlık, sahip olma, inanmak, güven-güvenememe sarmalında dönüp duracaktır. ilişki çok acı çeken swann bakış açısından anlatılmakta. odette'nin ne hissettiğini pek de bilemeyiz. en sonunda verdurin'lerin swann'a tavir alması ve dışlamasıyla odette ile ilişkileri başka bir boyuta taşınan swann, yaptığı maddi desteğin ve hediyelerin miktarını ve boyutlarını değiştirir. duygunun maddiyatla satın alınabileceği yanılgısı içindedir. ama işler öyle olmaz. kendisinin içinde yer almadığı uzun süreli bir gezi, isimsiz aldığı mektup, etrafındaki çevrenin odette'i hafifmeşrep ve alt sınıftan bularak swann'a yöneltilen eleştiriler, geziye forcheville'nin de katılmasının yarattığı kıskançlık ve ıstırap, güvensizliğin yarattığı acı, vazgeçememe swann'ın sonu olmuştur. ona rağmen çözüm olacağını zannederek swann odette ile evlenir. ancak acısı daha da büyür. sahip olduğu kızı gilberte ile beraber yaşar. odette ise onlardan iyice uzaklaşmış kendi yaşamını sürmektedir.

üçüncü bölüm, memleket isimleri: isim; bu bölümde anlatıcı hayallerinden, balbec'ten, fırtınada okyanusu seyretme arzusundan bahseder. şehir ve tabiat tasvirleri inanılmaz başarılı. kendinizi tabiatın ortasında buluyorsunuz. görmek istediği şehirleri tek tek özellikleriyle betimler. sanki gidip görmüşüz izlenimi yaratır. anlatıcı gençliğe adım atmaya başladığı dönemde swann'ın kızı gilberte ile tanışır. oyun arkadaşı olur. swann'ın aşk çıkmazı anlatıcıyla karşımıza çıkar. anlatıcı kendi kendine kıza aşık olur. duygu saplantısı ve bağımlılığı annesiyle olanla boy ölçüşecek derecededir. swann'lara göre alt sınıftan görür kendisini. noel öncesi bir gün gilberte

babası swann ile gider ve anlatıcı acı, düş kırıklığı ve kendini ifade edememiş olmanın verdiği üzüntüyü yaşar.

ilk kitabı zor okusam da bir yandan kitabın bildiğimiz romanlardan farklı oluşu diğer yandan hem okuyup hem yorum yaptığımız online atölyede incelememiz, bir yandan korona virüsün hayatımıza kattıkları ve hayatımızdan aldıklarıyla geçirdiğimiz bu dönemde farklı bir deneyim oldu. kitabın özellikle ilk elli sayfası belki de eserlerin tamamına ışık tutabilecek altyapı bilgilerini sunmakta. o nedenle anlamak için iki kez okuduğum bölümleri zihnime kalıcı olarak yerleşmiş gibi hissediyorum. birçok yan okumalarda yaptığımız, ressam, şair, yazar, sanatsal akımlar, siyasi gelişmeler gibi dönemine damgasını vuran pek çok konu hakkında da bilgi sahibi olduk. paragrafların çok uzun olması, anlatılanın zihninizde kesintisiz devam edip gitmesi gibi bir etkisi olduğu duygusuna kapıldım. felsefi bir temele dayalı olan eseri analiz ederken kendimdeki felsefi bilgi eksikliğinin farkına vardım. benim analizim daha çok edebiyat açısından olsa da arkadaşların paylaşımıyla felsefi yönden de zenginleşmeye çalıştım.

ilkay dumlu:

marcel proust'un dünyaya gelme amacının bu kitabı yazmak olduğunu düşündüm, bu nedenle her satırını saygıyla okuyacağım. her insanın ve her eserin (kitap, resim, müzik, film, oyun...) bize olduğumuz ve olacağımız kadar bir şeyler kattığını ve hepsini tam da ihtiyacımız olduğu zamanda rastlaşırsak kendimizce doğru anladığımızı düşünüyorum.

okurken yorumlarınızla zenginleştim, tekrar tekrar okuyacağım ve hep bir başkalık bulacağımdan emin olduğum, insanları ve nesneleri moleküllerine ayırarak farklı ruh hallerinde farklı birleştiren marcel proust'u birçok sevip, bir kızıp, bir anlayıp (belki anladığımı sanıp) zihninin kıvrımlarında yolculuk yapacağım için heyecanlıyım. böyle düşününce biz doğmadan yıllarca önce yaşamış bir insanla bu sayede onun izin verdiği ölçüde tanışmış oluyoruz ve hatırladıkça hep hayatımızca var olacak. kaybolan zaman değil, unuttuklarımız gibi geliyor. okurken hissettiklerimden bahsetmek istedim.

nuray demirezer kaya:

hem hayatı hem romanı ile ilk defa haşır neşir olma fırsatı bu korona günlerinde nasip oldu.marcel proust'un ilk iki cildini yky da bulduğumda almıştım. ancak okuma fırsatını bu faaliyet sayesinde yakaladım.

*kitabı okumaya başladığım andan itibaren kendimi **alice harikalar diyarında** gibi resmen kitabın içinde ve orada yaşıyormuş gibi hissettim ve o şekilde okudum.*

m.rıfat kitabında ifade ettiği gibi "geçmiş zamanı belleğin gücüyle yeniden yaratışının öyküsünden" kesitler izledik, okuduk, yaşadık, hayal ettik....

üç bölüm hâlinde okuduğumuz kitap muhteşemdi. bir dönemi, bir ülkenin yaşam şeklini, o dönem sanatçılarını, dinledikleri müziklerini öğrendik. yazarın henüz okuduğum bu ilk kitabı olmasına rağmen hayatını biraz araştırdığımda kendi hayatını anlatmış gibi hissettim. ilginç bir kişilik olması nedeniyle de ilgimizi çekerek okuduk. hayatını okuduğumda sevgiye aç olduğunu ve sevilme ihtiyacını açıkça ortaya koyduğunu öğrenmişim. bunu bu kitapta anne ve anneannesine olan düşkünlüğü de açıkça ortaya koymuştu.

annesine bu kadar düşkünlüğü kitapta en çok dikkâtimi çeken kısımdı. m.rıfat kitabında okumuştum. montesquiou'ya annesini kaybettiğinde "yaşamım artık biricik amacını, tatlılığını, biricik aşkını ve biricik tesellisini yitirdi" demiş. aslında burada yazarın gerçek hayatta değişik psikolojik durumları da vardır. ama bu psikoloji kitabın yazılmasında bence çok olumlu olmuştur.

o dönemin sosyal sınıf farklarını ve yaşantılarını sanki bir film izliyor gibi anlatmış. o uzun cümlelerine rağmen hiç sıkılmadan okudum. kitap bazen yeni bir şey anlatarak bize bir şeyler öğretti, bazen de sanki bizzat bizi anlatıyordu.

aşkı anlatışı, kıskançlığı anlatışı ve bunları bu kadar safiyane duygularla ifade edişi gerçeklik unsurları içermesi ve bize bunu çok iyi hissettirmesi yazara, bir kez daha hayran olmamızı sağladı.

yazarın homofobik yaklaşımları diikât çekici. bazı kaynaklarda ifade edildiği gibi, aslında kendisinin eşcinsel olmasına rağmen böyle bir tarzla anlatmasını, yaşadığı ve maruz kaldığı baskı ya da olumsuz yaklaşımlar nedeniyledir diye düşündüm..

bazı insanların dünyaya geliş amaçları olduğunu düşünürüm. bence marcel proust da bize bu güzel eserleri bırakmak için gelmiş...

şebnem birkan:

proust dev bir roman yazmış. alışılmamış bir kurgusu ve alışılmamış bir uzunluğu var. hastalıkları yüzünden az dışarı çıkmış, sık sık yatağa bağımlı yaşamış. bundan dolayı duyguları ve içsel şeyleri algılamada seçici ve çeşitlilik geliştirmiş, ilginç bir yazar. hastalık yüzünden psikolojik sorunlarının olduğu da ortada. fiziki ve psikolojik durumunu, kendini eksik hattâ aşağı hissetmesini, kendisinden üstün olduğuna inandığı insanlardan kabul görme arzularını karakterlerinde yansıtmış. her erkek gibi, bir kadınla birlikte olmak, sevgi ve cinselliği yaşama arzusu olmuş. ama bunlardan mahrum kalmış, acılı bir iç dünyası olmuş ve bunu da romanında yansıtmış. bir erkeğin iç dünyasını, kadınlarla olan ruh hâlini, şehvet duygularını, kıskançlığını, bir kadını arzulamanın nelere mümkün kıldığını, neler yaptırdığını ve boyutlarını gördüm.

yazım teknikleri, kişileştirme, zaman içinde gidip gelmeler, karakterler ve onların işleyiş biçimi, gelip giden duyguları anlatması açısından benim için çok faydalı oldu. yer yer uzun buluyorum, bazen çok fazla detaya girmesi beni sıkıyor ama gene de bu ortamda birlikte okuyor olmak ve her gün otuz sayfa okuyor olmak çok güzel geliyor. çok teşekkür ediyorum çok şey kattı edebiyat bilgime.

arkadaşların yorumları, fotoğraf ve bilgi olarak katkıları, tartışmalar çok faydalı oluyor çok memnun oluyorum ve bana çok katkısı oluyor herkese teşekkür ediyorum.

leyla kurtoğlu haciosmanoğlu:

hiç uygun değildi benim bu kitaba başlamam. tabii ki zaman açısından.

kapıların kapandığı andı. geleneği sürdürmek, benim için bir zorunluluktı. en azından 1. kitabı okumak. eve bağlanmaktı, günün tam ortasında. bu duyguyla başladım. birlikte okumanın heyecanını da göz ardı edemem. olay örgüsünün olmadığı, kronolojik sıralamadan uzak, betimlemelerin olağanüstü olduğu ama aynı zamanda uzunluğu, tek cümleyle ifadenin mümkün olduğu ancak sayfalar aldığı bu bölüm, zaman zaman “of” dedirtse de okumaktan alıkoymayan satırlar. çiçek, böcek, burjuva, aristokrasi, sanat ve romantizm... ağaçlı yollar, karlı sokaklar, çalan çanlar, aşklar, tablolar... fransa'nın güzellikleri...tam bu noktada öyle olmadığını gösterir bize. önümüze serer, dönemi, yaşanmışlığı. şiddet, korku, parçalanmışlık... güzel betimlemeler arasından bir bir dökülür, çığığa dönüşür. tam bir bilmecedir. çözümlemeye, anlamaya, düşündürmeye yol açar. kafamıza “neden” “niye” sorularının cevaplarını aratır. verdiği haz, anlatmanın bin bir yolunun olduğunu gösterir bize. farklı döşer yollarını. birinde pembe çiçekler sarar, diğerinde koca ağaçlar vardır. sayfalar alır kendi çığığını anlatmak isterken. işte bu noktada edebiyat girer araya. ifadenin bin bir yollarını gösterir, edebiyatın hazını yaşatır.

okumamın devamlılığını sağlayacak olan, sonrakilerin bir şölene dönüşeceği öngörüsüdür.

lamia karamil:

okurken, proust'un yazma serüvenine hayretler ve hayranlık içinde kalarak eşlik ettiğimizi düşünüyorum. çocukluk ve ergenlik anıları/anları bu ilk kitapta hiç bitmeden döngüsel olarak ve birbirinden bağımsız olarak bize sunuldu. ama bu parçalar arasında kendimi kaybolmuş hissetmedim. geçişler güzel ifade edilmişti. kitabı, proust'un karakterinin, ruh yapısının bir ölçüde (veya genelde – kitaplar bitince netleşecek) anlatımı olarak gördüğüm için, okumak merak uyandırdı. yazarı tanımanın, eserleri değerlendirirken önemli olduğunu düşünüyorum.

aristokrat ve burjuva karakterleri, onların yaşam biçimlerini, zevklerini, kıyafetten, ev dekoruna, eğlence anlayışlarından, ilişkilere ve aile içi tavırlarına kadar ayrıntıyı kokular, heyecanlar, buhranlar ve acılar yoluyla şiirsel bir anlatımla öğrendik. ancak, yaşadıkları dönemin siyasi ortamının

ya da kendileri dışındaki yoksul halkın yaşamlarının, sorunlarının neredeyse hiç gündeme gelmemesini yadırgadım. (biraz hizmetçiler vs.) mutluluk kaynağının sanat olduğunu, sık sık edebiyat, müzik ve resim eserlerine yer vermesiyle öğreniyoruz. her gördüğü şeyde (insanlar, doğa, mimari, nesneler) estetik bir yön bulmasına, ünlü eserlere benzetmesine, bunları uzun uzun en ince detaylarına kadar ve kendisine yaşattığı duygu ile betimlemesine hayran olmamak mümkün değil.

saplantılı, “ikircikli”, duygusal olarak çelişkili, gururlu ama zaman zaman mantıklı “âşık” karakterleri (marcel ve swann kişiliğinde) okurken hem komik hem de sıkıcı buldum. onunla birlikte iniş çıkışlar yaşadım, bazen. “artık kendine bir gelse ya!” dedim. şüphesiz bu yazarın yetkinliği. bence roman sıkıcı değil, sürükleyici. bir de bahsettiği her sanatçıyı, eseri google’a bakmadan bilebilseydim, satır aralarındaki felsefeyi iki kez okumadan anlayabilseydim, pek kolay okuma olurmuş.

ar-da bajar:

ben şahsen okumakta –zamanı askıda yakalamakta –sıkıntı çekiyorum, bu nasıl bir hız ve bu nasıl bir okuma tekniği arkadaş!

ilkin sizinle okumaya başladım. baktım olmuyor, bu sefer önceden okumaya başladım. fakat cümle ve sözcüklerin altını çizme zamanın burada da yetmediğini gördüm. tüm günümü aldığını söyleyebilirim. gerekli tekrarı yapamadım, tuttuğum notlara da göz atma fırsatını bulamadım. bana değan yerleri ancak kısaca anlatabilirim. dün okuduğumuz son kısmı da okuyamadım, keşke zaman sorunu olmasaydı da bunu defalarca okusaydım dedim.

öncelikle bu kayıp zaman-sız'ı bize öneren ve bu okuma şölenini sunan, siz değerli arkadaşlarım teşekkürler.

sessiz metinlerin içinden başka dünyalara yaslanarak uçtuk. beş duyu organımızla, bu caddeleri, bu mekânları, 15.-16.yy. ressamlarının iç dünyalarını, heykeltaşların el hünerlerini, zaman bükücülerinin dehlizlerini, geçmişimizi ve sarayların mutfaklarının arka planındaki işçi hünerlerini ve sömürü çarkının nasıl işlediğini, françois'in ağızından dedikodularını,

tanrıların gotik anlarını, külleri kulerin tepelerinden nasıl savrulduğunu hissettik. doğanın eşsiz natürel sonatlarını, beethoven, wagner, mozart'ın ses desenlerinin her birinin ayrı tonlarını işittik.

ne gördük? venedik, balbec, floransa ve kısacası o zaman kumbaralarının her birinin hangi sokak ve evin balkonunda bıraktığını ve çıkardığı ses cümbüşlerini yosun tutan hangi anı taşına çarptığını duyduk. ormanların içinden geçerken ağaçların, özellikle meşe ağaçlarının gölgesinde dinlenerek mazimizin tapınak şövalyeleri ile savaştık. kâh swann'ın tarafını tuttuk kâh combray tarafında gezerken üç genç kızı ve karanlık gölgelerde nasıl eridiği gördük. champs-élysées'e gittik ve oralandaki isimlerin önemini ve izlenimleri, savaşları, kavgaları, aşkları gördük.

anlatıcı tek başına olduğu zaman daha çok mutlu ve daha çok üretkendi. bu üretkenlik ya bahçenin içinde, ya yolda yürürken çıktı ortaya. bundan müthiş haz duyduğunu da, başka biri olduğunda duygularının yaralarını da, bunlardan hep şikâyet ettiğini de, hep kendisine biraz daha yakın olduğunu da öğrendik..

swann'a anlatıcının gençlik hâlidir diyebiliriz. bu gençlik hâlindeki duygular ile anlatıcının çocukluk hâlindeki duygular aynıdır. nüanslar dışında hiçbir fark yoktur. acılar iç dünyasına yolculuk, hazlar ve metaforlar bile aynıdır. belki de anlatıcı aynı şahıs olduğu için her iki dönemin ayrıntı nüanslarını pek fark edilmemiştir. swann'ı taparcasına seviyor çünkü babası onu hep dışlamıştır. swann'ı hem babası olarak görüyor hem de kendisinin gençliği olarak diye düşünüyorum. baba babalığını yapmamıştır itici olmuştur ve tek huzur kaynağını annesinde bulmuştur, baba eksikliğini de swann'da tamamlamıştır.

burjuva hayatları ile alt tabaka ya da küçük burjuvaların (mme verdurin, doktor, ressam, piyanist ve odette) dünyalarını ve hayata bakış açılarını, sanata ve toplumsal ilişkiler bazında çok iyi işlemiştir. mükemmel ve ayrıntılı ansiklopedik bilgiler sunmuştur. bu kadar bilgi, bu kadar belge, bu kadar isim ve bu kadar adı hangi arada aklında tuttu, hangi arada zaman bulup kayda aldı o zamanlarda? tabii kendi maddi durumları iyi olduğu için belki de bu kadar rahat davranmış olabilir, o belgeleri bulmasına bu olaka neden olmuş olabilir.

her şey haz için mübahtır. bu kitabın özetini veren bir cümledir ve "pembe" bunun için kullanılmıştır. direkt freudsal bir bağlantı var. bunun onun çocukluğuyla ilgili olduğunu düşünüyorum.

sarı renkler hep ön planda. bu sarı renk, bana göre ölümü ya da bitişi ifade ediyor ya da zamanın durduğunu. sarı, güneşte kalan canlı bir şeyin sararması, ölüme doğru yol almasıdır ve sarı rengi bence kendi ölümünün farkında olduğu için sürekli dile getirmiştir. sonbaharda yaprakların sararması gibi. sarı imgesi "ölüm" demektir kendi ölümününün yakın olduğunu fark etmiştir. metinlerini uzatarak sözcüklerin havzasını ve cümlelerin hafızasını çeşitlendirerek, hem ölümü unutmaya yönelik hem de eğlenmeye çalışmış, iç dünyasını bize açarak ânını nasıl değerlendirdiğini göstermek istemiştir. yazar kendi dönemin panoramasını sunuyor yapıtında ve göstergeleri çok güçlü.

özden duru:

karantina günlerinde yalnız başıma okuma cesareti gösteremeyeceğim bir yapıt. ilk birkaç gün ön okuma yaparak başladım okumaya. sonrasında ayrıntıları gözümde bir tablo gibi bütünleştirmeye çalıştım. anlatılan zamanı görsel olarak yaşadığımda ayrıntılar belleğimde yerlerini aldı. okuduklarım sizlerle zenginleşti, ufkum yorumlarınızla genişledi. önce tereddütle, şimdi zevkle yaptığım bir eyleme dönüşen bu saatler için hepinize teşekkürler.

marcel proust, "kayıp zamanın izinde" de yaşanmış gerçekliği yaşanan zamana büyük bir ustalıkla aktarıyor. aktardıkları bilinçli olarak anımsadıklarını değil, bazı metaforlarla aniden ortaya çıkan zamanlar. bir tat, koku ya da ses proust'u yaşadığı ana -o günkü duygulara- götürüyor. çaya batırılan madlen ya da anlatıcının babaannesini hatırlatan grand hotel'deki oda gibi... " ...içinde kek kırıntıları bulunan çay damağıma değdiği anda irkilerek, içimde olup biten olağanüstü şeye dikkât kesildim. sebebi hakkında en ufak bir fikre bile sahip olmadığım, soyutlanmış, harikulade bir haz, benliğimi sarmıştı."

çayın içerisindeki kek kırıntıları ile çocukluğunu, annesini, babasını, combray'daki günlerini anımsıyor. geçmişî adeta yeniden kurguluyor.

yaşanan çevre ve olaylar en ince ayrıntıları ile yazılmış. özellikle çevre bir ressam duyarlılığı ile dile getirilmiş. yazdıklarıyla bizi de o anın mutluluk, coşku, heyecan, hayal kırıklığı duyguları ile sarıp sarmalıyor.

bir kişinin yaşamında bir dönemin toplumsal yapısını, sanatını, bir sınıfı algılamak mümkün oluyor. aristokrasi, burjuva yaşamı, resim, müzik zevkleri, alt sınıfın yaşamı ve toplumun alt sınıfa bakış açısı... bütün ayrıntılar duyguların gölgesinde kaleme alınmış adeta. okurken beş-altı satırlık uzun cümleler sıkıcı gelse de cümle bittiğinde resmin tamamlandığını görünce rahatlıyor insan.

yaşanan aşklardaki hastalıklı, melankolik duygu proust'un çocukluğunun, hastalığının onda bıraktığı izleri ve kişilik özelliklerini taşıyor. eşcinselliğin dikkât çektiği yapıt kilise baskısını düşündürüyor.

birinci kitapta zaman yolculuğu yazarın istediği biçimde gerçekleşiyor. geneli anlamak için bir kez, ayrıntıları değerlendirmek için ikinci kez okunması gerektiğini düşünüyorum.

fusun arda:

yazar olmak isteyen anlatıcının, geçmişin izini sürerek izlenimlerini (değişen dönüşen izlenimlerini) adeta izlenimci bir ressam gibi aktardığı anlatı tekrar tekrar okumayı gerektiriyor. her başa dönüşte adeta güneşin farklı bir noktayı aydınlatıp ortaya çıkarması gibi başka bir ayrıntıyı fark ediyor insan.

romanın, anlatıcının uykuya geçiş anları ile başlaması anlamlı geldi. uykunun bildik tanıdık mekândan zamandan uzaklaştıran etkisi... kim olduğunu bile unutturan etkisi...

“ ama sonra, hatıra denen şey kendi başıma içinden çıkamayacağım bu boşluktan beni çekip almak üzere gökyüzünden uzatılmış bir yardım eli gibi bana geri dönerdi.”

gerçi hatıralarda hatırlanan da sürekli duruma, zamana mekâna göre değişiklik gösteriyor. aynı karakter, combray kısmında çocukluk anılarında amcasının evinde karşılaştığı pembeli işveli kadını(sonrasında swann'ın

büyük aşkı olarak tanışacağımız), gilberte'in annesi olarak karşımıza çıktığında mor renkle resmedilen asaletiyile hatırlıyor.

renkler izlenimci bir ressamın kullanımına benziyor, anlatıda güneş ışığının değişen durumuna göre anlatılan mekânlar da aynı izlenimci yaklaşımdan nasibini alıyor.

başlangıçta anılar üzerinden geçmişe dönen anlatıcının, birinci şahıs anlatım dili otobiyografik, kişisel tarihe yönelik bir anlatıya daldığını sanan okuru birden üçüncü tekil şahıs anlatımı ve bir başka kişinin hikayesi ile zamanda, mekânda sıçrama ile şaşırtıyor. kendi kişisel tarihi içinde de katmanlı bir anlatı dikkâti çekiyor. çocukluğuna döndüğü anlarda da bir öncesine göndermelerle (saçlarının kesildiği ana kadar korkulu rüyası olan anısı) sürekli bir zaman bükücü gibi çalışıyor proust.

arka planda 19. yüzyıl aristokrat ve burjuvalarının gündelik yaşamı ...

bu yaşama dair göstergeler ile dönemi ayrıntılı açıklıyor. böylesi bir yaşam tarzına kapılıp gitmiş, zihin tembelliğinin etkisi altındaki swann ile gözler önüne serdiği kayıp zamanlar...(tekrar başa dönüp bakma gereğini şimdi yine hissettiğim swann'ın gözlüklerini çıkarıp yine takışının yinelenmediği yerler öncesindeki cümleleri...swann'ın tam bakış açısını değiştirebileceği anların öncesi mi? ama zihin tembelliğinin, alışkanlıkların o rahat kolaycı dünyasında kalmanın çekiciliği ile sürüp giden bir hayat. swann'ın bir sonat parçasına ya da bir resme hapsettiği ve anlam yüklediği duygularına karşılık marcel'in " bir nesnenin içinde gizlenmiş, hapsolmuş duyuları" açığa çıkaracak olan ihtimallere izin veren arayışları...

burada şu ünlü madlen kısmı ile ilgili de bir şey... evet madlen ...

proust'un sainte-beuve'ye karşı adli çalışmasını bir kenara bırakıp buradaki metinlerin bir bölümünü değiştirip kayıp zamanın izinde içinde kullandığını okudum. adeta palimpsest bir çalışma... bu yanılla ilginç bulmanın dışında madlen örneğinin iki metin arasındaki dönüşümü de ilgimi çekti. sainte-beuve'ye karşı kitabında proust'un tepki gösterdiği eleştiri, s. beuve'ün temsil ettiği yaşamöyküsel eleştiri... proust'un anılarında yer alan kuru peksimetin kendi estetik anlayışı ve yaratım sürecinde geçirdiği dönüşümlerle madlen hâline gelmesi ilginç geldi.

diyorum ya baktıkça yeni bir şey görüyor insan.

leonie halanın ihlamuru için kurumuş ihlamuru çıkarırken düşündükleri:

'bunların gerçek ihlamur sapları olduğunu işte bu yüzden yapay değil gerçek olduğunu ve kurudukları için değiştiklerini anlamanın hazzını yaşatırlar ve bana her yeni kişilik mutlaka eski bir kişiliğin başkalaşımı olduğu için de gri toplara bakıp açmamış yeşil tomurcukları tanırdım.'

içinde sakladığı özü ne güzel anlatmış.

bu arada akla emerson da düşmüyor değil. (proust iyi bir emerson okuyucusu imiş: "bin ormanlık oluşum, tek bir meşe palamutunun içindedir." emerson)

işte bu bir meşe palamudunun izini sürerek bizleri bin ormanda yolculuğa çıkaran proust'un geçmişi çağırın istemsiz belleğin izlerini sürdüğü anlatısı üzerinden konuşulacak çok şey var.

aliye(ayşe) zorlu mit:

imleç yanıp sönüyor, saatin tik takları misali sonra ekran kararıyor, klavyeye dokunduğumda aynı döngü yeni baştan.

ne zamandır? iki kase çekirdek çitlediğimi düşünürsem, epeydir! ondan öncesinde masa üstüne sayfa açmış başlığı da atmıştım.

1. kitap / swann'ların tarafı. yazı tipi times new roman. imlecin işi ne, yansın yansın sönsün. çamaşırlar yıkanmış bu arada, beyazlar serilecek, nevresimlerin çıtçıtları iyi kapatılmadıysa bütün küçük parçaların lastikleri esnemiş, döne döne bir topak hâlinde koca torbaların köşesine toplaşmıştır.

aslında biliyorum eğer birlikte okuma olmasaydı kırk yıl geçse bu kitabı okumayı düşünemezdim ve yine biliyorum ki bundan böyle yağmurun ilk serpiştirmelerinde pencereye savrulan kum taneciklerini, küçük marcel'in sevdiğini dünyaya ilan edemiyorsa onun oturduğu sokağı her yemekte araya sokuşturma gayretini, sevgiliye yakın olanlarla bile yakınlaşma uğraşını, sülale aileleri dillerinden düşürmeyenlerin sağlam bir yerin sağladığı güven duygusuna muhtaçlıklarını yüreğimde hissettim. bunlar benim bildiğim, yapageldiğim küçük büyük numaralarımın sadece

bazıları. bir yerinde geçiyordu; yaşanan hiçbir şey yok olmaz, nesnelerin içine karışır, eğer dönüp bakarsanız fark edersiniz ve kendinize mal ederseniz sizinle görünür ve yaşayabilir. gönderdiğiniz yazılar, tablolar, fotoğraflar, eklemeler için sağ olun.

emel kadör:

“uzun zaman, geceleri erkenden yattım.” cümlesiyle anlatıcının çocukluğundaki anılarıyla başlayan kitap; yazarın zamanla ve hayatla ilgili meselesinin sorgulanmasıyla sürüyor. geçmiş ile şimdi, geçmiş ile gelecek konusunda okuru da düşündürüyor sürekli.

paris yakınlarındaki sayfiye beldesi combray’da anlatıcın yanibaşında onunla birlikte ailenin içine giriyor, tüm aile bireylerini tanıyor, sofralarına oturuyor, onlarla birlikte çiçekleri, ağaçları keşfederek uzun yürüyüşler yapıp ilişkilerindeki değerler sistemini de öğreniyoruz.

son derece kırılgan bir yapıya sahip anlatıcı, yazar olma hayalini taşıır. bu hayallerle doğa, kiliseler, kuleler, çanlar, freskler, resimler ve müzik üzerinden insanın özünü; bireyin gerçek yaşamında görünen ve görünmeyen yanlarını sürekli irdeler.

ailenin eşinden dolayı pek de önemsemediği komşuları swann, gittikçe anlatıcının adeta kendini anlatırmış gibi içine girdiği bir kahramana dönüşür.

paris’in burjuva çevrelerinde adı iyi anılmayan odette’e tutulan swann’ın bu tutkusu, ruhundaki gelgitler, kıskançlıklar, değerlerinin yok olması süreçlerini izleriz.

bu bölüm "hayatımın onca yılını hasrettiğim, uğruna ölmek istediğim, en büyük aşkıyı yaşadığım kadın, aslında hoşuma gitmeyen, tipim bile olmayan bir kadınmış meğer!" diye biter şimdilik.

anlatıcı, swann üzerinden aşk, nefret, tutku, kuşku, reddetme, vazgeçememe, kendine kapanma, kişiliğin savrulması, gerçekleri hem bilme hem de onlarla yüzleşememe, onlardan kaçış, insan ilişkilerindeki tüm duygusal- düşünsel durumları göz önüne sererken kendi içindeki fırtınalarla da boğuşur.

paris'te swann'ın kızı gilberte ile karşılaşması, ona olan aşkı, tutkusu, kuşkusu, kaygısı swann'ın yaşadıklarının aynı cümlelerle anlatımıdır sanki. anlatıcı hayran olduğu swan'la bütünleşmiştir sanki.: "her şey"den çok istediğim, swann gibi kel olmaktı. swann bana o kadar olağanüstü bir varlık gibi görünüyordu ki, benim gördüğüm insanların onu da tanımasını, onunla herhangi bir gün, tesadüfen karşılaşmanın mümkün olmasını mucizevi buluyordum." (426.s.)

"...belirli bir görüntünün hatırası, belirli bir ânın özleminden ibarettir ve evler, yollar, caddeler de, heyhat, seneler gibi uçup giderler." cümlesiyle biter birinci kitap.

yazarın doğa betimlemeleri çok canlı, anlatım akıcı. bu süreçte kayıp zamanın izinde'yi sizlerle çoğalarak okudum.

tüm arkadaşlara teşekkür ederim.

önce lale söyler:

kitabı dair söyleneceklerin çoğu söylendi. ben de bende bıraktığı izlerden söz etmek istiyorum. proust ve yapıtı, bir okur için zenginleştiren deneyimler içeriyor. döneminin koşulları ve edebiyata getirdiği derinlik düşünüldüğünde çok katmanlı bir yapıtıyla karşılaşırız. anlatıcı meselâ tek sesli değil. gözlemleyici bir anlatıcıyla tanışırız. hem kendisi hem de tanrısal ses olarak var. kavramlar, nesneler, betimlemeler çok boyutlu ve birbirinin içine geçmiş halde ifade edilmiş. proust kayıp zamanın peşine düşerken okuyucuyu da peşinden sürüklüyor. bundan sonra okuyacaklarımız şimdiden merak duygumuzu kamçılıyor. proust çok iyi bir yazardan öte farklı ve özgün bir ses benim için.

sultan tanrıverdi:

görmek istediğiniz ve hayalinizde yarattığınız ufka hep birlikte baktığımızın ve onu gördüğümüzün ifadesi belki de her teşekkürde saklıydı.

içinde bulunduğumuz toplumsal süreçle koronayla taçlandı. toplumsal duyarlılıkla maruz kaldığımız çoğul şiddet hoşlanmadığımız kabuk yapılar oluşturmamıza ve oluşturduğumuzu savunmamıza neden oldu belki de ve

ihtimâl sorgulamak da nafile bir çaba gibi, savunmalarımızın arkasına gizlendi ... ama sizin motivasyonunuz hep ilgimi çekti okumayı bireysel bir çaba olarak görüp ifade etmeme rağmen katıldığım okuma etkinlikleri artık kaybetmiş olduğum paylaşma hazzını geri getirmeye başladı. bu benim için çok değerli. bir ufkun varlığı ve görünürlüğüne katkınız için içtenlikle teşekkür ediyorum

tülay tatar:

swann'ların tarafını okurken proust'un yaptığı o müthiş betimlemeleriyle duygu dünyasını (yalnızlığını..korkularını..çaresizliğini...kıskançlığını) hiçbir kopukluk olmadan ifade etmesi,kelimelerle oynayışı bende hayranlık uyandırdı. çocukluğunu anlatırken karşılaştığı objeler veya tatlarla geçmişe yaptığı yolculuklarda, benim de çocukluğuma geri dönmeme, kah keyif almama kah sarsılmama neden olması, büyük gözüyle çocuklaşmam önemli bir deneyimdi.diğer kitaplarda proust bana neler yaşatacak, hissettirecek?

yorumlarıyla beni zenginleştiren katılımcı arkadaşlara teşekkür ederim.

birinci kitabın okunması ve konuşmasına katılım verileri

1. kitabın okuma seanslarına yönelik katılım dökümü şöyledir: etkinliğe 41 kişi kaydoldu. beş kişi canlı oturumlara katılmadı ya da oturumlar sırasında herhangi bir paylaşımda bulunmadı. toplam 36 kişi yapılan 15 oturumda toplam 401 kez yer aldı. (oturum başına ortalama katılımcı sayısı: 26,7 oldu.)

15 oturum'un tümüne katılan kişi sayısı: 13 kişi: (aliye zorlu mit, ar-da bajar, dilek kutzli, emel kadör, fatoş öcal, havana öngeoğlu, nuray demirezer kaya, rezan turhan, şebnem birkan, sema alpaslan yüksel, sema demirsoy, thomas kutzli,

14 oturuma katılan kişi sayısı: 2 (lamia karamil, leyla kurtoğlu)

13 oturuma katılan kişi sayısı: 3 (hanife kurt,önce lale sönmez, özden duru)

12 oturuma katılan kişi sayısı: 2 (fusun arda, sultan tanrıverdi)

11 oturuma katılan kişi sayısı: 3 (ahmet tevfik ger, ilkay dumlu, meryem hacıbrahimoglu)

9 oturuma katılan kişi sayısı: 1 (nalan arman)

8 oturuma katılan kişi sayısı: 2 (miraz ruspi, necla göçmen)

7 oturuma katılan kişi sayısı: 1 (semra kılıçtepe)

6 oturuma katılan kişi sayısı: 1 (eda girmen)

5 oturuma katılan kişi sayısı: 1 (deniz gürel)

2 oturuma katılan kişi sayısı: 2 (esra aymutlu, fatma önalın akfırat)

1 oturuma katılan kişi sayısı: 2 (münevver güneş, selda genç özer)

farklı zamanda okuyan ancak paylaşımları sonrasında izleyen: 1 (ayşen mert)

eş zamanlı okuyup, tartışmaya katılmayan: 2 (şengöl döner, tölay tatar)

bölüm: 3

kayıp zamanın izinde

2. kitap

"çiçek açmış genç kızların gölgesinde"

ikinci kitap olan "**çiçek açmış genç kızların gölgesinde**"nin içerik ve programını ve her gün okuyacağımız yerleri belirleyip, bunlara dair bir paylaşımda bulundum. yine dört haftada bitirmeyi öngördüğümüz kitabın okuma programı şöyleydi:

1. bölüm: mme swann'ın çevresinde (7-192; 186 sayfa)

2. bölüm: memleket isimleri (195-465; 270 sayfa)

toplam 458 sayfa, (günde 30 sayfa okunacak) yine 4 hafta sürecek

1. hafta

11.05.p.tesi	1. okuma: 7- 36(7-37)
12.05.salı	2. okuma: 37- 67(37-69)
14.05.perş.	3. okuma: 67- 97(69-99)
15.05.cuma	4. okuma: 97-127(99-129)

3. hafta

25.05.p.tesi	9. okuma: 246-275(249-278)
26.05.salı	10. okuma: 275-306(278-310)
28.05.perş.	11. okuma: 306-335(310-336)
29.05.cuma	12. okuma: 335-366(336-368)

2. hafta

18.05.p.tesi	5. okuma: 127-156(129-160)
19.05.salı	6. okuma: 156-186(160-189)
21.05.perş.	7. okuma: 187-217(189-218)
22.05.cuma	8. okuma: 217-246(219-249)

4. hafta

1.05.p.tesi	13. okuma: 367-395(368-397)
2.05.salı	14. okuma: 396-427(397-429)
4.05.perş.	15. okuma: 427-465(429-467)
5.05.cuma	16. buluşma: 2. kitabı konuşma

programdan anlaşılacağı üzere 11 mayıs'ta ikinci cildi okumaya başladık. tabii ilk kitapta olduğu gibi yine okuduklarımıza dair paylaşımlarımızı sürdürüyorduk.

bu kitapta nelerin anlatıldığına dair kısa bir bilgi paylaşımında bulunalım.

çiçek açmış genç kızların gölgesinde (*a l'ombre des jeunes filles en fleurs*) kayıp zamanın izinde'nin 2. kitabıdır. 1919'da nrf yayınları tarafından yayımlanan bu kitap nedeniyle marcel proust 10 aralık 1919'da **goncourt ödülü**'nü kazanır. ödül proust'un aslında çoktan hak etmiş olduğu ilgiyi görmesine yol açar. romancılığının önemi vurgulanır ve kitapları çok daha geniş bir okur kitlesine kavuşur.

savaşın patlak vermesi ve ilk kitabı basan grasset yayınları da öteki birçok yayımcı gibi, faaliyetine ara vermiştir. bunun üzerine proust baskı provaları hazırlanmış bu kitabı yeni malzemelerle genişletme imkânı bulur ve savaşın bitiminde kitabını karşılıklı bir anlaşma sonucu grasset yayınları'ndan çekip, kendisine teklif getirmiş olan nrf yayınları tarafından basılmasını sağlar.

bu kitabın, roza hakmen tarafından yapılan çevirisinin türkçe baskısında "**mme swann'ın çevresinde**" ("autour de mme swann", sayfa: 7) başlığını taşıyan birinci bölümünün girişinde açıklama da içerik şöyle özetlenir:

"karakterlerde farklı yönelişler. - norpois markisi. - bergotte. - bir süreliğine gilberte'i göremeyişim; bir ayrılığın sebep olduğu ilk hafif keder gölgesi ve unutuşa düzensiz gelişmeler"

bu bölüm aslında swann'ların tarafı'nın son kesimini oluşturur ama proust, bu bölümü 1913'teki oldukça kalın olan ilk kitabın içine katmamıştır.

bu kitapta anlatıcı, odette'e olan tutkusunu dile getirirken yeni kişiler de sahneye çıkar. bunların başında da diplomat **norpois** gelir, onunla yakın ilişkide olan yazar **bergotte** de yine ön plandadır. anlatıcı kibar çevrelerdeki yaşamına odette'in salonunda başlar; tiyatrodaki dönemin büyük kadın oyuncusu **la berma**'yı izler, güzellik ve sanatın anlamına dair düşüncelerini paylaşır ve kendini sorgular.

yapıtın ikinci bölümü olan "**memleket isimleri: isim**"ın başında ise ("noms de pays : le pays") şu kısa özet bilgi yer alır:

"balbec'te ilk kalış, deniz kıyısında genç kızlar.) m. de charlus ve robert de saint-loup'nun ilk karakalem çizimleri. - bloch'un evinde akşam yemeği. - rivebelle'deki akşam yemekleri. - albertine ortaya çıkar."

bu bölüm birinci bölüme göre daha etkili olmuş ve proust 2. kitabın adını da bu bölümden hareket ederek koymuştur.

kitabın başarıya ulaşmasına da aslında başlangıçta ikincil bir olay örgüsü biçiminde tasarlanmış bu bölüm yol açmıştır.

bu bölümde anlatıcı marcel'i büyürken görürüz. romanın başında marcel hâlâ çocukluk arkadaşı gilberte'e âşıktır ve kızın ebeveynlerini sık sık ziyaret etmektedir. onların evinde, yıllardır hayranlık beslediği yazar, bergotte ile de tanışma olanağı bulur. böylelikle gilberte'in annesi odette'lede yakından tanışır. ancak marcel zaman geçtikçe gilberte'den bıktığını hisseder.

bu arada marcel'in sağlığı bozulmuştur ve iyileşmesi için anneanesiyle birlikte fransa'nın normandiya bölgesinde, deniz kıyısındaki küçük bir tatil kasabası olan **balbec**'e gönderilir. (*balbec olarak geçen kasaba aslında **cabourg** adıyla bilinen bir sayfiye yeridir.*) marcel burada çok rahat davranışlarıyla dikkâti çeken **albertine simonet, andree ve gisele** adlarındaki kızlarla tanışır, ayrıca kendisine yeni arkadaşlar da bulur bu yeni arkadaşlarından biri, **elstir** adındaki büyük bir ressamdır. elstir, seneler öncesi verdurin'lerin çevresindeki insanlardan biridir. bir diğeri ise **baron de charlus** adındaki kurnaz, sıra dışı ve oldukça farklı tutum ve davranışları olan bir asilzadedir. kayıp zamanın izinde'nin önemli kişilerinden biri olarak charlus ilk kez bu ciltte ortaya çıkar: aslında guermantes dükü'nün erkek kardeşi ve charlus baronu palamede olarak bilinmektedir.

charlus, ilk karşılaşmalarında marcel'le homoseksüel ilişkiler kurmaya çalışır. marcel'in tanıştığı bir başla arkadaşı da aslında charlus'un yeğeni olan **robert de saint-loup**'tur. yakışıklı ve maharetli bir genç olan saint-loup ile marcel çok kısa sürede dost olurlar.

kasabanın sahilinde oynayan bir grup genç kız da marcel'in ilgi alanındadır. romanın bu bölümünde uzun uzun genç kızları betimler, kendine çekici gelen yanlarını ve özelliklerini anlatır. deniz kıyısındaki gezintileri, kumsaldaki şemsiyeler, limana çekilmiş yatlar, genç kızların bisikletle yaptıkları geziler, izlenimcilerin tablolarına özgü renkli, şiirsel bir hava ile ayrıntılarıyla dile getirilir.

marcel, ilkin, bu kızların hepsine, hattâ yaylı arabayla gezinirken rastladığı köylü kızlarına bile âşık olur. ardından dikkâtini albertine simonet adındaki genç bir kıza çevirir. bu arada büyükannesi, kaldıkları otelde aristokrat çevreden **mme de villeparisis** ile buluşmuştur. bu kadın guermantes dükü ile charlus'ün teyzesi, robert de saint-loup'nun da büyükteyzesidir.

kitapta anlatıcının aşk konusunu ele alırken, âşık olana, arzuyla birlikte yoksunluk duygusunu da aynı anda yaşatır. çünkü anlatıcının âşık olarak arzuladığı aşk nesnesi sürekli kendini gizlemekte ya da kaçmaktadır: bu nedenle de anlatıcı gilberte'i de albertine'i de sevmeyi başaramaz.

proust'un anlatıcısı marcel'in betimlediği kişiler sürekli bir değişim içindedirler ve her zaman farklı yanlarıyla dile getirilirler. kişilerin portreleri bütün bu farklı görünüşlerin, izlenimlerin toplamından oluşur. bu kişilerdeki değişimler onların fiziksel görünümüne de yansır. örneğin albertine anlatıcıya her seferinde öylesine

değişik görünür ki, bir gün dudağının üstünde gördüğü ben, güne ve ışığın yansımalarına göre albertine'in yüzünde yer değiştirebilmektedir. anlatıcı'nın çevresindeki göstergeleri, dolayısıyla insanları ve gerçekliği (hakikatı) öğrenmesi de böylece yavaş yavaş gerçekleşir.

yaşamda her şeyin bir gizemi vardır, anlatıcı bu gizemleri çözerek yetiyecek, olgunlaşacak, yazar olmaya yatkınlığını da ancak böylelikle ortaya koyabilecektir. kişilerin gizemleri, çevrelerine gönderdikleri işaretler de sürekli dönüşür ve adetâ yorumlanmayı bekler. charlus, saint-loup ve mme de villeparisis'nin davranışları da anlatıcıyı şaşırtan özelliklere sahiptir. kişilerin tuhaf davranışlarını, yaşam biçimlerini, snopluklarını, aşklarını yavaş yavaş öğrenen anlatıcı, bunları ancak sonraki kitaplarda tam olarak kavrayabilir ve yorumlayabilir.

çicek açmış genç kızların gölgesinde, aynı zamanda, kayıp zamanın izinde'nin bütün kitaplarında dile getirilecek olan proust'un sanat anlayışını da tamamlayıcı bir düzende anlatılmaktadır. ikinci kitapta sanatın taşıdığı gizemden de söz edilir. anlatıcı bunu, **racine**'in ünlü oyunu **phedre**'de oynayan **la berma** adlı kadın sanatçıyı (dönemin ünlü sanatçısı **sarah bernhardt**'ı simgeler) izlerken anlatır. bu sırada yalnız tiyatro ve salon üzerine değil, o gösterinin tüm ayrıntılarını ve oyununu izlerken hissettiklerini anlatarak yapar. marcel aynı zamanda yazar bergotte'la edebiyatı, ressam elstir'le resim sanatını tanıma ve tanımlama sırasında bunlara dair betimlemeleri ile pek çok sanatsal yaklaşımdan ustalıkla söz eder.

bunları yapmakla birlikte ancak kendisi henüz yaratma evresine gelmediğinin de ayrımındadır. tanıştığı sanatçılardan, onların sanatlarını anlamaktan mutluluk duymakla birlikte bunun özünü neyin oluşturduğunun farkında olmadığının bilincindedir.

ikinci kitabı 11 mayıs pazartesi günü okumaya başladık. kitabın başında dikkâtimizi çeken ilk şey anlatıcının sesindeki farklılıktı. bunu paylaştığım bir notla belirtmeyi görev saydım:

buradaki anlatıda anlatıcı (marcel) yaşça daha büyük birisi olarak konuşuyor. ilk kitabın son bölümündeki çok "yaşlı" olan marcel kadar değilse de ilk kitaptaki anlatıcı marcel'in sesi de değil, daha büyümüş bir marcel ile karşı karşıyayız.

aynı zamanda katılımcı arkadaşlarımızdan sevgili **havana öngeoğlu** da ilk kez söz edilen savaşa dair bir bilgiyi bizimle paylaşıyordu.

** birinci kitapta bahsi geçmeyen savaş anlatıları başladı. 1870 fransa-prusya savaşı*

** 1870 savaşında **françois achille bazaine**, savaş sonrası fransa'da yaşanan kayıplardan sonra idam edilir.*

hemen her konuda çok bilgili ve kültürlü olduğu anlaşılan marcel, muhtemelen gerçek yaşamda babası ve küçük kardeşinin hekim olmalarından kaynaklanan nedenlerle tıbbi bilgilere de hâkimdi ve romanda geçen belirli tıbbi şahsiyetleri de değerlendirebiliyordu. kitaptaki şu alıntı, hem konu hem de konunun ifadesine dair önemli örneklerden birisi bence:

"gerçekten de, meslektaşları cottard'ı, zaman içinde avrupa çapında ün yapmış mütevazı bir pratisyen olarak görmüyorlardı sadece. genç doktorların en akıllıları, hastalanacak olurlarsa, canlarını teslim edecekleri tek hekimin cottard olduğunu belirtirlerdi ..." (s:9 ve devamı)

bunlara dikkât edişimizin nedenleri arasında de kuşkusuz içinde yaşadığımız **salgının** gündelik yaşamımıza olan etkileri vardı. belki de bilinçdışımız konuya seçilmiş ya da koşullandırılmış bir algıyla bakmamıza yol açıyordu.

aynı dr. cottard'ın biraz daha ileride marcel'i muayene ettiği bölümde yazılanlar da hem proust'un bu konulardaki bilgisini ve ayrıntıcılığını hem de onun ölene dek yaşadığı astım hastalığının nasıl seyrettiğini ortaya koyacak nitelikteydi:

"hâlâ devam eden nefes tıkanıklığımı, uzun zaman önce durmuş olan kanamaya bağlamak artık imkânsız olduğundan, annemle babam beni muayene etmek üzere profesör cottard'ı çağırdılar...." (s:66-67)

sadece bilgisi değil, genç bir ses tarafından dillendirildiği düşünülse de proust, marcel'in ağzından ve sesinden, bugün değerli birer aforizma sayılacak saptamalar da yapıyordu. iki farklı sesin, çocuk marcel'le, erişkin marcel'in sesini zamanın içinde bir ileriye, bir geriye doğru akan olayların anlatıldığı bir metin içinde, böylesi saptamaları yaparken görmek ve okumak bizlerde hem şaşkınlığa neden oluyor hem de onu yüceltmemize yol açıyordu. tabii bir yandan da ortaya çıkan metni daha iyi anlamamız açısından birer ipucu oluşturuyor, bize yol gösteriyordu:

"insanın, sözlerinin ve hareketlerinin başkalarına hangi ölçüde görüldüğünü tam olarak hesaplayabilmesi aslında zordur; kendi

önemimizi gözümüzde büyütme korkusuyla, başkalarının doğumdan ölüme anılarının yayılmak zorunda olduğu alanı büyütüp dev boyutlara getiririz..."(s:42)

"dünyanın döndüğünü teorik olarak biliriz ama aslında fark etmeyiz; üzerine bastığımız toprak hareketsiz gibidir, biz de rahat rahat yaşıyıp gideriz." (s:52)

"romancılar zaman'ın geçip gitmesini anlaşılır kılabilmek için, yelkovanların dönüşünü delice hızlandırarak okura iki dakikada on, yirmi, otuz yılı geçirtmek zorundadırlar. (s:53)

aslında bizim romanı okuduğumuz anların dışında geçen zamanımız tam da bu şekilde geçiyordu. buluşup o kitabı okuduğumuz anlarda, farklı yerlerden hep aynı noktaya ışınlanıyor ve orada buluşuyor, sonra da hep birlikte neredeyse yüzyıl geriye giderek zamanın içinde topluca **sanal** bir yolculuk yapıyorduk. kendi içimize baktığımızda an geliyor, nerede olduğumuzu unutuyorduk.

oraya gittiğimizde gördüğümüz, çok sonraları okuyacağımız aslında benzer bir salgının, **ispanyol gribi**'nin olduğu dönemlerdi.

burada covid'le başa çıkmaya, en azından covid'e yakalanmamaya çalışırken sanki ondan kaçışımızı başka bir zamana gitme yoluyla gerçek kılıyorduk. bu yolculuk hem buradaki covid'den bizi koruyordu, hem de bizler sanal yolcular olduğumuz için o çağın pandemisine yakalanmıyorduk.

o anlarda yaşanan ve tıpkı şimdi olduğu gibi milyonlarca insanı öldüren ispanyol gribine zaman aşırı bu yolculuk nedeniyle yakalanmıyor olmak sanki bu zamandaki covid-19'a karşı bir bağışıklık sağlıyordu.

yine de öğrendiğimiz kimi bilgiler aklımıza başka olasılıkları getiriyordu:

bu bilgilerden birisi bizi etkileyemeyen ispanyol gribinin bazı özelliklerinin covid-19'da da olduğu yönündeydi. buna göre ispanyol gribini yapan virüsü 2010'da rusya'nın buzullar altındaki steplerinde izole edilmiş, sonrasında genetik kodu tümüyle çözümlenmişti. dahası şimdi yaşadığımız salgını yapan korona virüsü, aradan geçen yüz yılı aşkın zamanda başka grip virüsü mutasyonlarında hiç bir zaam rastlanmayan bir özelliğe sahipti. bu özellik klinik tablonun seyrinde kendini gösteriyordu. şimdiki covid salgınında ölenler de tıpkı ispanyol gribinden ölenler gibi adeta boğularak ölüyorlardı ve marcel bunu romanının içinde anlatıyordu.

dolayısıyla biz kayıp zamanın izinde geçmişe giderek, covid19'a yakalanmaktan kurtulurken, ispanyol gribi virüsü zaman içinde yine bizim gibi yolculuk edip bugüne geliyor ve tıpkı o zaman olduğu tüm dünyayı, özellikle yaşlılar ve yoksullarla birlikte kötü durumda olan tüm insanlığı ölümle karşı karşıya getiriyordu. marcel'in söz ettiği değişim yüz senelik fasılalarla yeniden hem metinde hem de yaşadığımız anda bir "gerçeklik" hâlini alıyordu.

ikinci kitaptan itibaren daha sık olarak konu edilen izleklerden birisi cinsellik ve cinsel edimlerle ilgiliydi. bu bağlamda okunan metinde öncelikli olarak, anlatıcı marcel'in cinsellikle ilgili tutum ve davranışlarını ortaya koyuyor, sonrasında da cinselliğe ve çevresindeki kişilerin cinsel edimlerine dair anlatımları, bunlara dair düşünceleri olarak dörüyor, en son olarak da genel anlamda cinselliğe dair düşünceleri dile getiriliyordu.

aslında bu konu proust'a dair pek çok başka eleştirmen ve bilim insanı tarafından da irdelenen konuların başında geliyor. kayıp zamanın izinde romanında doğrudan ya da dolaylı olarak proust'un bu yönlerine dair herhangi bir bilgi bulunmuyor. bununla birlikte yazar marcel proust'un başından geçen ya da yaşadığı kimi olay ve anekdotların çeşitli kitaplarda farklı biçimlerde yer aldığını görüyorduk. örnek olması bakımından bunlardan ikisine burada değinmenin cinsellik izleğinin anlaşılması ve doğru değerlendirilmesi anlamında önemi olduğu kanısındayım.

bu konuyla ilgili bazı alıntılar yapacağım ilk kitap fransız psikiyatrist ve psikanalist **andré green**'in "**yazı ve ölüm**" adlı yapıtıdır (çev: nesrin demiryontan, metis yayınları, 2018). yazar bu kitabın 85 ve 86. sayfalarında bir başka fransız araştırmacıya **george d. painter**'e dayandırdığı şu saptamaları dile getirir:

"(proust'un) kendi sapkınlıkları da var ama bunlar yazısında görülmüyor. örneğin, painter proust'un hayvanlara yönelik sadizminden söz ediyor (sıçanların gözlerini oyuyor) ve annesinin fotoğraflarını fahişelerinkinin arasına karıştırıp, bu karışımdan haberi olmayan halktan insanlara göstererek kahkahalara boğulmaktan aldığı zevkten söz ediyor, onları açık saçık yorumlar yapmaya teşvik ettiğini, fantezilerini yüksek sesle ifade etmeye yönlendirdiğini, pis kahkahalar atmaya ve müstehcen sözler söylemeye kışkırttığını anlatıyor. bu yazıya geçmiyor. sapkınlık yüceltiliyor: gizleniyor, yer değiştiriyor, biçim değiştiriyor ama -bilme imkânına sahipseniz- bu sır bilmezden gelinmiyor. proust'u bilmek, yazısıyla

sınırlandırılmaz, yazısını besleyen şeyi silmeden ama bizi etkileyecek, kendisinde kendimizi tanıtmaya zorlayacak, insan hakkında başka türlü düşünmeye itecek bir biçimde dönüştürerek sunmaya zorlayan şeyi."

söz edeceğim ikinci kitap ise italyan gazeteci yazar **lorenza foschini**'nin kaleme aldığı "**proust'un paltosu**" adlı kitabı (çev.: *eren yücesan cendey, kırmızıkediyayınları, 2012*). bu kitaptan alıntıladığım 57 ve 58. sayfalarda anlatılanlar ise şunlar:

*"... en özel mektup 1888 senesinde yazılmış olan ve gördüğümüz üzere marcel'in (proust) **bizet** (jacques) ile özel duygularını paylaştığı mektuptur. ... sağ üstte 'perşembe akşamı' yazar.*

sevgili dedecik,

senden bir zahmet, 13 frank istemeyi arzu ediyorum. işte nedeni. masturbasyon yapmak konusundaki kötü alışkanlığımdan kurtulmak amacıyla bir kadına gitmem için babam bana on frank vermişti. ama birincisi heyecandan bideyi kırdım, üç frankım gitti. ikincisi bu utanç yüzünden düzüşemedim. işte şimdi bir önceki durumuma geri döndüm ve kurtulabilmem için mümkün olduğunca çabuk on frank bulmam gerekiyor... ama babamdan bir daha para istemeye cesaretim yok ve sadece sıra dışı olmayıp son derece 'özel' bu durumdan kurtulabilmek için senin bana yardım edebileceğini umuyorum: insan hayatta iki kere üst üste düzüşemeyecek kadar heyecanlı olmaz."

bunları okuduktan sonra ikinci kitabın 62-63. sayfalarında yazılı olanlardan, bu kez anlatıcı marcel'in "macera"sını okuyunca söz konusu izleğin boyutları konusunda daha net bir düşünceye varılabilir. roman bu tür kimi ayrıntılarla dolu. okurlar başta marcel ve ilişkide olduğu diğer insanların cinsel tercih ve edimlerine dair bölümlerin neden bu kadar yoğun olduğunu yukarıdaki bilgilere de sahip olunca çok daha iyi anlıyor.

"... sandalyenin üzerine kaykılmış, bana mektubu almamı söyleyen ama uzatmayan gilberte'in vücudu beni öyle cezbedetti ki, ona yaklaşıp şöyle dedim: - hadi bakalım, mektubu almama engel olmaya çalışın, hangimiz daha kuvvetliymiş, görelim.

gilberte mektubu arkasına sakladı; belki yaşı hâlâ öyle gerektirdiğinden belki de annesi kendini gençleştirmek için onu daha uzun süre çocuk göstermek istediğinden, iki kuyruk hâlinde ördüğü saçlarını omuzlarından kaldırıp ellerimi ensesine götürdüm. boğuşmaya başladık. ben onu çekmeye çalıştıkça o direniyordu; harcadığı güçle elmacık kemikleri kırmızı, yuvarlak birer kiraz gibi alev alev olmuştu; gıdıklıyormuşum gibi gülüyordu; bacaklarımın arasında sımsıkı tutuyordum onu, tırmanırken bir çalıya yapışmış gibi. tam bu jimnastiğin ortasında, kaslarımı çalıştıranın ve oyunun şiddetinin hızlandığı nefeslerimde pek bir değişiklik olmadan, yorgunluktan birkaç damla ter dökmüş gibi, tadına varabilecek kadar bile oyalanamadan, doyuma ulaştım; derhal mektubu aldım. bunun üzerine gilberte tatlılıkla dedi ki: 'isterseniz biraz daha boğuşabilirsiniz aslında.' belki oyunumun, itiraf ettiğimden farklı bir amacı olduğunu belli belirsiz sezmiş ama bu amaca ulaştığımı fark edememişti. bense fark etmiş olmasından korkuyordum (bir saniye sonra namusu zedelenmişçesine kasılması, bu korkumda yanılmadığımı düşündürmüştü bana); tek amacıma ulaştıktan sonra, onun yanında kıpırtısız oturmaktan başka bir şey istemediğimi zannetmesin diye, biraz daha boğuşmayı kabul ettim."(S:62-63)

dediğim gibi marcel'in kadınlar, kızlar ve onlarla yaşadığı cinsel edimler romanın pek çok bölümünde yer alıyor, dahası bunların bazıları gerçekleri ortaya koyan bir nitelikte sürüyor. romanın ikinci kitabında anlattığı, arkadaşı bloch'un aracılığıyla yaşadığı genelev macerası da bunlara bir örnek:

"aşağı yukarı bu sıralarda, bloch bütün dünya görüşümü allak bullak etti, bana yeni mutluluk kapıları açtı. ... kadınların tek isteğinin, aşk yapmak olduğu konusunda bana teminat verdi. ... değerini çok daha sonra anladığım bir yardımda daha bulundu; beni ilk kez randevu evine götüren o oldu. ... bu evin patronu olan kadın, sorulan kadınların hiçbirini tanımaz, hep istenmeyecek kadınlar teklif ederdi."

burada kendisine önerilen kadınlardan birisiyle romanın ilerleyen bölümlerinde başka bir kimlik altında yeniden karşılaşır marcel:

*"özellikle bir tanesini methederdi bana; vaatlerle dolu bir tebessümle (zor bulunur, çok makbul bir şeymiş gibi), "bir yahudi! hoşunuza gitmez mi?" derdi. (herhalde bu sebeple **rachel** diyordu ona.) bulaşıcı olduğunu*

umduğu, neredeyse bir haz hırıltısıyla noktalanın, aptalca, sahte bir coşkunlukla eklerdi: "düşünsenize delikanlı, bir yahudi, bence çıldırtıcı bir şey olmalı! ah!" o beni görmeden gördüğüm bu rachel, esmerdi; güzel değildi ama akıllı görünüyordu..." (s: 134-138)

marcel her ne kadar bir daha oraya gitmediğini belirtse de gilberte'den ayrıldığı dönemde yaşadığı aşk acısını çıkarmak için sevmediğini söylediği o kadınlara gitmekten geri durmadığını da anlatacaktır.

kitabı okurken marcel'in sesinin değiştiğini hissediyorduk. bazen birçok şeyi bilen bir yetişkin gibi, bazen de henüz yeniyetmeliğini yaşayan toy bir çocuğa dönüşüyordu. ama bu geçişler öyle birden bire ve anlattığı konunun bağlamı değişmeden oluyordu ki, sesin gerektirdiği durumu anlamak bazen metin geliştikçe mümkün olabiliyordu. bu ise metni, büyük bir dikkâtle okumayı gerektiriyordu. hiçbir önemli olayın anlatılmadığı bu tür bir modern metinde böylesi bir yoğunlaşma ancak bu iş birlikte yapıldığında mümkün olabiliyordu. oradan yola çıkarak yeni bir okuma biçiminin varlığından haberdar oluyorduk:

"eş zamanlı ve etkileşimli okuma!"

birlikte okumanın hepsi bu tür bir özelliğe sahiptir ama ayrı mekânlarda eş zamanlı ve bir sosyal iletişim ağının aracılık ettiği iletişim olanağıyla karşılıklı etkileşerek okuma, ancak içinde yaşadığımız covid-19 "gönüllü karantinası" koşullarında mümkün olabiliirdi.

ilk kitaptan öğrendiğimiz m. swann - odette ilişkisinin resmi bir evliliğe dönüştüğü, bu evliliğin ürünü gilberte ile marcel'in önce arkadaş, sonra sevgili oldukları, sonra da bir mektupla ayrıldıkları bölüm anlatılırken, büyümüş marcel önce toplumsal konulara yöneliyor; bunların arasında da romanın bir diğer izleği olan ve farklı kitaplarda neredeyse tüm süreci ve bu süreçte farklı çevrelerin değişen tepkilerinin dile getirildiği **"dreyfus davası"** artık marcel'in bizimle sürekli olarak paylaşacağı konulardan birisi oluyordu.

pek çok eleştirmenin de vurguladığı ve üzerinde düşündüğü noktalardan birisi olan marcel'in aynı konuda, iki karşıt düşünceyi eş zamanlı olarak savunması, kitabı okurken daha ilk ciltten başlayarak bizim de dikkâtimizi çekiyordu. ancak ikinci ciltte bunun mantığını ve işlevini net olarak çözümleyebildim: buna, senfoni ve benzeri müzikal yapıtlarda karşılaştığımız bir yapıdan kaynaklandığını keşfederek ona **"a/b/a/c formatı"** dedim.

bu formatın tipik örneklerinden birisi tam da bu yapıyı akla getirecek bir bölümde yer alıyordu. **"vinteuil'in sonatı"** olarak ilk kitaptan beri zaman zaman gündeme getirilen ve sonrasında tüm kitap boyunca göreceğimiz bir izlekti bu.

"işte böyle günlerden birinde, vinteuil'ün sonatının, swann'ın o çok sevdiği cümlecğin bulunduğu bölümünü çaldı bana. ilk kez dinlediğimiz, biraz karmaşık bir müzikten, çoğunlukla hiçbir şey anlamayız. buna rağmen, daha sonra iki üç kere bu sonatı bana çaldıklarında, onu gayet iyi bildiğim duygusuna kapıldım. ...

...hayata benziyordu bu sonat. ne var ki, hayat kadar aldatıcı olmayan bu büyük şaheserler, bize önce en iyi taraflarını vermekle işe başlamazlar. vinteuil'ün sonatında, en önce keşfedilen güzellikler, aynı zamanda en çabuk bıkılanlardır; kuşkusuz aynı sebepten ötürü: daha önce bildiklerimizden en az farklı olanlar bunlar oldukları için. ancak, bu güzellikler uzaklaştıktan sonra, dimağımıza karışıklıktan başka bir şey sunamayacak kadar yeni olan üslubunun bizim için anlaşılmasız kıldığı, el değmemişliğini koruduğu bir cümle kalır seveceğimiz; o zaman, her gün farkına varmadan önünden geçtiğimiz, bekleyen, sırf güzelliğinin gücüyle görünmez olup bilinmezliğini korumuş olan cümle, en son gelir bize. ...

...ama aslında yanlış hükümlerden kaçınmak için alınan bütün korkakça önlemler faydasızdır, çünkü yanlış hükümler kaçınılmazdır. bir deha ürününün derhal takdir edilmesi zordur; çünkü onu yazan kişi olağandışıdır, ona benzeyen pek az insan vardır. eserin kendisi, onu anlayabilecek ender dimağları zenginleştirerek geliştirecek, sayısını artıracaktır...

... o cümlecikte defalarca aradığı derin anlam yerine, bulduğu, cümlecğin çevresine dizilmiş, dolanmış, çizilmiş bu yapraklardı (bu cümlecik swann'a yaprakların derunu, ruhu gibi geldiği için, onu duydukça yaprakları tekrar görme isteği duyuyordu); bir zamanlar hummalı ve kederli olduğu için tadına varamadığı ve cümlecğin (tıpkı bir hastanın yiyemediği güzel yemekler gibi), daha sonrası için swann'a ayırdığı, bütün bir ilkbahardı...

103. sayfada yer alan şu bölüm kitabın başından beri gündeme getirilen ve pek çok kişi tarafından da tartışılan canlı olmayanların yani "eşyanın" da bir belleği olduğu" yolundaki düşünce ve iddialara dair iyi bir örnek oluşturuyor:

"bu salonu ne zaman düşünsem, bu karışık salon, hatıralarımda aksine, bir bağlantıya, bir bütünlüğe, bir büyüye sahiptir hem de geçmişten bize intikal etmiş en el değmemiş düzenlemelerin, tek kişinin damgasını taşıyan en canlı uyumların sahip olamadığı kadar; çünkü gördüğümüz birtakım şeylere, ancak biz, kendilerine ait bir varlıkları olduğu inancıyla, bir ruh kazandırabiliriz, onlar bu verdiğimiz ruhu korurlar ve içimizde geliştirirler."

bu düşünceye göre eşyanın hafızasının eğer varsa onun bir dolayımlayıcıya ihtiyacı olduğudur. bu dolayımlayıcı ise bir o hafızanın içeriğini nakledecek, en azından ona tepki verecek bir başka canlı olmak durumundadır. burada önemli bir unsur vardır. eşyanın hafızasında kaydolanın, kayıt zamanı ve dolayımlandığı anla kaydolma ânı arasındaki zamansal ya da algısal mesafe ya da uzaklık ve bu algılananın ifade edildiği ya da dolayım lanarak başka birisine aktarıldığı zamana kadar geçen sürede, hem hafızaya sahip eşyanın, hem dolayım layıcının hem de aktarılanın hem de hafızaya kaydedilenin geçirdiği değişimlerdir. bu değişimler eğer ilk kayıt ânından farklı ise o zaman söz konusu hafızanın dolayım layıcı aracılığı ile aktarıldığında ortaya çıkan algının doğruluğu ya da gerçekliği, bir başka deyişle orijinal kayda uygunluğu önemlidir.

buradan iki sonuç çıkarılabilir. bunlardan ilki, eğer algılanan ilk andaki kayda sadıksa, o zaman eşyanın hafızasından söz etmek çok olanaklı değildir. çünkü hafıza zaman içinde değişir. değişmeyen bir hafıza ise sadece bir eşyanın onu daha önce gören bilen birinde oluşturduğu algı ya da düşüncedir. üstelik o bir madde olmadığı ve hafızasında sürekli değişimler yaşanan birisi olduğu için algıladığının eşyayla da doğrudan bir ilgisi yoktur. olsa olsa o eşyaya dair düşüncelerinin zaman içinde kimi eskiden kalan, kimisi de yeni oluşan izlerinden ibarettir.

ikinci sonuç ise bunun başka biçimde tekrarıdır, eşya hafızası dediğimiz şey o eşyanın bizim yaşamımızda varolduğu süre boyunca ona dair kendi hafızamızda kaydettiğimiz ve sürekli bir yenilenme ve ile değişim geçiren algılarımızdır. ama beri yandan kimi fiziksel olaylar, örneğin bazı metallere ısı altında verilen formu, sonrasında bir yolla bozsak bile yine ısı altında onların ilk şekle döndükleri gerçeği de söz konusudur. bu durumda dolayım layıcı (yani ısı) doğru çalışmakta ve orijinal hafızayı her zaman ilk hâdekine dönecek şekilde görünür, algılanır kılmaktadır. bilimsel bazı kurallarla ortaya konulabilecek olan maddenin hafızası ile ona dair bir algı ya da düşünce geliştiren insanın ilişkisi, doğrudan bu tür bir yineleme ile

yaşanabilecek bir gerçeklik değildir. burada önemli bir faktör zaman ya da ısı gibi fiziksel bir durumun yinelenebilir durumları gerçek kılmasıdır. zamanın içindeki yolculuğa, bunun bir fizik unsur olarak bu konudaki değişmez fizik gerçeklere dair kurallar keşfedilip ortaya konulana kadar marcel'in eşyaya dair bu algısı düşüncenin bir izleği olarak sürekli gündeme gelecek unsurlardan birisi olacaktır.

marcel'in farklı kadınlar, kızlar üzerinde bir kelebek gibi sürekli gezinen gönlü bu belleğin kaydettiği kimi olaylardan yola çıkarak bu kadın, kızlar üzerinde romanı var eden bir iyelik, mülkiyet, aidiyet algısı hâline gelecektir. amcasının evinde çok kısa bir süre görüp beğendiği, sonra ikincil anlatımlarla gerçek aşğının yerine kendini koyarak ona âşık olduğu ama aşkını da yine gerçek âşğın tutum ve davranışlarında var ederek anımsadığı insanlardan birisi olan eskinin odette'i, daha sonra da mme de forcheville'i olacak olan mme swann'ıyla olan ilişkisi, üstelik de kızı gilberte'i unutmaya karar verdikten sonraki ilişkilerini şöyle anlattığı bir kadın olacaktır.

"çıkmadan önce, mme swann da giyinmeye giderdi; ben hiçbir "sokak" elbisesinin, mme swann'ın ögle yemeğinde üzerinde olan, şimdi çıkaracağı toz pembe, kiraz rengi, tiepolo pembesi, beyaz, mor, yeşil, kırmızı, sarı, düz veya desenli, krepdöşin veya ipek, harikulade sabahlıkla katiyen rekabet edemeyeceğini söyleyip itiraz ettiğim hâlde. ben sokağa böyle çıkması gerektiğini söylediğimde, cehaletimle alay ederek veya iltifatımdan hoşlanarak, gülerdi. sadece sabahlıkla rahat ettiğini söyleyip bu kadar çok sabahlığı olduğu için özür diler, bizden ayrılıp o muhteşem, bütün kıyafetleri gölgede bırakan tuvaletlerinden birini giymeye giderdi; bazen beni çağırır, giymesini istediğim kıyafeti bana seçtirirdi..." (s:104)

burada anlatılanlar yukarıda belirttiğim gibi yüksek bir egonun yansıması, âşık olduklarını hayatının merkezine koyan bir genç insanı değil, âşık olduklarının hayatının merkezinde olduğu sanısını taşıyan kibirli ve bencil bir karakteri ortaya koymaktadır.

aynı şekilde bencilce ve ben merkezci bir tavır, aralarındaki konum farkı ne olursa olsun çevresindeki diğer insanlara dair algı ve düşüncelerinde de görülmektedir. ancak burada ortaya çıkan ve dikkât edilmesi gereken bir başka önemli nokta tıpkı eşyaların ona söylediği ya da söylediğini sandığı şeylerin benzerlerinin bu kişilerin, görünüşleri, giysileri, sözler, eda ve tarzları tarafından da adeta marcel'in kulağına fısıldanmakta, 19. yüzyılın sonları ile 20. yüzyılın başlarında çok moda olan, tıpkı bir

ressamın bir tuvalde resmettiği izlenimci portrelere benzer şekilde "yazıyla portre çizimleri"nin benzerlerini çok mükemmel bir şekilde ortaya koymaktadır.

bunlardan birisi kimilerince bergson'u imlediği vurgulanan ve aşağıdaki cümlelerle başlayıp on beş sayfadan daha uzun bir bölümde, söz edilen ozan-yazar "bergotte portresi"nde çok güzel bir şekilde ortaya konulmaktadır.

"... aralarında bergotte'un bulunduğundan kesinlikle haberim yoktu. ... ak saçlı büyük ozanın adını söyleyiverdi. bergotte adı, üzerime boşaltılmış bir tabancanın sesi gibi beni yerimden sıçrattı ama çabucak toparlanıp selam verdim. karşımda, bir silahın patlamasının ardından bir güvercinin uçuşuyla birlikte, dumanın içinde redingotuyla sapasağlam beliren hokkabazlar misali, selamıma karşılık veren, genç, kaba görünümlü, kısa boylu, tıknaz, miyop, salyangoz biçimi, kırmızı burunlu, siyah keçi sakallı bir adamdı..." (s:109-125)

burada görüleceği üzere bir kişinin anlatımında kullanılan ayrıntıların özgünlüğü, genişliği ve derinliği yanında, ara ara yinelenen çeşitli özellikler ve vurgular bir yandan o kişiyi marcel'in gözünden bize tanıtırken bir yandan da adeta bir sonat gibi insanı esriten bir anlamda estetik bir hazla yoğuran bir nitelik taşıyor. ama onun da ötesinde başka bir unsur var:

o da burada anlatılan karakterin giderek marcel'in kendisiyle özdeş kıldığı, kendisine dönüştüğü ve bir otoportrenin de özelliklerini taşımaya başladığını fark ediyor olmamız. kendine yönelik "özeleştiriler"i ona yönelik "eleştiriler"le birleştirip bütünleştirme yoluna gidiyor, bergotte bergson olmaktan çıkıyor ve yavaş yavaş marcel proust'a dönüşüyor. bir portrenin portre olarak niteliği onu yapan, yazan ya da şekillendirenin onda gördükleriyle gerek bilinç gerek de bilinçdışının birlikte etkisiyle onda varolanlardan ibarettir. bir yazar ya da ressam, hattâ bir müzisyen bir portreyi oluştururken aslında daha en başta o portrenin seçim anından başlayarak bir kendi olma hâli söz konusu olur. o karakteri yaratırken kendini onun içine koyar, sonuçta ortaya çıkan portre, biraz portrenin imlediği kişi ama belki de ondan çok daha fazla portreyi oluşturan sanatçının kendisi, en azından o portrede kendine koştı gördüğü yanlarıdır. (portreyi çizen bunu olumluluk ya da olumsuzluk bakımından bir nitelemeye bulunmaksızın yapabilir.) buradaki tüm ayrıntılar, gerek akli gerek somut maddenin imkânları gerekse de bilinçdışının dışı vurduğu, vurandan bağımsız tuvale, kâğıda ya da

porteye dökülenlerdir. başka bir deyişle kayıp zamanın izinde romanındaki her bir karakter biraz da proust'un kendisidir. kendisine en az benzeyenler bile onun filtresinden geçtikten sonra beğendiği ya da beğenmediği yanlarıyla kendini imleyen, harfler, sözcükler, desenler, renkler ya da notalar, hattâ sessizlikler ya da es'lerle dile getirilir. çünkü o sanatçıdır, çünkü o gerçek yazardır.

kadınlara dair çözümleme ve saptamaları, hattâ aforizmaları da hemen hemen ilk kez o dönemlerde ortaya çıkar. işte onlardan bir örnek:

"bir kadın bize çektiirdiği her yeni ıstırapla, çoğu kez farkında olmadan, üzerimizdeki gücünü artırır, ama aynı zamanda kendisinden beklentilerimizi de çoğaltır. kadın, bize yaptığı her kötölükle giderek daha fazla kıstırır bizi, zincirlerimizi artırır; ama aynı zamanda, içimiz rahat edecek şekilde kendisini bağlamamız için gerekli olduğunu düşündüğümüz zincir miktarını da iki katına çıkarır. (s:178)

bu aforizmaları ona yaptıran unsur ise m. swann'ın odette ile marcel'in de gilberte ile olan aşklarının birbirinin aynısı olmasıdır. marcel bu aşkı yaşarken o zaman swann'ın yaptığıın teorisini ortaya koyar. birlikte okuma sırasında yaptığım paylaşımda bunu şöyle ifade etmişim.

"şöyle söyleyebiliriz, swann'ın aşkının hikâyesini bu teoriden kaynaklanarak öyle yazmış... tabii son olasılık daha gerçek: iki aşk aslında tek aşk!...(18 mayıs gününün notlarından)"

aşkın ne olduğuna dair de aforizma niteliğinde saptamaları var marcel'in:

"sevdiğimiz zaman, aşk o kadar büyüktür ki, bir bütün olarak içimize sığmaz; sevdiğimiz insana doğru yayılır, onda kendisini durduran, başlangıç noktasına geri dönmeye zorlayan bir yüzey bulur; işte karşımızdakinin hisleri dediğimiz şey, kendi sevgimizin çarpıp geri dönüşüdür; bizi gidişten daha fazla etkilemesinin, büyülemesinin sebebiyse, kendimizden çıktığını fark etmeyişimizdir. (s:162)

marcel'in sürekli yineleyen "aşk"a dair anlatımlarının bazı arkadaşları rahatsız ettiğine de tanık olduk. onlardan birisi sevgili **fatoş öcal** 19 mayıs günkü buluşmamızda iletişim ortamında şu paylaşımı yapıyordu:

bu "aşk"! tekrarı, tasviriyle tabii, çok sıkıcı. arka planda başka bir şeyden söz ediyor sanki. o her ne ise ulaşamadığı, tasvir edemediği ve tabii

yazamadığı bir şey. kadınları, gerçek "aşkı"nda nesneleştirir gibi sanki... aşk'ın tarifine aşık belki. belki de proust, proust'a âşık, swann'a ya da anlatıcıya. ama bir kadına değil bence. anlatıcının cinsiyeti neydi?

ona karşılık olarak ben de aynı biçimde biraz da şakayla karışık şöyle diyordum:

*adı marcel... bir erkek ama ama aslında bir **queer** demek daha doğru... akışkan bir "gender"*

yazar bu nehir romanda sonradan gündeme gelecek bazı karakterlerin okurlarla tanışmasına ve sonradan ona dair olacaklara dair bilgi vermeye de büyük özen gösteriyordu. sonradan romanın en önemli karakterlerinden birisi hâline gelecek olan **albertine** ilk kez ikinci kitabın 179. sayfasında huzurumuza şöyle çıkıyordu:

"bir keresinde, bontemps'ların ve neredeyse çocuk sayılabilecek bir genç kız olan yeğenleri albertine'in de bulunacağı resmî bir yemek davetine, babamla birlikte gitmedim diye, evde kıyamet koptu. hayatımızın değişik dönemleri bu şekilde birbirinin üstüne biner. bir gün geldiğinde gözümüzde hiçbir önem taşımayacak olan ama bugün sevdiğimiz şey uğruna, yarın seveceğimiz ama bugün bizim için önemi olmayan bir şeyi görmeyi reddeder, burun kıvrırız; ..."

kitabın ikinci bölümünde "aşk" izleği neredeyse temel izlek durumuna gelir. bu nedenle aşka ve aşkın farklı hâllerine, duygulara ve duyumlara dair de pek çok saptama yapacaktır marcel. işte birkaç örnek daha:

köylü kıza duyulan aşk

"bu yerlerin vahşi büyüğü, beni bu kızın diğer kadınlara benzemediğine inandırarak onun büyüğünü artırıyor muydu bilmem; ama kız, o yerlerin büyüğünü artırıyordu. hayatımın her saatini onunla geçirebilseydim, dereye, ineğe, trene giderken ona eşlik ederek hep yanında olabilseydim, beni tanıdığını hissetseydim, düşüncelerinde bir yerim olsaydı, hayat bana çok güzel gelirdi. bu kız bana köy hayatının, günün ilk saatlerinin güzelliklerini öğretirdi...(s:208)

aşk, çocukluk ve hastalık

"... köylü olsun, soylu olsun, rastladığımız bütün kızların, benzer istekleri kabul etmeye hazır olduklarını söylediği gün, hayatımda yeni bir çağ açmış, hayatın gözümdeki değerini değiştirmişti. şimdi hasta olduğum ve

yalnız çıkamadığım için, onlarla hiçbir zaman aşk yapamasam bile, yine de mutluydum; tıpkı hapishanede veya hastanede doğmuş, uzun zaman boyunca insan vücudunun sadece kuru ekmek ve ilacı sindirebileceğini zannetmiş, sonra birdenbire şeftalilerin, kayısıların, üzümelerin, birer kır süsü değil, çok lezzetli ve sindirilebilir besinler olduklarını öğrenmiş bir çocuk gibiydim..." (s:255)

çelişik duygular ve arayış

"... belki kızın bir tek sözü, bir tebessümü, yüzünün, bedeninin ifadesini okumama yardımcı olacak, beklenmedik bir anahtar, bir şifre verecekti bana ve yüzü de, bedeni de o anda sıradanlaşacaktı. olabilir, çünkü hayatta karşılaştığım en arzulanır kızlar, uydurduğum binlerce bahaneye rağmen yanından ayrılmadığım ciddi birisiyle birlikte olduğum sırada gördüğüm kızlardır..." (s:257)

balıkçı kız ve diyalog çabası

"... köprünün korkuluğunun üzerine yarı oturmuş, bacaklarını aşağı sarkıtmıştı, önünde herhalde biraz önce avladığı balıklarla dolu küçük bir kova duruyordu. esmer bir teni, tatlı gözleri ama, çevresini küçümseyen bir bakışı, ince, sevimli bir burnu vardı. bakışlarım teninde geziniyordu; dudaklarım da isterlerse bakışlarımı izlediklerini düşünebilirlerdi. ama ben onun sadece bedenine değil, bu bedende yaşayan kişiye de dokunmak istiyordum; ona dokunmanın tek yolu ise, dikkâtini çekmek, içine girmenin tek yolu, onda bir düşünce uyandırmaktı..."

"siz galiba buralısınız," dedim balıkçı kıza, "bana bir iyilik yapabilir misiniz acaba? ... balıkçı kızın beni hatırlayacağını ve onu bir daha görememe korkusuyla birlikte, görme arzumun bir bölümünün de uçup gittiğini hissettim. bana öyle geliyordu ki, görünmez dudaklarla bedenine dokunmuş ve hoşuna gitmiştim. zihnini zorla ele geçirmemle, ona manen sahip olmamla birlikte, adeta maddeten sahip olmuşum gibi, esrarengizliği kalmamıştı..." (s:258-261)

proust'un her alandaki engin bilgisini, kendi tutumunu ortaya koyacak biçimde olmasa da din konusunda da gözlemliyorduk. kendi yaşamındaki bir unsuru anlatırken **eski ahit**'ten aktardığı ve çok ustaca ortaya koyduğu şu paragraf bu bilginin eriştiği noktayı bize gösteriyordu:

"... rüyamı tekrar düşündüm, uykuda gördüğüm arkadaşımın kim olduğunu ve çıkaramadığım ispanyolca ismini hatırlamaya çalıştım. aynı anda hem yusuf, hem firavun olarak, rüyamı yorumlamaya koyuldum. rüyaların çoğunda, insanların görünüşüne aldanmamak gerektiğini biliyordum..." (s:182)

hafıza ve unutmaya dair:

"...oysa aşka ilişkin anılar, hafızanın genel yasalarından bağımsız değildirler; hafızanın kuralları da, alışkanlığın daha genel yasalarına tabidirler. alışkanlık her şeyi zayıflattığı için, bir insanı bize en iyi hatırlatan şey; aslında unuttuğumuz şeydir... (s:196)

saint-loup-en-bray markisi

... bize yeğeninın müthiş zekâsını, özellikle de iyi kalpliliğini methetmişti; daha şimdiden, bana kanı kaynayacağını, en sevdiği dostu olacağını kuruyordum; o gelmeden önce, teyzesi büyükanne, yeğeninın maalesef kötü bir kadına delice âşık olup pençesine düştüğünü, kadının yeğenini asla bırakmayacağını anlattığında, bu tür aşkların kaçınılmaz biçimde delirme, cinayet ve intiharla sonuçlandığından ... günlerinin sayılı olduğunu yeni öğrendiğimiz aziz bir yakınımıza ağlar gibi ağladım... şıklığı, genç "aslan" densizliği ve bilhassa olağanüstü güzelliği yüzünden, onu biraz kadınsı bulanlar da vardı ama bu yüzden eleştirilmezdi; çünkü ne kadar erkek olduğu ve kadınları tutkuyla sevdiği biliniyordu. mme de villeparisis'nin, bize sözünü ettiği yeğeniydi bu. onunla birkaç hafta boyunca görüşeceğimi düşünüp seviniyordum; bana kalbini açacağından emindim. (s:270-271)

sonrasında da tıpkı bergotte için yaptığına benzer şekilde bu yakışıklı genç adamın bir portresini çizecek, böylelikle romanın başat karakterlerinden birisi olan robert de saint-loup'u bize tüm özellikleriyle anlatacaktır. aslında diğer karakterler için akla gelen "benzerlik" unsuru burada da aklımıza gelecektir.

"...bu zengin delikanlıyı, lüks içinde "para kokmadan", kendine önemli havalara vermeden, kayıtsızca ve serbestçe yaşadığı için, daha da çok beğeniyordu; hattâ saint-loup'nun, genellikle çocukluktan sonra, o yaşa özgü kimi fizyolojik özelliklerle birlikte yok olan bir özelliğini korumuş olmasında, duygularının yüzüne yansımaya engel olamayışında ...(s:276)

bir başka betimleme ve portre çizme çabasını da **m. de charlus (palamede)** için yazdıklarında görecektik. ona ilişkin kurduğu cümlelerden birisi şöyle:

"... erkeklere, özellikle gençlere karşı, kimi kadın düşmanlarının kadınlara olan nefretini hatırlatan şiddetli bir nefreti vardı. aileden veya saint-loup'nun yakın dostlarından iki üç "jigolo"dan saint-loup tesadüfen söz ettiğinde, m. de charlus, her zamanki soğukluğuyla çelişen, neredeyse yırtıcı bir ifadeyle, "aşağılık herifler," dedi. bugünün gençlerinde özellikle aşırı kadınsı olmayı eleştirdiğini anladım. "hepsi tam birer kadın," diyordu, horgörüyle. (s:300)

ikinci kitabın sonlarına yaklaşırken grup içindeki arkadaşımız sevgili **sema demirsoy** şöyle bir yorumla yaptığımız işe bir tanımlama getiriyordu:

bir politik eylem olarak proust okulu....karantina günlerinin yarattığı yalnızlık ve belirsizliğe karşı bir kolektif eylem başladı. tüm dünyada herkes aynı anda bulunduğu mekânda proust okuyup, paylaşımında bulunacaktı. (internet yardımı ile)mustafa süttaş'ın düşünüyü paylaşmak isteyen arkadaşlar yolculuğa katıldı.paylaşımların birbirine eklenmesiyle sanal okula dönüştü yolculuk. düşünceler çoğaldı, çoğaldı. benliğimizin yavaş yavaş dönüşümünü de hissettik belki de. karantina günleri bitsin ama kitap bitmesin istiyorsun okudukça. (26 mayıs)

aynı gün içinde ben de yukarıda yaptığım alıntıların anlamlarına dair şunları paylaşıyordum arkadaşarımla:

burada klasik çizgi şöyle iki karşıt düşüncenin çatışması (genellikle değişim nesnenin özneye yönelik tutum değişikliği ile gündeme geliyor) sonra bir üçüncü (genellikle olumlu/ama erişilmez boyutla) bir öncekinden daha üst düzlemde bir değerlendirmeye yol açan bir başka argümanın devreye girmesi, son aşamada ise bir sentez düşünce ile ona dair kesin yargının şekillenmesi... burada, bu, önce karşıtlık/zıtlık/sevmeme hâli, ardından bir sempati ve değer verme hâli, onun ardından saint-loop'un yeni bir özelliği/veya özneye yönelik koruyucu durumu benimsemesi ve son yere göğe sığdıramama durumu "dostluk"...

dikkât edilirse nesnelerin hepsinde kendinde olan ya da olduğunu varsaydığı bazı özellikler var. o yüzden de bu karakterlerin her biri aslında

proust'un bir yanını yansılıyor ve bu seçimde toplumsal cinsiyet asla belirleyici değil...

bir başka arkadaşımız sevgili **sultan tanrıverdi**, kitabın ikinci bölümünde yazılanlardan yola çıkarak şu saptamayı bizlerle paylaşıyordu:

" ... eşcinselliğin kişide varoluş biçimi, kabulü ya da yadsınmasını da vererek kavramsal kabulüne zemin hazırlıyor olabilir... dahi tanımla verdiği sanatçı tanımında yazarı toplumun öncüsü, bilinçlenmesine katkısı olacak birey diye tanımladığı güzel bir bölümü vardı. bence kavramlarını titizlikle seçip kullanıyor. "doğru" ve "açıklayıcı öğretici" olma çabası olduğunu düşünüyorum... yalnızlık aşk ölüm arkadaşlık... gibi birçok kavramın içine eşcinselliği de aldığını görünür kılmak istediğini düşündürüyor.

okuduklarımızdan yola çıkarak yazmanın keyfini de düşünüyor, başka yazarların buna dair kimi saptamalarını paylaşarak farklı okumaların da kapısını aralamaya çalışıyorduk.

julia kristeva'nın "samuraylar" romanında geçen yazı, yazmanın anlattığına dair güzel bir ifade, bence kayıp zamanın izinde'yi okurken kullanılabilecek bir bakış açısı da olabilir:

"yazının kalıcı olan tek zevk ve savaş eylemi olduğunu kabul edebilseydik, kendisinin gizli aşkı gibi bir ölüm, sessizliğin acısında yücelme ve ifade edilmiş bir kaprisin riskiyle olumlama. her çeşit yazı değil tabii ki. hangisi peki? itaat etmeyen, yasaklara karşı, saygılıymış gibi davranıp "ben" diyen, kendini uyumlu, uygar, çekici, hattâ silik gösteren yazı ama "kiraz ağacında daha iyi gizlenmek" ve son ve öldürücü darbeyi indirmek için... ancak bu darbe sadece bir kez değil ritüelleşmiş küçük ayrıntılar içinde sürekli inecedir ve her inişinde de yeri çok hafif değişecektir ..."

bir başka arkadaşımız, sevgili **thomas kutzli** de kitabın adının nereden geldiğine dair, doğru bir çıkarsamada bulunuyor ve bizlerle paylaşıyordu:

"çicek açmış" (= ilk regl) diyorlar, çünkü hepsi genç...

okumanın keyfine varan sevgili **aliye zorlu**'nun paylaşımı ise hepimizin duygularını dile getiriyordu adetâ:

bugünkü okumada resmen coştum;mendirekte yürüyen kızların neşesi havailikleri fotoğrafla anlatımın örtüşmesini sevdim.

bir de uzun uzun âhengi bozmadan kendi içimizde farkına varmadığımız düşünceleri yakalayiverdiğimiz satırları okuyunca 'edebiyatın ıskalanın her şeyi bize gösteren bir televizyon olduğunu?' düşünmek çok da uzak gelmedi.

aliye hanım aynı günün sonunda bu hazzı daha derinlemesine irdeliyor ve o andaki hissini şöyle açıklıyordu.

yeni yaratım için hem önceki yaratılmışların bilgisine vakıf olup hem de bu bilgilerden farklı bir noktaya uzanabilmeyi anlatıyor galiba. yazdığımız üç satırı doğurmaktan söz ediyor. korkutucu, sarsıcı haller bunlar. nutkum tutuldu. beş kuruşluk cesaretimi de aldı götürdü.

buna karşılık olarak ben de;

aliye hanım götürmesin, sonuçta proust da bir insandı... sadece yaptığı düşünmek ve yoğunlaşmak... tabii zamanın getirdikleri de var. ama şimdi yaşadığımız zamanın bize getirdikleri de hiç de azımsanamaz... güzel bir iş yapmış. kendince yapmış... herkesin güzel algısı, güzeli tanımlaması ve yarattığı güzellikler de başka...

diyordum; o ise akşamın son cümlesinin sonundaki düşüncesini şöyle belirtiyor ve güne bir nokta koyuyordu:

aklımda yer eden bir şey daha var, yine proust'tan galiba. tartışmalarda fikirlerin çatışması görünmeden gelişimi sağlar. bir sonraki basamakta çatışan fikirlerin cümleleri de yer alır deniyordu. bu kitapları uzun uzun okuyoruz ya; yazarı mı takip edeyim yoksa arkadaşların her biri ayrı değerde bilgi aktarımlarına mı göz atayım derken çoğu kere sadece kitabı izliyorum. yine de aklımda kalan küçücük noktalar bana dokunduğunda başkalaştığımı hissediyorum. eşime değilse kardeşime ya da sevdiğim ama gösteri noktasında belli belirsiz kalan oğuluma uzanabileceğimi hissediyorum. sabah uyandığımda aklımdan geçirdiğim sevdiklerime başka türlü merhaba diyorum. içimden, yüksek sesle. edebiyat var olsun. sizler var olun.

ikinci kitabın ikinci bölümünün en önemli temalarından birisi marcel'in burada karşılaştığı "deniz kıyısındaki genç kızlar"dır. o, önce uzaktan gördüğü sonra yaklaşmak ve birlikte olmak istediği bu kızlarla giderek yakınlaşacak, içlerinden özellikle biriyle albertine ile tanışacak ve onunla ilişkisi nehir romanının diğer bölümlerinde de süren bir temel izlek olacaktır. bu kızlara dair duygu ve değerlendirmeleri bu bölümün başlarında şöyle ifade edilmektedir:

"... her yerde güzel ve zarif kadınlar görür gibi oluyordum; çünkü plajda aşırı yorgun, casino'da veya bir pastanede aşırı çekingen olduğumdan, hiçbir yerde kendilerine yaklaşmıyordum. ... hayatın sunabileceği en güzel genç kızların, yakından, gerçekte nasıl olduklarını öğrenmek isterdim (aslında bu merakımın kaynağında bir sahip olma arzusu bulunduğunu fark etmiyordum (s:323)

... görmüş olduğum genç kızlar, kendi bedenlerinin kusursuz esnekliğiyle, insanlığın geri kalanına karşı içten bir küçümsemenin verdiği hareket hâkimiyetiyle, dümdüz ilerliyorlar; ne duraksıyorlar, ne kasılıyorlar, tam olarak istedikleri hareketleri yapıyorlardı... kızların her biri diğerlerinden çok farklı bir tip olduğu halde, hepsinde bir güzellik vardı..." (s:324)

... sonuncusu, bisikletini iterken kalçaları öyle aldirışsızca salınıyor, yanından geçtiğimde, öyle edepsiz argo sözleri öyle bağıra çağıra kullanıyordu ki (aralarında "hayatını yaşamak" gibi tatsız bir deyiş de vardı)... bütün bu kızların, bisiklet yarışı müdavimi ve herhalde bisiklet yarışçıların çok genç metresleri olduklarına kanaat getirdim. ... tahminlerimin hiçbirinde kızların iffetli olabileceği ihtimali yer almıyordu. daha ilk görüşte – gülüşerek bakışmalarından, pürüzsüz yanaklı olanın ısrarlı bakışından– iffetli olmadıklarını anlamıştım. ... ağır ağır ilerledikleri sırada, birbirinden bağımsız ve ayrı bedenlerini, görünmez bir bağla birleştiriyordu; tek bir ılık gölge, tek bir atmosfer gibi uyumlu olan bu bağ, onları kendi içinde homojen olduğu kadar, ortasında ağır bir kortej hâlinde ilerlediği kalabalıktan farklı bir bütün hâline getiriyordu... (s:327)

... gözlerindeki şeye sahip olmadığım sürece, bu genç bisikletçi kıza sahip olamayacağımı biliyordum. dolayısıyla bütün hayatı, bende arzu yaratıyordu; gerçekleşmesinin mümkün olmadığını hissettiğim için sancılı bir arzuydu... (s:328)

... hazılarımızı hayalgücünden arıtmaksa, onları kendilerine yani sıfıra indirgemektir. daha önce küçümsemediğimi gördüğümüz randevu evlerinden birinde bana sunulmuş olsalar, kendilerine onca nüans, onca belirsizlik kazandıran unsurdan kopuk halde, bu genç kızlar beni bu kadar büyülemezdi. (s:330)

... kendileriyle arkadaşlık etme fikri böyle bir sarhoşluğa yol açmamıştı. (s:331)

buradaki ifadelerde hem önyargı, hem niyet hem de görünenden kaynaklanan algı dikkâte alındığında marcel'in kızları izlemesinin hiç de masum olmadığı hemen fark edilecektir.

ancak bu duygu ve düşünce iki önemli noktada istediği sonucu elde etmesine olanak tanımayacaktır. bunlardan birincisi onların arasına dahil olma konusundaki ataleti, ikincisi ise belki de buna yol açan özgüven eksikliğidir. hemen her konuda her şeyi bilen marcel bu konularda tam bir "cehalet" ve "deneyimsizlik" içindedir.

sonraki sayfalarda albertine'in ilk betimlemeleri ve ona dair düşünce ve duyguları ile beklentileri de şöyledir:

"... eğer onlar halk tabakasından küçük yosmalar idiyse, zor olmasa gerekti. beni küçümsememesi gerekiyordu; çünkü bizi küçümseyen birisini, bu küçümsemeyi yenmediğimiz sürece, tam olarak tanımamız, eksiksiz kavramamız mümkün değildir... simonet'lerin kızı, kızların en güzeli olsa gerekti –zaten metresim olabilecek olan da o gibi geliyordu bana, çünkü sabit bakışlarımı iki üç defa, kafasını hafifçe çevirerek fark eden, bir tek o olmuştu. (s:334-335)

*"... 'bu genç hanımı tanıyor musunuz efendim?' dedim elstir'e; beni onunla tanıştırebileceğini, atölyesine onu davet edebileceğini anlayarak ... elstir, kızın adının **albertine simonet** olduğunu söyledi ... (s:370)*

... albertine'le en büyük –ikinci– aşkım sırasında bile, bana kesikli, oldukça kısa bir tür özgürlük, onu sevmeme özgürlüğü mü tanımıştı? aşkım kesin olarak albertine'de karar kılmadan önce bütün arkadaşları arasında gidip geldiği için, ara sıra albertine'in resmiyle oynamayı sürdürdüğü bir "oyun" vardı ... yalnızca gilberte'e âşıkken olduğu gibi, dış gerçekliği değil (gilberte'e aşkımin içsel bir durum olduğunu, sevdiğim insanın özel niteliğini, ayrırcı kişiliğini, onu mutluluğum için zorunlu kılan her şeyi,

tamamen kendimden çıkardığımı anlamıştım), bütünüyle öznel olan iç gerçekliği bile yok edebiliyordum. (s:372)

"... aldığım zevki doğal olarak biraz daha sonra, otele dönüp yalnız kaldığımda, tekrar kendim olduğumda tattım. zevk de fotoğraf gibidir. ... bu tanışmanın zevki benim için bu şekilde birkaç saat gecikti; buna karşılık önemini hemen hissettim. ... genç kıza yaklaştıkça, onu daha iyi tanıdıkça, bu tanıma, eksiltme yoluyla gerçekleşiyordu; hayalgücü ve arzunun her bir parçasının yerini onlardan çok daha az değerdeki bir kavram alıyordu; ... yanağında, gözünün altında o küçük bene rastlarken fark ettiğim kibarlığı ikinci bir sınır oldu ... albertine bu ilk başkalaşımdan sonra, benim gözümde daha birçok kere değişecekti. bir insanın, şehresinde ön sırada yer alan güzellik ve kusurları, başka bir açıdan bakıldığında, bambaşka bir düzene göre sıralanırlar ... bir insanı tam olarak tanımak mümkün olsaydı, ancak başlangıçtaki optik yanılgılar (çeşitli denemeler sonucunda) anlaşıldıktan sonra o noktaya gelinebilirdi. ama mümkün değildi; çünkü bizim o insanı görüşümüz düzelirken, kıpırtısız bir hedef olmayan o insanın kendisi de bir yandan değişir; biz onu yakaladığımızı zannederken yer değiştirir ve nihayet onu daha net gördüğümüzü düşündüğümüzde, aslında netleştirmeyi başardığımız şey, onun eskiden yakaladığımız, artık onu temsil etmeyen görüntüleridir. (s:394-395)

"... albertine'le bir dahaki karşılaşmamızda daha cesur olmaya söz verdim kendi kendime; ona söyleyeceğim her şeyi, hattâ (artık hafifmeşrep olduğuna iyice kanaat getirdiğimden) ondan isteyeceğim bütün hazları önceden planlamıştım ... son olarak da, kimi bakışları, tebessümleri karşısında ne yapacağımı şaşıırıyordum. bunlar hafifmeşreplik belirtisi olabileceği gibi, şen şakrak, fakat özünde erdemli bir genç kızın biraz aptalca neşesinin belirtisi de olabilirdi. (s:402)

"... böylece, yeni tanıştığım bir genç kıza bulacağım hazzın umudu, bana onu tanıştıran bir başka genç kız sayesinde doğuyordu; yeni tanıştığım kız, farklı bir gül cinsinden elde edilen gül türlerine benziyordu. ... heyhat! en körpe çiçekte bile belli belirsiz seçilebilen öyle noktalar vardır ki, bilgili dimağlar için, bugün çiçek hâlinde olan etlerin suyunun çekilmesi veya meyvelenmesiyle, tanenin değişmez ve önceden belirlenmiş biçimini

şimdiden resmederler. ... yer değiştirme sanatları ve arzusun çok başarılı olduğu sentez dehası sayesinde, yanakların veya göğsün renginin altında, yasak temasların dokunuşunu, lezzetini kurabildiklerinden, tıpkı bir gül bahçesini talan ederken, bir bağda gözleriyle üzümleri yerken yaptıkları gibi, bu kızlara bir bal kıvamı kazandırırılar. (s:410-411)

"... bir ormandaki kuş meraklısı, sıradan insanın birbirine karıştırdığı, her kuşun kendine has civıltısını derhal ayırt eder. genç kız meraklısı, insan seslerinin çok daha çeşitli olduğunu bilir. her biri, en zengin enstrümandan daha fazla nota içerir. bu notaları gruplandırabileceği bileşimler ise, sonsuz kişilik çeşitleri kadar bitmez tükenmezdir. ... bu genç kızların civıltısında da, kadınlarda olmayan notalar vardı. ve bu zengin enstrümanı dudaklarıyla, bellini'nin küçük çalgıcı meleklerinin, yine sadece ve sadece gençliğe vergi olan dikkâtiyle, şevkiyle çalışıyorlardı. ... anne babalar bazı ifadeleri genç kızlara ancak belirli bir yaşta, genellikle kadın olduktan sonra aktarırlar. bu ifadeler bir kenarda tutulur." (s:424-425)

sonrasında bu duygunun gerçek anlamda bir 'aşk' olup olmadığını sorgulayacak ve bize 'aşk'a dair bildiklerini anlatacaktır.

"genellikle âşık olduğumuzu bize gösteren belirtiler bütününün özelliklerini taşıyan ruh hâli kâh birine, kâh bir başkasına yönelik olarak yeniden doğan bu ruhsal durum, aşk dediğimiz şeyden çok farklıydı; ... aynı anda birçok genç kız arasında bölüştürülmüş aşk hâlim de buna bir örnekti. bu aşk için bölünmüş değil, bölünmez demek daha doğru olur; çünkü genellikle, herkesten farklı olarak benim en çok zevk aldığım şey, ertesi gün aynı zevki tekrar yaşama umudunu, hayatımın en büyük mutluluğu hâline getirecek kadar bağlanmaya başladığım şey, bu genç kızlar topluluğuydu; bir bütün olarak, falezin üstünde geçirilen o öğle sonraları, o rüzgârlı saatlerde, bir çimen şeridinin üzerinde albertine, rosemonde ve andree'nin, hayalimi coşturan görüntüleri ydi; üstelik bu kızlardan hangisi yüzünden bu yerlerin benim için bu kadar değerli olduğunu ve en çok hangisini sevmek istediğimi de, sorsalar söyleyemezdim." (s: 430-431)

"... albertine'in elinin elimi hafifçe sıktığım, parmağının, okşarcasına benim parmağımın altına kaydığını hissettim ve aynı anda da, belli etmemeye çalışarak göz kırptığını gördüm. bir anda, o âna kadar benim için bile

görünmez olan bir sürü umut, belirginlik kazandı; 'oyundan yararlanarak beni sevdiğini hissettirmeye çalışıyor,' diye düşünerek mutluluğun doruğuna vardığım anda, albertine'in öfkeli sözleri beni bu doruktan aşağıya düşürdü: "alsanıza şunu, bir saattir vermeye çalışıyorum." (s: 435-436)

"... öpmek üzere albertine'in üzerine eğildim. o sırada karşıma ölüm çıksa, bana önemsiz, daha doğrusu imkânsız görünürdü, çünkü hayat benim dışımda değil, içimdeydi; ... 'yapmayın, yoksa zili çalarım!' diye haykırdı, öpmek üzere üstüne atladığımı gören albertine. ... albertine bütün gücüyle zile basmıştı. albertine'e olan aşkımin, bedenine sahip olma umudu üzerine kurulu olmadığını sanıyordum. (s: 446-447)

bu betimlemeleri okurken, düşüncelerimizi paylaştığımız ortama 1 hazıranda koyduğum ardışık üç notta şu saptamaları da eklemişim:

"doğru düzgün bakmadı ki, kıza, aklında kalan izlenimlere göre konuşuyor, o yüzden de gerçek ne, kız hangisi, şekli ne bilmiyor... avara şaşkın.."

"bence kızlara değil, "âşık olma fikrine" âşık... kendine âşık yani, açık açık da söylüyor zaten"

"statü itibariyle yakıştıramıyor kendine.. çünkü bir 'küçük burjuva kızı'"

bu üç saptamanın aslında romandaki marcel'in bizde kasıtlı olarak yarattığı bir duygu olduğunu düşünüyorum. çünkü marcel yukarıdaki alıntılarda da görüleceği üzere çelişkiler içinde bir genç olduğunu göstermekten hoşlanıyor. çünkü yazar olarak her çelişkinin en az iki tarafı olduğunu biliyor ve bu iki taraf da yazıya malzeme sağlama açısından geniş imkânlar yaratıyor. çünkü düşünce ve duygunun her yöne doğru dallanıp budaklanması hem okur hem de yazar açısından farklı romanların yazımına yol açabiliyor. bu çelişki durum ayrıca bir kararsızlık hâlini de yansıttığı için bir de merak unsuru oluşturuyor.

aynı çelişkileri farkedenden bazı arkadaşlarımız metne sadık kalarak şöyle bir yorum paylaşıyordu:

leyla kurtoğlu haciosmanoğlu:

aşk hakkında düşünceleri daha doğrusu davranışları çok çelişkili. yeni biri ile tanışınca bir öncekine olan aşkı bitiyor. burada eşcinsel oluşunun payı var bence. duygularını sınıyor olabilir.

fatoş öcal:

kadınları fena halde nesneleştirerek zihninin gerisindekilere ulaşıyor. bir nevi zihin tembelliğini kadın cinselliği üzerinden aşıp, kendi hazzını yaratıyor. o hazda ise bahis kadınlar olmuyor. (2 haziran)

romanda sürekli ele alınan bir diğer önemli konunun "yazma" edimi olduğundan söz etmiştik. bu noktada da marcel, değişen durumlara uygun biçimde zaman zaman bu konuya dair düşüncelerini ve yaptıklarını ifade etmekten de geri durmamaktadır.

"... ama her gün bir eleştiri yazısı ya da romana başlamak üzere masa başına geçtiğimde yaşadığım sıkıntı, umudumu kırmaktaydı. "belki de," diyordum kendi kendime, "güzel bir metnin değerinin kesin ölçütü, o metni yazarken alınan zevk değildir; zevk, belki genellikle fazladan eklenen ama yokluğu metnin değerini düşürmeyen, tamamlayıcı bir durumdur sadece. belki de kimi şaheserler esneyerek yazılmıştır." (s:340)

ikinci kitabı okurken romanın bu özellikleri üzerinde duran bir başka arkadaşımızın yazarın yazma biçimine dair çözümlemeleri de şöyleydi:

nalan arman:

proust romanda birinci kişinin bakış açısıyla anlatıyor gibi görünüyor, bu onun samimi ve inandırıcı olmasına yardım ediyor gibi görünüyor. fakat proust bununla yetinmiyor. birinci kişiyi 3. kisi hattâ tanrı anlatıcı gibi de kullanıyor. swann'ın âşık hallerini hatırlayalım. birinci kişinin kesinlikle yapamayacağı gibi onun bütün duygu ve düşüncelerinden haberdar. her olanağı kullanan bir yazar proust. hattâ bir iki yerde yazarın da bizzat kendi varlığını hissetmek mümkün. her ne kadar anlatıcı bir roman karakteri olsa da. örneğin swannların tarafı'nda sayfa 323'te şöyle bir ifade var: '...daha sonra (bu kitabın ikinci bölümünde görüleceği gibi) bu odette uğruna, öteki odette 'nin asla elde edemeyeceği fedakarlıklar yapacaktı.'

burada, günümüzde kurgu yazarlarının, illüzyon kırma, dediği bir teknik uygulanmış. fakat o dönemde bu bir kusur olarak görülüyordu. batı'da yazarlar bir illüzyon yaratma peşindeydi. hattâ tanzimat dönemindeki acemi roman yazarlarımız romanlarında sık sık kendilerini hissettirdikleri

için epey eleştirilmişlerdir. (ahmet mithat, namık kemal vb.) bizdeki bu durum da geleneksel tiyatrodaki alışkanlıktan gelmekteydi. (4 haziran)

romanda önemli yer tutan bir diğer konu da **resim sanatı** ve bu sanatı uygulayan kişiler. onların önemlilerinden birisi de "elstir" adlı ressamdır. marcel de tıpkı swann gibi ona hayrandır ve balbec'te onun evine ve atölyesine gitme fırsatı yakalar. elstir'in resimlerini ve bilgisini çok farklı biçimlerde defalarca gündemine alan marcel'in ressamın atölyesine ilk kez gittiği zamanda gerek atölyeye gerekse oradaki tablo ve eskizlere, hâlen yapılmakta olan tablolarla dair duygu, düşünceleri de çok ilginçtir.

"... elstir'in çalışırken rahatsız edilmekten hoşlanmadığını, ay ışığı olan gecelerde kalkıp küçük bir modeli çıplak poz vermek üzere deniz kenarına götürdüğünü de fark etmiş ve elstir'in bir tablosunda, rivebelle'in girişine çakılı tahta haçı tanıyınca, kendi kendine, bunca çabanın boşa gitmediğini, turistlerin hayranlığının boşuna olmadığını düşünmüştü. 'o haç bu,' diye tekrarlayıp durmuştu şaşkınlıkla. ... elstir'in hiçbir eserini görmemiştik; duygumuzun kaynağı, tanımadığımız bir eser değil, içi boş "büyük bir sanatçı" kavramı olabilirdi ancak. olsa olsa kof bir hayranlık, içeriği olmayan bir hayranlığın sinirsel çerçevesi, duygusal çatıydı; yani yetişkin insanda bulunmayan kimi organlar kadar salt çocukluğa ait bir şeydi; biz daha çocuktuk. (s:355)

"... ne var ki elstir birkaç kişi için üretmek istemiş olsa da, üretirken kendisi için, toplumdan uzakta yaşamış ve topluma karşı ilgisizleşmişti; yalnızlık pratiği yalnızlık sevgisini doğurmuştu; " (s:356)

..doğal olarak, atölyedeki resimler burada yani balbec'te yapılmış deniz manzaralarıydı. ama bunlara bakarak, her birinin büyüünün, resmedilen şeylerin bir tür başkalaşımından, şiirde istiare adı verilen şeye benzer bir başkalaşımdan kaynaklandığını ve eğer tanrı nesneleri adlandırarak yarattıysa, elstir'in de adlarını kaldırarak veya değiştirerek yeniden yarattığını fark edebiliyordum. "(s:362)

... doğayı olduğu gibi yani şiirsel olarak gördüğümüz bazı nadir anlar vardır; elstir'in sanatı, işte bu anlardan oluşuyordu. o sırada yakınında

bulunan deniz manzaralarında en çok görülen istiarelerden biri, karayla denizin benzetilip, aralarında her tür sınırın ortadan kaldırılmasıydı. ... meselâ birkaç gün önce bitirdiği, uzun uzun baktığım bir tablosunda, carquethuit limanı resminde, elstir, resme bakanın zihnini bu tür bir istiareye hazırlamış, küçük kasabayı sadece deniz terimleriyle, denizi de şehir terimleriyle anlatmıştı." (s: 363)

"... elstir'in ilk dönemlerinden sonra, yaygın deyişle 'harikulâde' manzara ve şehir fotoğraflarıyla tanıştık. ... bu görünüm, ... iki misli çarpıcıdır bizim için; çünkü bizi şaşırtıp alışkanlıklarımızdan sıyrır ve aynı zamanda bir izlenimi hatırlatarak benliğimize nüfuz etmemize sebep olur. ... elstir'in nesneleri bildiği şekilleriyle değil, ilk izlenimimizi oluşturan optik yanılsamalara göre gösterme çabası da, onu bu perspektif yasalarından bazılarını açığa çıkarmaya sevk etmişti;" (s:365)

"...elstir'in hayatının çok daha eski bir dönemine ait bir suluboya resim, bende sadece belirli türde eserlerin yarattığı bir hayranlık uyandırdı: ... ressamın yaptığı, doğada maddeten gerçekleşmiş olan büyüğü keşfetmekten, gözlemekten ve kopya etmekten ibaretmiş gibi. ... bulduğum suluboya resim, güzel olmayan ama ilginç tipte bir kadının portresiydi; kenarı kiraz kırmızısı kurdeleyle çevrili bir melon şapkaya çok benzeyen bir başlığı vardı; parmak uçları açık eldivenli ellerinden birinde, yanan bir sigara vardı, diğeriyse güneşe karşı siper vazifesi gören iri bir hasır bahçe şapkasını dizi hizasında tutuyordu. ... portresi karşımda duran şahsın müphem kişiliği, bir zamanların yarı-erkek kılıfına girmiş genç bir kadın oyuncusu oluşundan kaynaklanıyordu ama ben bunu anlamamıştım. (s:373)

marcel'in romanın belirli bölümlerinde aralara serpiştirdiği aforizma niteliğindeki sözlerinin bir bölümü de "hayal"e dairdir. aslında romanın bütünü bir "hayal"den ibaretmiş gibi görüne de onun hayallerinin gerçekliği sadece gerçekliğin hayal edilmesiyle atbaşı gider.

... "zaten hayale eğilimli bir zihin için sağlıklı olmayacağı söylenmişti." - "yok canım," dedi, "bir zihin hayale eğilimliyse, onu hayalden uzak tutmak, hayal dozunu sınırlamak doğru değildir. zihninizi bu hayallerden

uzaklaştırdığınız sürece, zihniniz onları tanıyamaz; yapısını anlayamadığınız için yüzlerce görüntünün oyuncağı olursunuz. biraz hayal zararlıysa eğer, bunu tedavi edecek olan, daha az hayal değil, daha fazla hayaldir, hayalin bütünüdür. hayallerimiz yüzünden acı çekmemek için, hayallerimizi bütünüyle tanımamız önemlidir; hayalle hayat arasında o kadar sık yapılması gereken bir ayırım vardır ki, acaba her durumda, bir önlem olarak uygulansa daha mı iyi olur diye düşünürüm; biliyorsunuz bazı cerrahlar da, ileride bir apandisit ihtimalini önlemek amacıyla bütün çocukların apandisitinin alınması gerektiğini ileri sürüyorlar."(s:369)

bir diğer aforizma konusu ise "bilgelik"tir. bu, marcel'in kafasını taktığı konuların başında gelir. bu nitelemeye uygun kişilere dair algı ve düşünceleri de geniş bir düzlemde dağınık biçimde dile getirilir. onlardan bir örneğe yer vermek, marcel'i biraz daha iyi anlama imkânını yaratabilir:

"... 'bir insan ne kadar bilge olursa olsun,' dedi, 'gençliğinin bir döneminde, mutlaka, hatırlamaktan hoşlanmadığı, yok olmasını isteyeceği sözler söylemiş, hattâ bir yaşam tarzı benimsemiştir. ama bundan ötürü kesinlikle pişmanlık duymamalıdır; çünkü (bilgeliliğin mümkün olduğu ölçüde) bilgeliliğe ulaştığından emin olabilmesi için, bu son safhadan önceki bütün gülünç veya iğrenç aşamalardan geçmiş olması gerekir. ... bilgelik, olaylara, dünyaya bir bakış açısıdır. hayran olduğunuz hayatlar, soylu bulduğunuz tavırlar, ailenin babası veya öğretmen tarafından tanzim edilmemiştir; çok farklı başlangıçları olmuştur; etraflarında hüküm süren kötülük ve bayağılıktan etkilenmişlerdir. bir mücadeleyi ve zaferi temsil ederler. " (s:390)

ikinci kitabın kayda değer ve üzerinde düşünülmesi gerektiğine inandığım bu ayrıntılarını tüm okuma süreci boyunca kâh bu ve benzer alıntıları whatsapp üzerinden yazılı olarak paylaşarak, kâh bu bölümlerin sayfa numaralarını belirtip dikkât çekerek üzerinde konuştuk. romanın okunması bittikten sonra arkadaşlarımızın çoğu ilkinde olduğu gibi bu kitaba ilişkin de yazılı değerlendirmelerde bulundular. benim değerlendirmemden başlayarak bunlara burada yer veriyorum:

mustafa sütlaş:

romanın ikinci cildinin 1919'da basıldığı düşünülürse bu bölümün esas olarak birinci paylaşım savaşı sırasında ve gerilimli bir zaman diliminde yazıldığını kabul etmek gerekir. böyle bir ortamda yazılmasına karşın savaşın hiç bir biçimde etkisinin olmaması, metinde buna dair bir izin görülmemesi bana çok ilginç geldi. bunu özellikle belirtmek istiyorum.

eğer romanda geçen olayların zamanına bakarsak o zaman da burada anlatılan olayların çeşitli kaynaklarda da belirtildiği gibi 1895-97 dönemini anlattığını söyleyebiliriz. bu tarihe baktığımızda da aslında hem fransa'da, hem avrupa'da siyasi anlamda oldukça önemli gelişmeler olduğunu, pek çok küçük ölçekli savaşın yaşandığını görüyoruz. ancak romana baktığımızda bu dönemde yaşayan ve romanda anlatılan insanlar tüm bunların dışındalar. gündelik işlerle uğraşıyorlar, daha çok eğlence, lüks, safahât ve şatafatla yaşadıklarını görüyoruz. genç erkeklerin öncelikli dertleri kızların peşinde koşmak, genç kızların dertleri de paralı, unvanlı, soylu kocalar bulmak. biraz daha erişkinler ise ekonomik güçleri ve toplumsal konumlarına göre bunlara katılıyorlar.

bu ikili yaşamın ortasında bir adam (marcel/proust) gerçeklikle kafasında yarattıkları arasında bir o yana bir bu yana savruluyor. başka bir deyişle geri gelmeyecek bir kaynak olan "zamanı boşa geçiriyor" yani "zaman kayboluyor". o da bu kaybolan zamanın içinde bazen akışa kendisini kaptırarak, bazen de o akışın dışında durup kendini, kendi iç akışına kaptırarak kaybolan o zamanı bulmaya, bu süreçte de yaşamı için bir anlam üretmeye çabılıyor.

anlam üretmeye kalktığı zaman ilk saptadığı şey insanın içindeki çokluklar; onların farkına varıyor öncelikle. zaten zaman çokluğu yaratan en önemli unsur. kendisi dahil anlattığı ya da gösterdiği hiç bir insan tek boyutlu, tek bir yanı olan, tek şapkaya sahip ve herkese tek biçimde görünen birisi değil. öncelikle görüntünün peşine düşerek o anlamı kâh arıyor, kâh o görüntüyü dışal gerçekliğin içinden bulup çıkarıyor ya da yaratıyor.

bu metinlerde bir insanın o farklı yanlarını oluşturan tüm unsurları oldukça ayrıntılarıyla, yazarın, anlatıcının ve anlatılanların gözünden görüyoruz.

bütünsel bir yaklaşımla değerlendirirsem bu kitap öncekinin biraz daha açılmış bir hâli bence. öncekine göre daha büyüdüğü ve farklı mekânlarda olduğu için sayı ve toplumsal konum olarak çoğalan ve genişleyen farklı karakterlerin farklı yönleri ama aslında bir insanın içindeki yüzlerine / yönlerine denk gelecek şekilde anlatılıyor.

bu bölümde çevre genişledikçe o çevredeki insanların ait oldukları sınıflar da biraz daha çeşitleniyor ve sıradan, halktan insanların da biraz daha fazla görüldüğünü gözleyebiliyoruz. alt kesimlere dair teması ve bilgisi çok az olduğu için onlara dair anlatılanlar dışsal unsurlardan öteye geçmiyor. içlerine hemen hiç giremiyor. bu aslında yazarın kendi konumu ve dünyanın belirli bir kesiminin gerçekliğine uzak olmasının da bir sonucu.

yazarın yazma tarzı olarak sürekli yinelediği ve önceki kitaba dair yaptığım değerlendirmede değindiğim unsurları burada biraz daha somutlanmış durumda. bunu klasik müzik yapıtlarındaki bir özellikle anlatmak mümkün belki.

"a1-b-a2-c" şeklinde şematize edebileceğim bu ifade biçimi var.

burada yazar önce her unsuru çok net olmayan yani belirsiz bir algı / duygu / düşünce / yargı ortaya koyuyor("a1"). sonra bunun tam zıddı, karşıtı çeşitli unsurları fark ederek ya da değerlendirmesi içine katarak bu ilk önermesinden vazgeçiyor ve farklı bir noktaya geliyor("b"). hemen sonra ya içsel olarak bir düşünce/bakış değişikliği ya da ilk önermeyi destekleyen yeni bir dışsal unsur ya da önemli kanıtla ilk önermeyi geliştiriyor ve dolayısıyla ona geri dönüyor ve böylelikle önermesi daha net ve benimsenir gibi oluyor("a2"), ancak burada durmuyor ve bambaşka bir düzlemde bir bilgi, görüş, düşünce vb. etki ile ilk önermeyi kısmen içerse de farklı bir sistematığe kavuşan ama içinde "b"nin olmadığı yeni bir önermeye ("c") ulaşıyor ve bu onun kesin vargısı olarak paylaşıyor.

özellikle insanlara dair değerlendirmelerde daha çok olmak üzere, kimi olay ve olgularda bu yöntemle pek çok yöne dallanabilen, pek çok unsuru içerebilen adeta çok sesli bir senfoni gibi bir anlatı ortaya çıkıyor. son önermedeki şaşırtıcı unsurlar bir başka konuya geçildiğinde bir beklentiye dönüşüyor ve bu da metne bir okunurluk ve acıcılık oluşturuyor.

bu kitaptaki sırasıyla de norpois, la berma, gilberte, mme swann(odette), bergotte, robert de saint-loup, charlus, elstir, albertine karakterlerinin hepsinde ve örneğin "aşk" konusunda, "balbec", "grand hotel", "plaj" vb. olguların hemen hemen bu akışa uygun bir anlatım söz konusu.

tüm bunları anlatırken hepsinde çeşitli aforizmalar dile getiriyor, kimi önemli değerlendirme ve önemli bilgi paylaşımları da yapıyor. o paylaşımlar çok ayrıntılı olduğu için anlatılana bir sahicilik ve gerçeklik algısı katıyor.

yazar burada önemli bir başka şey daha yapıyor: aslında anlatıcı/proust olarak kendi yüzlerinin her birini bir başka karakterde de göstererek, onu anlatırken kendini çiftleştiriyor, dolayısıyla çoğaltıyor. bu çiftleşmeler aslında proust'un kendini ve kayıp olan anlamını bulmasını -bu arada bizim de bulmamızı- da sağlayan önemli bir yaklaşım.

çok fazla yinelemenin olması, çok uzun bazı betimlemeler ve düşüncesini kanıtlayan argümanların art arda sıralanması okumayı çok yorucu hâle getiriyor. "biz okurken bu kadar yorulduysak, o yazarken her halde ölmüştür" diye düşündüğüm anlar çok oldu. ama zaten aradığı anlam da o; yani ölümü hem öteleme hem de bir anlamda var etme. böyle olduğu için o bundan çok hoşnut. "hem yazarım, hem ölürüm, ölümüm yazdığımı bitmesi anlamına geleceği için aslında ölümsüzlüğümü yazıyorum" demeye getiriyor sanki.

proust ve kayıp zamanın izinde romanını anlamak için bence bu iki kitabı, -belki bir de son kitabı- okumak yeterli olabilir belki. ama, farklı konu ve temalarda giderek yoğunlaşan merak ve geçirdiği değişimi gözlemek "kayıp zamanın izinde" dizisinin diğer kitaplarını, hattâ yazdığı tüm diğer kitapları okumak için de büyük bir dürtü oluşturuyor, bir tür bağımlılık nesnesi gibi bir metin bu bence. dolayısıyla sonraki bölümleri de, sonunda "keşke bu kadar zaman harcamasaydım" deme ihtimâlini de öngörerek okuma niyetindeyim.

bunu birlikte yapmak da çok keyifli. korona günlerini gerçek anlamda bitirene kadar o da biter diye düşünüyorum.

herkese teşekkürler ve iyi okumalar.

diğer arkadaşların değerlendirmeleri de şöyle:

sema demirsoy:

ağır ağır merdivenden çıkar gibi okudum bu güzel kitabı. aşka, sevgiye, hayal kurmaya, insan ilişkileri, sınıf endişeleri, sosyetenin anlamsız yaşantısına, kız ve erkek dünyalarına, içkinin ve genç kızların verdiği hazlara, fotoğraf, zevk, bellek bağlantılarına, müzik, resim, tiyatroya ve varoluşa dair saptamalarını fonda vinteul müziği yanında herdaim izlenimci betimlemeleri ile şenlendirerek okura sunulan bu eserden iki bölümü de buraya kaydediyorum ki beş yıl sonra yeniden bu bölüme baktığımda keyifli bir an daha yaşayayım. sevdiğimiz zaman, aşk o kadar büyüktür ki, bir bütün olarak içimize sığmaz; sevdiğimiz insana doğru yayılır onda kendisini durduran, başlangıç noktasına geri dönmeye zorlayan bir yüzey bulur; işte karşımızdakinin hisleri dediğimiz sey; kendi sevgimizin çarpıp geri dönüşüdür; bizi gidişten daha fazla etkilemesinin, büyülemesinin sebebiyse, kendimizden çıktığını fark etmeyişimizdir. zevk de fotoğraf gibidir. sevdiğimiz insanın yanında alınan, negatif bir klişedir sadece; bunu daha sonra, evimize döndüğümüzde, insanlarla görüştüğümüz sürece kapısı kapalı olan içimizdeki karanlık odaya girebildiğimizde banyo ederiz.

aliye zorlu mit

yayılan bir zamanın içinde yürümek her adımda başka bir ân'a dokunmak gibi proust okumak. birçok şeyi kendimde yakalıyorum sonra unutuyorum. bu kitaptan en canlı görüntü, kızların mendirekteki fotoğrafı. görsellikle bağlantısı vardır belki. insana ait tüm gelgitli duyguları kendinden kaçmadan aktarımında ayna tutuyor. kızların tümünü kaydına geçirmek istemesini içimizdeki kuyularda arasak daha nicelerini bulmaz mıyız?

ar-da bajar:

"mendirekteki mavi gölge lekeleri"

insana ait ne varsa ya da insanın dokunduğu, yaşadığı, hangi çevre olursa olsun onun duygularının dehlizlerinde uyandırdığı anı, geçmiş, şimdiyi

daha çok şekillendiren karakterlerin insan ilişkilerinde yaşadığı aşkların hüznlerini ve bunun davranışta etkisini en ince ayrıntısına kadar işlendiğiyle yetinmeyip yeri geldiğinde;

** burjuvazi ile aristokrasinin ilişkilerinin karşılaştırmasını,*

** burjuvazi ile işçi sınıfının bireysel kişiliklerde tahlillendirmesini,*

** genç kızların ikili ilişkilerinde davranışsal yansımalarının işlenmesini,*

** deniz ve karasal ortamların-evler-gemiler-vapurlar-kayıklar-sokaklar-halılar-giysiler-gün batımı- insan duygularında bıraktığı izlerin sözcüklerdeki tasvirlerini,*

** aşkın farklı karakterlerdeki duygu durumlarının karşılaştırılmasını,*

** deniz tanrıçaları ile yukardaki tanrı ve onların temsilcilerinin çelişkilerini, ikili ilişkilerdeki yansımalarını,*

** zihnin hazdaki oynaşmalarını –sağlayan zodyak-sözcüklerin belirlediği karakterlerin dünyasında canlanmasını –elstir'de(resim ve heykel sanatı), vinteul'de(müzik sanatı), bergote'de (edebiyat sanatı) asıl -bunlarla da karakter daha çok gazını almaktadır ve daha çok rahatlar ve bunu “aşk”la yapmaktadır (aşkın serileri gibi bir aşk serisi ve onun türevleri, limitleri, ikinci aşk serisi onun kümелendikleri yerler ve karmaşık sayıların birbirine değişiş... ömrü yetseydi ta günümüze kadar devam edecekti. sonsuz seriler gibi...)*

** çiçekler dünyasındaki bilgi kütüphanesini (çiçek sanatındaki temsilci acaba catelya mıydı? çünkü isimsizlerden hiç hoşlanmaz ama çiçeklerden o kadar bahsediyorki bence onun kendi ürettiği bir çiçek ismi de olması gerekirdi eksik kalmış)*

** balbec'te, guermantes tarafında, combray'daki mekânların, yerlerin ve karakterlerin dünyasında dışsal üretkenliğin başarısını,*

** evlilik, aile bağları, cinsellik konularını, o çağın teknolojik ilerlemelerini sağlayan araç ve gereçlerin kullanımını ve zihindeki portfolyölerinin işlenmesini, analiz etmesini, çok iyi yapmış.*

bu kitabın eksik yanı bana göre hattâ diğer kitap da öyle –ya da bu yazarın tarzı – karakterleri hiç konuşturmaması onların yerinde daha çok kendisi konuşuyor –iç monologları daha yoğun işlenmiş sanki hep kendi kendine

konusmuş gibi bir izlenim oluştı bende-anlatıcı ya da marsel hep babasından şikayet eder ama romanlarında kendisi de babası gibi olmuş, o da karakterlerine hükmeder ve onların yerinde karar verir fikir belirtir ve konuşmasına izin vermez. bu da sanki babasına da içten içe özeniyor ve ondan da hoşlanıyor gibime geldi.

okuduğum kitapta zıt kelimelerin bir arada kullanılmasını sürekli işlermiş (iyi-kötü, zengin-fakir, sevdiği metresin annesi ya da ona sahiplik yapan kişi fakir, yalancı, düzenbaz, kişiliksiz, karakersiz, seven kişi de zengin, kültürlü, namuslu, karakterli,)

** benim bu kitaptaki favorim robert de saint-loup. bu karakterin sosyal yönünü sevdim ve onun dayısı charlus'un da diktatör sert yanları var, biraz anlatıcının babasını andırır (burada charlus ona göz kırpar daha yumuşak davranır onu sevmeye yaklaşır)*

şebnem birkan:

"ikinci kitap: balbec, albertine-giselle, ressam elstir, saint-loup, bloch."

bu isimler ışığında aristokrasiyi, sanatı, yazarın kimliğinde hastalığı, françois'nın kimliğinde alt sınıfı, anlatım tekniklerinde bilinçaltının gücünü, marcel'le de gençlik, aşk, cinsellik, kadın-erkek ilişkisini uzun ve canlı, görsel anlatımla yaşadık.

ben bunlardan marcel gibi bir gencin kendi açısından anılarında kalanların iç dünyası üzerindeki etkisine, her şeyin ileriye doğru gittiğine ama yaşananların kişinin bakış açısına göre şekillendiğine, sanatın bu anlamda iyileştirici ve mutluluk verici bir tarafı olduğuna, bilinçaltının gücüne, sevgi, kıskançlık, savaş hastalık, ölüm gibi gerçeklere olan ilişkisine tanık oldum.

sonuç olarak 19. yüzyıl sonralarındaki fransa üst sınıf ve burjuva yaşantısı içindeki aşk ve dostlukların gerçek olmadığını, insanların gösteriş ve yapmacıklıkla yaşadığını, proust'un da bundan çok etkilenip hayal kırıklığına uğradığını hissettim. yahudilik ve sınıf ayrımcılığının ciddi olarak toplumda yaşandığını gördüm. içtenlik, samimiyet ve koşulsuz sevginin olmadığını gördüm. evlilikle insanların sınıf atladığının ispatını ve bugünkü günde de kızların böyle bir düşünce içinde olmasının köklerinin o günlere

gittiğini daha iyi anladım. şimdiki türk dizilerinin de orta doğu anlayışıyla, buradaki zihniyetin alt sınıf versiyonları olduğunu düşündüm.

anlatım o kadar güzel ki hepsi film gibi gözümde belirdi, uzun olması önceleri sıkıcı geliyordu ama her gün azar azar okuduğumuz için zevkle okudum. kendime proust'un yerine koydum ben de hasta evde ve yapacak hiçbir gücüm olmasa böyle uzun uzun yazardım diye düşündüm.

ayşen mert:

ben de kitabı bitirdim, kitabın ana fikri; “bizi sevmeyen kadınlar konusunda da artık umulacak bir şey olmadığını bilmek, beklemeye devam etmeyi engellemez”

bendeki birinci ciltte sayfa 600, proust bize aşkı değil de âşık olmayı ve bu duyguya özlemi ayan beyan anlatırken araya tarih, resim, müzik, edebiyat, sosyal yaşam, tatil, deniz, güneş, iklim halleri, kıyafet... kattı.

çiçek açmış genç kızlar çocukluktan ergenliğe hemen geçmiş kızlar. bu durumda yaşları kaç, kullanacakları cümlelerin bile yaşı varken flört yaşı kaç? anlatıcı kaç yaşında?

öyle güzel tespitler var ki... “bir odaya eşyaları dikkâtimiz yerleştirir, alışkanlığımızsa onları kaldırıp bize yer açar”, “çünkü yaşlı bir kadının eskiden ne kadar güzel olabileceğini anlamak için, her çizgisini sadece görmek değil, tercüme etmek gerekir”

kızlar için; “hepsini sevdiğimden, aralarından herhangi bir tanesini sevmiyordum” bir kararsızlık değil de “nefes alsın yeter” politikası gibi. ben henüz anlatıcının swann olduğu düşüncesini yakalamadım, anlatıcı geniş gören, kurgulu ama gerçeğe çok yakın düşünen, gözlemlerini edebi, komik cümleler ile birbirine bağlayan marcel’dir, diyorum.

özden duru:

proust gerçekten kolay okunmuyor. ayrıntılar oldukça fazla. nesnelerin yaptığı çağrışımlarla anımsadıklarının resmini çiziyor adeta. ben okurken sözcükleri anlamaktan çok resmi canlandırıyorum zihnimde. bu, tadına vararak okursanız müthiş bir zevk.

romanda kahramanlar da çok fazla, hepsini anımsamak mümkün değil. önemli olanlar akılda kalıyor, diğer karakterler figüran rolünde. böyle olunca da yaşananları bir tiyatro sahnesinde izliyor okuyucu. bir de anlatıcının arka bahçeden dolanma olayı var. anlatılanın görünen yüzü ile arka yüzü. bu da çok incelikle yapılmış.

mme swann'ın çevresinde-1. bölüm: "fransa'da 1789 yılında toplanan parlamento; soylular, din adamları ve halktan kurulan üç kamaradan oluşmaktadır. dış ticarete aktif rolü olan burjuva sınıfı ekonomik gücünü kullanarak parlamento'da görev almak istemektedir." bunun anlamı ekonomiyi biz yönetiyoruz, soyluluk anlamında aristokratlara denk olmalıyızdır. proust "mme swann'ın çevresinde" bölümünde burjuva ve aristokratlar arasındaki bu çekişmeyi dolaylı yoldan verirken bizi zaman yolculuğuna çıkararak yaşanan ana götürmüş. zengin bir yahudi olan swann karakteriyle sosyal yaşamda yahudilerin kabul edilirliğine dikkât çekip aristokratlara karşı burjuva sınıfının üstünlüğünü göstermek istemiş. bir kişinin yaşamının çevresinde bir toplumun yaşamına ışık tutmuş proust. swan'ın çevresindeki olaylarla fransa'daki tarihi olaylara da hiç belli etmeden dikkât çekilmiş. okurken bizi de o zamana götürüp kendi zamanımızı sorgulamamızı sağlıyor. okudukça kitabın ve zamanın derinliklerine iniyor insan.

memleket isimleri: memleket-2. bölüm: bu bölümde anlatılanlar, görüntüleri ve rahatlıkları ile dikkât çeken proust'un küçük çetesi ve balbec günlerinde yaşadığı aşklar. proust aşkı kendi algısına göre yorumluyor. her çiçekten bal alan arı misali daldan dala konuyor. bana göre bu bölümlerde proust'un maymun iştahlılığı anlatılırken aristokrasinin ahlaksızlığına dem vurulmakta. dolaylı yoldan anlatma yine var. çağrışımlarla yola çıkan yazar, yaşadığı zamanı yakalamaya çalışmış. geçmişte yaşananlarla içinde bulunduğu zaman iç içe geçmiş. bu zaman yolculuğu geçmişin izleriyle geleceğe de ışık tutmuş.

füsün arda:

sayfa 503'te "gilberte ile oynadığı parkta francois'i götürdüğü tuvalette ingiliz hayranlığıyla waterclozet (odette'i akla getirdi derken) diye

adlandırılan yer ve onu beklediği girişin rutubetli eski duvarlarından yayılan serin havasız yer kokusunun anlam veremediği sevinç duygusu ardından yanına döndüğü gilberte ile oynarken boşalması ile sayfa 79 ve 80 de amcaya habersiz gidişinde ingiliz aksanı ile konuşan gilberte'in annesi, amcasının combray'deki odasının kokusu arasında zihnen kurduğu bağ ve aslında odette'in de zihninde olması. bunlar ilgimi çekti. sonrasında odette'e ilgisi dikkât çekiciydi zaten...

sayfa 664 "balbec tren yolculuğu sırasında büyükannesinin verdiği kitabı okumaya başlar kitabın yazarı (mme sevigne)olayları sebeplerinden yola çıkarak açıklamak yerine, algılarımızın sırasına göre sunar. bu marcel için yeni bir yer, yeni bir bakış açısı olacak. yolcunun sonunda değişeceği bir yol hikâyesinin başlangıcındadır."

bu arada ben de ayşen hanım gibi düşünüyorum, anlatıcının swann olduğu konusunda bir iz yok. duplikasyon gibi bir şey var kitapta. swann ile marcel benzer şeyler yaşıyorlar.

emel kadör

anlatıcının yaşam çizgisi üzerinde duyduğu, düşündüğü, gördüğü, görmek istediği, yaşadığı, yaşayamadığı her şeyin tanığı olarak yol almayı sürdürdük ikinci kitapta da.

kahramanımızın, yetişkinler saatinde phedra oyununda berma'yı izlemesi ve düş kırıklığıyla başlayan eserin, neredeyse yarısı gilberte'le arkadaşlığın yoğunlaşması, mme swann'a hayranlıklar, çok istediği bergot ile tanışması, mme verdurin'le odette'in salonları, yemekleri, rekabetleri, gilberte'le uzaklaşmalarını kapsar.

iki yıl sonra büyükannesi ile balbec trenine binmek üzere gardadır. "garlar, aynı zamanda trajik yerlerdir; çünkü henüz sadece düşüncemizde var olan memleketi içinde yaşayacağımız memleket hâline getirecek olan mucizenin gerçekleştiği yerler buralardır." diyerek halkın hem trajik hem de mucizevi gerçekliğinin altını çizer derin görüşüyle.

doğa yasaları bedenini sararken yolda gördüğü genç kızlar daha çok dikkâtini çekmeye başlar. anlatıcı, genç kızları da "çiçek mevsimidir"

diyerek çiçeklerle özdeşleştirir, onlara âşık olur, özelliklerini anlatırken sayfalarda resimler çizer adetâ. sadece kızlar değildir âşık olduğu, gördüğü her güzellik onda tutku ile sevme arzusu uyandırır. aşka âşıktır o. güzelliğe, sevmeye. anlatımlarında izlenimci ressamların edebiyattaki yansımalarını görürüz. içindeki duygusal sıçramaları, ışığın, güneşin insanlara, doğaya, nesnelere yansımalarıyla harmanlayarak verir.

balbec'te aristokratları, burjuvaları, sınıf atlama çabasında olan zenginleri, yerelin kendilerini önemseyen kişilerini, bakanlık görevlilerini ve françoise üzerinden çalışanları, köylüleri gözlemler. köylülerle ilgili olarak "...seçkin mizaçlara, kendiliğinden, özünde, tahsilli insanların çoğundan daha fazla benzeyen bu insanlar, kutsal ailenin dağılmış, kaybolmuş, şuurunu kaybetmiş üyeleri, daha yüksek zekâların büyüyememiş akrabaları gibidirler ve (hiçbir şeye yönelmediği halde bakışlarında var olan pırıltıdan da kesin olarak anlaşıldığı gibi) yetenekli olmak için tek eksikleri bilgidir." sözleriyle aslında toplumda bilginin de refah gibi adil bölüşülmediğinin farkındadır.

balbec'te aristokratlardan guermantes"tarafından" mme vilparisis, sn. loup ve charlus ile tanışır. s. loup'a da âşık olur. ta ki mendirekte günlerce gözlemlediği genç kızlarla, özellikle albertin'le ressam elstir sayesinde tanışmaya kadar.

anlatıcımız bir gruba ait olma hevesini sonunda gerçekleştirir. albertin ve arkadaşlarıyla casino'ya gitme, elstir'ı ziyaret, bisikletle gezintiler, akşam dolaşmaları, falezlere tırmanmalar başlar. "her şeye rağmen, kendisiyle arkadaşları arasında uzun süre kararsız kaldığımı, onun kadar albertine'e de, gözleri açık renkli kıza da, rosemonde'a da âşık olmak istediğimi bilse, ne düşünürdü kimbilir." çiçek açmış bu genç kızlardan, önce albertin'e sonra hepsine ayrı ayrı âşık olur.

bu sayfalarda hem albertin'i daha ayrıntılı tanımaya başlarız hem de onların sohbetlerinden aristokrasi ve burjuva kesimlerinin hayata, insanlara, sanata dair düşüncelerini öğreniriz. yahudi-hristiyan dokundurmalarıyla ırkçılık, o dönemde lise sınavlarında yöneltilen "arkadaş olarak alceste'i mi tercih ederdiniz, philinte'i mi?", "sophokles cehennem'den racine'e mektup yazıp athâlie'nin uğradığı başarısızlık

konusunda kendisini teselli eder” ya “mme de sévigné'nin, esther'in ilk temsilinden sonra, mme de la fayette'e mektup yazıp orada olmayışına ne kadar üzüldüğünü belirttiğini farzedin.” gibi sorularla eğitim sistemi de sızar sayfalara.

bu kitapta vinteul sonatı, cümlecığı duyurur sesini ara ara; ama en çok izlenimci ressam olmak üzere pek çok sanatçıyı konuk eder sayfalarına anlatıcı yoluyla proust. resimlerle insan ruhunu irdeler. okuduğumuz her şeyi zihnimize resim olarak çizen yazarın doğa betimlemeleri de görsel şölenler gibidir.

cinsellik, sanatın gücü, özellikle kadına bakışı, ilişkilerdeki samimiyetsiz tutumlar, kıskançlıklar, toplumsal yapıdaki farklılıklar; kısaca insana dair her konuyu, müthiş bir derinlikle zaman zaman sıkça da çok uzun paragraflarda ama hiçbir kopukluğa yer vermeden müthiş bir derinlikle anlatıyor proust. sonraki kitaba merakla sessizce gidiyorum.

"hayatımızı bir insana göre kurarız; artık onu hayatımıza kabul edebileceğimiz an geldiğinde, o insan gelmez, sonra bizim için ölür ve biz de sadece onun için hazırlanmış olan şeyin içine hapsolup yaşarız."

kendi seçtiği hapisanesinde sağlık sorunları ile boğuşarak yazdığı ve yüz yıl sonra bizlere esin veren proust'a ve burada buluşan herkese teşekkürlerimle.

rezan turhan:

değerlendirmemde marcel'in sınıflara (burjuvaziye, aristokrasiye, çalışanlara hattâ robert aracılığı ile sosyalizme) bakış açısını objektif bulduğumu söylemek istiyorum. bence demokrat bir yaklaşımdı. kendisi yahudi olmasına rağmen, o zamanda da bu konuya nasıl yaklaşıldığını görmemizi sağladı. XVIII yüzyılın sonlarındaki değişim tablosunun ipuçlarını yakalamıştı.

lâfı fazla uzatmadan, bu kısıtlı ortamda evime gelen marcel ile yalnızlığımı unuttum. bizi tanıştıran araçlara teşekkürler. evde böyle bir entelektüel ile (sinir bilimci, felsefeci, psikolog, toplum bilimci, sanat ve doğa bilgisi ile bizleri zenginleştiren bir insanla) yaşamak çok güzeldi. başlangıçta

birbirimizin tarzını anlamakta zorlandık galiba. şimdi ise birlikteliğimiz alışkanlığa dönüştü. iletileri ile onu daha iyi tanımamı sağlayan arkadaşlara tekrar teşekkürler. sonunda marcel'in kayıp zamanını bulacağımızı düşünüyorum.

nedla göçmen:

"çiçek açmış genç kızların gölgesinde" proust, birçok insanın ilk gençlikteki ruh hâlini en ince ayrıntısına kadar çok iyi yansıtır. örneğin albertine'den çok etkilenen, seven marcel onunla birlikte olmak yerine andree'yi seviyor gibi yapıyor, rol yapıyor. karmaşık bir ruh hâli. ne istediğini bilememek ya da birbiri ile çelişir talepte bulunmak gibi bir şey. avrupalının bu karmaşık hastalıklı ruh hâlini proust çok güzel yansıtıyor.

bu arada mustafa bey'in değerlendirmesine tamamen katılıyorum o nedenle uzun uzun yazmak istemedim. son iki sayfadaki betimlemeleri çok sevdim. benim gözümde proust'un iki değerli özelliği var. 1. betimleme ustası 2. insan psikolojisine çok hakim.

şengül döner:

ikinci kitapta marcel'den çok sıkıldım, özellikle ilk bölümde, ancak okumayı bırakamıyor olmam sanırım proust'un becerisi. analiz ederek, didikleyerek okunursa çok eğlenceli elbette ve bir o kadar da proust'un kayıp zamanına kapılıp gitme riski var. bakalım daha ne kadar kaybolacağız?:) bu dönem için seçilebilecek en iyi kitap olmuş gerçekten.

lamia karamil:

bu kitapta döneminin, aristokrat ve burjuva sınıfları arasındaki düşünce, yaşam biçimi, önyargılar, değer farklılıkları sosyolojik açıdan, marcel'in bakış açısı ile komik bir şekilde göz önüne serilir. marcel özellikle yalnızlık, gençlik ve merak duygularıyla genç kızların tavırlarını, ilişki arayışlarını, klişeleşmiş davranışları bütün detaylarıyla, uzun uzun anlatır. (benzer anlatımları okurken atladığımı itiraf edeyim.) kendi hayal dünyasındaki duygularını itiraf etmesi, düşüncelerini, planlarını, taktiklerini hiç

sansürlemeden ifade edişi çok etkileyici. gördüğü/yaşadığı şeylerden diğer ünlü sanatçıların ele alış biçimleriyle söz etmesi veya benzetmesi bu kitapta da belirgin. marcel mutluluk peşinde ve “eş” konusundaki istekleri henüz tam netleşmemiş. diğer taraftan öğrenilmiş tavırlar nedeniyle kendisini ifade etmekte hep sınırları, engelleri var. henüz tomurcuklanan genç kızlar ona yeni yeni tecrübeler kazandırdı. bu tecrübeleri zaman zaman çok eğlendirici buldum.

bu kitapta proust bize çok hayat dersi verdi. bütün tecrübesini didaktik bir şekilde anlattı. şüphesiz felsefik birikimi ile geçmiş olayları kendi açısından yorumladı. (bu kitabı 1918 de yazmış. 47 yaşında) bazen roman değil de deneme okuyormuşum izlenimine kapıldım.

bölümleri okurken verdiğiniz katkılar için çok teşekkürler arkadaşlar. yararı yadsınamaz.

leyla kurtoğlu haciosmanoğlu:

ikinci kitap benim için birincisinden çok farklı değildi. zaten devam kitabı. tek fark aristokrasiden biraz çıkıp halka indi. keyifli bölümler vardı ancak lâfı çok dolandırdığından sıkılmadım diyemem.

betimlemeleri, söylemleri yine çok güzel. sanat bölümü çok inandırıcı gelmedi elbette. joyce'un dublin'i, proust'un balbec şehri... çok fark göremedim arasında..

albertine yazar olsaydı... kusur aramaz, olanı da kapatırdı. bir sürü aşk sözcükleri sıralar, gözü başkasını görmezdi. zorla olana da 'aşk' demiyoruz zaten. burada zoraki bir âşık olma hâli görünüyor ve o duygu bize geçmiyor. o yüzden bu kitapta aşktan söz ediliyor olması bana biraz garip geliyor... üçüncü kitabını merak ediyorum.

hanife kurt:

dönemin üst tabakası, burjuvazi-aristokrat kesiminin sosyo-ekonomik durumu; ilişkilere bakış açısı, sanatsal, kültürel durumları, alt tabakaya bakış açıları-ilişkileri, ilgi alanları yaşam biçimleri konularında bilgilendiğim roman, benim için, birçok konuda oldukça öğretici oluyor. anlatım dili, film

izliyorum duygusu yaşıyor bana. grup arkadaşlarımla edebi yönden yorumları benim seviyemden çok üstünde olması, kendimi biraz kötü hissettirse de, romanı büyük bir ilgi ve zevkle okumamı ve takip etmemi sağlıyor. yorum yazamasam da, bölümleri ve yorumları günü gününe takip ediyorum, bu gruba beni kabul ettiğiniz için de size çok teşekkür ediyorum.

dilek kutzli:

proust, annesini arzunun nesnesi hâline getirmiş bir adam. daha önce de yazmıştım, doğaya bakışında bile annenin yansıması var. balbec'e gittiğinde yetişkin artık ama hâlâ bu ruh hâli içinde olması bana nevroitik görünüyor.

proust'un genç kızlara olan hayranlığı, sonra da albertine'ye "âşık olma" kararı, aynı takıntının izlerini taşıyor. ama burada âşık olma hâlinin albertine'le bir ilgisi yok. bana göre, proust karakterleri (ve proust) için, kadınların kişi olarak bir anlamı yok; çünkü, onlara duvara asılmış bir tablo gibi bakıyor. estetik birer obje. eğer nesnede estetik bir eksiklik varsa onu hayalinde süslüyor. et ve kemikten değil. et ve kemiğe bürünen her gerçeklik, her farkına varma bir epifani anı yaşıyor.

bölümde bazı bakış açılarında farklılıklar ortaya çıkıyor. yine de, dönemin klişeleri ve ikilyüzlülüğü devam etmekte. örneğin, herkes odette hakkında dedikodu yapıyor, oysa hepsi odette'i seviyor ya da hoşlanıyor. ama bir araya gelince hepsi de onu nesneleştirip öteki konumuna sokuyorlar. zaman duygusunu yine vurgulamış. bence ikinci kitap bir iki paragrafa indirilebilirdi.

fatoş öcal:

arkadaşların katkısıyla da tadına doyumuyor proust'un. ben en çok tasvirlerine bittim. adam küçüğünden büyüğüne her şeyi öyle bir tasvir ediyor ki, siz çaresizce bildiğiniz her şeyi unutuyorsunuz. kendinize ait bir zaman yaratıp, oraya, aşkı, doğayı, resmi, müziği, elbiseyi çayı, kurabiyeyi vs. koyup yeniden tasvire çalışıyorsunuz. yer yer sıkıcı, çok uzun olsa da dönüp okumayı istiyorsun. garip... ama döneme özgü belki de rahatsız

eden şeyler var. savaştan hiç söz etmemesi acıklı. anlattığı ve kendisinin de içinde bulunduğu ve ait hissettiği sınıfın kendini tekrar eden ilişkiler içinde debelenip durması biraz acıklı bir hal hakikâten.

kayıp bu belki de... proust o kayıp hâli anlamlandırıyor. dönemin hetero ilişkileri üzerinden kadınının konumunu da anlayabiliyoruz. yaşanmayan zaman, yaşanmayan hayat, yaşanmayan aşklar. hele yazarımızın eşcinsel olduğunu düşünürsek... of uzun oldu. neyse. birlikte okumak çok iyiydi, teşekkürler arkadaşlar. pandemisiz bir dönem geçirdik sayenizde.

sema alpaslan yüksel:

ben birinci kitabı daha çok beğenmiştim. bunda biraz sıkıldım. betimlemeler bazen baygınlık getirdi. bir de hiç sevmediğim ve takık olduğum metres sözcüğünün çok kullanılması beni rahatsız etti.

ilkay dumlu:

ikinci kitaba başlarken gözümün önünde bir tiyatro sahnesi canlandı. sahnede tek kişilik bir oyun var. metin yazarı, sahne amiri, dekor ve kostüm sorumlusu da aynı kişi. bin bir detayla bezenmiş dekor ve metindeki çokça karakterin her detayı, farklı açılardan, uzun uzun, oyuncu tarafından bize gösterilip sürekli değişiyor.

yazıyı görmenin ve duymanın nasıl bir şey olduğunu daha önce kısmen yaşar kemal'in ince memed'inde, ahmet hamdi tanpınar'ın 'saatleri ayarlama enstitüsü'nde ve şimdi proust sayesinde öğrendim diyebilirim. (tek başıma okuyabilir miydim bilmiyorum?)

burjuvazi, aristokrasi sarmalında istisnai karakterler dışında çoktular, aslında hiç yoktular ama yazılı olmayan toplum kuralları gereği görüülen insanlar.

insan zihninin çelişkilerini vurgulayan duygu geçişleri, aşk arayışı aynı zamanda aşktan kaçış, aşk mı haz mı bu nedir diye söylenmeye başladığımda yüzü ve karakteri sürekli değişecek mi bilmiyorum ama somut bir isimle karşılaştım diye sevindim.('albertine oleey...')

tüm seriyi tek bir kitap olarak görüyorum, diğer bölümlerin sonunda daha detaylı ve net ifade edebilirim umarım, whatsapp'tan yazmak çok kolay değilmiş.

değerli katkılarınız için başta mustafa ağbi olmak üzere hepinize çok teşekkür ederim, yorumlarınızı okuyup zenginleşeceğim, öpüyorum kalbinizden, sevgiler,

havana öngeoğlu:

alain de button'un yazdığı banu tellioğlu'nun dilimize aktardığı "proust yaşamımızı nasıl değiştirebilir?" kitabı, anatoli vasilyeviç lunaçarski'nin yazdığı kevser kavala'nın dilimize çevirdiği "sanat ve edebiyat üzerine "marcel proust" makalesi, sinan ipek'in yazdığı "batı edebiyatında roman kahramanının düşüşü" makalesi, bülent gündeğmiş'un "proust katedrali" adlı denemesi, yapı kredi yayınları, kitap-lık 209 adlı dergide yayımlanan, mehmet rifat'ın "proust'un yapıtlarında baudelaire'in dizeleri dolaşıyor" inceleme yazısı, 12 kasım 2018 oggito'da yayımlanan, "marcel proust'un dehası üzerine" sözü olan; siri hustvedt, francine prose, edmund white, andré aciman, aleksandar hemon, daniel mendelsohn yazarların görüşleri fulya kılınçarslan'ın çevirisiyle, johan lehrer'in yazdığı, ferit burak aydar'ın çevirisiyle "proust bir sinirbilimciydi" kitabı, s.ü. fen-edebiyat fakültesi edebiyat dergisi 1997, sayı 11, muharrem şen'in "kayıp zamanın izinde sanatçı bir roman kahramanı: ressam elstir" makalesi, walter benjamin'in yazdığı, nurdan gürbilek'in çevirdiği, son bakışta aşk, metis yayınları 6. baskı, 2012, kitabının s:101," proust imgesi" ve tabii ki başucu kitabı mehmet rifat'ın, "marcel proust ya da bir roman yaratmak"...

okuduğumuz kitapla beraber yukarıda belirttiğim ek okumaların yanında, sergen özen'in kitap değerlendirmesi, youtube'da yayınlanmış videolar, yapılan yorumlar ve arkadaşlarımla paylaşımlarıyla proustsuz geçen her günümeye hayıflanır oldum. yaşamın hızla akıp gittiği ya da bu covid günlerinde hiç geçmediğini zannettiğim zamanın, tam da proust'un ana meselesi olduğu romanlarını okumak ayrıcalık oldu...

mucize denecek bir eylem yapıyoruz, geliyoruz, geliştiriyoruz. bütün arkadaşlarıma paylaşımları ve kıymetleri yorumları için teşekkür ederim. günün önemli bir bölümünü ayırdığım proust okumamızda birinci kitapta zorlanmıştım. çünkü proust'u ilk defa tanıyor, anlamaya, onun karakter cennetinde yön bulmaya çalışıyordum. özellikle ilk elli sayfada "ne

oluyoruz! bunun içinden nasıl çıkacağım?” dedim. sonra yavaş yavaş içime işledi, anlayarak okumaya, covid’e, yasaklı günlere, online yazışmalara, hem okuyup hem yorum yapmaya çalıştığım, bunu yapabilmek için her gün yöntemler denediğim günler geride kaldı.

aynı anda okuma! yorumları okuma, olmadı...

bir iki saat önceden okuyup, yorumları hem okuma hem eşlik etme, olmadı...

aynı anda okuyup yorumları metni bitirince okumak, olmadı...

en sonunda önceden okuyup, altını çizdiğim kısımları ayrı bir metne dönüştürüp, okuma anında onları ve yorumları okuyarak fikrimi yazmaya çalıştım, eh bir parça...

başka pencereler başka bakış açıları, bu yazılanları ben niye farketmedim hadi tekrar kitabı yeniden okuma... derken ikinci kitap da bitti. öncelikle çok mutluyum. çabalayıp başaracağım ve proust’u anlayacağım. çok güzel yorumlar var kitaba dair.

benim açımdan proust gerçek bir betimleme ustası. zihnin ve nesnenin bin bir türlü hâlini, yattığı yerden hayal edip edip yazmış. dış etkenlerden kendini soyutlamış. sadece onu ilgilendiren konularda anne, aşk, resim hattâ fotoğraf, müzik, tiyatro, yazı üzerinden bütün hayatının bin bir hâlini hayalleyip kurgulayıp yazmış. “proust’un kendini karakterleri arasında paylaştırıp her biri üzerinden kendisini anlatması” tespiti müthiş. çünkü bir bakıyorsunuz anlatıcı çocuk, bir bakıyorsunuz yetişkin, marcel, yazar ve hattâ tarafsız üçüncü bir göz.

birinci kitabın son bölümü ile ikinci kitabın ilk bölümü yer değişmeli gibi, klasik okuyucu gözüyle değerlendirilebilir. ama yazar proust olunca ve döngüsel bir zamanda eserlerini yazınca bu bir yenilik gibi algılanabilir. birinci bölümdeki odette’li, swann’ların evlerindeki davetler; burjuva yaşam, norpois, bergotte, kısmen gilberte, la berma üzerinden anlatılan bölümler ve sohbetler beni sıktı. anlatıcı bir kendini yerlerde buluyor, yetersizlik ve aşağılık kompleksi zirvede. diğer yandan kendini beğenmiş, toz kondurmayan ama başarısız ve hastalıklı bir ergen.

konuşmalar arasında “savaşa ve yaşamın diğer alanlarına dair pek bir dokunuş yok” gibi yorumlar vardı. ben onu aristokrasi ve burjuvanın yaşamlarında hattâ ergen ya da genç olarak düşündüğümüz anlatıcı açısından pek de farkında oldukları bir durum olduğunu sanmıyorum.

diğer yandan kitabın derinliğı seçtiğı konular üzerinden çok yüksek. bir de diğer konuları ekleyeydi roman bitmezdi, bende iki üç yılda ancak okurdum sanırım.

ikinci bölümde elstir, resim sanatı hattâ fotoğraf betimlemeleri benim içimi açtı. robert de saint loup, charlus, elstir, albertine, andree, gisele... şeklinde karakterler üzerinden resim sanatı, empresyonizm, aşk, genç erkeklerin karşı cinse olan bakış açıları, hisleri, kendince aşk zannettikleri tanımlamalar, betimlemeler çok eğlenceliydi. marcel kızların, betimlemelerinin ve onlara olan hislerinin arasında girdaba girmiş gibi dolanıp durdu. insan görüntüsüne, çiçeklere, kiliselere, mendirekteki kara lekeler olarak adlandırdığı, martılara benzettiğı genç kızlara dair betimlemesi ayağımyı yerden kesti. sayfalar dolusu, noktasız virgülsüz anlam kaybı yaşamadan okumamıza aşinalık sağladı.

balbec, kaldıkları grand otel ve plaj betimlemeleri muhteşemdi. önce odasını yadırgayıp alışamayıp sonra da odası olmadan bir dünya düşünemeyen bir anlatıcı. resmin renkleri içine müzik ve şiir serpiştirmeleri muhteşemdi. de baudelaire, balzac, ruskin, carriere, gustave moreau, raffaello, velazquez, boucher, racine, victor hugo, poussin, wagner, musset ve birçokları gibi müzisyen, ressam, yazar ve şairler metin arasına serpiştirilmiş. adeta bunlardan oluşan bir tablonun üzerine metnini şekillendirmiş. şairlerin şiirleri, ressamların tabloları, yazarların romanlarıyla buluştum proust okurken. dönemin edebiyat, müzik, resim ve sanat akımları, o dönemin fransa'sı ve birçok olaylarla ilgili bilgi sahibi oldum. üçüncü kitaba başlamayı heyecanla bekliyorum.

nuray demirezer kaya:

çiçek açmış genç kızların gölgesinde anlatıcı fransa'nın normandiya bölgesinde yazlık bir yer olan balbec adlı kasabaya büyükannesi ile gider ve burada albertine – andree ve giselle adlı kızlarla tanışır. ayrıca ressam elstir ile de burada tanışır. anlatıcı denizi, sahili, kızları, aşkı ve daha birçok şeyi romanında betimler. uzun cümleler ile yapılan bu betimlemeleri okumak benim için inanılmaz güzeldi. ben hiç sıkılmadan her cümleyi defalarca dönerek okudum. anlattığı her nesneyi manzarayı gözümde canlandırabildim.

anlatıcı bu kitabında daha çok resim sanatı ile ilgili bölümler yazmış ve ilk kitabında da sanata çok yer vermiş ama orada romanında müzik sanatına

ne kadar ilgili ve bilgili olduğunu vermişse, burada da resim sanatından ne kadar hoşlandığını ve ilgisini görmek mümkün oldu.

insanların çehrelerindeki değişiklikleri, bir manzaranın zaman içindeki değişimi, hattâ aşkındaki her an değişimi anlatış tarzı çok etkileyici. anlatıcının kitabının ismi ile bütünleşen romanı, kızları çiçeklere benzetmesi harika.

albertine'e olan aşkı, sorgulamaları, hormonları nedeniyle yaşadıkları ve geri dönüşleri bazen tamamen onun yerine geçtiğimizi ve bize kendi hissettiğimiz duyguları bazen yüzümüze açıkça çarpması romanın çarpıcı yönleri.

her ayrıntıyı kaçırmadan tasvir etmesi, sanki arkasında gölge gibi gezdiğini hissettim. çünkü anlatımı bence uzun olabilir ama o kadar gerçek, samimi duygular ki, sanki orada bulunduğumu hissettim.

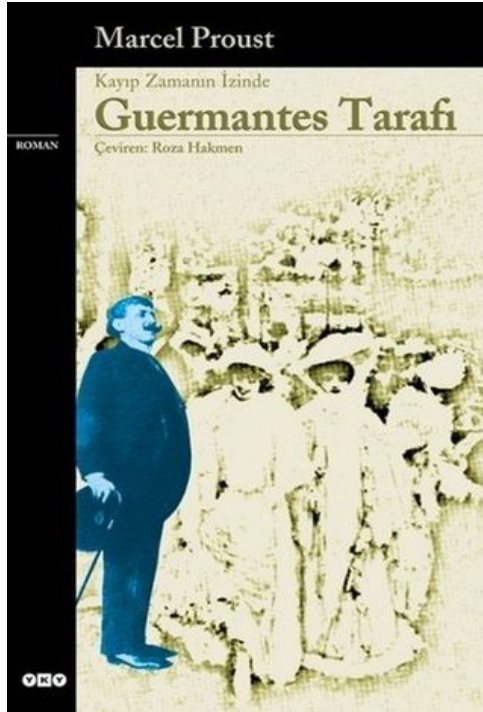
bu ikinci kitap proust'u daha çok sevmeme neden oldu bakalım üçüncü kitap da neler olacak merak ve sabırsızlıkla bekliyorum.

bölüm: 4

kayıp zamanın izinde

3. kitap

"guermantes tarafı"

üçüncü kitaba 8 haziran tarihinde başladık. geçen yaklaşık iki aylık zamanda artık herkes duruma uyum sağlamıştı, ben daha bir önceki kitap bitmeden yeni kitabın her gün okunacak bölümlerini belirlemiş ve işaretledikten sonra arkadaşlarla paylaşmıştım. keza grup olarak artık iyice ısınan yaz günlerinde programımızı bir saat geri aldık ve saat 16.50 sıralarında buluşup aksatmadan sürdürdük.

daha önce yaptığımız gibi okuma süreci ve paylaşımlarımıza geçmeden önce bu kitabın da genel bilgilerini ve kabaca içeriğini paylaşmak istiyorum. toplam 518 sayfalık "**guermantes tarafı**" adlı bu kitabın iki bölümü var. birinci bölümün başında "I" işaretinden başka bir bilgi yok. bu bölüm 268 sayfa sürüyor. ama "II" işaretli ikinci bölümün yazıyla "**birinci bölüm**" başlığının altında "*büyükannemin hastalığı. - bergotte'un hastalığı. - dük ve doktor - büyükannemin çöküşü. - ölümü*" ibaresiyle sunulan bir tür özeti yer alıyor. 29 sayfalık bu bölümün ardından yine kitabın "**ikinci bölüm**"ü geliyor ve bu başlık altında "*albertine'in ziyareti. - saint-loup'nın birkaç arkadaşı için kârlı bir evlilik umudu - parma prensesi karşısında guermantes zekâsı - m.de charlus'ye garip bir ziyaret - kişiliğini giderek daha az anlıyorum - düşesin kırmızı ayakkabıları*" bilgileri yer alıyor ve bunların hepsi 221 sayfada anlatılıyor. bu kitapta yer alan olayların kısa bir de özetini verecek olursak şunları söyleyebiliriz:

nehir romanın 3. kitabı olan guermantes tarafı (*le côte de guermantes*) 1920 ve 1921'de iki cilt olarak yayımlanmıştır. bu roman aslında bir burjuva olan swann'ların dünyasının karşısı olan bir dünyayı anlatmaktadır. romanda anlatıcı marcel artık paris'tedir ve büyükannesinin rahatsızlığı nedeniyle combray'dan 40 km uzaktaki guermantes konağının bir bölümüne taşınmışlardır. bu taşınma özellikle francoise'i memnun etmemiştir. marcel bu yeni eve biraz geç uyum sağlasa da orada olanları gözlemleyerek hikâyesini anlatmayı sürdürür. burası aslında çocukken hayranlık beslediği guermantes düküne ait bir yerdir. bu aileyle karşılaşması ve yakınlaşması, marcel'in yazarlık yeteneğinin gelişmesi sürecinde önemli bir aşamayı oluşturmaktadır. dükün eşi yani düşesi çok beğense de hattâ onlarla komşu olsalar da sosyal bakımdan aralarında oldukça büyük bir uzaklık vardır. marcel, asıl olarak bu kadının çevresine girmek istemektedir. düşesin akrabası m.de charlus ve yeğeni saint-loup'la olan arkadaşlığının kendisine

bu imkânı sağlayacağını düşünür. ancak saint-loup ona bu konuda yardımcı olmaz. marcell'in çok istediği guermantes'ların salonuna davet edilmesine aracılık etmez.marcel de başka bir yol bulur. ailenin yakınlarından biri olan ve balbec'te olduğu sırada tanıştığı büyükannesinin arkadaşı mme de villeparisis'nin verdiği bir davete katılma fırsatını yakalar. orada düşesle de tanışır ve böylelikle çevreye dahil olur. böylelikle o da "la belle epoque" döneminin sosyetik paris yaşamının içine girme imkânı bulmuştur.

daha sonra bir gece gittiği operada guermantes düşesi kendisine gülümser. artık o da tiyatro kulislerinde görünmekte ve akşam yemeklerini paris'in seçkin sosyetik mekânlarında yemektedir. bu çabaların sonucu marcel, ilkin düşesin bir misafiri, sonradan da arkadaşı olur.

bu katılımdan hemen sonra, aristokrasiyi tanımadan önce kafasının içinde yarattığı gibi olmadığını anlar. düşes, parlak ve nüktedan bir kadın olmakla beraber son derece çıkarıcı, art niyetli, hattâ bencil biridir. dahası sevmediği insanlara yönelik istediği kötülüğü yapabilecek bir güce de sahiptir ve böyle davranmaktan da çekinmez.

1898 kışında anlatıcı'nın büyükannesi (anneanesi) hastalanır ve kısa bir süre sonra da ölür. doğrusu, bu konunun anlatıldığı bölümler çok etkileyici bir şekilde kaleme alınmıştır ve son derece de önemlidir. büyükannenin ölümü romanda arıntılı bir şekilde dile getirilen ilk ölümdür. marcel bu önemli kayıbdan sonra farklılaşır ve bir anlamda büyür. bu bölümdeki ayrıntılar, pek çok kişi tarafınan proust'un 1905'te ölen annesinin ölümünden sonra yaşadıklarının anlatımı olarak kabul edilmiştir. bunun kanıtı olarak da, proust'un, annesi öldüğünde, hizmetkarı celeste albarêt'ye "**anneciğim ölürken, küçük marcel'i de yanında götürdü**" şeklindeki sözleri gösterilir.

büyükannenin ölümünden sonra marcel, balbec'te tanıştığı albertine'le yeniden karşılaşır ve evinde onunla birlikte olurlar. bu arada marcel guermantes düşesi tarafından evindeki bir yemeğe davet edilir. oraya gittiğinde, balbec'te tanıdığı ressam elstir'in evde bulunan tablolarını görmek istediğini söyler, kendisine bu izin verilir. tablolardan biri düşesin portresidir ve marcel bu resimlere hayranlığını belirtir. düşesin çevresindeki insanlar da tıpkı düşes gibi bencil, cahil ve zevksizdir. bunlar da onu hayal kırıklığına uğratar. ancak buradaki bazı unsurlar onu içine çekmekte ve üzerinde dikkâtle durmasına yol açmaktadır. bunların başında bazı özel isimlerin onda yarattığı duygu ve şiirselliğidir.

marcell'in her şeye rağmen bu çevreye yönelik hayranlığının temelinde hem öğrendikleri hem de çocukluğunda duyduğu kimi şeylere yönelik merakı da rol oynamaktadır. bilmediği, bu çevreye girmemiş olsa asla öğrenemeyeceği konularda

pek çok bilgiye ve ayrıntıya erişmesi onun açısından büyük bir fırsattır. dahası bunların hepsinin pek çok efsane ve fransa tarihindeki olaylarla ilgili bağları da vardır.

bölümün sonunda marcel'in giderek daha yakından tanımaya başladığı swann da sahnede yer alır. marcel onun çok hasta olduğunu fark eder. swann eski arkadaşı düşesi gördüğünde ölmek üzere olduğunu söyler. ancak o sırada düşes ve dük, bir ziyafete gitmek üzere hazırlanmaktadır. kadın onunla konuşurken, swann'ın içinde olduğu güç durumu değil, o gece giyeceği ayakkabılan düşünmektedir.

romanın bu bölümünde daha önce ele aldığımız bazı izlekler yeniden ve farklı yönleriyle ve biraz da giderek büyüyen marcel'in öncekilerden daha farklı algılanan sesi ve yaklaşımıyla ele alınmaktadır. okurken yaptığımız yazışmalardan kimi notlarla bunların bazılarına değinerek okuma sürecimizin hikâyesini sürdürelim.

marcel'in büyümesi:

nalan arman:

algımızın önüne geçen boşluklarımızdan söz etmiş proust, farkında olamadığımız için bizi güçsüzleştirenler; neyse ki bazen hayat öğretiyor: "... ben bu boşlukların sebep olduğu çıkıntıları tanımadığım gibi, boşlukları da tanıımıyordum; çünkü adı üstünde boşluktular. ne var ki hizmetkarlarım yavaş yavaş bozularak bu boşlukları bana öğrettiler. onların hiç sektirmeden edindikleri kusurlardan, ben mizacımın değişmez kusurlarını öğrendim..." (s: 1071)

aristokratların yaptıklarına benzer küçük oyunlar kurgulaması:

mustafa sütlaç:

kış günü kalkıp robert'in olduğu yere gidiyor. derdi ne? mme guermantes'in kendisi hakkında sahip olduğu düşünceleri değiştirmek ve onun arkadaşlığına erişmek için robert'i ikna edip onun aracılığını istemek. otel odasından askerliğe, uykudan yemeğe bir ton lâf kalabalığı bunun için. sonunda istediğine de erişiyor, bu yetmiyor, mme guermantes'in onun odasında gördüğü resmi de istiyor. robert izin alması gerektiğini söyledikten sonra kurduğu cümle şu:

"hemen ardından kızardı. bir art düşüncesi olduğunu, bana da bir art niyet yüklediğini, aşkıma ancak kısmen, belirli ahlak kuralları

çerçevesinde yardımcı olacağını anladım ve ondan nefret ettim."
(s:90)

marcel'in 'megalomanisine' dair bir yorum:

mustafa sütlaş:

kendi aşkının evrensel aşkın bir parçası olduğunu düşünen bir insana ne denilebilir. bunu bir başkasının ona dair söylemesi anlaşılır bir şey... leyla mecnun için bizler bunu söyleyebiliriz. ama onlar çıkıp da bizim aşkımız evrensel aşkın bir parçası dememiştir. proust marcel'e bunu söyletıyor. deleuze'ın dediğı gibi bir "delilik hâli" olabilir bu.

evrensel aşk temasını nasıl ele aldığına dair

nalan arman:

cuma gününün ve ertesinin yoğunluğu nedeniyle şimdi okuyabiliyorum bölümü. aşktan söz ettiğı 1071. sayfada kanımca evrensel aşk dediğı şey, genel anlamda aşkın içerdikleri. daha doğru bir söyleyişle saplantılı aşkın belki de...

" ... gilberte'le ilgili olarak veya combray'da gece annem odamda kalmadığında yaşadığım üzüntülere benzettiğim ve bergson'un bazı sayfalarından hatırladığım şeylerden ..."

bu cümleler bana gerçek bağlanmanın ve kopuşun olamadığı yarım kalma; tamamlanamama hâlini düşündürdü. bütünleşebilme zannıyla ötekine tutsak olma hâli.

sanata dair bazı çağrışımlar, etkilenmeler ve doğrular:

mustafa sütlaş:

*... daha önce söz ettiğim, proust'un "resim konusundaki" kimi düşüncelerinin balzac metinlerine benzerliğini ortaya koyan uzun öykülerden birinden "**bilinmeyen bastyapıt**"tan resimle ilgili ibarelerin olduğu bölümleri içeren bir derlemeyi pdf dosya olarak paylaşıyorum. iyi okumalar.*

rezan turhan:

çok güzel yazı ve güzel saptamalardı gerçekten:

"sanatın görevi doğayı kopya etmek değil, anlatmaktır"

"güzellik ciddî, zor bir şeydir, ona böyle erişemezsiniz, zamanını kollamalı, beklemeli, gözlemlemeli, sımsıkı sarılmalısınız ki bir gün kendinize boyun eğdirebilesiniz."

ahmet tevfik ger:

'sanatın görevi doğayı kopya etmek değil, anlatmaktır,' dedi. sen sıradan bir kopyacı değil, bir şairsin! yoksa bir yontucu, bir kadın vücudunun kalıbını çıkarınca, işini bitmiş sayabilirdi. hele sen sevdiğin kadının elinin kalıbını çıkar, önüne koyup bir bak, hiçbir benzeyişi olmayan çirkin bir cesetle karşılaşır, o elin tıpkı eşini çıkarmaya değil, devinimini, canlılığını göstermeye çalışan sanatçının mermeri işleyen kalemını ararsın. bize düşen, eşyanın, canlı varlıkların anlamını, ruhunu, görünüşünü kavramaktır.

kopuş ve kaybetme hâllerine dair:

mustafa sültaş:

istemli ya da değil ama gerçek durum olarak benim algıladığım, telefonun kesintisinden kaynaklanan büyükanneyi kaybetme korkusu ile mme guermantes'i görme ve konuşma isteği birbiriyle çakıştığı için onu birden bire saint-loup'un yanındaki keyifli dünyadan koparıp paris'e geri döndürüyor. frued'u iyi özümsemiş... söz ettiğim durumu da dolaylı olarak "itiraf" etmekten de geri durmuyor:

"zihnimizde öteki kişiye yaptırdığımız ve onun bizim istediğimiz şekilde davranmasını sağlayan hareketleri ona gerçek hayatta yaptırmak istediğimizde her şey değişir; hesapta olmayan, bazen aşılması imkânsız engellere çarparız. en güçlü engellerden biri, şüphesiz, sevmeyen bir kadında kendisini seven erkeğe karşı duyduğu, bastırılması imkânsız, korkunç tiksintinin yarattığı engeldir" (s:124)

kitabı birlikte okurken yapılan farklı yorumlara bir kaç örnek:

nalan arman:

roland barthes da, proust ile ilgili, akışkan bir anlatımdan söz ediyor. bana kalırsa. proust ona göre bir bütünü oluşturacak bir anlatımın peşinde değil. uyandıracağı her kanıyı boşa çıkaracak şekilde kuruyor metnini. yani

bir anlamda kendi ortaya attıklarının altını oyuyor. sürekli yazarak zamandan kurtulmak peşinde belki. tıpkı aşık olduğumuzda ya da okuduğumuzda zamandan kurtulduğumuz gibi. aşk nasıl bir delilik hâli -normdan çıkış hâli- diye tanımlanabilirse proust'la birlikte anılan o tür bir delilik olabilir.

bir de bana, hep aynı sesi duyuyorum, farklı karakterler nerde, diye düşündündüren bir tekrar hâli var. sanki parçalanıp anlatana, swann'a ya da robert'e bölüştürülmüş bir benlik bu. bütünün parçalara bölünmesi.

fatoş öcal:

birbirini tekrar eden salon entrikalarında her iki cinsin de aldığı hâl, hakikaten "yeter" dedirten türden.

kadınların ayrıca "arzu nesnesi", yaşlı kadınların da "sabun kalıbı" olarak görülmesi de cabası. anlatıcı, kendinden olmayan -sınıf, din, dil, ırk cins- her şeyden nefret ediyor sanki. hattâ bazen kendisinden de.

sultan tanrıverdi:

proust çağının çok ilerisinde bir yazar. yazdığı kayıp zamanın izinde çok katmanlı bir eser. anlatımı bazen okumaktan vazgeçirebilecek boyutta sıkıcı, bol tekrarlı, duygusal hafızanın oluşumu, harekete geçişi, insan doğasının toplumsal yapı içindeki durumları, çok güzel anlatılıyor bence ve bu anlatımı ağırlıkla bir anlatıcı dilinden gözünden aktarsa da örneklemesi karakterlerle mümkün oluyor. kimi karakterler isim değiştirmiş gibi olsa da karakter sayısı pek düşük değil bence.

benim ilgimi çeken, biraz zorlama ve gereksiz algıladığım bir durum.

(laurence Sterne'in 'tristram shandy - bir beyefendinin hayatı ve görüşleri' kitabında da aynısını düşünmüştüm) çok bütüncül bir yapıtı ortaya koymak için yaşamın nerdeyse her alanına dair bilgi sunma çabası okuyucuyu -en azından beni- yoran bir yapıtı ortaya çıkarmış. proust alanı biraz daraltmış olsa da alan yine de geniş. sanki "sanattan ne kadar az anlıyorsun", ya da "resimden anladığın bu mu senin", "kilise mimarisi müzik mitoloji bilgilerin nerde", diye sorgulanacak, sorgulanmasa bile bunların yeterli ölçüde kullanılmaması yapıtını değersizleştirecek gibi anlatmış da anlatmış. ... eserini tek başına okuma gereği yapacak boyutta ve derinlikte insan psikolojisini analiz etme yeteneğine de şapka çıkarmamak mümkün değil.

nalan arman:

burada bir bütün kurmaktan kasıt sanırım hayat ve sanatla ilgili derinlikli bilgiler vermek değil. daha çok olay örgüsünün işleyişi ve karakterlerin duygu durumlarıyla ilgili gelişmeler- değişmeler. bunlarla ilgili bir bütünlük kurma peşinde görünmüyor. bir günlük-anı yazıyormuşçasına ilerliyor. hayat gibi yani. bu da aslında proust'un gücü bana kalırsa. insan psikolojisini iyi tahlil edip anlatıyor elbet. derinlemesine anlattığı karakterler ise aynı bütünün parçalara bölünmüş hâli gibi. kişi kadrosu ise elbette kalabalık.

sultan tanrıverdi:

bütünlüğü hayat ve sanatla ilgili derinlikli bilgi vererek gerçekleştirme çabası görüyorum. özgünlüğü ise yazma - dile getirme biçiminde. ... proust'un özgünlüğü nedir, sorusu benim için zor soru. benzer bir durum tristram shandy için de geçerli. tarzları çok farklı ama hayatın en azından dokunduğu alanlarında ki bu alanlar yine çok geniş tutulmuştu derinlikli bilgi verme çabası çok belirgindi
"derinlemesine anlattığı karakterler ise aynı bütünün parçalara bölünmüş hâli" demişsiniz, doğru ama her parça bütünü de içinde taşıyor diye eklersek... gerçeklik de böyle değil midir? ayırım noktalarımız bizi birbirimizden, bizi diğerlerinden gerçek anlamda ne kadar ayırır? belki proust bu fark edişe yöneltmeye çalışmıştır okurunun.

nalan arman:

deleuze'ün spinoza'nın düşüncelerini çok önemsemesinden yola çıkarak " sanırım, enine olan bir boyutu... " diye başlayan bölümde (5. sayfada olacak) neler söylediğini anlamaya çalıştım.
spinoza, bir arzu öbeği olan (var kalmayı arzulayan) insanın ve her sonlu varlığın bir etkileşim içinde olduğunu söylüyor. yani herkesin çevresindeki diğer varlıkları etkileme ve onlardan etkilenmeye elverişli bir yapısı var. bu etkileşim yaşamı çeşitlendiriyor. sevinçli bir kolektivite de etkileşimle oluşuyor.
deleuze, proust'un kişilerinde böyle bir etkileşimin olmadığından söz ediyor ki buna katılıyorum.
"çok sevdiği bir şey var, o da insanların, grupların, şeylerin iletişime geçmedikleri fikri" alıntıladığım deleuze'ün proust'la ilgili cümlesi.
proust'un kişilerini...

sultan tanrıverdi:

deleuze kapalı kutular içindeki insanların birbirlerini anlamalarını nasıl açıklardı acaba?

nalan arman:

bu arada hem proust'u hem deleuze'ü sadece anlamaya çalıştığımı söylemek isterim. beğendiklerim ve beğenmediklerimle. anlayabildiğim kadar tabii

sultan tanrıverdi:

ben de öncelikle okuduğum kitabı ... ve genellikle hakkında bişeyler okumamaya çalışırım ama paylaşıırken üzerine düşünme şansı oluyor. doğrulamak ya da yanlışlamak amaçlı değil paylaşıp çoğaltmak amaçlı belki de...

nalan arman:

meselâ swann'la odette'nin gerçekten etkileşim içinde olduğunu var sayabilir miyiz? en azından bu konuda bir çabaları olduğunu, bunu düşünüyorum

sultan tanrıverdi:

karakter az dediğinizde ben swann'la odette'i anımsamış, bu iki karakterden ne çok insan karakteri çıkar diye düşünmüştüm. etkileşimleri ortak paylaşıma dayalı bir etkileşim sayılmaz. birbirinden çok farklı iki karaktermiş gibi aslında bir noktadan sonra...

nalan arman:

odette'nin neler hissettiğini nereden nereye hangi düşüncelerle ilerlediğini bilmediğim için onu çok boyutlu bir karakter olarak düşünmüyorum. françois meselâ, yalınkat bir karakter gibi görünmüyor. başarılı bu yüzden bana göre. sahici bir öfkesi, kendisine özgü düşünceleri var, françois'ın

sultan tanrıverdi:

odette diğerlerini özellikle erkekleri hissedip yönlendirme çabası olan toplumun ezdiği cinsin cinsiyetiyle var olup, çevresindekileri bununla döven bir karakter. muhtemelen hazı elde ettikleri ile sınırlı. ama doyummu arttıkça entellektüel birikim eksikliğini hissedip bunu kapatmaya kapatamadığı yerde açığını gizlemeye çalışan bir tip.

nalan arman:

bir tip! evet, buna katılıyorum. çok boyutlu değil, yani yazar, onun ne düşündüğünü, hissettiğini bizimle paylaşmıyor. eksik bıraktığım bir şeyi -şimdilik- tamamlayarak iyi geceler dileyeceğim. deleuze, anladığım kadarıyla, birbiriyle etkileşim içinde görmediği karakterleri bir bütün içinde tutan bir ağdan, örümcek ağından, söz ediyor, ki bu ağı ören de anlatıcı.

kaygan bir zeminde ve zamanda, zamandan kurtulmak için belki de anlattıkça anlatıyor.

mustafa sütlaş:

marcel'in mme guermantes'e yönelik duygu durumundaki değişiklik de onun ne kadar bencil ve çıkarıcı, aynı zamanda "yalaka" olduğunu ve bunu doğallıkla anlatacak kadar "saf" bir karakter olduğunu gösteriyor. proust bunu bildiğimiz tarzda ironi olsun diye yazmıyor. gerçekten tam bir freudyan bakış açısıyla söylersek "aşağılık kompleksi içinde bir zavallı" olduğunu gösterecek şekilde yapıyor. aslında muhtemelen kendisine de acıyan bir yanı olmalı... metni ve konuyu medikalize etmek istemiyorum ama, gerçekten tıbbi bir gözle irdelenecek bir olgu ve kişilik. bu güne kadar yapılmış mıdır? yapılmadıysa m.proust'un büyüklüğünün yarattığı bir korku olarak okunabilir mi bu durum, tartışılması gerekir. şu cümleye de bir bakın:

"yüzünü seyretmek, insanda bir tür arınma izlenimi uyandırıyor".

bu isa ya da meryem'in, veya azizlerin tasvirleri karşısında söylenen bir sözdür...

...

en azından burada olanların yanıtlaması umuduyla 347. sayfadaki şu paragraftaki "kıyafet" mevzuundan ne anladığınızı sormak istiyorum...

"şüphesiz gençken, benim meseglise tarafındaki gezintilerim sırasındaki yaşımda, arzumuz ve inancımız, bir kadının kıyafetini, bireysel bir özellik, sarsılmaz bir öze donatır. gerçekliğin peşinden koşarız. ama onu elimizden kaçırdıkça, hiçlikle karşılaştığımız bütün bu nafile çabaların ardında, somut bir şeyin varlığını fark ederiz, aradığımız şey de budur zaten. sevdiğimiz şeyi ayıklamaya, tanımaya başlar, hileyle de olsa, bulup elde etmeye çalışırız. o zaman, kaybolan inancın yerine, iradi bir yanılsama aracılığıyla, kıyafeti koyarız. evden yarım saatlik mesafede, bretanya'yı bulamayacağımı gayet iyi biliyordum. ama adanın karanlıklarında, suyun kenarında mme de stermaria'yla sarmaş dolaş gezerken, bir manastıra giremediği için, bir kadına sahip olmadan önce, hiç değilse ona rahibe kıyafeti giydiren birinin yaptığını yapacaktım."

burada sorum şu: "stermaria'ya 'rahibe kıyafeti' giydirmek" ne demek?

aslında bir cümlelerin pek çok başka anlama gelebileceğine dair somut örneklerden birisi olduğu için bu soruyu sormuştum. çünkü önemli olan metnin anlamsal farklılıklarını görmenin sınırlarının sonsuz olduğunun farkına varabilmektir.

bence yorum yapan her arkadaşın dediği kendi mantığı içinde doğru... başka bir deyişle bir cümleden birden çok anlam çıkarmanın, "şiiir"de mümkün olduğu kadar düz yazıda da mümkün olabileceğini gösterebilmek. proust da bunu yapıyor. bu da bir yazım yöntemi ve üslubu bence... okuru her olasılığa hazır edecek yollar ve unsurlar post modern anlatıda mümkün ama modern ya da klasik anlatıda yazar bu kadar özgür değil. proust burada henüz gerçekleşmemiş bir duruma dair, sonradan okuyarak tanık olacağımız olasılıklar başta olmak üzere, okurun birer insan olarak aklına gelebilecek her duruma uygun unsurları metninde var edebiliyor ve yazanı / kahramanı her türlü eleştiri ve belki de aşağılamaya maruz bırakma koşuluyla da olsa o özgürlüğü okura tanıdığını gösteriyor. bunu bizim romanımızda özellikle yapan yazarlardan birisi adalet ağaoğlu'dur. 'ölmeye yatmak'ta "aysel" karakteri kaç farklı biçimde ölür anımsayınız... bence bu en dikkât çekici yanlardan birisi.

proust bazı arkadaşların saptadığı gibi her an herkese "eyvallah" diyecek bir kadını bir rahibe konumuna "yücelterek" ya da aynı kadına kimselerin olmadığı bir ortamda "misyoner" pozisyonunda sevişmeyi akla getirecek kadar iki farklı kutupta, pek çok olasılığı akla getirecek kadar çeşitlilikte bir mekân, durum, koşul, ortam ve bunlara dair hayalleri aynı anda ortaya koyacak şekilde bir metin oluşturabilme yetisine ve bakışına sahip bir yazar.

burada dikkât edilmesi gereken iki nokta var bence:

ilki kendi düşüncesini de (tüm olasılıkları içerecek şekilde) ifade etmek. ikincisi okurun aklına gelebilecek tüm olasılıklara imkân tanıyacak bir dil ve yazım biçimi. proust'u anlatıcı karakterin muğlaklıkları, iç çelişkileri, kendisiyle ve çevresiyle ilişkilerini ortaya koyacak biçimde anlatabilmek. bu ciddi bir emek ve çaba gerektiren bir şey bence...

bu çabanın çıkış noktasında yazar kadar okurun algısının da önemli ve değerli olduğunun bilinmesi ve önceden kabul edilmesi en önemli

amaçlardan birisi. o cümle ve benzetme tüm bunları içerdği için bence çok önemli ve dikkât çekici.

bence bir metni yazardan daha çok okur var eder. çünkü bir yazarın yazdığı herhangi bir metin, onu okuyan birisi olmadığı sürece "yok" hükmündedir. bu, tüm sanatsal yapıtlar için geçerlidir. ama bir metnin ya da sanat yapısının okura ulaşacağını öngören yazarlar, sanatçılar ve yazarlar, okuru ne kadar kendisine eşit / koşt düşünürlerse, ürettikleri de o kadar çok anlamlı ve çok boyutlu olur. bence proust bunu iyi yapan yazarlardan birisi. anlattığı tüm mevzular fındık kabuğunu doldurmayacak, yinelene yinelene temcit pilavına dönüşmüş metinler olsa da, sırf bu özelliği nedeniyle çoğalmaya ve sınırsız anlama kaynaklık edebilmesi bakımından çok önemli bir yazar o. öte yandan "kayıp zamanın izinde" zamanla ve maddenin zamanı kendiliğinden ortaya koyan "bergsoncu" yaklaşımların içerdği kuramsal tartışmaları gündeme getirmesi bakımından önemli olsa da söz ettiğim bu ifade biçimi nedeniyle edebiyata farklı kapılar açan ve yeni olanaklar tanıyan bir yazar olması bakımından da çok değerli.

nihayet 9 temmuz'da üçüncü kitap bitti. 10 temmuz'da katılımcılar bu kitaba dair değerlendirmelerde bulundu. bazı arkadaşlar daha önce de yaptıkları gibi yazdıkları bu değerlendirmeleri hemen gönderdiler. sonrasında da onları konuştuk. şimdi üçüncü kitap değerlendirmelerini görelim:

havana öngeoğlu:

kayıp zamanın izinde romanının 3. cildi olarak okuduğumuz, 1920 ve 1921 de iki cilt olarak yayımlanan "guermantes tarafı" burjuvaziye karşılık aristokrasi ve onların dünyasını anlatmakta.

"uykuya dalmadan önce uyuyacağımı o kadar uzun süre düşündüm ki, uykuya daldığımda bile düşüncelerimin hepsinden kurtulmuş olamazdım."

anlatıcı yaz tatili sonunda paris'e döner ve saint germain bölgesinde bulunan guermantes konağının bir bölümünü kiralarlar. anlatıcı derinlemesine hayranlık duyduğu, 575 sayfada anlattığı aristokrasi yaşamını bütün derinlikleriyle okuyucuya sunar.

vinteul, swann, balbec'in zihninde uyandırdığı motifler, champs-élysées elysées, genç kız ve kadınlara düşkünlük ve şıpsevdi yaklaşımı, hem

komplekse kapılıp hem snop duruşu, fransa'daki gündem, dreyfus olayı, yahudiler'in o dönemin fransa'sındaki konumu gibi olayları anlatırken sanki bir dönemin insanlığının panoramasını sunar.

düşesi daha yakından tanımayı arzular. guermantes'lerden yakın dostu saint-loup kendisinin bu arzusunu gerçekleştirmez. aynı sosyetedeki mme de villeparisis'in kibarlar çevresindeki toplantılarına katılma fırsatı bulur. yakından görmek istenilen aristokratça bir yaşam, anlatıcının zihninde zamanla tersyüz olacaktır. paris yaşamı, operaya gidişler, aristokrasi ve guermanteslerle tanışma, kendini akşam yemeklerine davet ettirme gibi dertleri var.

guermantes düşesi'nin davetiyle büyüdü ortamın içine giren anlatıcı, elstir'in tablolarına hayran kalır. tablo tasvirleri, roman boyunca ressamlarla, şair ve yazarlarla ilgili verdiği bilgiler çok kıymetli. zaman zaman balzac, viktor hugo, baudelaire gibi dönemin şair ve yazarlarından kesitler sunar. ancak bu aristokrat çevreye olan hayranlık, adlarının ihtişamı, yakına gelince silinir; çevrenin egosu, havailiği, zevksizliği tam anlamıyla hayal kırıklığı yaşatır. fransa'nın tozlu sayfalarını karıştıran proust, toplumun ikiyüzlü, yapay ve snop dünyasındaki tüm profilleri masaya yatırır; "adalet, eşitlik, özgürlük" üçgeninden başışık olmayı gerektirecek "ayrıcalığı" sorgular roman boyunca.

beni en çok etkileyen bölüm büyükannenin ölümünün anlatıldığı bölüm oldu. çok gerçekçi, çok hissettiren ve birçok insanın aşama aşama yaşadığı acı hüznü büyük bir ustalıkla okuyucusuna aktarmış. yazarın kendisi de ölümün birçok aşamasını hissettiği ve ölüme hazır olduğunda öldüğü için yazdıkları çok gerçek geldi. nasıl annesinin ölümü marcel'in yaşamına damgasını vurmuş "annem ölürken küçük marcel'i de yanında götürdü." demişse büyükannenin ölümü de anlatıcının yani roman kahramanımızın çocukluğunu alıp götürmüştür. son kısımlarda charlus'un anlatıcımıza tepkisini ve davranışlarının nedenini tam anlayamasam da çok eğlenerek okudum. serinin bu kitabını çok zor okudum ve çok sıkıldım. iyi ki aristokrasinin içinde bir yaşamımız yok. ne kadar özgür olduğumu düşündürdü.

sema demirsoy:

birlikte okumak çok güzeldi, üçüncü kitabı yalnız olsam okuyamazdım.yeni kitaplarını da eylülde birlikte okumayı sabırsızlıkla bekleyeceğim.

bethoven, wagner müziklerini dinleyerek elstir resimleri ile victor hugo, alfred de musset, anvers'in sonesi arasında yolculuk yaptık. marcel yazar olma yolunda büyükannesinin ölümü ile okuyucuyu kendi kayıpları ile başbaşa bıraktı. gözünde büyüttüğü arisrokrat çevrelerin hiç de düşündüğü gibi olmadığını görüp, hayal kırıklığı yaşadı. bu çevrelerin diyalogları sıkıcı ve komik olup dreyfus davası'na ait içinde bulunduğu toplumun bakış açısını öğrenmek şu anki toplum düşünceleri ile özdeşleştirmeme de neden oldu. insan diyaloglarını ruh sağlığı uzmanı gibi bu kitabında da ince ince betimlemiş, proust.

ayşen mert:

bir kitabın daha sonuna geldik. arkadaşlar benim düşüncelerimi de gayet güzel ifade etmişler. ben de son kitapda biraz darlandım. bu sıcaklarda, marcel anlattıkça anlatırken bezdim konudan. swann hastalık ve ömrünün az kaldığını anlatırken, o ara marcel ile ikisini özdeşleştirdim. marcel ait olduğu sınıfı ve altındakileri ayrıntılı olarak anlatırken, film izler gibi oldum. tüm kitaplar boyunca siyasetin suyuna sabununa dokunmadık ama dönem hakkında bir fikir sahibi olduk. en çok ilgimi elektrik, telefon ile peteklerde dolaşan sıcak sulu kalorifer çekti. bunların ilk kullanımlarını yaşamış marcel. netice itibari ile tek başına okunacak bir kitap değilmiş anladık.

*okumanın başından bugüne kadar derinlemesine bilgi paylaşan, bağlantılar kuran ve bunları grup ile paylaşan herkese teşekkürler. ben okumaya devam edeceğim. uzun günler ve sakin yaz evi bunun için ideal, evde internet olmayınca gelen giden pek olmuyor ayrıca uzun süreli aynı saat okumalarına da pek yatkın değilim. **yakup kadri** de swann tarafını çevirmiş, daha sonra da **sadom ve gomore** adlı bir dönem romanı yazmış. kitabı temin ettim, benzerlik ve etki açısından okurken gerekli notları alacağım. herkese iyi tatiller ve sağlıklı günler diliyorum. katkılar için sizlere çok teşekkür ediyorum.*

ar-da bajar:

birlikte okumak ve bir şeyler yapmak her zaman güzeldi bu kitapta da yoğun olarak marcel'in duygu durumu ve git-gellerini yoğun yaşadık. ilk iki kitabın sözcük canlılığı daha fazlaydı. diyalogları daha canlıydı fakat bu kitapta ve sanırım sonraki kitaplarda aklın ve yaşlılığın getirdiği olgunluk ve ölüme doğru cümlelerin daha yoğunlukta olacağı kanatindeyim.

burjuva, aristokrasi, işçi sınıfı da dahil insan ilişkileri ve ona yansıyan duyguların, düşüncelerin işlenişi konusunda çok başarılı buldum. özelinde fransa'nın o dönemdeki sorunları, yahudi sorununun- dreyfus davasıyla güncellenmesi- aydın ve sanat çevrelerinin, yazarlarının, entelektüellerin ve bürokrasinin davranış ve tutumunun günümüze yansımalarının hiç değişmediğini gördüm. insanlara bakış açısını ve özelde kadına bakış açısının cinsellik ve haz almadan öte bir şey ifade etmediğini de gördüm. ama insan ruh ve çözümlemelerini ve kendi kişiliği üzerinde iyi tahlil etmesinde son derece başarılı.

aslında kitabı karakter bazında değerlendirmek daha doğru olur diye düşünüyorum ama kitapların hepsi birbiriyle bağlantılı olduğu için, yan karakterlere ve oyuncu değişikliklerine ancak kitapların tümü bittikten sonra bakılabilir diye düşünüyorum.

temel oyuncu ve yönetmen anlatıcıdır. yan oyuncular guermantes, saint-loup, m.de charlus karakteri, despot ve iktidarsız aynı zamanda anlatıcının- sado-mazo-cinsel kimliğinin yansıması. bu karakterin afratafları ve davranış bozukluğu-örnek olarak 2. kitapta anlatıcıyla karşılaştığında sertçe bakması, tuhaf hareketlerde bulunması, onu aşağılanması- o davranışların aniden ve nedensiz ortaya çıkması, bana göre zayıf ve uyumlu olmamış. bu kitapta bu karakterin yaptıklarının hâlâ geçerli bir nedenini göremedim. özellikle diğer kitaplarda bu karakterin bu sert çıkış ve davranışlarının nedenlerini özellikle anlamaya çalışacağım. yani charlus anlatıcının "cinsel kimlik karmaşası ve marazi ve bunak bir cinsel bunalımının yansıması" mıdır acaba? saint -loup, karakteri daha insancıl ve onun insana bakışı biraz daha aydınlatıcı. daha entelektüel bir duruşu var ve bence o da marcel'in pozitif tarafını ifade ediyor.

anlatıcının, gerek müzik gerek resim gerek roman bazında o çağın sanatını, özellikle kendisinin haz aldığı ve sanat anlayışına yakın olan sanatçıların yapıtlarına yönelik tasvirlerini ve bunlara dair düşünceleri zevk alarak okudum.

şengül döner:

yazarın edebi zekasını ve gücünü bir tarafa bırakırsam en sıkıldığım, karakterlere en sinir olduğum, en uzak hissettiğim bölümdü. dengesiz ruh hâli, kaçık detaycılığı, evet sembolik okuma yapılırsa, her şey mutlaka bir şeyi anlatıyor, hiç bir şey olmasa da bir şeyler oluyor. tarihsel not

düşmeler, göndermeler ve tespitler elbette güçlü. ancak bir cümlede anlayabileceğimiz bir şeyi sayfalarca anlatması, artık sıcakla mı âlâkalı, benim sabırsızlığım mı bilmem yordu beni. guermantes 'sosyetes'i'nden havadisler hiç ilgimi çekmedi, diyebilirim. sosyal medya geyiğinden farksız dedikodu seansları, kadınlarla ilgili abartılı ve itici tespitler, ruhsal dengesizlikler, bir tecavüzcü seri katilin hayatını okur gibi geldi bana... size iyi molalar, ben okumaya devam edecek gruptanım. (eh bu mazoşizmin bir biçimi...)

leyla kurtoğlu haciosmanoğlu

sorumluluk duygusu olmasa bu bu kitabı es geçeceğim kesindi. ilk kitapda "edebiyat şöleni" demiştim. bir öngörü hatası benim için. 2800 sayfalık kitabı bir baba yiğit 600-700 sayfaya düşürüp yazmış olsaydı bu fikrim devam ederdi. özellikle kadına dair fikirleri, buna dair cümleleri gerçekten protesto edecek boyuta taşdı. arada rahatsızlıklar belirtilse de genellikle es geçildi ve bu beni son derece rahatsız etti. yalaka kişiliği, özentisi, egosu, marcel karakterine olan duygumu değiştirdi. buna eyvallah demem olanaksız. kronolojik olarak anlatılmaması, karakteri açısından değişikliğin olmayacağı yönünde de aynı zamanda. aristokrasinin içinde, aynı yerde, aynı söylemler... boğuldum! devamlılığını sağlayan unsurlar, güzel bazı bölümler (ölüm bölümleri ve birkaç bölüm daha) var... edebiyat açısından okunduğunu düşünürsek, ilk kitabın betimlemelerinin verdiği hazzı bu kitapta göremedim. o dönemi anlamak için bu kadar gereksiz sözere maruz kalmamız da cabası. genel olarak kanım bu yönde. birlikte okumanın hazzını yadsıyamam ki okumayı sürdürten nedenlerden biri de bu, iki ay aradan sonra dörfüncü kitabın daha iyi olacağı ümidiyle...

rezan turhan:

"sevgili proust, bugün 149. doğum gününde türkiye'de 36 kişi senin "guermantes tarafı" kitabını bitirdi. kitabın böyle bir günde bitmesi güzel bir tesadüf oldu. üçüncü ciltte aristokratların seni epey yorduğunu gördük. açıkçası dedikoduları, ortama göre değişen tutumları, evlerindeki eşyalara insanlardan daha çok değer vermeleri, ziyafetleri bizi de yordu. değişim yolundaki bir sınıfın sancılarına, senin bakış açın ile tanık olduk.

kardeşin robert “insanlar, yedi ciltlik bu kitabı okuduktan sonra akıllarında bir cümle kalacak mı bakalım” demiş. (“proust yaşamımızı nasıl değiştirebilir”) alain de botton. seni kıskandığından olsa gerek. oysa biz şimdi yedi ciltten daha büyük bir kitap okuyoruz.

aklımızda çok şey kalacağını düşünüyoruz. uzun olan paragraflarını, betimlemelerini tam anlamak için dönüp dönüp okumak zorunda kaldık. (özellikle kendim için böyle söyleyebilirim - 65 yaş üstü-) ama öyle güzel betimlemeler de vardı ki bizleri hayran bıraktın.

eylül de dördüncü ciltte tekrar buluşacağız.

iyi ki doğdun, görüşmek üzere.”

dünkü oturumda sema “ okuyucuların bir araya gelip yazar ile kurduğu bağ ne güzel oluyor” demişti. bu güzel yoruma aynen katılıyorum. romanı büyüten bütün arkadaşlara teşekkürler. bazılarınızla internet üzerinden de olsa tanıştığım için çok mutluyum. eylül e kadar sağlıklı kalın, görüşmek üzere...

ahmet tevfik ger:

uzun paragraf ve derin anlatılarla zaman zaman yorulsam da proust beni kitabının içine çekmeyi başardı. şehir değiştirme ve tatilde olmam nedeniyle son iki okumayı yapamadım. sizlerle beraber olmak okumak güzeldi. herkese teşekkür ediyorum.

fusun arda:

elime aldıkça gözümü korkutan, hep aklımın bir köşesinde okunmayı bekleyen ve hep ertelenen bu kallavi kitap için; “hadi bakalım ” diyen ve bu güzel yolculuğu başlatan sevgili mustafa’ya çok teşekkürler. ilk sayfalarda beni karşılayan harika anlatımları bir süre sonra uzayıp giden cümleler ve yaz akşamüstü rehaveti ile itiraf edeyim çocukluğun yaz uykuları gibi uykulara eşlik eden bir kitap oldu benim için. proust ‘un girişteki uyku ile uyanıklık arasında tanımladığı anlar ile başlayan kitabı benim de okuma yolculuğumda bir ön haberci gibi yerini aldı ve zaman zaman uyuyup uyanıp kaldığım yeri hatırlayamayıp ön sayfalara döndüğüm iki ileri bir geri sonunda bitirdiğim üçüncü bölüm. tekrarlayan anlatımları, duplikasyonları ile aynanın ayna görüntüsü gibi dipsiz bir kuyuya kaydığımı düşündüğüm okuma süreci. kitabın ilk başlangıcında rüya içindeki rüya anlatısı 'mise-en-abyme' (hikâye için hikâye ekleme tekniği) yapısını ortaya koymuştu. sınırları

zorlayan bu yapı kitap boyunca zamanda gelgitler ile anlatıda yerini alıyor bu arada mise en abyme ile ilgili okumalarıma yol açan kitap (en sevdiğim ; "the invisible middle term in proust's a la recherche du temps perdu chapter vi) okumalarım ilerledikçe anlatıcının flanör hâlini fark ettim. dönemin kadınları için bir flanözlük hâli çok söz konusu değildi herhalde diye düşündüm. aklıma virginia woolf geldi. o da aylak gezebilen, gezerken gözleyen ve yazan bir kadın.

google'da biraz gezindim(aylakça değil hedefe yönelik) woolf'un clarissa dalloway karakterini yazarken proust okuduğuna dair şeylerle karşılaştım. ayrıca woolf 'un proust 'dan etkilenimi üzerine yayınlar gördüm. orlando üzerine meselâ (v woolf, proust, and orlando)proust etkilerini tartışan bir şey ilgilenenlere.

okurken aldığım küçük notlar;

- sayfa 1064 palimsest yaklaşım

- sayfa 1082-3'te burada ino prensini yine palimsest yaklaşımla tanımlaması

- sayfa 1084 /1088 arası telefon hakkında söyledikleri ve mitoloji ile kurduğu bağlar. telefonda ilk kez tanıdığı birinin sesini duyduğunda hissettiklerini çok güzel anlatmış. bu arada büyükannenin ölümü öncesi bir başka dünyadan gelen sesi ile bir ön anlatıcı tarzı (???) yedi prenses nizamı yedi güzel - prost pers kültüründen etkilenir bununla ilgisi var mı bak??

- sayfa 1280 -1281 bergotte 'u artık beğenmiyor anlamakta zorlandığı yeni bir yazardan ve yazım tarzından söz ediyor. anlatıcı artık başlangıçtaki kişi değil, değişiyor.

- sayfa 1300-1301 sabah sisi ve sis ile saint-loup arasındaki bağ (doncieres'de sabah tablosu ile saint-loup götürdüğü şato belleğindeki sis tabloları)

- sayfa 1338 buluşacağı mme stermaria için haz mekânı olarak düşündüğü boulogne ormanı anlatıcının odette ile yürüyüş yaptığı mekân ve yazın bile sisli olan boulogne adası(sf1340)yine sf 1340 "gençken, benim meseglise tarafındaki gezintilerim sırasındaki yaşımda, arzumuz..." diye devam eden cümle her ne kadar bir kadın imgesi ile devam etse de meseglise tarafında eşcinsel bir ilişkiyi ilk gördüğü ânı hatırladım ben

- sayfa 1352 de üzerine düşünebilse kayıp zamanı yakalayabileceği bir anı anlatır, combray, doncieres ve rivebelle anıları

- sayfa 1370lerden 1400 lere kadar selam verirken başlarının kırk beş derece açısına kadar tarif edilen tanıştırılma merasimi ve pek çok ayrıntı

aristokrasinin gelenek göreneklere üzerine dönem filmi veya tiyatro oyunu oynayacak oyuncular için iyi bir kaynaktır herhâlde zekaya, yeteneğe önem verdiklerini söyledikleri halde evlenme zamanı paranın belirleyici olduğu tercihleri anlattığı 1402-1403 ipliklerini pazara çıkardığı yerlerden birisi daha...

üçüncü cilt biterken genel yorumum şöyle;

yazarın yaşadığı dönem bir çağın sonu. tanıklık ettiğı aristokrasi ve burjuvazi gelenekleri en ince ayrıntısına kadar yer alıyor. bir büyüme romanı (bildungsroman). sanat ve sanatçı üzerine olunca bir kunstlerroman. anlatılan dönemi düşününce 'fin de siecle' (yüzyıl sonu) açısından ele almak mümkün. yazmak arzusundaki anlatıcının değişimi, gelişimi devam edecektir her halde.

kaldığımız yerde merdivenlerde bıraktık onu. yürüyüşleri sırasında mutsuz evleri fark etmişti. merak ediyorum merdivenlerde ne olacak. ben devam edeceğim, eylül 'de yine üzerinden geçerim sizlerle. şimdilik bu kadar birlikte okuma sürecimizdeki değerli katkılarınız, yorumlarınız için çok teşekkürler.

aliye zorlu mit:

son iki gün okuyamadığım bölümleri şimdi bitirdim. dünyanın işlerinden uşağı göndermediğinde uzaklaşamıyorsun ki. tesellisi şu ki; gökyüzünün altında yüzyıl başından beri pek bir değişiklik olmamış, bütün numaralarımız bugün de yerli yerinde.

hepiniz tek tek yetişemediğim yazılarınızla benim okuma gayretimi desteklediniz, sorduğum soruları karşıladınız. okunmamış 25 iletiyi görüp geç kaldım yine, duygusuyla ekranın karşısına geçmemi sağladınız. kendi aranızdaki yazışmalardan ilgi alanlarınızı anlamaya çalıştım, kimin balkonlu bir evde çiçek yetiştirmeye çalıştığını kimin bakkala yakın oturduğunu da öyle.. köyüne insem buralarda mustafa bey diye biri var mı, diye tarif etsem 'te şurda oturuyor', diye gösterirlermiş gibi geldi. ne diyeyim sağ olun, sevgilerimle.

emel kadör:

"kuşların sabah cıvıltıları françoise'a tatsız geliyordu." ile başlar eser. anlatıcımızın ailesi paris'te guarmantes'lere ait bir konağa -kiracı olarak- taşınır. guermantes dük ve düşesine komşu olurlar. apartman, ev, komşular, hizmetçiler, uşaklar, kapıcılar, buradaki çevre uzun uzun

betimlenir. berma'ya, tiyatroya gider yeniden yetişkin bir birey olarak, tüm gerçekliğiyle izler onu. tiyatro salonu, seyirciler, aristokratlar, burjuvalar, bürokratlar, sınıf atlamak isteyenler, gazeteciler ve dük-düşes-prenseslerin locaları gözümüzde canlanır.

guarmantes düşesi'ne hayranlık -anlatıcımızda artık doğal karşıladığımız tutku derecesinde hayallerle beslediği-bir platonik aşka dönüşmeye başlar. sürekli onu takip eder. s. loup'u kendisini düşesle tanıştırmayı umuduyla karargahta ziyarete gider, orada bir süre kalır. bu süreçte de askerlik konusunda zaman zaman okuru sıkı sayfalarca bilgi aktarır.

dönüşte büyükannenin hastalığı ile yüzleşir. champ-élyseé'de kriz geçirir. büyükanne. (proust da ilk astım krizini burada geçirmiş.) hastalık ilerler. tedaviler, annenin acısı, konuklar, geçmiş olsun ziyaretleri, can çekişme günleri, ölüm anı, o sürecin acısı son derece gerçekçi ve dokunaklı bir biçimde dile getirilir.

anlatıcımızın aristokrat çevreye ve mme guarmentes'e hayranlığı derindir. o çevrelerin özellikleri; edebiyat, resim, müzik alanındaki görüşler, dreyfus davasının karşıtları- taraftarları ile irdelenmesi, burjuvazi-aristokrasi karşılaştırmalarını, ilk iki ciltten tanıdığımız kişilerin de olduğu gözlemler ve konuşmalarla yansıtır yazar.

yazma eğilimi sürmektedir kahramanımızın, gönderdiği makale **le figaro**'da çıkmaya da pek de sarsılmaz. çünkü anlatıcımız paris aristokrasisinin içine girmektedir, davetlerin önemli bir konuğudur artık. bu sırada albertin de sızar sayfalara, eski heyecanlar evrilmiş o da burjuvazinin kurallarına bürünmüştür.

nihayet guarmentes düşesi'nin evine davet edilir, hem kabul edilme hem de elstir'in tablolarını görme amacına ulaşır. çok yüce insanlar olarak hayran olduğu guermantes'lar ve onların çevrelerinde geniş zamanlar geçirmeye başlar.

"394: guermantes'lar, fiziksel bakımdan olduğu kadar, zihinsel açıdan da özeldiler." diye düşünmektedir. ilişkileri yoğunlaştıkça, fransız sosyetesinin içyüzüyle karşılaşır, tanık olduğu sığıklar hayal kırıklığı yaşatır anlatıcıya:

"her şeye rağmen, düşesin evinde duyduğum hikâyeler bana yabancıydı ve bu bakımdan da, akdikenlerin karşısında veya bir madlenin tadında yaşadıklarımdan çok farklıydı. sadece fiziksel anlamda ele geçirdikleri benliğime, geçici olarak girmişlerdi ve sanki (kişisel değil de, sosyal bir nitelikleri olduğundan) çıkmak için sabırsızlanıyorlardı. arabanın içinde, bir kâhin kadın gibi kıpır

kıpırdım. bizzat benim, adeta bir prens x..., bir mme de guermantes hâline gelebileceğim ve hikâyeleri anlatabileceğim yeni bir akşam yemeği bekliyordum."

hem fransa'nın aristokrat ve burjuva sınıflarının çatışmalarını hem de kendini eleştirir ama onlardan uzak kalmayı da düşünmez.

hep seçkin çevrelerin dile getirildiği kitapta, halkın durumunu ise françois'in yazdığı bir mektup yoluyla dile getirir anlatıcı. françois'in mektubundan: 506

"nitekim racine'in, victor hugo'nun, chenedolle'un seçme sayfalarını, alfrede musset'nin kitaplarını memnuniyetle göndereceğim, çünkü bana hayat veren memleketimi yolu cinayete kadar varan cehaletten kurtarmak istiyorum."

marcel proust, uzun cümleler, paragraflarla ama hiçbir biçimde kopmayan dil kurgusu, engin birikimi, gözlemlerindeki başarısıyla okuru kendine yol arkadaşı yapıyor. aynı, düşüncelerine değer verdiğimiz arkadaşlarımızla zaman zaman ters düşsek ya da bazı konuları çok irdelediğini, uzattığını düşünssek de onu dinlemekten vazgeçemediğimiz gibi; 3. kitapta da sıkıldığım bölümlere rağmen proust'un eseri taşıdığı düşünsel değerle beni edebi bir akışla kuşattı.

kesintisiz okumayı çok isterdim ama dinlenmek de iyi gelecek belki. 1 eylül'ü dört gözle bekleyeceğim. birlikte okumalarımız, farklılıklarımız, paylaşıklarımızla kitabı büyüttüğümüz tüm arkadaşlarıma çok teşekkür ediyorum. hepinize sağlıklı güzel bir tatil diliyorum.

tülay tatar:

3.kitabı bitirdiğimde derin bir nefes alıp "nihayet bitti" dedim.

büyükannesinin hastalığından vefat sürecine kadar hissettiği duygu seli çok sahiciydi, etkileyiciydi.

onun dışında aristokrasinin durumunu yansıtan yorumları ilk anda eleştirel gelmiş olsa bile sonrasında o ortama kendini kabul ettirme çabaları...

ilişkilerin son derece çıkarıcı ve samimiyetten uzak oluşu... kadınlar konusunda aşağılayıcı düşünce biçimi... ahlaki normların dip yaptığı.

tüm bu bölümlerini(kitabın büyük kısmını oluşturuyordu) okurken günümüzde sosyete de varolan ilişki biçimlerini çağırıyordu.

umarım 4.kitap beni bu duygulardan uzaklaştırır diyerek sevgilerimi iletiyorum.

nuray demirezer kaya:

okuması pek kolay olmayan bu kitabı da birlikte okumanın kolaylığı ve yazara hayran kalarak bitirmiş bulunuyorum.

bu bölümde anlatıcı guermantes tarafına taşınmalarını ve bu aileyi yakından tanıma durumunu anlatmaktadır. öyle ki; onların salonuna girmek ve yemeklerinde bulunmak kitabın tamamını kapsar.

büyükannenin ölümünü bu kadar içten anlatması beni de çok etkiledi. daha sonraki aristokrasinin dedikodulu yaşamı bazen sıkıcı olsa da aralarda yakaladığımız zevkli anlatım çok etkileyiciydi.

bu kitapda dreyfus olayı, yandaş ve aleyhe olma durumları daha çok irdelenmişti. yahudi düşmanlığı git gide artmaya başlamıştı.

ben de 4. cilde başlamayı sabırsızlıkla bekleyeceğim.

siz sevgili arkadaşlarıma teşekkür ederim. çok eminim bu kitabı tek başıma okusam bu kadar derine inemediğim gibi zevk de alamazdım.

sema demirsoy:

hayatı tanımadığımız, insanların ve nesnelerin nazarınızda ortak kategorilerde yer almadığı, isimler sayesinde farklılaşıp bir özellik taşıdıkları mutlu çağdaydım henüz. kontesin kayınvalidesinin markiz unvanıyla, söz konusu hanımın dairesinin üzerindeki, "markiz" adı verilen veranda arasında esrarengiz bir bağ bulunduğunu ve bir markiz haricinde hiç kimsenin bu tür bir verandaya sahip olamayacağını zanneden francoise'imiz gibiydim.

bu değerlendirme paylaşımlarının ardından eş zaman bir buluşma sırasında yine düşüncelerimizi dile getirip bazı noktaları konuştuk:

mustafa sütlaş:

belirli bir zaman dilimi, geçmişte yaşadıklarımız hepimize çok farklı gelir, en azından anlatırken bunun değiştiğini, -hem de her anlatışta bir şeyler eklenip çıkararak- fark etmişsinizdir.

keşke proust'un kalan metinlerini düzenleyip basmasalarmış ve yazma tarihlerine göre yayınlasalarmış diye düşündüm. tabii böyle bir şeyin türkçeye çevrilmesi belki bir yüz yıl daha alırdı ama bence daha anlaşılır ve güzel olurdu...

nuray demirezer kaya:

bir şey sormak istiyorum guermantes ler gibi aristokratların olması fransa ya neler kaybettirmiş neler kazandırmış olabilir? yazar burada önemli olduklarını mı yoksa gereksiz olduklarını mı vurgulamak istiyor?

mustafa sütlaş:

bunu söylemek istedim. dolayısıyla yazdığının içeriği sadece bu olguyu bize gösteren ifadeler, özel bir anlamı ve önemi yok...

yani aristokrasi-burjuva çatışmasını falan anlatmak istemiyor... daha doğrusu bize bir şey anlatmak gibi bir derdi yok bence... bazen sıkılarak, bazen keyifle okunuyor ama bu gözle bakınca daha kolay okunuyor...

ayşen mert:

bence de bir şey anlatmak gibi bir derdi yok, günlük, i dünya, empati...

mustafa sütlaş:

"anlamak" sözcüğünden kastım içeriğini anlamak değil, neden öyle yaptığının anlamak... ya da yaptığından bir anlam çıkarmaya uğraşmak... iki metne yeniden dönersek, kontes'i anlatan marcel proust... romanı ise adı "marcel" olan birisi anlatıyor...

ve sonra proust "o marcel ben değilim" diyor...

yani iki tane marcel varsa -proust'a inanırsak- birisinin mavi, diğerinin menekşe rengi görmesi, onların kendilerinden kaynaklanan bir şey olmalı bence... proust kontes'e, mavi'yi menekşe rengi görecek kadar fazla aşık... Örneğin böyle bir "anlamlandırma" yapılabilir.

leyla kurtoğlu haciosmanoğlu:

kendi kendine anıları tazelemiş... hayatını gözden geçirmiş...yapacak başka işi yokmuş... ben çektim yatağa bağlandım, beni kimse anlamadı. ben de bir eziyet mirası bırakayım, demiş...

mustafa sütlaş:

kimse bir konu amıyor... bir şeyi daha merak ettim, marcel'in bu kitabında... "türkiye büyükelçisi" diyor... o zaman türkiye diye bir şey yok. eğer bir coğrafiyadan söz ediyorsa "osmanlı imparatorluğu", "anadolu" vb. bir şeyler demeliydi. yok bir etnik yapıdan söz etmek istiyorsa o zaman da "türk" demeliydi ama o dönemde "türk" yok, osmanlı'daki bazı insanlar kendilerine "jn-türk" diyor.

o dönem osmanlının sondnemleri neredeyse; üstelik de büyükelçilikler padişaha yaranılarak alınan ünvanlar. onların laz, gürcü, erkes, ermeni, rum vb. etnik aidiyetleri ayrı bir çalışma konusu olabilir. soru şu: proust 'türkiye' lâfını nereden icat etti? yoksa çevirmen mi ekledi?

böyle şeylere de takılıyorum işte...

başka şeyler de var meselâ...

füsun arda:

Çok haklısın eserin orijinalinde türkiye öyle mi?

mustafa sütlaş:

ilk iki kitapta da çok az söz edilen "büyükbaba"dan burada da çok az söz ediliyor. 532 sayfalık kitabın sadece 8 sayfasında ve toplam 14 kere... adamın karısı ölüyor, adam neredeyse yok hükmünde... neden acaba? marcel neden bykbabasını yazmamış... bilmiyorum... normal çeviride değiştirilebilir bir şey değil bu... sanırım öyledir. saydım ve liste çıkardım, sadece bu kitapta "büyükanne" sözü 76 sayfada toplam 242 kere geçiyor... 14 nere, 242 nere neredeyse 18 katı

nuray demirezer kaya:

marcel ailenin erkeklerine düşman gibi

mustafa sütlaş:

herkes büyükanne ile gerçek annesini kastettiğini yazmış.. mehmet rıfat dahil... onu anlıyorum... annesinden söz ettiği yerleri saymadım ama ikisini toplamak gerek bence...

füsun arda:

bu arada ilk bölümde çocukluğun o unutamadığı bir gecesi var. annesinin onunla kalmasına babanın izin verdiği o gece büyükannesinin ona aldığı kitabı okudular. anne ile sonra balbec yolculuğuna çıkarken yine büyükannesinin verdiği kitap, hep hayatının dönüm noktaları...

thomas kutzli:

bu kitap okuması zor bir parçaydı biz neyseki grup olarak gle oynaya okuduk. artık aristokrasi ve burjuva üzerine uzman sayılabiliriz: partiyi kraliyet majestelerinden önce asla terk etmeyin! metresiniz olsun ama onlara göstermeyin! şapkanızı yere koyun! zehir saçıyor bile olsanız kibarlığı elden bırakmayın! herkesi davet etmeyin! marcel bu kez oriane de guermantes'e âşık. oriane de guermantes, hiç kuşkusuz bu gezegen sistemi içindeki güneş (mme de villeparissis şeklinde yaşlanan bir venüs'le birlikte), etrafı block ve diğerleri gibi eril gezegenler ve bazı çirkin gktaşlarıyla çevrili...

ne yazık ki âşık olmak, süreç içinde aşkı kaybetmek anlamına da geliyor, tıpkı gilberte ve bir bakıma odette'te olduğu gibi, albertine'le de böyle olacak. marcel bu duruma maruz kalırken biz de kıskançlığa dair çok şey öğreniyoruz.

"du cot de guermantes" tarafındayken, dreyfus skandalı üzerinden örneklenen açıklamalarla, fransız toplumunun yahudi ve hiristiyanlar arasındaki keskin uzlaşmazlığı hakkında da epey bilgi sahibi olduk.

proust'un kendisinin de bir yahudi olduğu gerçeğini düşününce, yahudileri bu kadar olumsuz bir şekilde simgeleştirmesine şaşırmış durumdayım...

özden duru:

bugün paylaşımları izlemek için buradayım. tatil, konuklar, işler güçler derken guarmentes tarafı'nı maalesef yarım bırakmak zorunda kaldım. verdiğimiz molada bitireceğimi umuyorum. okurken zaman zaman sıkılısam da sizlerin paylaşımlarını görünce kitabı bitiremediğim için üzıldüm. birlikte okumak gerçekten çok farklı bir duygu. bu birlikteliği sağladığınız ve yorumlarınız için hepinize teşekkür ediyor, eylülde görüşmek üzere iyi tatiller diliyorum.

mustafa sütlaş:

evet arkadaşlar saat yediye geliyor... konuşma süremizi dolduruyoruz. elli günlük tatilde okuduğumuz üç kitaba ve proust'la ilgili diğer metinlere dair paylaşımlar sürebilir. kalan dört kitabı okumayı sürdüreceğ olanlar, onlara dair bir şey paylaşmama kuralına uyarlarsa seviniriz. herkese katkısı, katılımı, sürekliliği ve sebatı için teşekkür ediyor, iyi tatiller diliyorum... iyi akşamlar...

semra kılıçtepe:

2013'de alıp bir türlü okuyamaya baslayamadığım kayıp zamanın izinde'ye bu faaliyet sayesinde başlayıp sonra da sizlerin katkılarıyla büyük bir zevkle devam ettim... hepinize çok teşekkür ediyorum, hepinize mutlu tatiller, sevgiyle kalın...

üçüncü kitap biterken, yaz tatilinde okumaya devam edip etmeme konusunda getirilen öneri üzerine bir "oydaşma" yapıldı. bunun sonucuna dair 19 haziranda yazdığım mesajın bir bölümü şöyleydi:

biliyorsunuz bu faaliyete başlarken çıkış noktasındaki gerekçelerimizden birisi covid salgını ve karantina koşullarında olmamızdı. şimdi salgın sürmekle birlikte karantina kaldırıldı ve yer yer normal-olağan yaşam sürüyor. dolayısıyla katılan arkadaşları çok fazla zorlamanın, bir şeyleri birlikte yapmaya alışmak bakımından çok doğru olmadığını düşünüyorum. diğer yandan bu faaliyeti daha önceki yıllarda genellikle en geç temmuz başında bitiriyorduk. bu yıl erken başladığımız için her zamankinden fazla okuduk. bu kitap bitene kadar toplam 52 oturum yapmış olacağız. önceki yıllarda yanılmıyorsam en çok 30-32 buluşma yaptığımızı düşünürsek onun çok üzerinde ve oldukça düzenli ve katılımlı bir süreci birlikte geçirdiğimizi sanırım herkes fark edecektir. böyle bir disipline sahip bir grup oluşturabildiğimiz için doğrusu çok mutluyum.

karar vermeden önce, ona dayanak olması bakımından, biliyorsunuz bir de "oydaşma" yaptık.

sevgili leyla'nın yaptığı "okumaya ara verme" konusundaki öneriye yönelik değerlendirme sonucunun da kararımı açıklamadan önce bir kez daha paylaşayım.

okumaya devam edelim: (8/%26) 1.şengül döner, 2.tülay tatar, 3.emel kadör, 4.sultan tanrıverdi, 5.nuray demirezer kaya, 6.ar-da, 7.aliye zorlu mit, 8.havana öngeoğlu,

eylüle kadar ara verelim: (13+1=14/%46) 1.lamia karamil, 2.deniz gürel, 3.fatoş öcal, 4.şebnem birkan, 5.dilek kutzli, 6.sema demirsoy, 7.nalan arman, 8.sema alpaslan yüksel, 9.özden duru, 10.necla göçmen, 11.selda genç özer, 12.meryem hacıbrahimioğlu, 13.thomas kutzli, +1(leyla kurtoğlu-öneri sahibi)

kısa(1-2 hafta) ara verelim: (5/%16) 1.rezan turhan, 2.ilkay dumlu, 3.ahmet tevfik ger, 4.semra kılıçtepe, 5.hanife kurt,

ben her durumda okuyacağım: (2/%0,06) 1.ayşen mert, 2.fusun arda, **yanıt vermeyen:** (1/%0,03) 1.önce lale sönmez,

toplam: 30 (ben hariç)

bu sonuçları da göz önüne alarak, hâlen okuduğumuz kitabı bitirdikten sonra 14 eylül pazartesi gününe kadar okumaya ara vereceğimize karar verdiğimi duyuruyorum. 14 eylül pazartesi günü yine saat 17.00'de "kayıp zamanın izinde"nin dördüncü kitabı olan "**sodom ve gomorra**"yı yine eş zamanlı yazışarak birlikte okumayı sürdüreceğiz.

tabii "ben her durumda okumayı sürdüreceğim" diyen arkadaşlarımız gibi, isteyen diğer arkadaşlar da okumayı sürdürebilirler. buna kimsenin herhangi bir diyeceği olamaz.

ancak bu arkadaşlarımızdan whatsapp grubundaki paylaşımlarını yeniden başlama tarihine kadar geriye dönük yani ilk üç kitaba ve onunla beraber okunan, görülen ilgili diğer yapıtlara dair paylaşımlar olmasını rica edeceğim.

katılan tüm arkadaşlara teşekkür ediyor, sevgilerimi yolluyorum.

üçüncü kitabı bitirdiğimiz günün ertesi günü olan 10 temmuz marcel proust'un 149. doğum günüyüdü.(1871). arkadaşlarımız bu fırsatı kaçırmadılar ve onun doğum gününde hoş paylaşımlarda bulundular. işte birkaç örnek:

rezan turhan: marcel proust 'un doğum günü(10 temmuz) bugün 149 yaşında. iyi ki doğdun proust

semra kılıçtepe: iyi ki doğmuş ve iyi ki okumuşuz...

emel kadör: iyi ki doğmuş, ne güzel bir okuma süreci yaşıyor bize

rezan turhan: günaydın. bugün açık radyo proust dan söz etti. pek çok yazara ilham verdiğini söyleyerek zaman zaman onun görüşleri ile ilgili bağlantı kurdu. evet iyi ki doğdun proust

mustafa sütlaş: o zaman proust için bir kukuva dansı yapalım... (bkz:

<https://youtu.be/tupıllsziom>

ar-da bajar: çapkın proust doğum günün kutlu olsun;

fusun arda: çok güzel öneri... başlarken mustafa'nın önerisi ile geri planda o dönemi anlatan yılları alıp yazmıştık. ben proust 'un doğum yılı için bakarken rosa luxemburg'un da aynı yıl doğduğunu görmüştüm. aynı dönemi yaşamış, her ikisi de yahudi olan bu iki kişinin hayatlarının bambaşka hâli ve o dönemi bir başka açıdan okumak için ben de "rosa luxemburg her şeye rağmen tutkuyla yaşamak" adlı kitabını annelies laschitza'nın kaleminden okumaya başladım. laschitza, rosa lüksemburg'un eserlerini ve mektuplarını kitaplaştırmasıyla tanınıyor ayrıca margret von trotta'nın rosa luxemburg filmine de danışmanlık yapmış.

bölüm: 5

kayıp zamanın izinde

4. kitap

"sodom ve gomorra"

sınırlı zamanların hızlı geçtiği bilinir, bu kez de öyle oldu ve 11 temmuz ile 14 eylül arasındaki iki ay 3 günlük süre dolunca okumaya ara verenler büyük bir heyecan ve şevkle 14 eylül pazartesi akşamı kitaplarının ve bilgisayarlarının başında hazırlardı.

hep olduğu gibi ben daha önce yeni kitabın her gün okunacak bölümlerine dair bilgileri paylaşmıştım.

bu kitabın okuma macerasına geçmeden önce yine kitaba ve içeriğine dair derlediğimiz bilgileri paylaşayım. bu bilgilerin başında da, 14 eylül'de okumamız başlamadan hemen önce katılımcılardan sevgili havana öngeoğlu'nun paylaştığı şu mesaja yer vereyim:

havana öngeoğlu:

merhaba arkadaşlar kitabı okumaya başlamadan adı ile ilgili bilgi edindim. wikipedia'daki yer alan bilgileri paylaşıyorum:

sodom ve gomorra, eski ahit'in tekvin kitabı'nda sözü edilen günâhkâr kentler. israil'de, lut gölü'nün güneydoğusundaki el-lisan yarımadasının güneyinde sığ suların altında kaldıkları tahmin edilmektedir. admah, tseboim ve tsoar ile birlikte kitabı mukaddes'te adı geçen beş ova kentini oluştururlar.

"sodom ve gomorra'nın yok oluşu", (john martin, 1852)

tekvin'de "işledikleri günahlardan ötürü gökyüzünden yağan ateşle yok edildiği" anlatılan (19:24) bu iki kentin, israil'deki şeria ırmağından doğu afrika'da zambezi ırmağına uzanan büyük rift vadisinde m.ö. 1900'de meydana gelen bir depremle yok olduğu sanılır.

arkeolojik bulgular bölgenin orta tunç çağında (m.ö. 2000-1500) ekilebilir olduğunu, tarım yapmaya yeterli tatlı su kaynaklarının da bulunduğunu göstermektedir. bu nedenle ibrahim peygamberin yeğeni ve ona inanan ilk kişi olan lut, sodom ve gomorra'nın yer aldığı siddim vadisini (lut gölü) hayvanları için otlak yeri olarak seçmiş olmalıdır. kitabı mukaddes'te sözü edilen kükürt ve ateşin, bölgenin jeolojik yapısını bütünüyle değiştiren

deprem sırasında yeraltındaki petrol ve doğalgaz kaynaklarının patlayarak yanmasından kaynaklandığı sanılmaktadır. sodom kentinin adı, denizin güneybatı ucundaki sodom dağından gelir.

adını bu kentlerden alan kitabın içeriğine dair bilgi de şöyle:

kayıp zamanın izinde'nin dördüncü kitabı (*sodome et gomorrhe*) 1921 ve 1922'de iki ayrı cilt olarak yayımlanmıştır. kutsal kitap'ta tanrı gazabının yerle bir ettiği kentlerin adları da böylece kayıp zamanın izinde'nin, dönemin ahlâk anlayışı açısından en çok "tartışılan" kitabın başlığını oluşturur.

türkçe basımında bu kitap I ve II diye adlandırılmış iki bölüme ayrılmıştır. ilk bölümün başında "*yıldırımdan kurtulan sodom sakinlerinin torunları olan kadın-erkeklerin ilk ortaya çıkışı*" şeklinde bir açıklayıcı ibare yer almakta, sonrasında **alfred de vigny**'ye atıfla sunulan "***kadın gomorra'ya sahip olacak, erkek sodom'a.***" sözleri yer alır.

bu bölüm 31 sayfa sürer ve asıl olarak anlatıcı marcel'in tanık olduğu **m. de charlus** ile guermantes konağının avlusunda dükkânı olan yelekçi **jupien**'in birlikte oldukları bir zaman dilimi, eşcinsel ilişkiler klasik marcel üslubuyla anlatılır ve çeşitli yönleri derinlemesine tartışılır.

sonraki bölüm ise "*birinci bölüm*", "*gönül tutuklukları*", "*ikinci bölüm*", "*üçüncü bölüm*", "*dördüncü bölüm*" başlıklı beş bölüm hâlinde devam eder ve 507 sayfa sürer.

proust bu romanda daha önceki kitaplarda kullanmış olduğu bütün temaları yeniden ele alıp işler: özellikle eşcinsellerin yaptıkları, aristokrat yaşam, salon toplantıları, aşk, ölüm sonrası yas, unutma...

romanın başında 1899 yazındaki bir gece toplantısından söz eder, davet edilmiş olduğu guermantes'lerdeki resepsiyonu ayrıntılarıyla betimler. bu arada **dreyfus** üstüne konuşmalar da önemli yer tutar. özellikle swann'ın dreyfus yanlısı sözlerini aktarır, robert de saint-loup ile aşk hakkında konuşmasına yer verir.

1900 yılının paskalya döneminde, yeniden balbec'e gider. otelde tam potinlerinin bağcıklarını çözmek için eğildiği sırada birden bire istemsiz olarak, ölmüş olan büyükannesini anımsar, onun anısı bir gerçeklik olarak belirir ve anlatıcıda "gönül tutuklukları"nın ortaya çıkmasına neden olur. artık balbec'te gördüğü neredeyse her şey (otel, gazino, plaj, vb.) kendisinde balbec'i bir kadın eşcinselliğini gösterir hâle getirir. öte yandan albertine'le yeniden buluşur, albertine de artık her anlamıyla marcel'in metresidir. ancak marcel'in kafasında büyük bir kuşku vardır: albertin'in de eşcinsel olup olmadığı ve balbec'ta tanıdığı kızlardan birinin sevgilisi

olup olmadığı düşüncesi. bu olasılık ona ıstırap vermekte ve anlatıcının daha önce anlattığı, swann'ın senelerce önce odette ile ilişkilerinde duyduğu kedere benzemektedir. albertine'i evine kapatmayı düşünmeye başlamıştır. kitabın sonunda da albertine'i lezbiyenliğinden kurtarmak için, onunla evlenmeye karar verir, onu kendisi ile birlikte paris'te yaşamaya ikna eder.

bu kitabın hemen her bölümünde asıl aktör m. de charlus'tur. o, düşünce, tutum ve davranışlarıyla sodom ülkesindekiler gibi yaşamaktadır. ne yaptığı, amacının ne olduğu, hangi tür ilişkileri benimsediği açıkça dile getirilir. **morel** adındaki genç bir müzisyene âşıktır. marcel morel'i balbec yakınlarında la raspeliere şatosu'nu kiralamış olan verdurin'lerde dinler. kaba ve bayağı bir insan olmasına karşın onun için yapamayacağı şey yoktur. charlus'un sahip çıkması sayesinde sosyete de tanınan bir ad olmuştur.

proust, bu kitabında eşcinsellik üstünde fazlasıyla durduğu için eleştirilmiş, neredeyse bütün karakterlerin ya baştan itibaren ya da sonradan sapkın kişiler olarak gösterildiği belirtilmiştir. hattâ fransız yazarı **paul claudel** (bu kişi ünlü fransız heykeltıraş **camille claudel**'in de kardeşidir.) proust'u "**sodomit yahudi**" olarak nitelendirir. proust bu eleştirilere karşı, roman kişilerinin böyle bir evrim içinde olmalarından sorumlu olmadığını, kişilerini gittiklere yere kadar izlemek zorunda olduğunu belirtmiştir.

proust'u her zaman büyüleyen yan, insanların ikilikleri, çoğullukları olmuştur. 'kadın-erkekler' de bu nedenle proust'a daha zengin, daha karmaşık, daha ikilemlerle dolu, dolayısıyla incelenmesi daha çekici gelmiştir.

ele aldığı konu itibariyle hemen her bölümü çok tartışma götürür nitelikteki bu yapıtı okuduğumuz sırada arkadaşlarımızla sık sık çok şaşırdık. bu şaşkınlık asıl olarak proust'un üslup ve anlatım özelliklerinden kaynaklanıyordu. çünkü kendisine dair yazılıp çizilenleri yazdıklarıyla birleştirtince, söz ettiklerine dair farklı yorum ve değerlendirmeler çoğalıyor ve çeşitleniyordu.

daha ilk günde yaptığım yorumlardan birisi şu şekildeydi:

mustafa sütlaç:

büyük bir aşâğılık kompleksi metni... ya da varolmak, kabul edilmek için sıralanmış yalanlar kumkuması... bir insan kendini bilip de kurgusal da olsa bu kadar aşâğılayamaz bence. bir tür yarılma hâli olmalı bu... sıradan "bilgece" delilik hâli değil bu bence, tam bir şizofrenik yarılma. üzüldüm doğrusu... önceki üç ciltte lâfı dolandırmasının nedeni de bunların böyle yazılmasının zorluğu olmalı... "kayıp" olan zaman filan değil, kendisi... bu arada sarıldığı eril dil ve kadınları aşâğılayan cümleler de aradan

pırtlıyor... gerçeklik çıkıyor ortaya... "zavallı marcel!" demekten alamıyorum kendimi.

fatoş öcal:

dünyanın başına dert olan salgın bir hastalıktan söz eder gibi söz ediyor eşcinsellikten. kendisini de aşağılıyor tabii.

deniz gürel:

ayrıca muhteşem empati yapmış, kesinlikle sadece bu kitabı dahi okusaydık yeterdi...

semra kılıçtepe:

buradaki olay sadece bir eşcinsellik de değil, m.charlus birine âşık değil, her gördüğü genç erkeğe arzu duyuyor, genc kızları arzulayan yaşlı erkeklerden hiçbir farkı yok ...

deniz gürel:

uzun zamandır, erkek eşcinseller ile ilgili bazı gözlemlerim var. antik yunan'da örneğin niye bütün filozoflar erkek! zira kadınlar hizmet ediyor, erkekler her anlamda düşünüyor!

*bunu **bilge karasu** "kılavuz" kitabında çağdaş yazına uyarlamış: "kadınlar üremek içindir! erkekler haz için", demiş. proust'un kahramanları da böyle düşünüyor, hiç şaşırtıcı değil, proust kendi cinsini seçen fakat "mecburiyetten" kadınlarla da ilişkide bulunan varyasyonlarından da bahsediyor eşcinselliğin. çok fantastik buldum. konuya kadınların aşağılanması noktasından değil, erkekler dünyasındaki çeşitlemeler açısından da bakabiliriz belki.*

tabii ki konuşulan konular sadece eşcinsellikle sınırlı değildir. anlatıcının bize sunduğu diğer konular da sürekli gündemimizde yer alıyordu ve konuşuyorduk:

necla göçmen:

kayıp zamanın izinde kitabını, dışı altın kaplı gösterişli bir saraya benzetiyorum. içine girildiğinde arada bir, bir kaç mücevhere rastlanan bomboş bir mekân gibi. bu arada kibirli, burnu havada fransız sosyetesinin dedikoduları ana temayı oluşturuyor.

şebnem birkan:

katılıyorum

mustafa sütlaş:

marcel genetik bilimine de vakıf olduğunu ortaya koyuyor, üstelik darvin'in söyledikleri dışında daha ortada yokken :

"birisinin yeğeni olup da bundan zarar görmemek, her zaman mümkün olmaz. çoğunlukla kalıtımsal bir alışkanlık, er geç onun aracılığıyla yeğene geçer." (s:102)

ar-da bajar:

anlatıcı yahudileri yerin dibine sokuyor kitabın başlarında hattâ en güvenilir ve her türlü ayak oyunları olan kişiler olarak yorumluyor.

mustafa sütünlaş:

metindeki merak unsurunu hep yukarıda ve diri tutmasına dikkâtinizi çekiyorum. bildiğimiz, daha önce okuduğumuz şeylerin benzerleri olduğu hâlde merakla okutuyor kendisini marcel...

...

prens ve prensesin dreyfus konusunda rol yaptıkları swann'ın tanıklığıyla ortaya çıktı. ama tipik olan şu ki düşüncelerinin tam tersine dair davranmayı da görev sayıyorlar. ne zor iştir bu! m.proust güzel yakalamış.

nuray demirezer kaya:

günümüz siyasetinde de çokça rastladığımız gibi..

mustafa sütünlaş:

sevgili nuray tam da onu kastettim zaten

nuray demirezer kaya:

swann da dilekçeye imza atmaya yanaşmıyor. ordu aleyhtarı kampayaya karışmak istemiyor... bloch onun üniforma düşünüyü olduğunu söylüyor..

"hiç bir ahlaksızlık yoktur ki yüksek sosyete hoşgörülle desteklenmesin..."

sosyete ne güzel anlatmış...

havana öngeoğlu:

aslında dreyfus konusunu geçen bölümde toparlayıp kapatacak zannettim ama olay devam ettiğinden sanırım başka bakış açılarıyla tekrar tekrar veriyor. döneme damgasını vurmuş olmasından dolayı sanırım.

bu kitapta sanki anlatıcı biraz daha samimi bir dil kullanmış ya da yetişkin anlatıcı olarak aktardığından heyecanla okumaya başladım.

...

rezan turhan:

dedikodulu bölümler daha akıcı ve tasvirler, duygu yükleri çok güzel anlatılıyor. o zaman metinler uzun gelmiyor. ama aristokratlar ve bir sürü isimler yoruyor.

nuray demirezer kaya:

evet bu bölüm çok duygu dolu..

"o benim büyükannemdi, ben de onun torunu.yüzündeki ifadeler sanki sadece benim için yaratılmış bir lisanda yazılmışlardı.."

mustafa sütlaş:

tam bir özgürlük ve serbestlikle yazıyor. aklına nasıl gelmişse öyle... ama yazdıklarının arasındaki bağlantıları da çok iyi oluşturuyor... hakikaten bir "nehir roman", nehir gibi "akıyor" ve biz ne yazmışsa onu okuyarak, sadece "bakıyoruz".

...

bu arada eşcinselliği açıkça "kusur" diye nitelendiriyor.

havana öngeoğlu:

yeniden anneye dönüş! kürkcü dükkânı

sultan tanrıverdi:

bu aşk mı değil mi ikilemi yaşarken albertine'in bazen yakın bazen uzak duruşuyla da ilgili değil mi? duygusunu tanıma, yaşama isteği ile değer duygusu koruma çabası gibi geldi bana.

havana öngeoğlu:

albertine çok edilgen, marcel ne diyorsa onu yapıyor, affediyor, cilveleşiyor, onca sözü sanki o işitmemiş gibi...

mustafa sütlaş:

bence biraz karşılıklı olarak birbirlerini kullanıyorlar

sultan tanrıverdi:

bu ayrımı fark edemedim ilgi alanındaki bir kadının birisine yönelmesini hoş karşılamadığımı düşünüyorum özellikle eşcinselliğini değil... ben de birbirlerini kullandıklarını düşünüyorum bilinçli bir kullanım olmasa da öyle.

havana öngeoğlu:

anlatıcı sadece kendi duygusunu veriyor ve o ne anlatırsa albertine ile ilgili onu biliyoruz. kız gerçekten ne hissediyor pek de belli değil. eşcinsel de olabilir.

sultan tanrıverdi:

evet kusur diye söz etmiş ama ben değer duygusunu koruyucu savunma sözleri gibi algılamışım hala bir ihtimal olarak algımı koruyorum.

havana öngeoğlu:

andree ile dans etmesi sonucu cottard'ın yorumuyla lezbiyen ilişki içinde olduğunu düşündü, sonra saint-loup ile hafif cilveleşmesini kahkahayla gülmesini (anlatıcıya göre) kaygılarının yersiz olduğu düşüncesine sığınmaya başladı. aşırı kıskanç ve kızlardan da erkeklerden de kıskanıyor.

kendini yetersiz hissetmesiyle alakalı gibi.

semra kılıçtepe:

hatırladığım kadar daha önce swan da odette'e ya en çok başka kadınlarla olan ilişkileri yüzünden kızmıştı...

...

deniz gürel:

... bu romandaki sürekli tekrarlanan "namuslu" kadın takıntısı (bu bölümde s. 242) çok bunalttı beni... albertine'e karşı hem çok acımasız hem de bencil. kitabın tümünü değerlendirirken belki konuşabiliriz bunu...

mustafa süttaş:

asıl derdi, albertine'in baskın ve becerikli olması, dahası kendisini (marcel'i) ustaca yönetmesi, marcel'in onun bu tavrına karşı bir şey yapamayıp daha yüksek bir değeri gündeme getirerek onu baskı altına almaya çalışması. dolayısıyla "namuslu" ya da "normal" kadın söylemini bir tür araç olarak kullanıyor. yoksa "namuslu olmayan" kadınlara, (fahişeler vb.) bir karşıtlığı yok. yani ben böyle okuyorum.

...

marcel okurla konuşma işini abarttı: "sebebini birazdan göreceğiz" diyor, o zaman tv de yoktu, nereden öğrenmiş acaba bu spiker ağızlarını?

havana öngeoğlu:

sözcüklerin kökleri, nereden türedikleri ve eşcinsellik üzerine bir deneme okuyorum sanki. konsantre olmak için ek çaba gerekiyor.

sultan tanrıverdi:

ben ara vermek zorunda kalmıştım şimdi okumaya devam edeceğim: sf.293 çok insanın takvim zamanıyla imtihanını ... yaş almanın hüznünü ne güzel vermiş... yaş almak hüznü mü verir? ya da vermek zorunda mıdır bilmiyorum ama okuduklarımın bende bıraktıkları ...

"bazen bir insanı tekrar bulduğumuz olur ama zamanı ortadan kaldıramayız"

ne çok şey sığar bu ifadenin içine

semra kılıçtepe:

bütün bu güzel anlatımlar değil mi 3000 sayfalık bir dedikodular yumağı olan bu kitabı bize okutan...

sultan tanrıverdi:

öyle elbette... proust iyi bir gözlemci, müthiş bir anlatıcı, dedikodu yumağı, sıkıcı olsa da bir dönemin bize yabancı bir toplumsal kesiminin betimi... ve yine güzel olan orda da gördüğümüz kaçışı, kovalayışı, arayışı, sevgisi,

kıskançlığı vs. ile varoluşsal sancısı ile insan...

emel kadör:

evet, sultan hanım size katılıyorum... zaman zaman sıkılsak da sürdürmek istiyoruz, gözlemleri çok güçlü.

sultan tanrıverdi:

çekiciliği olay örgüsünün sürekliliğinde değil ara vermiş olsak da okumaya devam edebiliyoruz bu da güzel benim için

mustafa sütlaş:

okuduğumuz bölümün başında daha önce ona sadece aktarılmış olan mme verdurin'in yaptıkları ve hâliyle ilgili böyle bir kıyaslama yapması, sanki o zaman oradaymış algısı veriyor insana... başkalarının anlattıklarının özneliliğini yok sayan bir anlatım tarzı. gerçekliğe uymuyor. herhangi bir yazar bugün bunu yapsa eleştirmenler topa koyardı sanırım...

...

dün akşam yazmayı unuttum, bölümün son cümlesi de bana çok ilginç gelmişti. asiller yalnız birbirlerine yönelik değil, kendi yakınlarına yönelik olarak da çok ilginç tutumlar alıyorlar. dr. cottard'ın karısı yaşlı birisi ve yemek sonrası kanın çoğu mide etrafına gittiğinden, beynine az kan gidiyor ve uyukluyor, kocası üstelik de hekim olduğu hâlde onun bu hâliyle dalga geçebiliyor. burada aslında bir tür "mizojini" söz konusu. marcel'in anlattığı dönemde bu kesim sanki unvanlı kadınlar daha kabul edilirmiş gibi gösterilse de ciddi biçimde hemen her durumda aşağılanıyorlar. çok güzel tespit ediyor proust bunları...

mustafa sütlaş:

üçüncü bölümün başındaki uykuya dair yaptığı felsefi ve psikolojik yorum da oldukça ilginç... sıkı bir tıbbi bilgiye sahip olduğu anlaşılıyor. burada yeni bir "zaman" kavramı gündeme geliyor. uyku zamanının içindeki rüyalarındaki zaman ve uykunun süresi boyunca geçen zaman... bir kurgusal metinde de aynı bu zamanlar vardır. çok ilginç bir paralellik kurmuş. insanın aklına ilginç sorular da geliyor. örneğin unutilan şeylerin kodları bir yolu bulunsa da beyinle kurulan bir bağlantı sonrası çözümlenebilse bu kimin anısı ya da hatırası sayılmalı... meselâ suç işlediğini unutan birisinin suçu bu yolla açığa çıksa bu bir itiraf sayılır mı, dolayısıyla kişinin suçluluğunu kanıtlamak için bir dayanak oluşturur mu? bilgisayarın hard diskinde olanları, uçağın kara kutusunda olanları sonradan çözmek mümkün oluyor, eğer fiziksel bir kayıt sistemi varsa bizim beynimizdekileri de okumak mümkün olabilir, unutsak bile...

nuray demirezer kaya:

bu unutulmaları okumak mümkün olduğu zaman bu chip'i beyne taktığımızda alzheimer'i de tedavi etmiş oluruz...

ara sıra da olsa okuduğumuz kitaptan etkilenecek de olsa konu dışı bazı konuşmalar da gerçekleşiyordu aramızda. onlardan birisine de burada yer verelim:

mustafa sütlaş:

"kitabı okurken, hiçbir zaman çok büyük olmayan dalgaların sürekli sahile vurduğu bir deniz kıyısı gibi hissediyorum kendimi... arada birazcık yükselen dalgalar denizin sularını sıçratıyor, yüzüme dokunan damlaların tuzu tenimi yakıyor. ama yine de oradan kalkmak istemiyorum... sanki o dalgaların arasından bir deniz kızı ya da kırlangıç balığı çıkıp sonra uçup gidecekmiş gibi geliyor" dersem anlatımım marcel'inkine benzer mi acaba?

fatoş öcal:

bence daha güzel. işte bu, tam da bu. bi şey olmalı, olacak diye umarken, derin bir hayal kırıklığı. marcel belki de...

semra kılıçtepe:

marcel'i aratmayacak kadar güzel olmuş, belki de sekiz aydır proust okumak zihnimize işlendi...

ar-da bajar:

geçti bile marcel'in en romantik hâli...

sema demirsoy:

ben de hep yazar deniz ve dalga sözcüklerini bu kadar çok kullanıp nasıl anlamlı hale getiriyor diye düşünürken iyi geldi bu paragraf da...

necda göçmen:

marcel, sizde varolan bir yeteneğin ortaya çıkmasında oldukça etkili olmuşu benziyor

sultan tanrıverdi:

onu okumanın verdiği tadı ne güzel anlatmışsınız, marcel'inkine benzemiyor. benzemesin de bence böylesi çok güzel.

ve bir başkası:

mustafa sütlaş:

ah marcel ah... erken gitmişsin, ayrıca yanlış yerde doğmuşsun, şimdi ve burada olacaktın ki, o zaman gerçekten görürdün ve onları hem fransızlar hem de dünya, "kayıp zamanın peşinde" olmak ne demekmiş.

sahi elektrik icat edileli kaç yıl, pardon yüzyıl oldu, anımsayanınız var mı? (bu mecaz elektriğin kesilmesi üzerine ve tabii tablettten ve internetten gönderildi..) bu da başka bir kayıp zaman... keşke dumanla haberleşebilseydik!..

tam beş hafta içinde 16 ekim'de dördüncü kitabın da okunması tamamlamı. her zaman olduğu gibi ertesi gün de bu kitap üzerine bir değerlendirme buluşması gerçekleştirildi. arkadaşlarımız buluşma saati öncesinde değerlendirmelerini yazılı olarak paylaştılar. şimdi onlara yer verelim:

lamia karamil:

benden de kısa bir yorum:

*- bu kitapta aristokrasi ve burjuva aileleri salonlarındaki konuşmalar, hesaplı kitaplı davranışlar, sözler ve ilişkiler, yargılamalar, dogmatik görüşler, eşcinselliğe bakış beni şaşırttı. sadece kendi yaşam tarzlarına odaklanmış üst sınıftan insanlar ve alt tabaka ile ilişkileri...
- marcel'in iniş çıkışları, dalgalı ruhsal dünyası, henüz netleşmemiş, değişken aşk hayatı... albertine'den vazgeçmek isteyip de bir türlü vazgeçememesi, kıskançlığı ve aralarındaki derin bağ... en yakın arkadaşını bile kırması... derken karakterlerle içli dışlı olduk. arada marcel'i silkeleyip "haydi artık büyü!" diyesim geliyor, konuşmalardan sıkılıyorum ama yine de takipteyim.*

sema demirsoy:

*serinin su ana kadarki en zor okuduğum kitabı oldu. proust tutkusunu kaybediyor muyum derken son hafta okuduklarımızla yine yakaladım. devamını bilgisayar yerine kitap elimde olarak okuyacağım için de sabırsızlıkla bekliyorum.
melankolik ve çektiği ıstırabı söz ettiği kadınlarla dindireceğini düşünen kıskanç, takıntılı marcel ikilem içinde.yazarın kendi özel yaşantısına da uyuyor bu ikilem. aynı zamanda kendisi için anlamlı bir dünya arayışı içinde olan "proust hocam" kutsal kitapta günah sayılan eşcinsellik konusunu trajikomik olarak yazıyor ve okuyucunun zihnine de yerleştirmek istiyor gibi geldi bana. 2020'lı yıllarda türkiye'de eşcinsel olup ailesi tarafından dışlanan, şiddet gören sonucunda intihar eden gençleri düşündüm. gelecekte bu önyargıların kırılabilmesi umuduyla*

rezan turhan:

doğrusu proust, zaman zaman okumakta zorlandığım bir yazar oldu. grupla okumanın kolaylığı ile ona ulaştığım için kendimi şanslı hissediyorum. betimlemeler özellikle doğa ve duygu betimlemelerine hayran olmamak mümkün değil. örneğin ay'ı elma gibi soyması, büyük annesinin ölümü ile ilgili, insanın kendini bulduğu anlatımları, en hüzünlü olduğu bir durum da duvardaki çiçek resmi ile yolculuğu. (bunlar son romandan aklımda kalanlar.

bunların yanın da kadınlarla ilgili duyguları ve düşünceleri çok sık değişiyor. büyük annesi ve annesi dışında tüm kadınların olumsuz özellikleri var. evlenmek istediği albertine'e köpek sıfatını kullanabiliyor. tıpkı swann gibi sonunda onunla evlenmek istiyor. son olarak oscar wilde ile aynı dönemde yaşamasına rağmen onun gibi cezalandırılmamış. böyle bir dönemde, sema'nın söylediği gibi "pandemi ilacımız" olan bu çalışmada, hepimize bütün emek ve katkılarınız için teşekkürler ediyorum. marcel'i okumayı kolaylaştıran, büyüten arkadaşlar iyi ki varsınız.

ar-da bajar:

"lânetlenmiş bedenler"

bu kitapta lânetlenmiş bir şehrin yok oluşuyla ilgili olarak göndermelerin yoğun olacağı beklentisi içindeydim ve bu beklentinin insan temel ilişkilerinin derinindeki sosyal tabanlarına ineceğini tahmin etmiştim. sodom ve gomorra'dan çok daha önceki roman karakterlerinin üzerinden eşcinselliklerini paralamaya yönelik anlatımlara gidildi ve eşcinseliğin doğadaki bitki ve hayvan üzerinden örneklendirmelere yer vererek bunun gayet doğal olduğu, aslında hepimiz birer eşcinseliz ya da eninde sonunda o kulvara doğru yol alacağız, sonucuna vardırıyor. sanki kadınların daha çok eşcinseliğe meyilli olduğunu bu kitapta dillendirdi. anlatıcı tarafından yine küçük çocukların bedenlerinin burjuvaziye meze ve sofrası olarak nasıl sunulduğunu batıra batıra gözümüze soktu. vicdanları nasıl deforme edildiğini izledik.

fusun arda:

kısa aldığım notları yolluyorum

sodome ve gomorra bölümünün açılışı marcel'in gizlendiği yerde izlediği çiçeğe umulmadık bir böceğin konması ve onu döllemesi'' metaforu ile ayrıntılarla anlattığı orkide-yaban arısı, biri erkek biri dişi iki kuş şeklinde

benzetmelerle jupien - charlus karşılaşması ile başlıyor. iki erkeğin birlikte girdikleri dükkandan gelen sesleri dinlediği ve bunlar üzerine yorumu (sf 1561) bana çocuğun ebeveynlerin cinselliği üzerine düşündüğü freud ilk sahne'yi düşündürdü. gerçi kitabın başlarında bu ilk sahne için marcel'in yine gizlenerek izlediği iki kadının görüntüsünü düşünmüştüm ama anlatıcı bu bölümde iki sahneyi anlatıda birleştirdi (sf1560) bu dikizleme olayını sodome ve gomorra'nın başında ve sonunda çocukluğunda mlle vinteuil'in penceresi önünde gizlenerek izlediği montjouvain sahnesinden bahsederek döngüsel bir anlatım gibi bağladı sonunda.

bu arada proust öyle bir zamandan sesleniyor ki tarihsel bir dönüşümün izlerini sürüyor okuyan. at arabalarının yerini otomobillerin aldığı, gökyüzünde kuşların yanına eklenen uçak, yanında olmadığı halde diğerinin sesini uzaklardan taşıyan telefon, asansör, freud, psikanaliz, ruhsal süreçlerle tanışma, empresyonistlerin gördüğünü aktardığı gerçek görüntü yerine tuvallere ekspresyonistlerin ruhsal devinimleri duyguları aktarması...

"les fauves" (vahşi hayvanlar) adını buradan alan akım fovizm: 1905 yılında gerçekleşen resim sergisinde matisse ve arkadaşlarının sergisinde gelenler daha önce hiç karşılaşmadıkları bir anlatımla karşılaşırlar, tuval üzerine sürülmüş doğrudan renkler, bozuk perspektif gelenleri şaşırtır ve sergiden sonra bu akıma fovizm denir. bu akımda güçlü renkler ve sert fırça darbeleriyle karakterize bir yaklaşım vardır.

- albertine arabaya bir hayvan gibi atlayışını anlatan satırlar sf 1973

- matisse genellikle fovizmin kurucu sanatçısı olarak kabul edilir.

matisse'in figürlerini renklerle vurgulayarak ortaya çıkardığı bu akımın başrolünde şapkalı kadın portresi yer alır.

albertine ve şapkası ile ilgili ayrıntılı anlatım, albertine'i fırça darbeleri ile ekspresyonist tarzı yansıtır... manzara üzerine satırlar manzaranın keşfi üzerine düşündürüyor insanı. asansör ve telefon üzerine ilk izlenimlerini aktaran proust manzaranın keşfi üzerine de düşündürülen satırlarla geliyor. doğanın seyirlik bir malzeme hâline gelmesi, seyre açık insan gözünün hakimiyetinde bir doğa, duygulanımların ifadesi olacak bir doğa. doğanın artık korkulacak bir şey olmadığı insanın hakimiyeti altında ehlileşeceğinin göstergesi. bakılınca haz alınacak manzara vahşi olan artık derinlere itilecek insan elinin düzenlediği kültüre edilmiş bir doğa yeni yaşama eşlik edecektir.

bu arada arzu üçgeni modeli, dolayımlanmış arzusunun marcel-albertine ilişkisine yön verirken albertine'in marcel'in arzusunun hedefi olduğu durumlar, albertine'nin bir başka kadın ile ilişkisi üzerine canlanması dikkât çekici. bir kadının arzusunun hedefi olan özneyi -ki bu öğrenilmiş normatif durumda bir kadının arzusunun hedefi erkek olacağı düşünülür- anlatmaya çalışıyor...

deniz gürel:

proust'un edebî anlatımı büyüleyici, çok beğendiğimi söylemeliyim. yani sıra kafa yapısı hiç bana hitap etmiyor. şu ana kadar okumuş olduğumuz yaklaşık 2000 sayfadan ve son kitaptan bende kalan en belirgin ve naif izlenim; bir insanın çocukluk, gençlik ve olgunluk döneminde dahi hiç bitmeyen kendini arama-bulmaya çalışma çabası!.. bu düşüncemi yazarın gerçekliğine yansıttığımda ancak proust biraz daha sempatik geliyor. gerçekten bilinç akışı tekniğini, başkaları da söylemiş zaten, bu kadar mükemmel uygulayan başka bir yazar yok galiba. okuma boyunca değerli katkılarını izlediğim tüm arkadaşlarıma çok teşekkür ederim.

mustafa sütlaş:

ilkın bazı genel şeyler söyleyeyim:

- 1. bu roman her biri ayrı okunabilir bir romanlar dizisi değil. bir devamlılığı var ve baştan başlayıp sırayla gitmekle doğru bir şey yapmışız...*
- 2. birinci kitaptan sonra bence kendi yazma derdini en çok ve en doğrudan aktarmaya çalıştığı kitap bence bu dördüncü cilt yani sodom ve gomorra...*
- 3. proust zor bir iş yapmış, bunu nasıl başarmış. benim için üzerinde daha ayrıntılı durulması gereken bir konu ama romanın anlatış biçimi de her kitapta bir aşama daha yükseliyor. bunu tekrarlarla yapmış ama her tekrar aslında öncekinin yinelenmesinden öte bir özellik taşıyor. bunu sadece konunun gelişimi olarak değil, yazma biçimi, olarak söylüyorum. başka bir deyişle, marcel gerçekten her kitapta biraz daha büyüyor. ifade ve anlatım olarak da öyle..*
- 4. bu kitabı okumak için ayrıntılı bir arka plan bilgisine sahip olmak gerekiyormuş. başlangıçta da bunu tahmin ediyordum ama bu kadar büyük bir gereklilik olduğunu düşünmüyordum. şimdi emin oldum. proust kitabı herkes için yazmamış, onun için okuyan sayısı çok değil sanırım. şimdi okuduğum **andre green**'in "yazı ve ölüm" kitabında (metis) örneğin freud'la ve freudyen bakışla ilgili noktalarda ilginç şeyler var...*

zaman zaman burada paylaştığım kimi kitap bölümleri, makaleleri vb. çok sayıda kitap da var tabi ama ondan fazlası, genel kültür ve bilgi... daha özel ve içeriğe dair değerlendirmem de şöyle:

marcel guermantes'lerin konağındaki yemek sırasında robert'ten, mme putbus'un oda hizmetçisinin güzelliğini öğreniyor. onun anlattıkları üzerinden o kızı / kadını bulmayı kafasına koyuyor ve bunu sağlayacak imkânları araştırıyor. mme putbus'un programını öğreniyor ve balbec'e bu nedenle gidiyor. (s:160) o konuşma sırasındaki "azgın"lığını albertine'nin gece eve gelmesiyle gideriyor. sonrasında ise albertine'in tavrı ile ona dair düşünce ve kaygılarını ve balbec'teki yaşamını belirliyor.

bana göre bu kitapta proust çok farklı biçim ve unsurlarıyla "cinselliği" tartışmaya çalışıyor. bu tartışma sırasında cinselliği oluşturan unsurların hemen tümüne dair bir takım koşut olay ve olguları dile getiriyor. ama asıl izlek bana göre cinsellik ve kendi cinselliği keşfi ile algısındaki değişimleri dile getirmek. normal yaşamındaki sekreteri ve şoförü **alfred agostinelli** ile olan ilişkisini iki farklı düzlemde tartışıyor. bunlardan birisi m. de charlus'un jupien ve morel ile ilişkisi ki burada konuya alışıldık olmasına karşın olumsuz tarafını öne çıkarak ve bir anlamda aşağılayarak anlatıyor. diğeri ise albertine'in andree başta olmak üzere başka kadınlarla beraberliği çerçevesinde ama bu kez eleştiriden ziyade sahiplenme, kaybetme ihtimâli, kıskançlık ve bu nedenle duyulan kaygılar açısından irdelenmesinden oluşuyor. burada albertine'e yönelik önce onu terk etmeyi ifade etmesi (annesiyile konuşması) sonra da onsuz olamayıp birlikte paris'e gitme biçiminde dile getiriliyor.

konuya felsefi düşünce anlamında somut bir çözüm getirememesi ve bu konuyla (alfred'le) ilgili bir karar alamaması ama mevcut durumu sürdürmeyi benimsemesi, mecbur kaldığı çözüm olarak gösteriliyor ve bunun üzerinden böyle bir anlatıyla kendisini alfred konusuda "aklama"ya ya da "savunmaya" çalışıyor.

bu noktada etimoloji tartışması, özellikle yer adları bağlamında bence konunun bir diğer göstergelerinden birisi: cinselliğin aidiyet ve benzerlikleriyle ilgili tartışmayı ona çok uzak bir noktadan sadece dil üzerinden sürdürüyor. burada köken ve çıkış yolu olarak akla gelenlerin çok boyutluluğu ancak yine de kabul edilir olması onu güçlü kılan bir durum. yer adları öyle ya da böyle şekillenmiş olsun, nasıl herkes tarafından kabul ediliyorsa, onun cinsellik konusundaki tutumu da kabul edilecektir demeye getiriyor.

aslında bu noktada meselenin sadece kendi kafasında yarattığı bir mesele olması da eşcinselliği kişisel ve olgusal anlamda karşı çıkan dr. cottard dışında kimsenin derdi olmadığını göstermesinden anlıyoruz.

başka bir deyişle ikili bir tavır söz konusu: ya tümünden yok saymak ve asla yakıştırmamak, reddetmek ya da var olduğunu bilerek ama görmezden gelerek sessiz kalmak.

bu arada bu dr. cottard karakterinin de babasına yönelik duygularını dile getirmek için kullandığı bir motif olduğunu düşünüyorum. ama ona yakıştırdığı eşin kendi annesiyle ilgisi yok. babanın bir metresi olduğunu biliyoruz, acaba o mu diye düşündüm. belki sonraki ciltlerde bir şeyler öğreniriz.

annenin büyük anneye benzerliğini vurgulaması da annesine yönelik duygularını neden büyükannesi üzerinden anlattığına dair de bir açıklama gibi geldi.

özetle bu cilt bana marcel'in proust'u aklama ihtiyacıyla yazıldığı düşüncesini uyandırdı.

neda göçmen:

sodom ve gomorra'yı okurken gündelik, sıradan hayatı romanlaştırmanın zorluklarını düşündüm. proust, betimlemeleri, kişilik ve davranış analizleri ile sıradanlığı okunur hale getiriyor. bence en önemlisi de dönemine ait insan davranışları hakkında güzel bilgi veriyor.

aliye zorlu mit:

proust'u okurken sosyal yaşam içindeki davranış şekillerinin bugün de değişmediğini statünün getirdiği veya onu inşa edecek kalıplara uygunluğun hayatın merkezine oturtulduğunu gördükçe sistemin derinliğini hissettim. marcel eşcinselliğin sinir uçlarını uzun uzun anlatırken kendi ikircikli duygularını albertine'i kayıtsızlıkla kıskançlık arası gel gitlerle gösteriyor. annenin büyükanneye dönüşmesi beni ayrıca düşündürdü. kuşakların aktarımlarıyla sürüyor bu döngü. sizlerle beraber olmasa aklımın ucundan bile geçmezdi proust okumak. yeniden sağ olun.

emel kadör:

anlatıcı ahlâkçı bakıyor. ben de size katılıyorum. cinselliği tartışıyor kitap boyunca. var olan o günkü durumu da yansıtıyor. yazar, yaşanan

gerçeklerin yanında ahlâkçı duruşun çelişkisini de vurgulamak istiyor diye düşünüyorum.

semra kılıçtepe:

yorumlarınızı okudum, çoğu benim de yazmak istediğim şeyler, en sona kalınca söyleyecek bir şey de kalmıyor...

önce ben de herkese çok teşekkür ediyorum, gerçekten bu okuma saatlerimiz pandemi günlerinde büyük bir destek oldu, okula giden çocuklar gibi saat 'beş'i bekledim, bu arada tüm arkadaşlara da teşekkür ediyorum, paylaşımlarınız sayesinde bazen gerçekten çok zevkle okuduğum bazen de gerçekten çok sıkıldığım proust okumasına sizlerin yorumları sayesinde devam ettim...

sodom ve gomorra'ya başlarken ilk üç kitaptan farklı bir anlatım bekliyordum fakat ilk sayfalardan sonra tekrar eski sosyete dedikodularına ve tekrar eden aşklara dönmek... her kitapta anlatımının güzelliği kendini aşıyor olsa da charlus'un morel'e olan aşkını sayfalar dolusu okumak, (sanki tekrar swann'ı okuyor gibi) guarmentesler, sosyete dedikoduları, hep tekrarlar, değişik kişiler de olsa aynı anlatımlar, aynı duygular, sanki bir deja-vu gibi tekrar tekrar okuyorum hissi veren anlatımlar.

itiraf ediyorum beni biraz zorladı... ama bırakmayı hiç düşünmedim... proust'un büyüklüğü de burada galiba...

kitap hakkındaki yorumların sizler tarafından dile getirildiği için, benim tekrarlamam da gereksiz olacak, eh bir proust olmadığımı göre de tekrarlardan kaçınmam gerekiyor. bu güzel paylaşımlarınız için hepinize çok teşekkür ediyorum.

şebnem birkan:

ben bu bölümün bir kısmını okuyabildim, bir kısmını da kesintilerle okuyabildim ilk üç kitaba benzer şekilde devam ettiğini düşünüyorum. benzer olay ve duyguların çeşitlenmesi gibi geldi. biraz sıkılır gibi oldum. daha çarpıcı ve değişik bir şeyler okumak istedim. ama proust böyleymiş.

ayşen mert:

kitap hakkında birçok güzel yorum var, ben de bir iki şey eklemek istiyorum; öncelikle adının neden sodom ve gomorra olduğunu merak ederek okudum, bu şehirlerde cinsellik suçu ve cezası var, eşcinsel ilişkiji

lanetlemiyor proust, bu konuda taraf da tutmuyor gibi hissettim, böyle bir tercih var ve bunun varlığını anlatıyor, bir çeşit kendini anlatma ve yorumu okuyucuya bırakma...

albertine'nin eşcinsel ilişkisi konusunda emin olamıyor, korkuyor, korkusu başka birine tercih edilmek mi? albertin'in bir çıkmaza sürüklenmesi mi? sevdiği birini kaybetmek, paylaşmak, onu baskı altına alarak zorla tutmak, yanında kalması için hediyelere boğmak, satın almak, evliliğe hem yakın hem uzak olmak, sosyal durumunu zedelemekten yaşamak, alışkanlıklarını devam ettirmek, üst düzey ilişkilerde denge sağlamak...

tüm bunları iç konuşmalarla anlatmak, proust bir iç dünya analisti çok zengin ve derin tanımlamaları var, birçok yerde kendime yakın hissettim, edebi bir zenginlik içinde yüzdürüyor bizi, sayfalar arada darlıyor olsa da proust okumak bir ayrıcalık, anlamak ise o kadar da zor değil. ben son kitaba kadar geldim, "yakalanan zamanda" beni yakalamış olacaksınız.

kitabı bitirince yakup kadri'nin sodom ve gomora'sini de okudum, işgal yıllarında çığrından çıkan sosyal yaşam ve eşcinsel ilişkiler konusu, kitapta tüm bunlar ahlakta yozlaşma olarak net olarak yorumlanıyor, proust ise ne şiş yansın ne kebab yansın, haz ağzıma layık olsun modunda... şu sıra iksv'nin çevrimiçi filmlerini izliyorum, "kuşdili" filminde proust 'dan bahsedilince kendimi bilirkişi hissettim. tekrar teşekkürler.

havana öngeoğlu:

kayıp zamanın izinde serisinin dördüncü kitabı, sodom ve gomorra'yı yky'nın 19. baskısı, fransızca aslından roza hakmen çevirisiyle okudum. ilk baskısı 1822'de yapılmış, 1822 marcel proust'un ölüm yılıdır.

bölümler: sodom ve gomorra I

eşcinsellerin yaşantıları, röntgenci anlatıcının ağzından bütün detaylarıyla, böceklerin çiçekleri döllemesi metaforuyla çok canlı anlatılmış. eşcinsellik üzerine bir makale okuduğum hissine kapıldım. cinsellik, felsefesi, toplumdaki karşılığı, tercihler vb. konularda deneme gibiydi. kitabın adıyla örtüşen temayı en ince ayrıntısına kadar vererek anlatması çok etkileyici. anlatıcı bir geriye dönüş yaparak evden dışarı çıkmadan önce iki eşcinselin, charlus ile guermantes konağının avlusunda dükkanı olan yeleksi jupien'in birbirlerine yaklaşmaya çalışmalarını ve yaşadıklarını nasıl gözlemlediğini anlatır. "kadın-erkekler" diye adlandırdığı kişilerin içinde bulundukları durumu uzun uzun işler.

sodom ve gomorra II

birinci bölüm 1899 yazındaki bir gece toplantısının hikayesini yeniden ele alarak, davet edilmiş olduğu guermantes'lardaki resepsiyonu betimler. yeniden albertine, swann, yahudiler, dreyfus davası, saint loup ve m. de charlus, aynı salonlar, davetliler, dükler, düşesler, baronlar, prensler, prensesler, takdimler, dedikodular sürüp gidiyor. öne çıkan karakterlerden **"m. de charlus;** sodom ve gomorra'da kemancı morel'in koruyucusudur; savaş sırasında alman dostudur; adı kötüye çıkmış otellerde "kendini zincire vurdurup" kırbaçlatan adamdır. kimi kez yüceltilen kimi kez de aşağılanan biri olarak geçer. ama sonuçta proust'un trajik-olan ile gülünç-olanın karışımı olarak yarattığı en önemli roman kişilerinden biridir. parisli bir aristokrat olan ve saint-germain muhitindeki yüksek sosyetenin gözdesi sayılan charlus aynı zamanda kibar bir eşcinseldir. çatık kaşlı bir aristokrat, aşklarını ve öfkelerini görkemli yaşayan biridir; bulunduğu her yerde ve her zaman mükemmel bir beğeniyle tuhaf zevklerin karıştığı bir gülünçlük sergiler. 1839 yılında doğmuş olan charlus bekindir (eşi ölmüştür); anlatıcı kendisini tanıdığı anda kırk yaşlarındadır.

proust, charlus'ü "sodom tarafı"nın amblemi hâline getirmiştir, hattâ eşcinsellerden söz edeceği vakit de "charlizm" ya da "bir mösyö de charlus" deyişlerini kullanır.

proust charlus karakterinin "bütünüyle kendisi tarafından yaratılmış" olduğunu ve gerçek yaşamda bir modeli bulunmadığını ileri sürmüştür ancak yine de proust'un, charlus karakteri için özellikle düşmanlarını sevmeyi, dostlarınaysa kötü davranmayı huy edinmiş olan, döneminin şair ve aristokrati, dandy'si, isteği ve dekadani robert de montesquiou'yu model aldığı ileri sürülür. zaten montesquiou da charlus karakterinin nereden geldiğini sezinlemiştir. ayrıca edebiyat dünyasında bu karakterin balzac'ın vautrin'ine kadar uzandığı söylenir. proust araştırmacıları charlus karakterinin öteki modelleri arasında polonyalı bir kemancıya aşık olan baron doazan'ı (daha çok fiziksel özelliğiyle), oscar wilde'ı ve marcel proust'un kendisini de belirtirler." (mehmet rifat, marcel proust ya da bir roman yaratmak)

çiftlerin benzeşmesini;

"sonunda bu kadınlar, kocalarında bulunmayan meziyetleri ve kusurları edinirler. kocaları gitgide daha havaileşip kadınlaşarak densizleştikçe, onlar da, eşlerinin sahip olması gereken erdemlerin cazibeden yoksun timsali hâline gelirler."

şeklinde anlatır. isim hafızası konusunda müthiş bir bölüm yazması ilginçti. zihnin, hiçlikten gerçeğe geçerkenki işleyişini ne güzel anlatmış. fıskiye tasviri müthiş bir metafor. cinselliği, erkek organını ve fıskırma anını anlatmak istemiş sanki. swann ve hattâ dreyfus üzerinden antisemitizm yapıyor. yahudileri yerden yere vuruyor.

s.111-112'te dreyfus meselesini sonuca bağlarken bütün edebi kimliğini konuşturmuş. en çok beğendiğim kısımlardan biri oldu.

bu kitabın başından bu yana anlattıklarından, proust'un genetik bilimine vakıf olduğunu anlıyorum. tekrar tekrar anlattığı unsurları okuyucuda merak uyandırarak ve ilgi uyandırarak anlatması da sıkıcı da olsa güzeldi.

“albertine konusunda hiçbir zaman hiçbir şey öğrenemeyeceğimi, gerçek ayrıntılarla yalan bilgilerin birbirine karışan çeşitliliğinin içinden asla çıkamayacağımı hissediyordum. bunun, onu hapsedmedikçe (ama hapisten de kaçılır), sonuna kadar böyle olacağını da seziyordum. o gece, bu kanı sadece bir tedirginliğin beni yalayıp geçmesine sebep oldu ama bu huzursuzluğun içinde uzun süreli ıstırapların önsezisi hafifçe kıpırdar gibiydi.”

ileride albertine'yle ilişkisi hakkında ipuçları vermekte. davetten döndüğünde, albertine'nin kendisine gelmesini bekler telefonun başında çalmasını bekler, acı çeker. albertine pihaidra'ya gitmiştir ve çıktıktan sonra dışarıda arkadaşlarıyla gezmektedir. telefon bekleme anı, albertine'in lezbiyen olduğundan şüphelenir, sürekli bir fikir yürütme ve sorgulama peşinde. hem en yakın kız arkadaşı andree'den hem de saint loup'tan kıskanır. kafasında sürekli kurgular, aşırı kıskançlıklar. geç de olsa albertine gelir ama kısa bir süre sonra gider.

anlatıcı istemem yan cebime koy modunda önce kızı istemez o gelmeyecek olunca da gelmesini kabul ediyormuş gibi yapar. kıza karşı çok ikiyüzlü. albertine'e sürekli eziyet eder. zihni karmakarışık, üstten konuşmalar, kıskançlıklar ve daha bir sürü rahatsız edici düşünceler arasında nefes alamaz. anlatıcının büyükannesi ve annesi hariç kadınlarla bir sorunu var sanki.

arada felsefede yapar.

“sözün en çok dinlenen hekim hastalıktır; iyiliğe, bilgiye söz verimiz sadece; acıya ise boyun eğimiz.” (s.145)

büyükannesiyle anılarını ve duygularını aktarırken çok güçlü, duygusal ve etkin bir edebiyat yapmıştır. okuyucuyu o ana ve anılarına götürür.

yaşamımdan bir anıymış gibi etkilendim. annesinin ölüm acısından sonra

kalan bakış “hatırayla hiçliğin anlaşılmaz çelişkisine sabitlenmişti.” çok güçlü bir ifade.

ikinci bölüm: bu bölümde **albertine** ve marcel'in onunla ilgili duyguları damgayı vurur.

anlatıcı hem kıskançlığını hem kendine güvensizliğini hem albertin'nin eşcinselliğini hem kendi eşcinselliğini harmanlayarak zihninde oluşturduğu kırma, aşışılama, terk etme durumunu ve duygusuzluğunu kendi cephesinden anlatır. albertine'den ayrılmaya karar verir. en yakın arkadaşı andree'ye aşık olduğunu söyleyerek albertine'nin canını yakmak ister. öpüşlerde annesinin öpüşünü hissetmesi çok sapıkça. genç bir insanın açmazlarını, güvensizliğini, intikam hırsını çok akıcı, psikolojik ve felsefik bir dille vermiş.

üçüncü bölüm: uyku, uyanıklık, rüya hâllerini çok güzel aktarmış. zaman kavramını; uyku haricindeki, uyku zamanının içindeki rüyalarındaki, uyu süresindeki zaman olarak üçe ayırmış.

“bu uykular sırasında uyuyan için geçen zaman, uyanık insanın hayatının geçtiği zamandan tamamen farklıdır. bazen bu zamanın akışı çok daha hızlıdır; bir çeyrek saat, bir bütün gün gibidir; bazen de çok daha yavaştır, hafif bir şekerleme yaptığımızı zannederiz, oysa bütün gün uyumuşuzdur. bu durumda, uyku arabasına biner, hafızanın ulaşamayacağı, zihnin daha yarı yolda geri dönmek zorunda kaldığı derinliklere ineriz.” (s.377)

dördüncü bölüm: albertine ile ilgili duygularında iniş çıkışlar, sürekli zihinsel çalkantılar, bir vazgeçme bir bağımlılık ve kıskançlık hâliyle sürüp gitmekte roman. bu kitap, m.de charlus-morel, albertine_marcel arasındaki aşkın duygu durumlarının resmi geçidi gibiydi. bilinç akışıyla ve iç seslerle okuyucuya aktarımı çok edebiydi. romanın anlatış biçimindeki gelişme ve olgunlaşma bu kitapta çok belirgindi. tekrarlar ve düşünceler daha olgun bir dille aktarılmış okuyucuya. şimdiye kadar okuduklarımız içinde en zor yazdığı kitap gibi algıladım.

bu kitapta da birçok **burun betimlemesi** bulunmakta. bazılarını alıntılıdım;

- ✧ s.9 mermer solgunluğundaki yüzünde, burnu kocaman görünüyor,
- ✧ s.58 bunca şıklığın kokusunu alan ve bir tek zerresini olsun kaçırmak istemeyen bir burnun soluma sesi,
- ✧ s.58 marki, açılmış burun delikleri ve kıpır kıpır oynayan burun kanatlarıyla

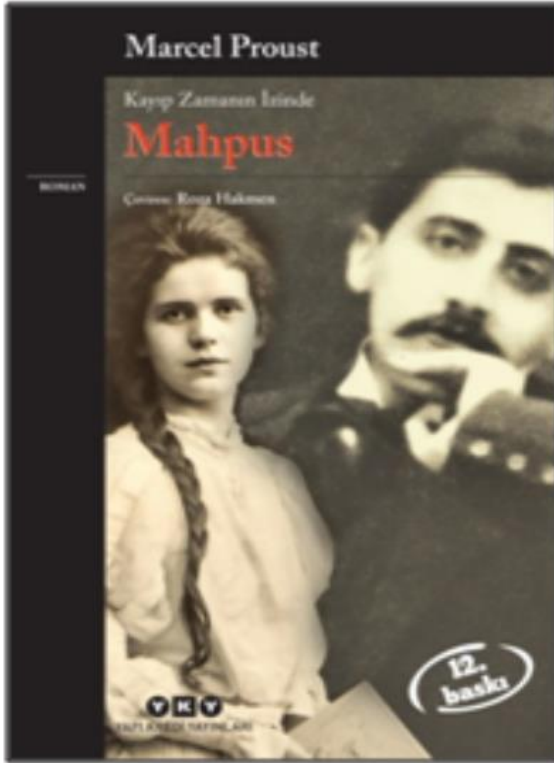
- ♣ s.112 son soluğunu alabilmek için açılan dev bir burundan ibaret
- ♣ s.230 albertine o kadar tatlı, hüzünlü, uysal ve mutluluğu benden beklermiş gibi görünüyordu ki, artık küçük, pembe ve kalkık burunlu,
- ♣ s.309 m. de cambremer'in burnu, ağzının üstüne yerleşmek üzere, bu çehreye çizilebilecek onca çizgi arasından, tutup belki de tek eğri çizgiyi seçmişti; elma kırmızısı norman teni, bu eğriliğin işaret ettiği bayağılığı ve aptallığı, iyice belirginleştiriyordu. insan, bu mavi bakışın inceliği karşısında morali bozularak, iri, eğri burna dönüyordu. m. de cambremer, bir duyu yer değiştirimiyle, karşısındakine burnuyla bakıyordu. bu burun çirkin değildi, aksine, fazlasıyla güzel, fazlasıyla güçlü, öneminden ötürü fazlasıyla gururluydu. bu kemerli, cilalanmış, ısıltı ısıltı, gıcır gıcır burun, her hâliyle, bakışların manevi yetersizliğini telafi etmeye hazırdı; ne yazık ki, göz bazen zekânın sergilendiği organsa, burun da (organların sıkı dayanışması ve birbirleri üzerindeki akla gelmedik yan etkileri ne olursa olsun), genellikle aptallığın kendini en kolay gösterdiği organdır.
- ♣ s.477 albertine de bu nedenle o akşam bana yarı gülümser, yarı endişeli bir bakış yönelterek minik, pembe kedi burnunu kırıştırdı.

bölüm: 6

kayıp zamanın izinde

5. kitap

"mahpus"

böylelikle beşinci kitaba gelmiş olduk. bu kitabın adı "**mahpus**"tu (*la prisonniere*). kitabı okumaya 19 ekim pazartesi günü başladık. her zamanki gibi "nehir roman"ın bu bölümüne dair bazı bilgileri paylaşalım ve içeriğini özetleyelim, her zamanki gibi öncelikli kaynağımız mehmet rıfat'ın kitabı tabii:

bu kitap proust'un 1922'deki ölümünden sonra 1923'te yayımlanmıştır. metnin bütünü proust'un tam olarak gözden geçirmedeği bilinmektedir. kitap kardeşi **robert proust** ve yazar arkadaşı **jacques riviere**'in daktilo edilmiş metni kontrol edip, düzeltmesibdeb sonra yayına hazırlanmıştır.

1954'te p. clarac ile a. ferre, yayımladıkları baskıda, el yazması metin ile yine proust'un daktilo edilmiş metin üzerinde yaptığı düzeltmeleri dikkâte alarak, daha sonra yapılan ve elimizdeki çeviriye kaynaklık eden bu son baskıya, proust araştırmalarının ortaya çıkardığı yeni buluşlara göre bazı eklemeler yapmışlardır. türkçe'ye roza hakmen tarafından çevrilen kitap tek bölüm hâlinde ve toplam 402 sayfadır.

bu roman da asıl olarak sodom ve gomorea'nın kaldığı noktadan devam eder. marcel son anda aldığı kararla albertine'le birlikte paris'e döner. onu "sapkın yaşamından kurtarmak" için kendisiyle evlenmeyi amaçlamaktadır. albertine romana verilen ada uygun bir şekilde marcel'in "tutsağı" hattâ "köle"si hâline gelmiştir. marcel bunu yaparken iki farklı yöntem uygulamaktadır: ilki neredeyse her ânını onunla birlikte geçirerek onu asla yalnız başına bırakmamaktır. uyudukları anlar ve özellikle kontrol altında dışarıya gönderdiği durumlar dışında hemen her zaman birliktedirler. bu durum aslında "mahpusluk" hâlini iki yanlı kılmaktadır. başka bir deyişle, marcel, tutsağı albertine'in gardiyanı olarak kendi dünyasını da "mahpushane"ye çevirmiş olmaktadır.

marcel'in yararlandığı ikinci yöntem ise albertine'e sürekli bazı hoşluklar yapmak, onu kendisiyle meşgul etmek, kâh sürpriz hediyeler olarak kâh giysilerini seçip yakıştırarak kâh ona çeşitli "hoş görev"ler vererek, yaşamındaki her türlü ayrıntıya müdahalede bulunmaktır.

ancak bu sürekli gözetim, albertine'in "mahpus" olması, marcel'in kafasının içinde gezinen ona dair kuşkusunu ortadan kaldırmamakta, tersine onu daha büyük kıskançlıkların içine sokmakta ve acı vermektedir. bu nedenle albertine yalnız tutsak değil, aynı zamanda sürekli olarak sorgulamaya maruz kalan bir tür "suçlu ve tutukludur" da. bunun bir sonucu olarak fındık kabuğunu doldurmayan konulardan

yola çıkarak birçok kez çatışmalar ve birbirlerine küserler. ancak bu küslük uzun sürmez ve çoğunlukla marcel'in arzusu üzerine barışırlar. ama başka bir olay ve kuşku yüzünden, beklenmedik bir zamanda yine çatışmalar. bunların olayların çoğunda da evde marcel'e hizmet eden ve albertine ile bir türlü yıldızı barışmamış olan francois'in rolü, hattâ katkısı vardır. bu tartışmalar ve kavgalar genellikle onun gözünün önünde, en azından bilgisi dahilinde olur.

bu zaman zarfında marcel değişik yöntemler ve düzenler kurarak onun gerçek kişiliğini ve cinsel tercihlerini öğrenmek için çaba sarf eder. ancak bu bilgilere ulaşmak ve düşüncelerini onun doğrulamasını sağlamak neredeyse imkânsızdır. tabii bu birliktelik sırasında marcel'in evinin dışındaki dünyada da bazı şeyler olmakta ve olağan yaşam sürmektedir. örneğin marcel'in benzemeye çalıştığı "büyük yazar" figürü bergotte bu zaman dilimi içinde ölür. marcel bunu her gün okuduğu **le gaulois** gazetesinde yer alan çok kısa bir ölüm haberinden öğrenir. diğer yandan artık paris'e taşınmış olan mme verdurin'lerin salonunda vinteuil'ün bir başka yedilisini dinler. bestecinin ölümünden sonra ortaya çıkarılmış bu parça, marcel'de yazmaya ve yaratmaya giden yolu da açar. müziğin yarattığı sevinç içinde olağanüstü anlar yaşar, kendini "yabancı bir diyarda" hisseder. ama gece kötü biter, çünkü verdurin'ler arşivci saniette'i (*m verdurin'in eleştirilerine katlanan biridir*) kovarlar. öte yandan bu buluşma sırasında verdurin'ler müziği çalmak üzere orada olan morel'in, charlus'le ilişkisini koparırlar. bu davetten eve döndüğünde ise onu bir sürpriz beklemektedir: albertine evde değildir ve kaçmıştır.

kitabı daha önce de belirttiğim gibi okuduğumuz sırada whatsapp üzerinden yazışarak tartışıyorduk. grup içindeki arkadaşlarımız hem kitaba hem de gerçekleştirdiğimiz bu etkinliğe alışmış durumdaydılar. bu sırada bazı arkadaşlar birlikte okuma eyleminden farklı nedenlerle ayrıldılar. yine de kitap boyunca canlı okumalara katılan arkadaşlarımızın sayısı 9-16 arasında (ortalama 11-12) değişti.

proust'un bu kitabını okurken, ikinci gün aklıma gelen cümle şuydu:

roman gerçekten de kapitalizmin lağımı. kapitalizmin her türlü pisliği, kötülüğü, onların ilişkileri ve zarar verdikleriyle, hattâ onları düzeltmeye çalışanlar ve görünmesini istemeyenlerin yaptıkları ve çıkarttıklarıyla birlikte bir lâğım. bok, pislik yani.
romancılar da işleri güçleri bu olan, burunlarına kadar boktan çıkamayan, kurtulamayan kişiler. yine de kapitalizmde en önemli işi onlar yapıyor. çünkü böyle bir kanal açılmamış olsa ortalığı bok götürür ve kapitalizm de hemen biterdi. dolayısıyla aslında romancılar sıklıkla tam tersini yapmayı

isteseler de kapitalizmin kendini yeniden yaratmasına yardımcı oluyorlar, sürdürülmesini ve kabullenilmesini sağlıyorlar. onun içindir ki kapitalizm bitince roman da bitecek. onun yerini yeni bir anlatı alacak. belki de şimdi yaşadığımız sosyal ortam bu büyük anlatının kendisidir, ancak çok az insan onun farkındadır.

marcel'in söz ettiği konular hep birbirine benzediği için, konuştuklarımız da zorunlu olarak aynı minvalde sürüyordu. onlardan bazı örnekleri daha önce yaptığımız gibi burada paylaşayım:

mustafa sütlaş:

marcel artık "büyük" adam oldu... aforizmalar bollaştı...

"gerçeklik, meçhule giden yolda bir ilk adımdır sadece ve bu yolda pek fazla ilerlememiz mümkün değildir." s:22

nuray demirezer kaya:

albertine'i, teyzesinin zengin biriyle evlendirmek, sosyeteye girmesini sağlamak için yaptıkları günümüz genç kız ve ailelerinin tutumları ile ne kadar benzer... değişen bir şey yok.

mustafa sütlaş:

yüksek sosyetenin kendi aralarındaki alavere dalaverelerin hikâyesi, daha aşağıdakilerin hikâyesine dönüştü... gelişme var marcel'de... ayrıca geniş zamandan ... di'li geçmiş zamana geçti...

arada dizi film fragmanlarına benzer okura yönelik notları var:

"bütün bu ayrıntıları ileride ele alacağız."

diyor yani "biz"imle konuşuyor... erkeklere de "önemli" yaşamsal tiyolar da veriyor bu arada...

havana öngeoğlu:

ne kadar acımasız ve çıkarıcı. sonsuza kadar ona bağımlı olsun istiyor.

...

aşk ve haz duygusunu, hislerini çok güzel anlattığı bir bölüm ilk on sayfayı çok beğendim... albertine uyurken onu izleyip hissettikleri çok ilginç. sanki sırlıslıkla aşık.

mustafa sütlaş:

doğru bir lâf ediyor yine:

"biraz derinliği olan her tensel cazibenin ardında, sabit bir tehlike vardır." s:78

oblomov'u da okumuş mudur acaba?

bu karakteri şekillendirirken küçük de olsa bir esinlenme var mıdır, sizce? dostoyevski'nin "yeraltından notlar" romanının asıl karakterinden de izler var yer yer... oblomov'la beraber sanki bir kolaj karakter gibi...

leyla kurtoğlu haciosmanoğlu:

geçmişten bile korkmamız gerekir bu çok doğru. fosforlu cevriye'de tartışılan aşk.. okuduktan sonra olsaymış keşke!

mustafa süttaş:

evet kafes ikili bir kafes... albertin marcel'in kafesinin içinde, marcel de kafesin içindeki albertine'in bedenindeki kafesin içinde... güzel bir kurgu ve adlandırma

ar-da bajar:

albertine, marcel'in hem annesi hem çocuğu hem ninesi hem aşkı. kendini de onun hem babası hem de her şeyi sayıyor adetâ. hattâ onun kafesi de o. ilk kitapta annesi onun yanında yatar, şimdi ise albertine onun yerinde.

sema demirsoy:

en pahalı elbiseleri alıyor albertine'e, yine de yanında silik buluyor. fiziksel olarak daöyle sanırım.

nuray demirezer kaya:

kıskançlığın kökünü kazısak...kötülük cini öncekinden daha acıklı başka bir şekle bürünür... başlangıçta sadece duyarlı bir çocukken, şimdi o çocuğun karşısında onun tam zıddı, sağduyu sahibi, başkalarının marazi duyarlılığına karşı sert bir adam... anne ve babasına benzediğini ve onları anladığını fark ediyor...

aliye zorlu mit:

yalancının dik âlâsı bu marcel. acıyla bütünleşen erkekleri yazıyor ben sağıma soluma bakıyorum hiç böyle birilerini görmüyorum. ya ben körüm ya onların kasılmaktan her yanları tutulmuş

rezan turhan:

hem anne babasına hem de kendi davranışlarının nedenlerini onlarda arıyor gibi geldi bana. psikoloji bilgisini de döktürdü ortaya sanki. ama aristokratların olmadığı her bölüm çok iyi.

mustafa süttaş:

"uyuyan kadın" metaforunu iyi kullanmış. erkeklerin uyuyan kadınları neden sevdiğini güzel ortaya koymuş.

emel kadör:

kendini tüm gerçekliğiyle çözümledi bu bölümde. 114-115'te de sokağı ne kadar canlı betimledi.

neda göçmen:

albertine, 'nin yaşadığı dönemi (kadının toplumda ne bir adı ne de yeri var, kadın hakları için mücadelenin başladığı zamanlar) dikkâte aldığımızda oldukça özgür ve zeki bir insana benziyor. hayatı roman olacak türden

nuray demirezer kaya:

dondurma anlatımı harika:

"bir de ahudududan dikili taşlar yapıyorlar. susuzluğumun kızgın çölünde yer yer yükselecek sonra, boğazımda o pembe graniti erittiğimde içimi bir vahaya dönüştürecekler."

semra kılıçtepe:

aşkta mutlu olmayı aramıyor, marcel mutsuzluklarıyla mutlu oluyor, onu mutsuz edecek birsey yoksa kendisi yaratmakta son derece başarılı...

sema demirsoy:

romeo juliet aşkı gibi değil, bıçak gibi sona eriyor sonra yine başlıyor.

nuray demirezer kaya:

çok komik oluyor bazen marcel:

"çamaşır ya da süt taşıyan bir kızı çekip almam; tıpkı kuş bilimcilerle balık bilimcilerin göçlerini izlemek istedikleri kuşları balıkları serbest bırakmadan önce karınlarına bağladıkları fişe benzeyen, onu tekrar aradığımda bulmamı sağlayacak olan bir takım kişisel bilgiler edinmem gerekirdi."(s:135)

mustafa sütlaş:

aşkın derecesine dair önerisi de bu:

"aşk konusundaki meraklarımızın kuralını bir formülle ifade etmek istersek, gördüğümüz kadınla yanına yaklaşıp okşadığımız kadın arasındaki mesafenin büyüklüğüyle orantı kurmamız gerekir" (s:138)

havana öngeoğlu:

françoise'yı da alet ediyor, hafiye gibi albertine'i takip ettiriyor. emrivaki eve dönmeleri, ondan önce albertine'in gönderdiği mesaj ilginç.

mustafa sütlaş:

"zaman zaman duymuş olabileceği arzusun hazin ifadesini, uyandırdığı arzusun sebep olduğu neşeli ifadeye tercih ederdim." sözleri sadomazoşist duygulara benziyor... bir de insanlara yönelik genel tutumu onları "satın alma" isteği ya da "satın alarak" problemlerden kurtulabileceği düşüncesi. bu da ideolojik bir tutum tabii ki...

...

sema demirsoy:

bu kitap sanki yıllar yıllar önce değil de bu yıl yazılmış gibi.

rezan turhan:

efendi köle ilişkisinin yanında, sanata yaklaşımı müthiş. ikisi bir arada?

mustafa sütlaş:

sanat ve müzik konusunda, sıkı bir felsefe de yapıyor bu arada... aslında güncel tartışmalar bunlar...

sema demirsoy:

duyguları derinlemesine çok başarılı. edebî olarak inceliyor adetâ.

mustafa sütlaş:

"çifte standart" davranışını da hem olumluyor hem de hakkı görüyor. bütün efendiler gibi

semra kılıçtepe:

proust, marcel 'i bu kadar aşk tutkunu (kadın) göstermekle acaba kendi eşcinselliğinin günahını mı çıkarmaya çalışıyor?

... eşcinsel bir erkek olarak, bir erkeğin kadına olan aşkını nasıl bu kadar güzel anlayabiliyor...

ar-da bajar:

onun eşcinsel olduğuna inanmıyorum. şimdiye kadar rastlamadık. tabii bunu kadın şahsında dile getirmişse, bunu en çok psikologlar ve psikiyatristler anlayabilir diye düşünüyorum.

evet, aynen katılıyorum mustafa abi bu tür davranışları kendinin hakkı olarak hem görüyor hem de belli bir süre sonra bir bakıyorsun olumlamıyor.

mustafa sütlaş:

albertine karakterindeki kahramanın kadın olduğunu nereden çıkarıyorsun. albertine aslında, gerçek hayatında şoförü ve yardımcısı olan alfred bence. üstelik alfred evli bir adam. albertine'in adının geçtiği yerlere alfred yaz anlam değişiyor mu bak!

leyla kurtoğlu haciosmanoğlu:

kızıl saçları, dolgun vücudu... eve girerken karım gibi meselâ...

ar-da bajar:

erkek olduğunu da yazmıyor. ama ben rastlamadım, kim nasıl yorumlamış bilemem. ama "çiçek açmış genç kızların gölgesinde"ki kızlardan biri işte

mustafa sütlaş:

duygu ve hâllerin cinsiyetle ilgisi yok ki.. bir erkeğin bir kadına duyduğu aşkla bir erkeğe duyduğu aşk neden farklı olsun?

anlatırken duyguyu, ona sahipliğini, kendini konumlandığı yeri, verdiklerini aldıklarını anlatıyor. bunların cinsle, hattâ türle bile ilgisi yok. aynı şeyleri bir kedi, bir köpek için de hissedebilir kişi ve böyle dile getirebilir. önyargılarımız ve tabii ki bilinçdışımız bizi okurken de belirliyor. anladıklarımızı biz yaratıyoruz, yazar sadece ışık tutuyor.

...

bir de bilgi paylaşımı: **lavi tekniği**, sulandırılmış tek renkle ya da mürekkeple yapılan çalışmadır. suluboya tekniğine yakındır. temel maddesi çini mürekkebi, is mürekkebi, sepya ya da su katılmış başka boyadır. kullanılan boya genellikle siyahtır.

...

187. sayfanın son paragrafı ve devamında bize, okura yönelerek anlattığı şeyler aslında. bence bu romanın içeriğinin nasıl oluştuğuna dair aydınlatıcı bilgi içeriyor. albertine'in yaptığını söylediği şeyler, aslında bu roman boyunca kendi yaptığı şeyler. bunu da açık seçik anlatıyor. paragrafın başındaki o cümle olmasa, diğer yerlerde anlattıklarının devamı olduğunu düşüneneğimiz şey, birden değişiyor ve başka bir gerçekliği, elimizde okuduğumuz romanın yazım sürecindeki gerçekliği ortaya koyuyor. oysa o bölümde albertine'e yalan söyletmiş oluyor. metnin anlam katmanlarına dikkâtinizi çekmek istiyorum. bu akşamki bölümdeki iki ölüm (bergotte ve swann) anlatısını büyükannenin ölümüyle kıyaslayarak yeniden okumak çok keyifli, öğretici ve proust'u daha iyi anlamayı, belki de keşfetmeyi sağlayacak bir imkân olabilir. aslında roman bitene kadar birkaç ölüm anlatısı daha olacağını tahmin ediyorum ama sanırım bunlar en tipik olanları...

...

yaşanan deprem nedeniyle (30 ekim depremi) izmir'deki arkadaşlara geçmiş olsun diyoruz. umarım arkadaşlardan çok etkilenen kimse olmamıştır. bu akşam okumaya bu yüzden ara veriyoruz...

sultan tanrıverdi:

geçmiş olsun dilekeleriniz için teşekkürler...

hayattayız ama kolay geçmeyecek belli ki dün orta şiddette hasarlı sayılan binamız bugün ağır hasarlı kabul edilmiş. böylece tüm geçmişimizle her şeyi gömmüş olduk, deprem anını hatırlamak ayrı bir yük, ordan sağ çıkabilmiş olmak teselli sağlamasa da şans galiba. ama bu şans neden iyi hissettirmiyor?

...

mustafa sütlaş:

pasif şiddet hep uyguluyordu ama aktif şiddet konusunda da hiç de geri kalmayacağını söyleyebiliyor. bu yüzden de "tipik erkek" işte... yalan söyleyen aşığını öldürebilecek birisi...

ar-da bajar:

"sistine şapeli'nin tavanına fırtınalı fırça darbeleri vuran michelangelo gibi, o muazzam müzikal freski yaratıyordu. vinteuil yıllar önce ölmüştü" (s.251)

müziğin dehası sayılan vinteuil üzerinden müzik ve sanat anlayışının insan hayatındaki yeri ve insan psikolojisindeki iyileştirici dokunuşlarına muazzam sözcüklerle değiniyor

mustafa sütlaş:

vinteuil'in sonatının yeni versiyonunu anlatırken yine döktürüyor gerçekten...

ar-da bajar:

"müziyen, vatanının şarkısını söylerken mutlulukla kendinden geçer, bazen şan ve şöhret tutkusuyla vatanına ihanet eder" (s.253-254)

sanat, şöhret ve vatan anlayışını müzikle nasıl bütünleştirdiğini muazzam anlatıyor... çok hoş cümleler ya edebiyatın içini kazıyor adeta bu sözcüklerle

havana öngeoğlu:

müziğin edebiyatla ilişkisi ancak bu kadar güzel gösterilir. yalnız beynim yandı, sonatı anlattığı her sayfayı iki kez okuyorum. yüksek sosyetenin dedikoduları sonatın gölgesinde kaldı.

mustafa sütlaş:

"ars longa vita brevis" diyor, vinteuil'in sonatını anlattığı yerin sonunda... bemol ve diyezleri saymazsak batı armonisinde zaten yedi nota var. bu yüzden vinteuil'in müziği diye adlandırdığı her şey birçok klasik beste için söylenebilir. burada aslında söylemeye çalıştığı, müziğin söylediği ile onu dinleyen kişinin dinlediği andaki etkilenimlerine, düşüncelerine, bilinçdışında olan unsurların o müzikte yarattığı anlam ve çıkarsamalarına dair bir tanımlama ihtiyacından kaynaklanıyor. aslında müzik yok, sadece o müziğin ondaki hissiyatının lâfa, söze metafora dönüşmüş şekli var... bir anlamda diyor ki aslında siz o müziği benim yazdığımda hissediyorsunuz, başka bir deyişle müzik yok, yalnız ben ve yazdıklarım var. bu zaten

doğru... vinteuil'in müziği diye bir şey yok. yalnızca marcel proust'un 2000 sayfada yazdıkları var...

...

birden ölüm temasına geçti. üstelik kendi ölümüyle ilgili konuşuyor sanki... bazı yerleri sonradan eklemiş ya... oralar bu bölümler olmalı... keşke derlerken, yazılan bölümlere "yazım tarihlerini" not etselermiş

ar-da bajar:

gerçekten de derinden bir analiz ve süper hem psikolojik bir tahlil hem de adaptasyon ve ona uyum sağlayan insanın biyolojik yapısını anlatıyor.

havana öngeoğlu:

katılıyorum, bu kitap müthiş. diğerlerini okuyup başaranlar için adetâ bir ödül. çok derinliği var. okuduklarımı özümseyebilmek için tekrar tekrar okuyorum. birlikte okumak harika.

mustafa sütlaş:

aristokratlarla burjuvaların müsabakasında aristokratlar önde gidiyor... spiker (anlatıcı) aristokrat olmadığı hâlde onlara yakın ya da onların tarafını turan bir dili seçiyor... yani aslında rakip takımı tutuyor. çünkü şimdilik çıkarının orada olduğunu düşünüyor. ama henüz maç bitmedi. sevgili aziz nesin'in dediği gibi, "du bakali n'olcek?".

maç morel'in kendi kalesine attığı golle verdurin'ler üstünlüğü ele geçirdikten sonra, son beş dakikaya girdiğinde, napoli kraliçesinin attığı golle skor 1-1 oldu, sayın seyirciler...

yeni bir bilgi daha "odette ile m.de charlus da çok önceden tanışıyorlarmış.

ar-da bajar:

aşkla ilgili, özellikle çocukluk aşkıyla ilgili duygularını ne güzel ifade etmiş . özgürlüğün sınırıyla ilgili kafasındaki anlayış, aslında kaybetme korkusu ve aşırı kıskançlığını ortaya koyuyor.

nuray demirezer kaya:

"sevdiği bir kişinin ölümünü kafasında canlandıran ve hissedeceği acıyı bütün ayrıntısıyla hayal edip sonunda bu acıyı hisseden birine benziyordum...."

tek kelimeyle mazoşist bir tutum.

mustafa sütlaş:

ayrılığın provasını yaptığını düşünüyor.

albertine'in odasındaki bir sanat eseri olduğunu söylüyor... aynısını swann da yapıyordu... kadını nesneleştirmenin estetik biçimi... bu "kadın nefreti"(mizojini) nin bir tür dışavurumu olabilir mi acaba?

*evet bu da bitti. kız sonunda onun istediği şeyi yaptı...
proust okumamızın bir köşe başını daha dönmüş olduk.
yarın akşam bu kitap üzerine genel anlamda bir konuşma yapacağız.*

böyle söyledikten sonra, ertesi gün sabahtan itibaren arkadaşlarımız yine değerlendirmelerini yazıya dökerek paylaştılar.
şimdi beşinci kitaba dair değerlendirmeleri toplu olarak görelim:

havana öngeoğlu:

serinin en sevdiğim kitabını da bitirdik. sonbaharı, depremin yarattığı acıyı ve hüznü mahpus'la atmaya çalıştık. tüm katılımcı arkadaşlarıma katkılarından dolayı teşekkür ederim. yarın dışarıda yoğun işlerim var. o nedenle kitapla ilgili düşüncemi şimdi söylemek istedim. değerlendirmemi daha sonra göndereceğim.

sema demirsoy:

anlatıcı swann karakterine özenerek en pahalı giysileri satın alıp karşısındaki kadına giydiriyor. kadın, kıyafet, yolculuk sanki onun için birbirine yakın nesneler. varoluş sancısı, kıskançlık, kuşku, korku, endişe duygularını her daim besleyerek sevdiği kadını tahakküm altına almak istiyor. kendisi de iç dünyasındaki saplantılarının mahpusluğundan kurtulamıyor. marcell'in 'anima'sı o kadar olumsuz ki anneden özgürleşememiş ve sapkın erkek tatminsizliğinin romanını okudum ben. proust, annesi öldükten sonra ruhsal özgürlüğe ulaşmak adına böyle bir kurgu yapmış olabilir. kitaptaki psikolojik saptamaların olduğu tümcelere başka kitaplarda ve internet ortamında rastladığımda gülümseyecektim. proust zaman zaman "beni izlemeye devam edin" diyerek okuru ile sıcak bağ kuruyor. yeni kitabını sabırsızlıkla bekliyorum. birlikte okumak güzeldi.

nuray demirezer kaya:

ben bu romanı serinin en sürükleyici ve en beğendiğim eseri olarak daha kolay okudum, belki de yazarın diline artık alıştım. romanın temel konusu aşk, kıskançlık, bağlanma ancak içinde dönemin sosyal hayatı, burjuvazi, sosyete ve müzik ayrıntılı olarak anlatılmış. yazar, evde tutsak ettiği albertine'i anlatırken bizi hiç sıkmadan peşinden sürüklüyor. önce albertine'i konuk ediyor daha sonra bu kıskançlık sonucunda bir mahpus hayatına dönüşüyor. aslında albertine'i hapsederken kendini hapsediyor.

bir yerde okumuştum: "prost aşktan çok sahip olmayı sever." tabii ki sahip olmak bedel ödemektir. ayrıca, bir bedene sahip olmak ona tamamiyle sahip olunduğu anlamına da gelmez. yazar, bunu, bize çok güzel anlatıyor.

kitabın yarısına yakın bölümünde, albertine'in kadınlara yakınlık duyduğu ve kadınlarla cinsel ilişkiye girdiğine dair elinde bilgiler olmasına rağmen hâlâ onu elinde tutmaya çabılıyor, ama ne yazık ki korkunç son: albertine'i terk etmek isterken, iş işten geçmiş albertin onu terk etmiştir.

ben merakla albertine'e ne olduğunu merak ediyor ve devamını sabırsızlıkla bekliyorum. çok güzel bir kitaptı bu da. sayenizde okuduk. görüşmek üzere.

şebnem birkan:

kayıp zamanın izinde'nin 5. kitabını zar zor okudum. swann-odette ilişkisinin benzerine şahit olduk. marcel daha önce şahit olduğu bir çeşit ilişkiyi -aşk diyemiyorum- kendi de deneyimledi. benzer olayların tekrar tekrar anlatımı ve yenilik olmaması beni sıktı.

19. yy. fransa'sında yaşananların bugünleri yaratan olaylar olması benim için ilginçti. dreyfus davasının ayrıntılarını öğrendim, insanlar üzerindeki etkisi ilginçti.

kıskançlık, cinsellik, aristokrat yaşam, o devrin dertleri ve politikalarını anlamak açısından aydınlatıcı. akıcı bir anlatım ama boşa akan su gibi... fazla uzun, günlük tutar gibi, daha kısa olsaymış.

her şeye rağmen okuma disiplini açısından iyi oldu. herkese teşekkürler.

mustafa sütünç:

"mahpus" dizi romanın içindeki en iyi kitaplardan birisiydi. önceki kitaplarda da olan pek çok tekrar var ama yine de farklı ve özgün.

"sodom ve gomorra"da bıraktığı yerden devam ediyor. albertine'in başka "kadınlarla" ilişkiye girmesini önlemek için ona birlikte paris'e gitmeyi öneriyor. albertine hemen kabul ediyor. kitabın sonunda anlıyoruz ki albertine için de bu çözüm harika bir çözüm, çünkü balbec'te kalması demek teyzesinin onun kalacağı yer için ek kira ödemesi demek. marcel onun bu uyumunun kendisine yönelik duygularından kaynaklandığını düşünüyor önce ama romanın sonunda bu zorunluluğu öğrenince şaşırıyor ve bunu albertine'in yaşama dair bakış ve tutumu olarak kaydediyor.

romanın bu bölümünde marcel'in albertine'e yönelik duygularının bir gel-git olarak yaşandığını görüyoruz. buna dair söylenecek çok şey var bence.

insanların birliktelikleri

bunlardan ilki aslında bu duyguların erkeklik/kadınlık olarak cinsiyet temelinde olmadığını, insanın doğal yanlarından birisi olduğunu düşünmemiz gerektiği sonucunu çıkardım. bu ilişki, erkek-kadın (marcel - albertine / gilberte / oriane / odette / anne), erkek-erkek (marcel / alfred; charlus / morel), kadın-kadın (albertine-gilbert / mml.vinteul / diğer kadınlar) arasında olabilir.

bu, anlatılanları ve sonucu değiştirmiyor. insanın birlikte olma isteği, cinselliği yaşama arzusu, aşkı, aşka benzer tüm sevmeye hâlleri için geçerli. burada sahip olma / başkalarına sahip olamama zorunluluğu; sevmeye / sevilmemeye; "eşit karşılıklı aşk içinde olup olmama"; "zorunluluk / özgür seçim"; "bağlılık / bağımlılık" vb. pek çok hâl var ve marcel albertine ilişkisinde bunların hepsi irdeleniyor bence.

aslında proust bunları irdelerken kendisinin alfred'le olan ilişkisine bir tür savunu geliştirme ve meşruiyet arama ihtiyacında olduğunu düşündüm. dolayısıyla proust kendisini arıyor ve anlamaya çalışıyor. pek çok çelişik duygu ve düşüncenin çeşitli olaylar ve onların yorumlarıyla birlikte dışa vurulmasından oluşan bir metin olarak okudum. tabii bu okumada iki farklı bilinçdışının etkisini de gözardı etmemek gerek. bunlardan birisi proust'un bilinçdışı -ki onu kayıp zamanın izinde" romanının bütünü içinden ve proust'un yaşam öyküsüyle, diğer yazdıklarından çıkarmaya çalışıyoruz- ikincisi de okur olarak benim bilinçdışım. bu da aynı şekilde yazdığım ve söylediğim her şeyden yola çıkılarak anlaşılabilir kuşkusuz. dolayısıyla onları da keşfetmek açısından iyi bir imkân sunan bir roman bölümü olarak değerlendirim.

eşcinsellik olgusu

romanda bu anlatılan ilişki biçimleri içinde "eşcinsel" ilişkiye dair kimi algı, değerlendirme, savunma, inkâr, toplumsal kabul ve yaşam / yaşanmışlıklar da ayrı ve önemli bir izlekler. yapan / eyleyen ama yaptığına ve kendisine dair farklı duygu-düşünceler içinde olan bir insanın bu ilişki biçimine dair bir kuram oluşturma denemesi olarak da irdelenebilir bu roman bence. burada temelde üç farklı örnek (marcel / alfred; charlus / morel; albertine / sevgilileri) ve tutum üzerinden bu söylediklerime dair çeşitli

seçenekler dile getiriliyor. gerçekten bu izleğin romanın bütününde kapsadığı alan ve söylenenler de başlıbaşına ve özel olarak irdelenecek konulardan birisi bence.

mahpusluk hâlleri

kitabın adını da oluşturan "mahpusluk" durumu da bir başka temel izlek ve bu da bence çok güzel irdelenmiş bu romanda. mahpusluk gerçekten de pek çok biçimde olabilir: iki kişinin birlikteliğinin yarattığı "hapislilik/esaret" hâli öncelikle irdelense de bunun başka biçimleri de var.

Örneğin kişinin biyolojik bedenine esir olması bunların başında geliyor. xy geni taşıyanları "erkek bedeni"ne, xx genini taşıyanları "kadın bedenine" hapseden bir dönem, dünya ve kültür. bunlar bizi daraltan, sınırlayan, giderek yok etme potansiyeli taşıyan en önemli unsurlar. marcel de bunu yapıyor ve yaşıyor.

dahası bedenimizin diğer fiziksel özelliklerinin onu bir mekâna / duruma mahpus etmesi de söz konusu. elini, ayağını, duyu organlarını, aklını vb. gövdesine ait özellikler, üstelik de özlemleriyle birlikte değerlendirildiğinde en büyük esaretlerden birisini oluşturma potansiyeline sahip.

yine insanın kafasının içindekilerin onu bir tema / konu / duruma "mahpus/esir" etmesi de var. bu da çok önemli bir kısıtlanma hâlini oluşturuyor ve insanın tüm yaşamını belirliyor. yine romanda bu durum da marcel'in kafasının içindekiler ve çevrenin etkisiyle gündeminde olanlar, gündelik yaşamını belirleyen diğer unsurlar olarak tam bir "hapolma / takılma, kalma" durumunu yansıtıyor.

tabii toplumsal kurallar, gelenekler, yasalar, yaşadığımız ortamlar ve ege-menlerinin yarattığı "mahpusluk" hâlini de bir başka durum olarak buna eklemeliyiz. bu da aslında marcel'i zorluyor ve bir tür içine kapanmaya, yabancılaşma ve yalıtılmaya, dolayısıyla başka bir mahpusluk hâline dönüşüyor.

bunların dışında şimdi yaşadığımız covid-19 hastalığın yol açtığı mahpusluk / hapislilik hâlini de düşünebiliriz. benzer biçimde bir coğrafya ya da dünyada yaşanan gelişmelerin bir çıkmaza girmesi hâlinde yaşanan bir küresel mahpusluk hlinden de söz edebiliriz. bu son duruma dair yaptığımız bu faaliyetin de bu mahpusluk hâlini aşmaya, bu durumdan kurtulma için bir çabaya dönüşmüş olması ve bunun kayıp zamanın izinde gibi bir metin dolayımında yapıyor olması da elbette daha çok konuşmayı ve düşünmeyi gerektiriyor.

dolayısıyla yapıt bence bu mahpusluk hâllerini anlatma ve tartışırma bakımından çok önemli bir niteliğe sahip. tüm bunlar bizim marcel proust'u anlamamızı sağlayan bir imkân tanınması bakımından önemli.

yazı ve yazmanın "ne"liği, "nasıl"lığı

son olarak buna bir de yazı / yazmanın anlam ve ifadesinin neliği ve nasıl gerçekleştiği konusunu da eklemeliyiz. her çelişik düşünce ve bunların anlaşılmasını sağlayan benzetme ve tasvirler, burada kullanılan imge ve sözcüklerin seçimi ve ifade ediş biçimiyle bu yapıt başından beri söylediğim gibi bir edebiyat şöleni ve dersi niteliğinde bir olguyu gündeme getiriyor. sonuç olarak çok güzel bir kitaptı. kanımca diğer kitapların içinde en iyilerinden birisi olduğunu söyleyebilirim. bunda proust'un yazar olarak gelişiminin büyük etkisi olduğu muhakkak. sonraki iki kitapta bunların daha da gelişeceğini düşünüyorum.

birlikte okuma imkânını sağlayan tüm okuma arkadaşlarıma teşekkürler.

aliye zorlu mit:

ben 276. sayfadayım devam edeceğim. mahpus okuduklarımın en iyisi belki ilişkileri karakterleri algılayışım gelişmiştir ya da proust'un yazım dili oturmuştur bilmiyorum severek okuyorum. insanın beyninden aynı anda bir değil beş değil onlarcası geçen, numara, kibir, aşağılama, müritlere sığınmak için bir sözcüğün tınısını hesaplama. kısaca, insana dair her şeyi anlatımı, adetâ yüzüme ayna tutulmasıydı. değerlendirmeleri izleyeceğim. ne diyeyim sağ olun...

lamia karamil:

değerlendirme yapamadım. keyifle okudum. özellikle albertine ve marcel'in değişen mahpusluk halleri, marcel'in duygu durumları, en delice düşünceleri ve planları beni etkiledi. diğer kitaplardaki gibi betimlemeler, müzik, resim anlatıları çok güzeldi. katkılarınız için yine çok teşekkürler.

şengül döner:

ben 'mahpus' cildini genel olarak sevdim, aslında proust bende her ciltte biraz daha doz alarak bağımlılık yolunda gidiyor diyebilirim. gülüyor, eleştiriyor, dalga geçiyorum bazen ancak beni müptelası yaptı. bölüm özelinde ben de bedene hapis olma, ilişkilere hapis olma, zamana hapis

olma duygularıyla okudum, 'gardiyan gardiyan' şarkısı kulaklarımda, eski türk filmlerini izler gibi... bitirince ne yapacağız bakalım?

ar-da bajar:

bu roman, önceki romandan daha akıcı ve sadeydi bana göre. zevkle okudum. tabii charlus karakterine ayrılan sayfalarca dedikoduları saymazsak. bu kitabın en belirleyici teması eşcinsellik ve onun etrafında dönen kıyametler ve karakterlerin tahlil ve davranışlarıdır. anlatıcı, ahlâk ve ahlâksızlığın ne olduğu kendine göre dile getirmiş oldu. albertine'e duyulan aşkın mahpusluğu söz konusuydu. o mahpustan kurtulamama, kurtulsa bile rahat olamama, bunun duygu ve ruhunda yarattığı tahribatları çok güzel anlatmış.

"albertine'le hayatımın, kıskanmadığım zamanlar sıkıntıdan, kıskandığım zamanlarsa ıstıraptan ibaret olduğunu hissediyorum."
(s.389)

bu, bilinçli yapılan bir tercihtir ve anlatıcı bu tercihi bilerek seçmiştir. hemen her zaman mutsuzluktan mutlu olmayı ve mutlu olmaktan da mutsuz olmayı tercih etmiştir.

"ev "metaforu bu romanda çok işlendi hem kendisi evde hem de "albertine " başka bir ev, oda onun komşusu bazen de aynı odada bulunuyordu, arada bir annesini ve anneannesini araya serpiştiriyordu. ev -kendisi- albertine -anne-anneanne- bunların birbiriyle bağlantıları ve mahpusluğu bunlarla perçinledi.

sanat, edebiyat ve müzikle ilgili hem eleştirileri hem de görsel tasvirleri muazzamdı. dostoyevski'nin kadın karakterleri hakkındaki tahlilleri de çok ilginçti. kapı aralandı o mahpustan venedik göründü şimdilik. umarım proust bizi tekrardan ters köşe yapmaz.

semra kılıçtepe:

okuma grubundaki tüm arkadaşlara yorumları ve paylaşımları için çok teşekkür ediyorum.

düşünüyorum da tek başıma okumaya kalksaydım acaba sonunu getirebilir miydim? itiraf edeyim ki okurken çok sıkıldığım zamanlar oldu, mahpus birçok yerinde önceki ciltlerin sanki bir tekrarı gibiydi. kişiler değişse de aynı kıskançlıklar, yalanlar, sayfalar dolusu dedikodu ama şu var ki proust'un yazım dili her şeye rağmen okumaya devam etmemizi sağladı...

*en sona kaldığım için mahpus'la ilgili yapılabilecek tüm yorumlar yapıldı, bundan sonrası proust'un yaptığı gibi tekrara girecek...
son olarak dokuz senedir evde olup okunmayı bekleyen kayıp zamanın izinde'yi sizlerin sayesinde zevkle okudum ve okudugum içinde çok mutluym, sevgiler*

necla göçmen:

proust hakkında olumlu ve olumsuz düşüncelerimizi yazabiliriz, her ikisi de mümkün. yalnız gözlemediğim bir şey varsa proust'un gerçek bir edebiyatçı olduğu. anlattığı şeyler her ne kadar ilgimi çekmese de betimlemeleri çok iyi. duvarlarla çevrili mahpusu herkes anlar ama sevginin, görev duygusunun getirdiği gözle görülmeyen mahpusu herkes görmez. bunu çok güzel anlatmış.

hepimizin, çoğu zaman gönüllü bazen de gönülsüz katlandığımız bir olgudur. kadına yaklaşımı psikopatça gelebilir (bence biraz var) ama o dönemde kadının toplumdaki yerini ve değerini düşündüğümüzde çok abartılı sayılmaz.

albertine'nin koşullarında özgürlükçü davranışları takdir edilir nitelikte. proust'un en çok sevdiğim paragrafında dediği gibi bizlerin düşünce ve davranışlarımızı geliştiren sanatçıların özgür ruhları ve onlara inanan, savunan insanların kat ettiği mesafeler.

o nedenledir ki emperyalistler, gelişmesini istemedikleri toplumlarda önce sanatı saf dışı ederler.

birlikte kitap okumanın keyfi ve katkısı süper. hepinize teşekkürlerimi ve sevgilerimi sunuyorum

havana öngeoğlu:

kayıp zamanın izinde serisinin beşinci kitabı olan “mahpus”u, roza hakmen çevirisiyle, yky 14. baskısından okudum. diğerleri gibi bu çeviri de çok başarılıydı. kitap boyunca evlenmek üzere paris'teki evine yerleştirdiği albertine'nin anlatıcının evinde kaldığı süreyi anlatılır. bu aynı zamanda anlatıcının kendini anlamaya, albertine'yi çözmeye çalıştığı süreyi kapsar. sevdiği veya öyle sandığı albertine'i hediyelere boğar. zaman zaman evlenme fikirleri taşısa da tutsak hâline getirdiği albertine'i sürekli sorgular, aldatıldığını, başka cinsel tercihleri olduğunu düşünür. ne yaptı, kimlerle niye görüştü, cinsel tercihleri ne gibi okuyucuyla kah dertleşen kah bunaltan sayfalar dolusu sorgulamalarla albertine'i anlamaya,

çözümlemeye çalışır ama başaramaz. kıskançlık krizleri, blöfler, çekilen acılarla hayatı çekilmez hale getirir. anlatıcı bir ipucu bulabilmek için geçmişte onunla yaşadığı her şeyi anımsamaya çalışır. albertine tam bir profesyonel, olanaklardan yararlanıp, alacağını alıp, kendini de fazla ele vermeden romanın sonunda, anlatıcının ilişkimiz bitti gitmeni istiyorum blöfüne karşılık verir. albertine, bir sabah erkenden, anlatıcı uyurken evi terk eder.

anlatıcı büyük bir kıskançlıkla tutulduğu ve gerçek karakterini öğrenmek için çırpındığı albertine'i dönemin ünlü ressamı ve moda tasarımcısı fortunynin hazırlamış olduğu elbiselerle giydirmek, onun güzelliğine konteslere, düşeslere özgü bir hava katmak ister. fortunynin üslubundan söz edilirken, onun tasarladığı sabahlıklarda, mantolarda, elbiselerde yer alan motiflerin, carpaccio'nun tablolarından esinlenerek yaratıldığı belirtilir. anlatıcı, romanın akışı içinde albertine'e fortunynin elbiseleri ismarlayabilmek için bu sanatçının giysileri hakkında guermantes düşesinden bilgi edinmeye çalışır, ismarlayıp getirttiği elbiseleri albertine'in üstünde görünce bunların venedik'i çağrıştırdığını, albertine'i bırakıp venedik'e gitme arzusu uyandırdığını belirtir. fortunynin elbiselerinin roman içinde bir "laytmotif" olarak işlenebilmesiye yazar marcel proust'un bu konuda uzun ve ayrıntılı bir çalışma yapmasını gerektirmiştir.

kayıp zamanın izinde'nin o büyük yazar figürü bergotte ile swann ölür. le gaulois gazetesinde hakkında çok kısa bir ölüm haberi çıktığını gördüğünde, ileride yazacağı kitapta bergotte'u ölümsüzleştirmeyi düşünür.

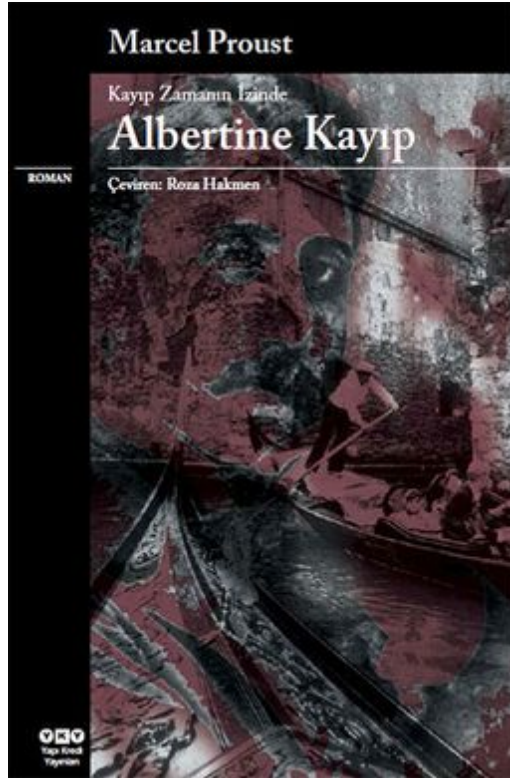
bu kitapta benim dikkâtimi çeken fortunynin üslubu giyinmek, vintüel'in yedilisi, bergotte'nin ölümü ve vermeer'in delft tablosu, en sonunda da fortunynin sabahlık üzerinden yaptığı venedik tasvirleri. serinin en beğendiğim romanı oldu.

bölüm: 7

kayıp zamanın izinde

6. kitap

"albertine kayıp"

tarih 16 kasım 2020'yi gösterirken biz "**albertine kayıp**" (*albertine disparue*) adlı altıncı kitaba geldik. sekiz ayı aşkın zamandır gündemimizde olan bir nehir romanı aktif okuyan kişi sayısı biraz daha azalsa da birlikte okumayı sürdürüyorduk.

bu kez okuyacağımız kitap çok hacimli değildi, metin bölümü toplam 275 sayfaydı. kitabın içinde olaylar dört farklı bölüm hâlinde anlatılıyordu. yk yayınları tarafından yayınlanan mehmet rıfat tarafından yazılan, nehir romanı okumaya destek mahiyetindeki kitapta romanın bu cildiyle ilgili şu bilgiler paylaşıyordu:

*"...[romanın] 6. cildi. ilk kez proust'un ölümünden sonra 1925'te yayımlandı. proust, bu roman için başlangıçta "**la fugitive**" (kaçak) adını düşünmüştü ama o sıralarda tagore'un da aynı adlı bir kitabı çıkınca, romanın adını değiştirip "**albertine disparue**" koydu. 1986'da ortaya çıkarılan (1987'de yayımlanmıştı) daktilo edilmiş ve proust tarafından gözden geçirilmiş metnin albertine disparue başlığını taşıması da bir bakıma bu sonuncu adın proust tarafından onaylanmış olduğunu gösterir. bu daktilolu metnin proust'un ölümünden altmış dört yıl sonra bulunması proust'un yapıtlarına ilişkin tartışmaların yeniden yoğun biçimde gündeme gelmesine yol açmıştı."*

romanın "**birinci bölüm**" başlıklı 134 sayfalık ilk bölümünde albertine'in gittiğinin kesin olarak ortaya çıkması üzerine marcel'in bu olaya dair her zaman olduğu gibi çelişkili ve çatışmalı düşünceleri, bu düşünceler doğrultusunda bazen sadece hayal ettiği, bazen de gerçekten eyleme geçtiği çeşitli olaylar, klasik marcel üslubu ile anlatılır.

marcel bir yandan albertine'i bırakma düşüncesine sahiptir ve daha önce de bunu doğrudan ve açıkça dile getirdiği üzere, bir yolunu bulup ondan ayrılma niyet ve düşüncesindedir. diğer yandan da albertine'ye ve onun lezbiyenliğine dair kuşkularının açıklığa kavuşmaması yüzünden hem bir merak hem de kızı boşuna suçlamış olmanın vicdani sorumluluğunu hissetmektedir. bundan daha vahimi ise bu olayın kendi iradesi ve isteği ile değil, albertine'in doğrudan gerçekleştirdiği bir biçimde yaşanmış olmasıdır. bu tavır ona, söz konusu ilişkideki erkinin kaybolduğu duygusunu yaşatmaktadır. ayrıca duruma doğrudan kendi başına müdahale etmesinin yaratacağı sıkıntıları da öngörmekte, bu noktada çevresindeki çeşitli

kişilerin yardımlarını gereksinmektedir. ancak bu isteğini de açıkça söylemek istemediği için, hep bazı senaryolar, hattâ kumpaslar kurma ihtiyacı içindedir. bu kişiler arasında arkadaşı robert de saint-loup da vardır ve onun aracılığıyla bir girişimde bulunur. ancak çabaları bir sonuç vermez.

son olarak kadını geri getirmek için yeltendiği başansız girişimler arasında bir de ona gönderdiği bir telgraf da vardır. burada geri döndüğü takdirde, onun her istediğini yerine getireceğini vaat etmektedir. ancak telgrafına, albertine'nin halası cevaplar ve marcel'e "acı" haberi verir: albertine'in attan düşerek ölmüştür.

64 sayfalık "**ikinci bölüm**"da bu kez marcel, albertine'in geçmişini araştırmaya ve ona dair düşündüklerinin gerçek olup olmadığını anlamaya çalışır. bu sırada balbec'teki otelin görevlisi **aime**'den, albertine'in balbec'te tatildeyken neler yaptığını öğrenmesini ister. bu araştırma sonunda, onun bir zamanlar gerçekten lezbiyen ilişkileri olduğunu, fakat kendisini terkettiği zaman, başka bir erkeğe tutulduğunu ve onunla evlenmeyi ümit ettiğini öğrenir. sonra albertine'in hatıraları aklından tamamıyla çıkar, gerçek bir kadını değil, kendi hayalinde oluşturduğu bir kadını sevdiğini düşünmeye başlar. artık aşktan ve hattâ arkadaşlıktan umudunu kesmiştir ve bundan sonraki hayatı geçici ilişkilerden ibaret olacaktır.

bu sırada çevresinde olan ve daha öncesinde ilişki içinde bulunduğu, swann'lar ve gilberte ve tabii m. de charlusu'n da bulunduğu bir çevredeki kimi olaylardan söz ederek bu kitaptaki anlatısını sürdürür.

kitabın "**üçüncü bölüm**"ü çok kısadır, toplam 31 sayfa sürer. bu bölümde annesiyle birlikte daha önce yapmayı düşündüğü venedik gezisinden söz edilir. venedik'in turistik ve ünlü yerlerinin, neredeyse bir gezi videosu gibi izlenildiğini düşündürecek şekilde, çok güzel tasvirler ve bu kente dair çok önemli bilgiler eşliğinde sunulur.

bu gezi sırasında da zaman zaman aklına albertine gelmektedir elbette. ama artık kendini onu unutmaya koşullandırmış durumdadır. ne var ki tam bu sırada albertine tarafından yollandığını sandığı yeni bir telgraf alır. telgrafi yazan kişi kendisinin saint-loup ile evleneceğini belirtmektedir. marcel'in artık albertine'e yönelik hiçbir duygusu kalmadığından buna yanıt vermeye gerek görmez. ancak daha sonra, telgrafın gilberte'den geldiğini öğrenir. çünkü telgrafi yazan memurun el yazısı gayet kötüdür, muhtemelen de fransızca'yı iyi bilmemektedir, imza da net okunamamaktadır. bölümün sonun da annesiyle birlikte tekrar paris'e dönüp dönmeme konusunda bir çelişki yaşar, ancak son and annesiyle birlikte paris'e dönmeye karar verir.

böylelikle kitabın son 36 sayfasını oluşturan "**dördüncü bölüm**"e gelinir. bu bölümde swann ile odette'in kızları gilberte'in marcel'in arkadaşı robert de saint-

loup ile evlendiği doğrulanır. ancak bu arada robert de saint-loup'nun eşcinsel olduğu kesinleşir. marcel, evlendikten sonra tansonville' de oturan ve kocası tarafından aldatılan swann'ların kızı gilberte ile orada buluşur ve ondan küçükken kendisine âşık olduğunu öğrenir.

öte yandan romanın diğer kahramanlarından paris'li bir mühendis ve yazar olan **legrandin**'in de eşcinsel olduğu anlaşılır. marcel'in bu bölümün sonunda vardığı kanaât, combray'nin iki tarafının aslında birbirlerine çok yakın olduğu yolundadır.

romanın bu cildini okuduğumuz üç hafta boyunca bu kitaba dair yaptığımız paylaşım ve yazışmaların bazıları şunlardı:

semra kılıçtepe:

sanki bu bölüm 'de biraz daha farklı şeyler okuyabileceğiz,marcel albertine'yi arayacağına göre sosyete dedikodularından uzak durabilir herhalde.

mustafa sütlaç:

erkek psikolojisini çok iyi irdeliyor, eril bir değerlendirme ve yaklaşımı somut olarak örnekliyor. "kadın figürünün minik boyutları" nitelemesi bunu net olarak ortaya koyuyor.

sema demirsoy:

"bireyler açısından (hattâ yanılgılarında ısrar eden, giderek daha ağır hatalara düşen uluslar açısından) kaçınılması en zor hırsızlık, kendinden çalmaktır."(s:22)

sözlerinde görüldüğü gibi bu kadar bireysel özel itiraflarda bile ülkeleri de araya sıkıştırıyor yazar.

leyla kurtoğlu haciosmanoğlu:

bilinen erkek bakışını bir de proust'un gözünden okuyoruz...

ar-da bajar:

saint -loup, albertine ve gilberte üçgeninde dönen kıskançlıkları yalanları yine yoğunca işlemiş

sema demirsoy:

phaidra eseri racine'nin trajedik aşk hikayesi.

necla göçmen:

bir türkü var, sözleri şöyle:"ne sevdiğin belli ne sevmediğin / zalimsin oy oy hainsin oy" proust'u okurken bu türkü aklıma geliyor

aliye zorlu mit:

gittiğinden beri, gözümde yine balbec'teki albertine olmuştu. "bademgözlü albertine!"

mustafa sütlaş:

sınıf farkına yönelik aşağılamayı çok asil biçimde ifade ediyor:

*"gerçekten de, françoise'nın nefretle körüklenen, ayrıntıları
rktc bir kesinlikle gözlemeye alışkın hizmetkâr merakına,
doğuştan sahip olduğu zevk de eklenince, bu uzman
değerlendirmesi çıkmıştı ortaya;"*

*evet, mektubun ortasından bölmüşm bölümü, oraya geldim. iyi
yapmışım. heyecanlı bir melodrama dönüştü "kayıp zamanın izinde". ben
olsaydım bu kitabın adını "albertine kayıp" yerine "kayıp kadının izinde"
derdim.*

sema demirsoy:

bugün de proust'un ölüm yıldönümü imiş:18 kasım 1922.

mustafa sütlaş:

*sevgili sema öyleymiş... az önce marcel proust'la bağlantı kurdum... çok
mutluydu. iki nedenle öyle olduğunu söyledi:*

- 1. Ölüm yıl dönümünü anımsadığın için...*
- 2. yazdığı metni yeryüzünde ilk kez toplu okuyan bir grubun varlığına tanık
olduğu için...*

aynen şöyle söyledi:

*"beni çok okuyan oldu, farklı dillerde... herkes kendi kltrnce
benim dilimi kendine çevirip benim yazdıklarımı okudu, yorumladı.
yukarılardan bir yerlerden hep izledim, benim bu yapıtımı
okuyanları... ilk kez hem de lmmden tam 98 yıl sonra beni
dşndklerimin tüm boyutlarında okuyan, irdeleyen, düşünen,
beni eleştiren, beni seven, beğenen bir grubun toplu okumasına
tanık oldum. asla hayal edemeyeceğim şeylerden birisi buydu,
bunun olabileceğini bana gösterdiniz, eğer böyle bir şeyin vuku
bulabileceğini düşünseydim, o romanın içinde buna da mutlaka
değinirdim. ama insanın akılı olabilirliklerle kısıtlı ve sınırlı. ben
şimdiye kadar yazdıklarımda olabilecek her şeyi düşünerek bu
romanı yazmış, tüm zamanlara özgü, asla ötesine geçilemeyecek
bir şeyi yazdığımı düşünmüştüm. siz benim dşndklerimin
ötesinin de mümkün olabileceğini bana gösterdiniz. bu da benim
bittiğim bir noktaya karşılık geliyor. bundan sonra yazacak
olanlara yeni bir yol gösterdiniz. bunun için kendi adıma değil ama
tüm yazarlar adına size müteşekkirim, yazarlar bir gün ölür ama
edebiyat lmez, yazarları yaşatan da bu gerçekliktir."*

marcel proust'u ölümünün 98. yılında edebiyatı var eden kalemleden birisi olduğu için sevgiyle selamlıyorum. "o hep bizimle" olacak...

rezan turhan:

teşekkürler proust, teşekkürler arkadaşlar...

ilkay dumlu:

proust'un ruhu huzur bulmuştur umarım. sadece edebiyat değil, hayatın her alanında dizginlenemez ve "eğitilemez" tüm kadınlara sonsuz saygıyla... ne güzel bir ruhun var...

semra kılıçtepe:

gerçekten proust'dan haber almış gibi hissettim ve onu mutlu ettiğimiz için sevindim. eğer ruhu hissedebilseydi aynı sizin yazdıklarınızı söylerdi bize... iyi ki okumuşuz,

havana öngeoğlu:

semacığım şunu mu yapacağız ya da yapmayacağız, o kısıtlama senin, bu kısıtlama benim kargaşasında proust'un ölüm yıldönümünü yakalamam harika oldu. proust bize çok şey kattı. ancak arkadaşlarımla birlikte okumak bizi çoğalttı derinleştirdi. iyi ki bu işe giriştik, iyi ki hayatımızda. teşekkür ederim. proust da mutlu mesut ışıklar içinde uyusun.

sema demirsoy:

bundan sonra kitap okurken bir yerlerde hep proust'u anımsayacağız. uzun süren bir yoldaşlık bu, çünkü...

mustafa sütlaş:

... ve albertine'i "marcel" proust olarak öldürdü...

havana öngeoğlu:

albertine'nin ölümünden önceki gelgitleri, iki yüzlülüğü ölümünden sonra sona erdi. bize ve kendisine karşı daha dürüst, daha tutarlı.

"albertine'in ölümünü bana unutturabilecek tek şeyin benliğimin ölümü olduğunu düşünüyordum. ama bu imkânsızdı." (s.70)

muazzam bir ifade ve tespit.

emel kadör:

"kabın kırılması" acıyla dağılmayı anlatılışı

mustafa sütlaş:

"ben bir tek erkek değil, duruma göre tutkulu, kayıtsız, kıskanç -her biri başka bir kadını kıskanan- erkeklerden oluşan karmaşık bir ordunun resmigeçidiydim"(s:75)

doğru bir saptama, her açıdan.

...

ilkay dumlu:

içerik delirtici, ifade destansı. bu kitapta sıkılmadım henüz...

ar-da bajar:

bu bölümü sevdim... albertine'in öldüğüne inanmıyorum, nasıl şüphe etmemiş oraya bir eleman göndereyim diye ya da cenazesine ...

sema demirsoy:

marcel hayatta olduğu için suçluluk duygusu, utanç duygusu gibi iyi duygular da duymaya başladı. marcel zengin olduğu için her şeye sahip olabileceği alışkanlıktan kaynaklanan bir düşüncede.

mustafa sütlaş:

bir yandan da sinekten yağ çıkarma derdinde... ölümü yazarak, güzel bir şey yazarak bir sanat şaheseri yaratarak ondan bir kez daha yararlanma isteği... bozuk saat gibi arada da doğru şeyler söylüyor:

"sosyal şartlar ve bilgeliğin öngörülleri ne olursa olsun, aslında bir başka insanın hayatı üzerinde hâkimiyet kuramayız" (s:92)

havana öngeoğlu:

bir öyle, bir böyle anlayamadım hangisi marcel. bir taraftan sürekli itiraf ve kendisiyle yüzleşme, diğer yandan albertine yaşıyormuş gibi dedektif inceliğiyle kıskançlıklar ve yalanını yakalamaya çalışmalar.kadın öldü hâlâ ilişkilerini araştırıyor inanamıyorum. acısını hafifletecek, kendini temize çıkaracak nedenler bulmaya çalışıyor. zaten en başından biliyordu her şeyi.

ar-da bajar:

ve albertineyi adeta suçluyor niçin öldün diyor...

mustafa sütlaş:

... ve affediyor marcel... yüce tanrı olarak:

"bu, albertine'in, iyi yürekli, merhametli, güzel bakışlarını, tombul yanaklarını, pütürlü boynunu hatırladım. bir ölünün suretiydi bu ama o ölü yaşadığı için, hayattaki hâliyle yanımda olsa, mutlaka yapacağım şeyi (onu bir gün ahirette bulacak olursam yapacağım şeyi) yaptım derhal, hiç zorluk çekmeden: onu affettim."

sema demirsoy:

marcel başarısız aşk ilişkisi karşısında yenilgiyi kabul etmediği için bir de kızkardeş sevgisini öne sürüyor...

mustafa sütlaş:

bize unutturdu ama albertine'ye son yazdığı mektupla birlikte bir de "gel yanımda kal" diye andree'ye bir mektup yollamıştı. onun yanıtının ne olduğunu yazmadı. şimdi,

"o sıralarda bir aşk macerası yaşamakta olduğunu öğrendiğim andrée'yi kıskandığımı sanıyordum. ama andrée, benim için bir vekilden, bir ara yoldan, beni dolaylı olarak albertine'le birleştiren bir bağlantıdan başka bir şey değildi."

diyor ve albertine'in yerini de net biçimde tanımlıyor artık:

"benliğim sanki ortadan ikiye bölünmüştü, üst kısmı katılaştı ve soğumuştur ama alt kısmı, zihnim çoktandır albertine'i algılamaz olmuşken bile, ne zaman bir kıvılcım, o eski akımı içinden geçirse, alev alev yanıyordu." (s:117) "

alt taraf" nere ola ki?

lamia karamil:

bana nedense albertine ölmemiş gibi geliyor. bu kitabın tamamı marcel'in sıızlanmaları ile geçmez inşallah...

sema alparslan yüksel:

nedense bana da öyle geliyor.

mustafa sütlaş:

fiziksel olarak ölenler, onlara ihtiyacı olanların ya da sevenlerin içinde ölmezler. "inkâr" evresi yas duyusunun önemli evrelerinden birisidir ve bazen çok uzun sürebilir. proust alfred'i yitirdikten sonra muhtemelen çok uzun yaşamış ki bu dönemi, bütün gerçekliği ile aktarabiliyor... ayrıca kendi tezine de uygun. "madde"nin de bir hafızası var. ölü bir beden de bir madde sonuç olarak.. tıpkı çay fincanı ve kurabiye gibi "istemsiz belleğinden" pırtlıyor albertine... kendi içinde tutarlı bir metin ve görüş... çok uzatıyor olması da hem bunun okura geçmesine yönelik hem de proust bu duygudan uzun süre kurtulamadığı için tekrar ediyor bence... onunla yatıp onunla kalkmadığını da bu sırada itiraf ediyor. arada başka "kadın"larla (gerçekte belki de erkeklerle) beraber olduğunu metnin aralarına eklemiştir:

"dolayısıyla, bu gerçeğe aykırı hayat, bize gerçek görünür. bazen, bir iç ışıklandırma hatası yüzünden berbat olan bir oyunda, iyi sahnelenmiş olan hatıralarım, bana yanılısamayla hayat gibi görüldüğünden, gerçekten albertine'le randevulaştığımı, onunla buluştuğumu zannederdim; ne var ki, ona doğru bir adım atmayı, söylemek istediğim sözleri telaffuz etmeyi, onu görebilmek için, sönmüş olan meşaleyi tekrar yakmayı başaramazdım; rüyamdaki bu imkânsızlıklar, aslında uyuyan kişinin hareketsizliğinden, dilsizliğinden, körlüğünden ibaretti; tıpkı sihirli fenerde, gizlenmesi

gereken iri bir gölgenin, fenerin kendisinin veya oynatanın gölgesinin, kahramanların yansımalarını örtmesi gibi." (s:123)
tam da bunu yaşıyor bence... ve devamı:

"albertine'le sohbet ederdim; ben konuşurken, odanın arka tarafında, büyükannem gidip gelirdi. çenesinin bir kısmının, aşınmış mermer gibi ufalanmış olmasını tamamen olağan bulurdum."

şebnem birkan:

bu bölüm çok içten geldi bana, albertin'in ölümünü her şekilde irdeliyor.

sema demirsoy:

kaybettiğimiz bir sevdiğimizi ölmemiş gibi telefonla arama isteğini açıklamış sanki

şebnem birkan:

evet yas...

ilkay dumlu:

"kör ölür badem gözlü olur" diyor bence... albertine'nin masum olduğunu bildiği halde suçlamaya devam etmesi, sonra bundan keyif almaması, sonra tekrar suçlu olduğuna inanması hayatının rutini, bu kitapta çok gülüyorum.

... herkesin eşcinsel olduğu bir dünyada yaşama fikri kendini iyi mi hissettiriyor acaba?

mustafa sütlaş:

albertine'in üzerinden kendine fantaziler yaratmaya başladı ve bundan haz aldığı anlaşılan bir ifade biçimi var... bir noktadan hiç âlâkasız başka bir temaya geçti... sıradan, alt tabakadan kızlarla birlikte olma isteği... onlardan albertine'in yaptıklarını öğrenerek doyuma ulaşma peşinde...

sema demirsoy:

şule gürbüz'ün "kambur"adlı romanını anımsadım."herkesin kambur olduğu bir dünyayı tercih ederim" diyordu.

mustafa sütlaş:

dili sürçmüş, alfred'i düşünerek "albertine" yazmış...

"albertine gittiğinden beri odamda varlığını hissettiğim ve kadınlara sarılarak doldurabileceğimi zannettiğim boşluğu, bu kez de kadınlarda buluyordum." (s:139-140)

bu cümleden anlaşılan "albertine'in "kadın" olmadığı... "yakaladık" onu.... gidiş ve dönüş metaforu da ilginç...

"gidiş ve dönüş rotalarının ortak bir özelliği, düz bir hat olmamalarıdır, çünkü aşk gibi unutuş da, düzenli ilerlemez. yine de, ikisi aynı yolu izlemeyebilir" (s:145)

ilkay dumlu:

hayret bu bölümde henüz metres, yosma gibi ifadeler kullanmadı.

ar-da bazar:

hem halüsinasyon hem de herkesi kendine sevgili etme haz aracı olarak görme temelini oluşturmaya yönelik bilinçli bir tercih.

mustafa sütlaş:

swann'ların kızı gilberte'in geri dönüşü... ama bu kez soyadı değişmiş. forcheville olmuş...

havana öngeoğlu:

le figaro'da çıkan yazısıyla proust yazarlık deneyiminde gazetelerde yayımlanmış yazılarına atıf yapmış sanki. okuyucu tepkisi, yazının içeriği ve doyuruculuğu gibi nabız yoklamaları var.

gördüğü sarışın kız hem tanıyıp hem tanımazdan geldiği, swann'ın çok istemesine rağmen görüşmeyi kabul etmeyen guermantesler swann'ın yokluğunda haber gönderip görüşmek isterler. ne tesadüf ki marcel de oradadır. swann'dan kalan onca miras ve kaliteli yaşama rağmen adamın adının yok sayılmak istenmesi beni çok üzdü ve yadırgadım. sanırım swann'ın yahudiliğini örtbas etmek istiyorlar.

nuray demirezer kaya:

gilberte de diğerleri gibi guermantes'leri çok üstün görüyor.

mustafa sütlaş:

şimdi okuduğumuz bölümün dili ve anlatım biçimi, albertine'in ölümünden söz ettiği bölümden çok farklı. sanki bana burası çok önce yazılmış ama buraya eklenmiş gibi geldi... siz ne dersiniz?

nuray demirezer kaya:

olabilir...

"guermantesler için aynı insanın kâh meziyetlerini, kâh kusurlarını ortaya çıkarırlardı" (s.168)

dedikoduyu seviyorlardı demek istiyor kibarca

havana öngeoğlu:

albertine dedikoduların arasına sıkışmıştı sanki. bir varmış bir yokmuş gibi oldu. ruh hâli ve anlatımı farklılaştı. size katılıyorum.

mustafa sütlaş:

daha önce de dediğim gibi tıbbi bilgisi de müthiş...

*babası ve kardeşinden öğrenmiş her halde... phantom ağrısını tarif ediyor:
"artık var olmayan bir aşkın acısını çekiyordum. bir bacağı kesilmiş
olan kişiler de, kimi hava değişikliklerinde, kesilmiş olan
bacaklarında bir ağrı hissederler."*

şimdi de şöyle

"hem fiziksel hem de manevi sevgim bitmişti"

*diyor marcel. öldüğü için mi bitti sizce (çok sevdiğimiz birisi ölünce ona
yönelik sevgimiz biter mi?), yoksa zaten bitmişti, ölümü bunu perdeleyen
bir bahane mi?*

nuray demirezer kaya:

*bence çoktan bitmişti..hattâ ölümüne sevindi ama sorularının cevabını
alamamak üzüyor onu.. yoksa sevgi ölüm ile bitmez, andre'nin dili fena
çözüldü*

mustafa süttaş:

*s.185'teki andree'nin ifşaatları tam 8 sütuna manşetlik... baş rolde de
morel var... üstelik morel içerideki odada*

sema demirsoy:

*o kadar çok ıstırap çekiyor ki benliğinde değişiklik oluyor. bilinç altına
gönderip unutturmuş gibi yapıyor.*

nuray demirezer kaya:

*"zaten öğrendiklerim, doğru da olsa, artık hayatta olmayan bir
metrese ilişkin, bize bir yararı dokunması mümkün değilken
derinliklerden çıkıp gelen anlamsız gerçeklerden birine
dönüşmüştü." (s:187)*

albertine'nin metresi olduğunu ilk defa kendi de kabul ediyor.

...

havana öngeoğlu:

"yalan" üzerine bir aforizma:

*"yalan, insanın özünde vardır. insan hayatında, belki zevk arayışı
kadar önemli bir rol oynar ve zaten bu arayışın yönetimi
altındadır. zevklerimizi korumak için veya zevkin ifşa edilmesi
şerefimize aykırı düşünüyorsa, şerefimizi korumak için yalan söyleriz.
hayatımız boyunca yalan söyleriz, hattâ özellikle, belki de sadece,
bizi sevenlere yalan söyleriz. sadece bizi seven kişiler yüzünden
zevklerimizin üzerine titrer, onların bize saygı duymasını isteriz"
(s.194)*

bence çok güzel tarif etmiş

nuray demirezer kaya:

m.charlus ile albertine nin tercihlerini kıyaslaması da ilginç

...

yalan söyleyenin niçin andree değil de albertine olduğunu düşünüyordum, benim kafam karıştı ama..

havana öngeoğlu:

sonunda venedik'te. ne güzel bir giriş yaptı.

"-güzellik, en mütevazı şeylerde bulunabileceği gibi, en değerli şeylerde de bulunabileceğinden.."

...

anlatıcı beni ters köşe yaptı. benzersiz venedik betimlemeleri bekliyordum ama bu defa da siyasi dedikodular, combray-venedik mukayesesı, dirilen albertine, kısacık da olsa kilise, meydan, şapel betimlemeleri. hayırlısı bakalım kitap nasıl bitecek?

ar-da bajar:

acaba gerçekten de marcel venedik'e gitmiş midir çok merak ediyor insan gitmeden de bir yeri bu kadar güzel anlatır herhalde

mustafa sütlaş:

o zaman pavarotti yoktu ama şarkı aynı şarkı... okurken dinleyebilirsiniz...

<https://www.youtube.com/watch?v=5a0juq0aegI> ("o sole mio" bryan adams, luciano pavarotti)

bu da italyanca ve türkçe sözleri

ne güzel bir gün ve güneş / che bella cosa è na giornata 'e sole

fırtınadan sonra dingin hava / n'aria serena dopo 'na tempesta

temiz hava bir parti gibi görünüyor / pe' ll'aria fresca pare già na festa

ne güzel bir gün ve güneş / che bella cosa è na giornata 'e sole

ama güneşte / ma n'atu sole

en güzel, oje ne / 'cchiù bello, oje ne'

ah güneşim / 'o sole mio

senin önünde / sta 'nfronte a te

ey güneş, ey güneşim / 'o sole, 'o sole mio

senin önünde / sta 'nfronte a te

senin önünde / sta 'nfronte a te

gece olduğunda, güneş battığında / quando fa notte e 'o sole se ne scenne

neredeyse melankoli hissediyorum / me viene quase 'na malincunia

senin pencere restarria altında / sotto 'a fenesta toia restarria

*gece olduğunda ve güneş battığında / quando fa notte e 'o sole se ne
scenne*

*ama güneşte / ma n'atu sole
en güzel, oje ne ' / cchiù bello, oje ne'
ah güneşim / 'o sole mio
senin önünde / sta 'nfronte a te
ey güneş, ey güneşim / 'o sole, 'o sole mio
senin önünde / sta 'nfronte a te
senin önünde / sta 'nfronte a te*

nuray demirezer kaya:

dinledim muhteşem geldi

ar-da bajar:

güneş erkeği, ay dişiyi temsil ediyor...

mustafa sütlaş:

ne demek istedin? yazar yazdığını bilerek yazar... marcel bile...

ar-da bajar:

*mustafa abi belki marcel'in güneşin erkeği temsil ettiğinden haberi
yoktur...*

nuray demirezer kaya:

ben yanlış mı anlıyorum? albertine'den gelmedi mi o telgraf?

şebnem birkan:

ben de zaten şaşırmış ve anlayamamıştım...

nuray demirezer kaya:

şaka gibi okuyucuyla dalga geçiyor.

sema demirsoy:

yargılamıyor, aynı balzac gibi uzaktan anlatıyor kahramanları.

ar-da bajar:

*yargıladığını söylemedim zaten. erkek kahramanlar için hazları ve ortak
noktaları aynı diyorum.*

sema demirsoy:

ben sadece okurken balzac nasıldı diye merak ettiğim için kıyas yaptım...

şebnem birkan:

ben de bu bölümden çok etkilendim.

aliye zorlu mit:

*"ama aristokrasi, ne bakımdan olursa olsun, yararlı olacağı
düşünülen bir evlilik söz konusuysa, bu tür tatsızlıklarla ve daha
birçoklarıyla başa çıkmayı becerir. guermantes dükü tarafından*

korunan legrandin, o neslin bir bölümünün nazarında, gerçek méséglise kontu'ydu, gelecek neslin tamamının gözünde de öyle olacaktır." (s:260)

dün gece okuduğum tarih ve kollektif bellek notlarından: yaşananlar ulusal düzeyde yer almamışsa üç nesil sonra unutulurmuş. çağrışım ters gelebilir ama ruanda'da iki kabilenin birbirini katletmesinin ardından mecliste bu olayların unutulması yönünde karar alınmıştı da nutkum tutulmuştu. yaşam döngüsü içinde bunun yeri varmış meğerse.

neda göçmen:

proust, albertine'den aldığı hayal ettiği telgrafın sonucunda bu yaşamsal deneyim sonucuna ulaşıyor.

mustafa sütlaş:

altıncı cildin son bölümü, maratonun önemli bir evresi de bugün bitiyor...

sema demirsoy:

kızlara arzusu sabit bir alışkanlığa dönüşüyor ama anne arzusu kitap konusu bile olmuş marcel'in.

nuray demirezer kaya:

jupien ahlâksız ama kızgınlığı öfkesi ahlâklıydı.

sema demirsoy:

biri zorba, diğeri ahlaksız...

nuray demirezer kaya:

metresi ile ilişkisi olan erkeğin iyi bir kocanın ihtiyacı olan eğitimi almış olacağını söylüyor yani bizde de eğreti gelinlik varmış ya

emel kadör:

bende de aynı çağrışımı yaptı nuray

nuray demirezer kaya:

saint-loup'un eşcinsel olmasına çok üzüldü acaba gerçekten dostunu kaybettiği için mi çözemedim ben...

nuray demirezer kaya:

evet bitince bir hüzün kaplıyor..sonunu da merak ediyorum.

ar-da bajar:

bu kitapta umduğumu bulamadım, hepimiz kandırıldık...

aliye zorlu mit:

merhaba, gilberte ile olan gezintiyi ben de o yaşlardaki arkadaşlarımla yapabilmeyi isterdim.

"proust bellek üzerine her düşünmenin zorunlu referansı olmaya devam etmektedir. walter benjamin, kayıp zamanın peşinde

üzerine yorumlarında, proust'un "yaşamı olduğu gibi değil, yaşamış olanın hatırladığı şekilde betimlediği"ni vurgular. proust'un "istençdışı bellek"ini -bunu anının kılıf, unutmaninsa içerik olduğu, "kendiliğinden anımsama çalışması" (eingedenken) diye tercüme eder- "gece yaptığını gündüz söken" "penelope çalışması"yla karşılaştırarak devam eder. her sabah uyandığımızda "unutmanın içimizde dokuduğu, yaşanmışlığımızın halısının bazı parçalarını genellikle cılız ve ürkek ellerimizde tutarız."

bu alıntı bellek atölyesi kapsamında okunan **enzo treverso**'nun geçmişşi kullanma kılavuzu kitabından.

ve kitabı konuşma günü geldiğinde arkadaşlarımız kitaba dair değerlendirmelerini aynı gün sabahtan itibaren whatsapp grubumuzda paylaştılar:

neda göçmen:

bazı kitapları okurken kitaptan hiç ayrılamayız. açlığımızı bile unuttur, bitirene kadar devam eder, bitince de üzülürüz. proust'un hiçbir kitabı böyle değil, okuması daha zor, ağır gidiyor, ilgimi çekmiyor, zorunlu bir görevmiş gibi devam ediyorum. bazen de öyle güzel tasvirlerle, öyle güzel yaşamsal gerçeklere yönelik cümleler okuyorum ki, onca keyifsiz okumaların değermiş, diyorum. proust'u el üstünde tutamıyorum ama yabana da atamıyorum. insan psikolojisine hakimiyeti ve betimlemeleri ile edebiyat dünyasında varlığını hep koruyacak bir yazar. neyi anlattığından çok nasıl anlattığı ağır basıyor. albertine kayıp'ı daha rahat okudum. belki artık alıştığım için olabilir.

ar-da bajar:

kendi /kayıp-arayan marcel

"kaçınılması en zor hırsızlık, kendinden çalmaktır."23

anlatıcı hep bizden çaldı, dedikodu yaparak, sosyetedeki konumundan çalarak, oraya buraya sataşarak hep bizden çaldı. neredeyse 'sen neden öldün albertine' diyecekti. onun ölümünden rant sağlayan kendisini sorgulamayıp hataları hep başkasından arayarak kendini aradı aslında. kaybolan kendisini geçmişte bulmaya çalıştı. orada biraz mutlu olayım derdinde. saint-loup, gilberte, swann, bu üçgende gidip geliyor bir sarkaç gibi. gilberte'in mal varlığının, swann'ın maneviyatından ve isminden

temizlenmesi için başka bir soyadla üstlenere, deformasyona, asimile edilmeye, saklanmaya çalışmıştır. dile getirdiği kimlik erozyonu gilberte'in aslında hiçbir yerde olmadığını, hattâ swann'ın varlığının söz konusu olmadığını çok güzel irdeliyor:

"yalanlarımın vazgeçilmezi albertine merkezde, ama sizlersiniz bütün bu söylediklerim, hepsi bir oyundu size yalan söyledim ben gelgitlerde hep yaşadım albertine ölsün mü?"

evet-hayır –bilmiyorum? albertine yaşasın mı? yaşaa-hayır-ölsün – kurtulayım koybolan-ben-her şeyinden-aşk,yalan, hüzn,güzelemeleriyle hayatımızın birer parçası olduğunu ve vazgeçilmezlerimizin arasında olup olmadığını, kendi hazzı uğruna nasıl feda edebileceğini, özellikle vuguluyor. marcel için her şey hazdan ibaretir, isterse alberine ya da kendisi kayıp veya mahpus olsun... "ben"liği annesinin gölgesinde. ama en büyük kazancı melankolik bir hayat ağacıydı. bazen bunun meyvesini yedi bazen kendisi meyve oldu bazen de öylece gölgesinde kaldı o hayat ağacının...

"öleceğimiz düşüncesi, ölmekten daha korkunçtur ama en korkuncu, bir başkasının öldüğü düşüncesidir; gerçekliğin, bir insanı yuttuktan sonra..." (s.94)

ölüm korkusu bacayı sarmıştır ve ölüm için de bak size gösteriyorum görün, diyor. ne yapıyorsanız yapın bir eser bırakın, insanlar sizden bahsetsin. le figaro'ya ben yazı gönderiyorum, sizler benden bahsedeceksiniz, diyor. ölüm ve yaşamın değerini, ölümün bütün hazzı yok ettiğini, hiç olmasa, varolsaydı azıcık nemalanma lüksüm olurdu onu sömürürüm ya da kölem yaparım... ahhhh marcell ahhhh -ölüm ve o koyu karanlık yok oluş– kendi ölümünün yaklaştığını da gösteriyor aslında. çünkü fazla konuşacak hiç bir şeyi kalmadı...

swann öldü, elstir öldü, ninesi öldü, albertine öldü, m.charlus'tan bahsedede suyunu çıkarttı. artık insan ondan bıkar oldu, midesi bulandı. ne desen m.charlus'ta mevcut, onun da midesi bulanmıştır herhâlde. insan bir karakteri bu kadar mı deforme eder...

değer verdiği herkes öldü; fiziken ya da onun istenmedik-davranışlar-gösterdiği için...

"swann'dan farklıydım; swann'ın odette'e olan aşkı söndüğünde, içinde aşkın izlenimini bile canlandıramamıştı, bense, artık bir başkasının hikâyesi olan geçmişimi hâlâ yaşamakta olduğumu hissediyordum" (s.117)

swann-odette, charlus-morel, saintloup-gilberte, anesi-babası(yok tabii) ve albertine-andre ve diğer genç kızların (karşılaştırılması), sürekli bir başkasıyla kendini karşılaştırma derdi onu içten içe tüketiyor. hep "ben buradayım", "benim ", " bakın işte beni görün"... tiplerini bu evlilikler üzerinden güzel tespit etmiş, önemli noktalara da değinmiştir:

s.120: "bir acı, sonuna kadar yaşanmadıkça geçmez."

s.176: "bergotte'un, yazıma hayran olduğunu, beni büyük bir yazar olarak gördüğünü söylemişti. ama bunları uykumda söylemişti, rüyaydı"

en çok hoşuma giden cümle bu olsa gerek!

sürekli dışlanmanın bir getirisi olsa gerek birilerinin alkışlamasını onu öne çıkartmasını onu pohpohlamasını istiyor. belki de bu, yazdığı kitapların basılmamasının da bir isyanı, bir patlamasıdır.

s.200: "çok entelektüel ve duyarlı kişiler, genellikle iradesizdir, alışkanlığın kölesidir, o anda acı çekmekten korktukları için, sürekli acı çekmeye mahkûm olurlar ve bu koşullarda, kendilerini sevmeyen kadından asla vazgeçemezler"

fransız aydın ve entelektüellerinin dreyfus davasındaki tutum ve davranışlarını da onların kadınları ya da eşleri üzerinden vermesi çok hoş bir düşünce bence. marcel'in gerçekten de acıyı sonuna kadar yaşadığına inanıyorum. ama her şeyin acısını o yaşamıştır, en büyük acısı da kocaman bir kıskançlık sarmalı olmuştur

"ben buyum" diyor; "bazen pedofil bazen deli bazen yaşlı biri bazen ahlaklı bazen ahlaksız bazen sapkın. karakterlerim bunlar, ben dışileri yeri geldiğinde hor görürüm ve daha yeri gelmedi, başımın üstüne koyarım, diyor. bizim muhitte bunlar oluyor, ben her şeyimi haz uğruna harcadım, yosmalarım, metreslerim, hepsi foss çıktı, allah onlardan razı olsun, onlar sayesinde bu kült romanları yazdım, sizi de kandırdım kusura bakmayınız. erkeklerde ki zaten öyle, gerçek bir erkek yok, hepsi nonono'şşşşşşh ve eşcinsel" demeye getiriyor. saint-loup'un da eşcinsel çıkması onun ölümünü gerçekleştirmeye yetmiştir. artık herkes ona tuzak kurmuştur, herkes onun sevdiklerinin etrafında dolanmaktadır. hep aynı konuların etrafında dolanıyor: yahudilik, snobluk, le figaro'da yazmak, medyada görünmek. combray, venedik, guarmentes betimlemeleri ve buralardaki anılarını çok güzel ifade ediyor. sosyete dedikodularını, onlara yönelik en güzel cevapları da...

en güzel yerinde noktalayayım:

"yalan, insanın özünde vardır. insan hayatında, belki zevk arayışı kadar önemli bir rol oynar ve zaten bu arayışın yönetimi altındadır. zevklerimizi korumak için veya zevkin ifşa edilmesi şerefimize aykırı düşüyorsa, şerefimizi korumak için yalan söyleriz. hayatımız boyunca yalan söyleriz, hattâ özellikle, belki de sadece, bizi sevenlere yalan söyleriz. sadece bizi seven kişiler yüzünden zevklerimizin üzerine titrer, onların bize saygı duymasını isteriz" (s.194)

sema demirsoy:

anneye bağımlı, melankolik marcel ıstırap,acı zindanında adeta boğulmaktadır. kıskançlık ve öfke de hakim olduğu için ölmüş bile olsa saplantılı sevdiği kadının özel yaşantısını merak etmektedir. yas tutma kabusu artık dayanamayacağı boyuta ulaşıncı anka kuşu gibi küllerinden yeniden doğma ihtiyacı duymuştur. yeni bir benlik oluşturup yoluna devam edecektir. sevgilisine iyi geceler öpücüğünün tesiri de anneye iyi geceler öpücüğünün etkisinden farklı olarak giderek azalacaktır. proust "ey okuyucu olumsuz duygularını alışkanlık hâline getirip devam ettirme. zihnini değiştirebilirsin. onlarla yüzleşip farkında olursan özgürleşirsin" mesajını veriyor bana. kitaptaki psikolojik ve felsefi saptamaları diğer kitaplar gibi kişisel gelişime ışık tutuyor. serinin en sevdiğim kitabı "çicek açmış genç kızların gölgesinde" ve ikinci sevdiğim kitabı "albertine kayıp"oldu. "yakalanan zaman"i sabırsızlıkla bekliyorum. tek başıma okuyamazdım, birlikte okumak güzeldi. sevgili arkadaşlarım hepimize teşekkürler çoğaldığımız için.

lamia karamil:

proust okumalarımı sizler sayesinde sürdürdüm. katkılarınızla kitapları daha iyi çözümlayebildim. birkaç kitap sonra bırakacağımı düşünmüştüm ama sonuncu kitaba kadar gelebildiğim için mutluyum. tabii ki bunu sağlayan proust'un muhteşem yazarlığı ve anlatımı. yazar arkadaşlarım için önemli bir ders niteliğinde olduğunu düşünüyorum. "albertine kayıp" kitabı mahpus kadar zevkli okuma sunmasa da güzeldi. marcel'in sevgilinin ardından yaşadığı kayıp duygusunu kendisiyle hesaplaşarak ifade edişine tanıklık ettik: bir kişinin iç dünyasının; partnerini sevmek mi sevmemek mi, kaybediş mi yoksa buna yol açmak mı,

vazgeçiş mi rahatlama mı özgürlük mü, pişmanlık mı sırların açığa çıkması mı bilinmeyene öfke mi bağlamında ortaya dökülüştünü izledik. yine birinin, bazı şeyleri elde etmek ya da kendini yüceltmek anlamında her türlü entrikayı planlayabileceğini, yalan söyleyebileceğini, ego ve gurur nedeniyle neler yapabileceğini, marcel kişiliğinde bütün çıplaklığıyla öğrendik.

beni en çok etkileyen en gizli duyguların ve düşüncelerin açıkça ifade edildiği oldu. sosyete, burjuva, aristokrasi içi salon konuşmaları, hep beklentili ilişkiler, seçkincilik, değişen dostluklar, zaman zaman sıkıcı olsa da, sayısız betimlemeler (mekân, sanat eserleri vb.) keyifliydi. eşcinsellik tavır ve davranışlarını anlatan bölümler de benim için kuşkusuz ilginçti. iyi ki şu zor günlerde birlikte okuduk ve iyi bir şey yapıyorum duygusunu yaşadık. hepinize en içten teşekkürler.

nuray demirezer kaya:

marcel prost'un kayıp zamanın izinde serisinin altıncı cildi olan bu eser prost'un yine bir kadına karşı aşkını, aşkın derinliğini ve bazen bize bu kadar derin olmadığı izlenimini verdiği sorgulattığı, yazarın içindeki bütün duygu durumlarını aktardığı bir kitaptı.

bir kişinin gittiğinde, öldüğünde geride kalan kişide yarattığı duygu durumunu bize çok güzel verdi ve anlattı...

bu romanda bize proust'un değişimini ve zamanın insan üzerinde yarattığı değişiklikleri anlattı. bunu bazen dolandırarak bazen direk söyledi bence roman harikaydı. her cümlesini bazen döne döne tekrar okumak zorunda kalsam da (tabi bu cümleleri beğendiğim için dönüyordum) ama çok akıcıydı bu roman...

“gilbert insan kılığındaki deve kuşlarının en yaygın türüne aitti en azından o dönemde bunlar görünmemek için değil, görüldüklerini görmemek için kafalarını kuma gömerler görün demeleri zaten imkansızdır görüldüğünü görmemek ise hiç yoktan iyidir”

böyle bir sürü kitapta unutmayacağım cümleler var...

insanları bu kadar güzel anlatabilmesi inanılır gibi değil. çok kısa bir yaşamda günümüzdeki kadar sosyal medya televizyon hiçbir görsel veya yayın olmamasına rağmen insanları bu kadar iyi gözlemlemesi nasıl bir ruh hâlidir çok merak ediyorum... daha önce de söylediğim gibi, kitabın bitmesine üzülüyorum, sonunu da merak ediyorum... bu kitapta da en çok merak ettiğim acaba bize albertine'i öldürerek neyi anlatmak istedi?

havana öngeoğlu:

yky'nın 23. baskısından okuduğum kayıp zamanın izinde serisinin altıncı kitabı, 282 sayfa. diğerleri gibi roza hakmen'in çevirisi çok başarılıydı. ilk kez proust'un ölümünden sonra 1925'te yayımlandı. eser dört bölümden oluşmakta.

birinci bölümde;

""mademoiselle albertine gitti!" ıstırap, insan psikolojisine, psikoloji biliminden çok daha derinlemesine nüfuz eder."

romanın bu cümleyle başlaması, bu bölümde albertine'in gidişinin ardından yaşanan duygular ve acılarla geçeceğinin ipuçlarını verir anlatıcı. anlatıcımız marcel , robert de saint-loup'tan albertine'in aranması için yardım ister. ancak bu çabalar sonuç vermez ve tam bir hayal kırıklığı ile son bulur. sarkaç imgesi üzerinden, ilişkilerin değişimini, dönüşümünü anlatması çok güzeldi. anlatıcı okuyucuyla zaman zaman dertleşir gibi anlatmaktadır. denildiği gibi, erkek psikolojisini çok iyi irdeliyor ve eril bir değerlendirme ve yaklaşımı somut olarak örnekliyor. "kadın figürünün minik boyutları" nitelemesi bunu net olarak ortaya koyuyor."

"kaçınılması en zor hırsızlık, kendinden çalmaktır." (s.23)

benim için müthiş bir aforizma. acısıyla başetmeye çalışırken genelde erkeklerin yaptığı gibi başka kadınların kollarında teselli arayışı, çok genç kızları tercih ettiğinden anlatıcımızı karakollara sürükler.

yeni bir aforizma:

"hepimiz acımızın boyutlarını küçültmek için, o acıyı konuşma diline, bir elbise siparişiyle akşam yemeği talimatının arasına sıkıştırırız." (s.49)

bu bölümü okurken 18 kasım 1922'nin marcel proust'un ölüm yıldönümünü hatırlatan sema arkadaşımıza cevaben mustafa süttaş'ın yazdığı metin çok güzeldi. aktivitemize renk kattı. proust'u bitirdiğimizde sanırım üsluplarımızda bazı değişiklikler olacak gibi.

albertine'in attan düşerek öldüğü haberini alan anlatıcının ölüme ve ıstırapa dair sözleri bir başka aforizma:

"ölümün, var olan şeyi silip, geri kalan her şeyi olduğu gibi bıraktığına, diğerinin varlığını sadece bir ıstırap kaynağı olarak algılayan kişinin kalbinden ıstırabı çekip çıkardığına, ıstırabı çıkarıp, yerine başka bir şey koymadığına gerçekten inanmış olabilir miydim? ıstırabın dinmesi!" (s.62)

çok güzel bir tespit daha;

"...belirli bir yaştan sonra, aşklarımız ve sevgililerimiz, yürek daralmalarımızın ürünüdür; geçmişimiz ve geçmişimizin damgası olan fiziksel yaralar, geleceğimizi belirler..." (s.90)

ilk yüz yirmi sayfada anlattıkları dedikodudan uzak, terk edilme, kaybediş, acı, hisler, aşk ve içsel yolculuklarla ilgili okuyucuyu içine çeken samimi bir dertleşme niteliğinde. hattâ albertine öldükten sonraki üslubu daha samimi. adeta rahatlıyor. kadın erkek ilişkilerinde yaşanan gerçeklere ışık tutarcasına aktarıyor duygularını. marcel proust sevgilisi alfred'i kaybettikten sonra yaşadığı yas sürecini, hislerini, gelgitlerini okuyucuya geçirmek istemiş, albertine üzerinden hissettikleriyle paralel, uzun, tekrara kaçacak şekilde vermiş. hayatındaki en önemli kişiyi kaybetme karşısında ölüme dair, aşk, sevgi, aldatılmışlık, yalan ve daha başka birçok duyguyu uzatarak anlatmış. andre ile albertine'in geçmişine dair sorgulama ve araştırma yapması, çamaşırcı kız ve diğerleri konusunda hangisinin yalan söylediğini bir türlü anlayamadığım bir şekilde anlattı. balbec'teki otelin görevlisi aime'den, albertine'in balbec'te tatildeyken neler yaptığını öğrenmesini ister. sonunda albertine'in eşcinsel ilişkiler içinde olduğu kesinlik kazanır. anlatıcının bu gerçekle yüzleşmesi ve unutulabilmesi için de aylar geçmesi gerekir.

ikinci bölüm: la figaro'da çıkan yazısıyla proust yazarlık deneyiminde gazetelerde yayımlanmış yazılarına atıf yapmış sanki. okuyucu tepkisi, yazının içeriği ve doyuruculuğu gibi nabız yoklamaları var. swann'ın kızı gilberte yeniden devrede. ama swann'dan kalan yüklü mirası ve onurlu yaşamına rağmen swann soyadından vazgeçip forchville soyadıyla karşımızda. devede kuşu metaforuyla gilberte'i çok güzel anlatmış. bir metafor daha :

"insanlara duyduğumuz sevgi onlar öldüğü için değil, biz öldüğümüz için azalır." (s.180)

yalan üzerine yazdıkları dikkâte değerdi.

tam da aslında proust'un eserlerinin özeti gibi. zamansızlık, anılar içinde yolculuk, sürekli anılar arasında gidiş gelişlerde tıpkı burada özetlediği gibi. andree ile yaptığı görüşme içine düşen şüphelerin kesinleşmesini sağlar. bize olayların hep başka bir yüzünün daha olduğunu ve akla en son gelenin de genellikle o olduğunu anlatmıştır.

üçüncü bölüm: sonunda venedik'te. ne güzel bir giriş yaptı. "-güzellik, en mütevazı şeylerde bulunabileceği gibi, en değerli şeylerde de bulunabileceğinden." annesi ile birlikte gittiği seyahatte venedik'te

gezineceğimizi düşünürken alt sınıftan kızlar görebileceği mütevazı sokaklarında geziniyor.

s.222'de yaşlılığı ne güzel anlatmış:

"yaşlılık, ilk başta, bizi bir şeyi yapmaktan âciz kılar..."

günümüzde yaşayan pek çok ünlüyü betimlemiş adetâ. kısaca siyaset dedikoduları var. almanya, fransa, rusya vb ilişkiler. günümüzdeki gibi yüksek mevkilere atanan insanların geri planda yapılan kulisleri ve işlerin nasıl yürüdüğüyle ilgili hatırı sayılır bilgiler var. ruskin'den etkilendiğini ve metin arasında geçirmesini önemli buluyorum. albertine'den sağ olduğuna dair telgraf alır! sonradan gilberte'den olduğunu öğrenir.

venedik'ten dönmeye karar verdiklerinde anlatıcımız kalmak ister. kısa sürede sole mio şarkısını dinlerken duygu durumundaki iniş çıkışları, venedik'in güzellikleriyle düşünmeye çalışırken birden yalnızlık duygusu ile paniğe kapılır ve annesinin bindiği paris trenine panik hâlinde yetişir. swann ile odette'in kızları gilberte ile guermantes ailesinin bir üyesi olan robert de saint-loup'yla evlendiğini gelen mektuptan öğrenir.

dördüncü bölüm: annesi tren yolculuğu boyunca anlatıcımızı oyalamak için mektuplardan öğrendikleri evliliklerle ilgili konuşurlar. fransa'da o dönemde başka zamanlar hemen her yerde olduğu gibi ilişkiler mülkiyet, varlık, unvan ilişkisi üzerinden yürür. anlatıcımız bunu bize defalarca hatırlatmıştır.

paris'e dönüşündeyse, hem robert de saint-loup'nun hem de parisli bir mühendis ve yazar olan legrandin'in de eşcinsel ilişkiler içinde olduğu ortaya çıkar.

saint- loup hem de amcasının sevgilisi morel ile ilişki yaşar. anlatıcı tansonville'de kocası tarafından aldatılan gilberte'in yanında birkaç gün geçirir. gilberte anlatıcı'ya küçükken kendisine aşık olduğunu açıklar. iki yakın dost ve arkadaş gibi dertleşirler.

aynı dairenin içindeki insanların bugünü, dünü anlatıcının dedikoduya çalan ince ince detaylarla anlattığı hayatları da geride bıraktık. tam umduğumu bulamadım. umarım son kitap daha iyidir.

ayşen mert:

pazartesinden itibaren sizlerle okumaya devam edeceğim, 5 kitabı bitireli 4 ay oldu, son iki kitabı daha hızlı okudum, aynı hızla anlayamadım ama proust'u anladım, iç dünyanın gelgitlerini salon salon gezerek, ikili ilişkileri üçüncü gözden inceleyerek, aşkın ne olduğunu, nelere kâdir olduğunu, döndüre dolaştıra anlattı.

ana oğul ilişkisi, büyükannenin değeri, hizmetçinin etki alanını, kılık kıyafet donanımını, sosyetenin sosyalleşme kurallarını...

döneme ait birçok şeyi gerek kültürel gerek insani gerek de maddi olarak satır satır okuttu, şimdi zamanı nasıl yakaladığı bölümüne geldik, bakalım bir tiyo alabilecek miyiz?

proust okumak bir ayrıcalıktır, diyorum, bu ayrıcalığı kazanan tüm grup üyelerini azimlerinden dolayı kutluyorum

emel kadör:

“ 'mademoiselle albertine gitti!' ıstırap, insan psikolojisine, psikoloji biliminden çok daha derinlemesine nüfuz eder... ”

dört bölümden oluşan kitap böyle başlıyor. marcel, bu haberle sarsılıyor. bu sarsıntıda; gerçek bir acının yansımalarının yanı sıra; “sahip” olduğunu düşündüğü ancak kendi istediğinde vazgeçebileceği albertine’in sessizce gitmesine duyduğu öfke ile alışkanlıklarının sürmemesine gösterdiği tepkiler de birbirine karışıyor. arayışlar başlatıyor gizli gizli ama hepsi de açığa çıkıyor.albertine’in ardına düşüp onu getirme çabası içindeyken albertine’in ölüm haberini alıyor.!

ölmeden önce albertine’e yazdığı mektupta olayların nasıl biçimleneceğini de açıklıyor sanki. !

“ne kadar tutarsız bir insan olduğumu ve ne kadar çabuk unuttuğumu biliyorsunuz. kısacası, pek de acınacak durumda değilim. sizin de sık sık söylediğiniz gibi, ben alışkanlıkların insanıyım. sızsiz edinmeye başladığım alışkanlıklar henüz pek güçlü değiller. sizinle birlikte edindiğim, gidişinizle bozulan alışkanlıklar, şu anda daha güçlü elbette. ama bu durum, pek de uzun sürmeyecek.”

pek de uzun sürmeyen bu süreçte

“albertine'in hayatı ve ölümü konusunda şüphelerim olduğuna göre, çoktandır birtakım araştırmalara girişmem gerekirdi şüphesiz...yerinde bir araştırma yapmak üzere, balbec'e kimi gönderebileceğimi düşündüm. aimé'yi uygun buldum.”

diyerek, birlikteyken gözünden kaçan, aklına takılan, görmezden gelmeyi yeğlediği durumların ardına düşerek gerçeklerle yüzleşmeye başlıyor. dört bölümden oluşan eserin birinci bölümü unutuşa yönelmeyle bitiyor!

“gidiş ve dönüş rotalarının ortak bir özelliği, düz bir hat olmamalarıdır, çünkü aşk gibi unutuş da, düzenli ilerlemez.”

dediği ikinci bölümde aşkı; gidiş ve dönüş rotaları ile bir yolculuğa benzetiyor yazar. gilberte'e, mme guermantes'e karşı duydukları ile albertine'e beslediği duyguları karşılaştırıyor. gilberte'in yeni soyadını sahiplenip babasını adeta yok saymasını, yadsımasını içten bir acı ile gözlemliyor... irdelemeler, çözümlemeler sonunda "sosyete" de geçirdiği zamanın ona "manevi" bir haz vermediğini; yazmaya başlarsa en mutlu anları ve gerçek hazı edebiyatta bulacağını açıklıyor. üçüncü bölümde nihayet venedik gezisi gerçekleşiyor. annesi ile sanatsal güzellikleri keşfederken unutuşun akışı içindeki albertin'in ruhu da sızıyor bir yerlerden venedik görüntülerine. başka kadın yüzlerinde albertine'i görür gibi olsa da artık unutacağını bilmekte ve bunu da itiraf etmektedir marcel.:

"albertine'i artık hiç sevmeyeceğim gün, muhtemelen yok olup gidecekti."!

dördüncü bölüm, annesi ile dönüş yolunda aldıkları mektuplardaki haberleri yorumlayarak sürer.

"babanın selam vermeme katiyen izin vermediği bir kadının kızı, babanın başlangıçta bize göre fazlasıyla sosyetik bir çevreye ait diye ziyaretine gitmeme izin vermediği mme de villeparisis'nin yeğeniyle evleniyor!"

sonra devam etti:

"legrandin'in bizi yeterince seçkin bulmadığı için tavsiye mektubu vermeye korktuğu mme de cambremer'in oğlu, evimize ancak servis kapısından girmeye cesaret edebilecek bir adamın yeğeniyle evleniyor!... büyükannen, her şeye rağmen haklıymış; hatırlarsın, yüksek aristokrasinin, küçük burjuvaları dehşete düşürecek şeyler yaptığını ... söylerdi. "

bu iki evlilik marcel'de derin bir kıskançlık ve keder yaratır. çok sevdiği combray gezintilerinin bile artık kendisine eski zevki, duyguyu ve düş kırma gücünü vermediğini fark ederek derin bir keder içine girer. ama;

" her şeyin yıprandığı, her şeyin sönüp gittiği bu âlemde, güzellikten daha çok solan, paramparça olan, daha az iz bırakan bir şey varsa, o da kederdir."

sözleriyle kederlerin de geçici olduğunu vurgular.

altıncı kitabı da bitirdik. ne anlatıyor proust? neden okuyoruz bu kadar istekle onu? sıkılıyorz ama bırakamıyoruz. edebiyat dilin sanatı, proust'un da tam bir dil ustası olduğunu düşünüyorum. kopukluk olmayan kurgusu,

canlı betimlemeleri, gerçekçi çözümlemeleri okurken sayfaların nasıl aktığını fark etmiyoruz. anlatıcı kimliğindeki karakteri -ki büyük ölçüde yazar diye kabul ediyoruz- tüm çıplaklığı ile yansıtıyor, olduğu gibi gösteriyor. yaşadığı ikilemleri, korkuları, kaygıları, ikiyüzlülükleri çarpıcı yönleriyle veriyor. burjuva ve aristokrat kesimi, içinde yaşadığı çevreleri, yaşantılarıyla uzun uzun anlatıyor. françois'ı da halktan bir kişi olarak -altı kitap boyunca- ince ince işliyor.

zekası ile tarih, sanat, estetik, resim, müzik, psikoloji vb. pek çok alandaki bilgisi ile, müthiş gözlem gücü ile proust insanı şaşırtıyor, düşündürüyor, bilgilendiriyor ve besliyor. bir okur olarak bundan değerli ne olabilir ki! iyi ki sizlerle böyle bir okumanın bir parçası oldum. çok ama çok çok teşekkür ederim

ilkay dumlu:

ara verdiğim için mi yoksa dedikoduları bu kitapta diğerlerine nazaran daha kısa tuttuğu için mi bilmiyorum ama serinin en kolay okuduğum kitabı bu oldu.

bu kadar saçma ve tutarsız (arada doğru ve yerinde tespitlerin hakkını vererek) fikirleri ("duyguları") bir o kadar güzel ifade edip okuru da yer yer dengeleştirilmeyi başarmış olmasına saygı duydum.

okurken sık sık düşündüğüm şey, eşcinselliğini bastırmaya çalışmadan gerçekten etkilendiği bir erkeğe duyduğu aşktan bahsetseydi daha samimi ve sahici olur muydu, bence olurdu. tüm dünyanın eşcinsel olduğu bir dünya onu bu kadar yormazdı.

albertine'e yazdığı mektupta söyledikleri ve alttan alttan gittiği için kaçırdıkları (yat, rolls royce) bölümü okurken güldüm, sonrasında kendi mektubunu yorumlama şeklinde kakhaha attım. sonra bunun yazar açısından da bir aşk olmadığını, kaybedilen bir oyuncakça duyulan özlemin benzer oyuncaklara yönelince ışıık hızıyla ortadan kaybolduğunu görünce açıkça anladım.

kadın karakterler konu mankeni olmaktan öteye geçmiyor. saygı duyduğu, sevdiği, (bence oldukça korktuğu) yanındayken kişiliğinin ortadan kalktığı tek kadın annesi. üçüncü bölümün sonunda venedik'ten ayrılırırken, annesiyle eve dönmeyip venedik'te tek başına biraz daha kalmak istediği ve bunu gerçekleştirdiği o çok kısa anda bunu açıkça görebildik. (orada küçücük bir çocuk gördüm)

yazarımız siyasetle pek ilgili değil, sanatla iç içe olduğunu, şahane tasvirlerinde görüyoruz. bir eseri, bir şehri, bir katedrali anlatırken duyduğu heyecanı, bir kadından bahsederken hissetmedim. son olarak bilinç akışı bir yazım tekniğiye ustası proust.

aliye zorlu mit:

bu kitabı daha rahat okudum, her birinde bugünle bağlantısını kurabildiğim yanlarıyla bende iz bırakıyor proust. albertine'nin bu ilişkide kendini diken üstünde hissettiğini düşünüyorum. sanki çizilen bir çemberin çeperlerinde gezinmiş durmuş gibi. venedik anlatımlarını küçük kavisli pencerelerdeki insanları, nazlanacak birini bulanın suyunu çıkarttığını anlatışı ne güzeldi.

mustafa sütlaş:

mahpus'un bittiği yerden devam eden "albertine kayıp" kitabını proust sevgilisi ve şoförü alfred öldükten sonra yeniden kaleme almış ve yazmış. burada yine merkezde marcel ve duyguları ve sürekli kendisiyle yaptığı bir iç çatışma var. bu kitabı en genel anlamıyla mahpus'ta dile getirilen hapislik hâline takıntısını ve bunu içselleştirip bağlanmasını kendi açısından rasyonalize etme çabası olarak yorumluyorum. marcel'in aslında albertine'i (alfred'i) gerçekten sevdiğini yani âşık olduğunu düşünmüyorum. sonlara doğru bir yerde dediği gibi onlarla, sadece sahip olma ve emri / kontrolü / denetimi altında tutma duygusu kendisine iyi geldiği için böyle bir beraberlik yaşıyor. aslında ben tam bu noktada albertine'in (alfred'in) dolayısıyla da marcel'in eşcinsel de olmadığını düşünüyorum. onun gerçek takıntısı annesine yönelik ve bir tür "ensest" ilişkisi. ilk kitapta okuduğumuz annesinin onu sevmesi, sarıp sarmalaması, bedensel olarak dokunması, onun içine girme isteğinden bir tür kopamayışının kompensasyonu için gerçekleşmiş bir beraberlik olduğunu düşünüyorum. bunu bir başka kadınla yapmıyor. çünkü o zaman o kadın annesinin yerine geçmiş olacak, dolayısıyla bunu hem kendisine hem de annesine yönelik bir ihanet olarak düşünüyor. o zaman ona bu duyguyu bir erkeğin(alfred) sağlaması daha makûl ve uygun. ancak bu duyguyu ve arzuyu romanda yani kendini dışa vururken alfred gibi bir erkek karakterle anlatırsa, o zaman da gereksindiğinin annesi olduğu gerçeği dışa vurulmuş olmayacak yani anlaşılmayacak. başka bir deyişle kendisini doğru anlatmış, dışa vurmuş olmayacak. o zaman bir "kadın" (albertine) karakteri yeğliyor. ancak bu karakteri diğer kadınlar gibi olmayan bir kadın biçiminde

şekillendiriyor. yani kadınlarla birlikte olan bir albertine hem kendisini hem de gerçeklikteki durumun ikisini birden anlatabileceği için bunu yeğliyor. öte yandan marcel'in annesine aşkı o kadar büyük ve derin ki onun yerine koyduğu herkesin ölmesini isteği, sürekli olarak aklının bir köşesinde duruyor. belki de gerçek yaşamdaki bu isteği bir yerlerde duyulup bir "kaza" biçiminde gerçekleşince büyük bir suçluluk duygusu hissediyor. annesine geri dönmeden bundan da kurtulması gerekiyor. bunun da bir tek yolu var bununla yüzleşmesi.

onun için romanda albertine'in (alfred'in) ani kaybı bir izlek ya da motif olarak var. hem gerçekte hem de yazdığı roman gerçeği içinde bu ani kayıp onun yaşamını ve bundan kaynaklanan anlatımını en çok zorlayan bir durum olarak ortaya çıkıyor. dolayısıyla bu kitap, bu önemli sorunla başedebilmesi ve onu çözümleyebilmesi için yazılmış sanki.

bu yüzleşmeyi yaparken elinde iki imkân var ve onlardan yararlanıyor. bunların ilki albertine'in "eşcinsel / kötü / yanlış" bir kadın (bir seçim) olduğu düşüncesi. bence gerçek yaşamı itibariyle alfred için de böyle düşünüyordu. çünkü o da evli ve özel bir yaşamı olan bir adamdır. öte yandan ona olan düşkünlüğünün muhtemelen alfred açısından bir karşılığı yok. alfred için o, sadece bir patron, tabi olunan birisi.

"karşılıksız / tek yanlı" aşk hâli bu kitabın içinde anlatılan tüm beraberliklerin temel bir unsuru olarak marcel'in bilinçdışında sürekli olarak duruyor bence. bu kadar çok ve yoğun işlenmesinin başka bir nedeni olamaz. aynı şekilde hemcinsiyle olma olgusu da bunun yansımaları arasında. andré ile albertine'in ilişkisi, keza onunla marcel'in ilişkisi, robert'in gilberte ile ilişkisi, robert'in legrandin-cambremeslerin oğlu ile ilişkisi bu durumu sorgulayıp sürekli kafasının içinde tartıştığı noktaları oluşturuyor. burada yoğunlaşan düşünceler, zaman zaman ikileme düşse de bunun yanlışlığını vurgulayan bir biçimde ortaya konuyor. bunu yaparken zaman zaman aşağılamaya varan tanımlar kullanması ama yer yer de kendisinin en azından başkalarının, başkalarıyla kurdukları ilişkilerde olumsuz tutum almaması düşüncesinde olması biçiminde ifade ediliyor.

ikincisi de "yitirme / ölüm"ün kendisindeki "sevme / aşk(?)" hâlini söndürmesi, zamanın ve unutkanlığın sağladığı bu olanakla mevcut yaşanmışlığı yok sayma, olmamış, yaşanmamış gösterme tavrı ona büyük bir kapı açıyor, imkân sağlıyor. bu noktada zaman zaman dile getirdiği çeşitli kadınlara yönelik ilgi, duygu ve beraberlikleri de onun sağalmasında

önemli paylara sahip. dolayısıyla marcel buralarda kendini daha doğru anlatıyor.

oysa albertine'le (alfred) beraberliği annesine yönelik aşkını ona unutturan, gözden uzakta tutan, yönünü değiştiren bir durumdur. mahpus'ta anlatıldığı gibi bu sırada annenin evde olmaması bunun en önemli ifadelerinden birisi. kısacası bu beraberlik onu bir "ensest" hâinden koruyordu. ama bu sırada ortaya çıkan bir de "sapkınlık" vardı, bu ise onu aslında içinde olmak istemediği bir dünyaya sokuyordu. bu dünyadan kurtulma ve anneye dönme hâli, albertine'in(alfred'in) ölümü sağlanıyor. böylece yeniden çocukluğuna dönüyor, küçük bir çocuk gibi annesiyle birlikte venedik'e gidiyor. bunlar dönüşümün en doğrudan ifadesi bence. venedik'ten ayrıldıkları gün otelden annesiyle birlikte çıkmayıp önce orada kalışı, gelen ve yanlış anlaşılan telgraf ve ardından koşarak trene yetişmesi onun bu dönüşümü içinde en çok yaşadığı anlardan ve en önemli unsurlardan birisi.

bu iki farklı ilişki üçgeni, tam da rene girard'ın söz ettiği arzu üçgenine denk geliyor. böyle bakıldığında romandaki albertine, anlatıcı marcel'in, alfred ise gerçek hayattaki yazar proust'un "anne"ye yönelik aşkının "dolayımlayıcısı" durumunda. her ikisinde de girard'a savında hak veren bir anlatım ve gerçeklik söz konusu.

venedik'ten dönerken trende anne ile yapılan konuşmalar sırasındaki "büyükanne" muhabbeti, bu bağ(ım)lının en somut göstergelerinden bir diğeri. keza daha sonra gilberte ile yeniden buluşma ve o buluşma anında taa combray'i konuşma o dönüş hâlini tamamlayan ve kesinleştiren bir unsur. bu noktada robert'in cambremer'lerin oğluyla ilişkisinin açıkça bir kez daha ayrıntılarıyla dile getirilmesi kendisindeki "eşcinselliğin" mahkum edilmesi anlamına geliyor bence.

dolayısıyla marcel'in eskiye, çocukluğa, anneye dönüşünün en önemli unsurları böylelikle romanın sonunda tamamlanmış oluyor.

bence proust bu romanı gerçekten de kaybettiği kendisini bulmak yani anlamak ve anladığını herkese anlatmak için yazmış.

yakalanan zaman'da muhtemelen bu kendisini tam olarak bulma hâlini, başa dönme şeklinde okuyacağız. bunu nasıl dile getireceğini de doğrusu merak ediyorum.

onun için yedinci kitap bence en önemli kitap.

bu yorum ve değerlendirmeler paylaşıldıktan sonra akşam üzeri gerçekleşen buluşmada vurgulanan önemli noktaları şöyle belirtebiliriz:

mustafa sütlaş:

gündüz yorum ve değerlendirme yollamamış olan arkadaşlar birkaç satır da olsa kitaba dair duygu ve düşüncelerini paylaşırlarsa çok güzel olur

şengül döner:

proust'a saygım her ciltte arttı, marcel'le dalga gesek, sıkılsak da bazen yazara sözüm yok, hele fransızca bilip de okuyabilseydik kimbilir ne kadar etkilenecektik, çok iyi bir zaman bükücü, kar küresi etkisi iyice güçlendi, bir fotoğraf, bir resim tahlil eder gibi zamanı ince ince dokudu. tahlillerine, tasvirlerine hiç diyeceğim yok. sinir olduğum her şeyde de kendimle yzleşiyorum nihayetinde ya da bu bendeki stockholm sendromu? bunu bilemem, mutluyum ama.

havana ngelu:

bu kitapta insana ve insan davranışlarına dair çok derin cümleler vardı. beni çok etkiledi. bir de insanın iç hesaplaşmasını, duygusunu, yüzleşmesini çok iyi verdi. bazen çok kıymetli edebi metinler bazen zamanın ve yaşamın sıradanlığını anlatırcasına dedikodular... beklentilerimizi tersine çevirmeler. kimin eli kimin cebinde karıştı. demek ki bir dönem ve hala geçerli olan insan ilişkilerindeki arpıklık, aldatma, haz peşinde, nvan peşinde koşma halleri pazara çıktı.

lamia karamil:

gerçekten havana, o dönemi tanımak da çok iyi oldu. şimdiki düşünce ve tavırları karşılaştırma olanağımız oldu.

neda göçmen:

proust'u yalnız okumaya kalksaydık, çoğumuz birinci kitapta (başta ben) bırakırdık herhalde. grubun destek ve katkıları hepimizi kayıp zamanın son satırlarına kadar ulaştıracak

lamia karamil:

insan davranışlarına yapılan felsefik yorumlar da çok iyiydi. ne güzel tespit! gerçekten öyle diyerek üstünde düşündüğüm yerler oldu.

aliye zorlu mit:

bir arpa boyu yol gibi sanki... belki bu bile aldatmaca!

mustafa sütlaş:

gerçeklikle, romanın i gerçekliği arasındaki bağları düşününce, marcel'in yazdıkları dönemi anlamak için yeterince inandırıcı geliyor mu size? ya da neler gerçek neler değil? tabii bir de zamansal değişimi de dikkâte almak gerekli... okurken hiç arada en başta yaptığımız tarihi bilgilere bakma gereksinimi duydunuz mu?

şengül döner:

ben tam da bu yüzden seviyorum, bence her şey uydurma, ara ara da bize, bu bir roman benim hayat hikayem değil, diyor. ben bunu çok muzip bir tavır olarak görüyorum,

ilkay dumlu:

dönemle ilgili çok katmanlı ve objektif bir bakış açısı var diyemem, başka bir yazardan bambaşka çıkarımlarımız olabilir.

lamia karamil:

ben bakmadım. gerçeklik payı vardır diye düşünüyorum. abartılmış, ironi yapılmış, yeterince üzerinde durulmamış olaylar vardır ama yazılanlar çerçevesinde kaldım zamansızlıktan.

sema demirsoy:

leonie halanın evi var olduğuna göre gerçektir bir çoğu.

şengül döner:

gerçek hikayelere dayansa da gerçekliği yeniden kurgulaması çok eğlenceli değil mi? kendi karakterlerini bile birbirine karıştırması falan...

ar-da bajar:

dreyfus'la ilgili olanların doğru olduğuna inanıyorum, hattâ az bile anlatmış diye düşünüyorum. ama diğerleri bana göre hepsi birer senaryo çok güzel işlenmiş. hayatından kesitler var proust'un...

nuray demirezer kaya:

françoise'in gerçek hayatta celeste olarak anılarını yayınladığı bir kitap var şimdi onu okumuş olmayı isterdim ... ne kadar gerçek ..

lamia karamil:

zaten hiçbir edebi yapıt tam olarak gerçek olmuyor, kurgu oluyor değil mi? anılar bile sorgulanabilir bence.

sema demirsoy:

kollektif belleğe hitap eden bir roman olunca gerçek gibi geliyor her şey.

nuray demirezer kaya:

ama bence gerçek isimleri değiştirmiş de olsa, albertine aslında şöforü alfred olsa da aslında gerçeği anlatmış sayılır. yani roman iç gerçekliği ile gerçeklik iç içe, sadece isimler değişmiş oluyor bence.

ilkay dumlu:

annesine olan hisleri, san marco, venedik, kıskançlıkları, dengesiz ruh hâli.

emel kadör:

mahpus, albertine kayıp ve sodom ve gomorra'yı 1922 yılında yayınevine vermiş. 1908'den sonra eserini yazmaya başlamış proust. i. dünya savaşı

öncesi sonrası bütün zamanların tanığı ama dreyfus davası dışında pek bir şey söylemedi. savaşın yansımalarını da nasıl anlatırdı kim bilir! bir tercih elbette ama bunu da düşündürdü bana.

ar-da bajar:

aristokrasinin sosyal hayatını deşifre etmiş, zaten o da o sosyal tabakanın içindedir ve gördüklerini senaryolaştırmış. bizler o tabakanın içinde olmadığımız için belki de tam bilemeyiz.

mustafa sütlaş:

sorumu biraz daha bölerek sorayım o zaman... daha iyi anlayabilmek adına... bana tümüyle "gerçek" olduğunu düşündüğünüz şeyleri söyler misiniz?

mustafa sütlaş:

annesine olan hislerinin gerçekliğini romandan mı çıkarıyoruz, yoksa başkalarının tanıklıklarından mı?

ar-da bajar:

aristokrasinin sosyal yaşantı gözlemleri gerçek bana göre, melankolik yaşayışı gerçek.

nuray demirezer kaya:

aynen annesi ve büyükannesine olan hisleri...sosyetedeki yaşananlar

sema demirsoy:

francoise, hem roman hem tanıklar.

ar-da bajar:

altı kitap boyunca bütün sözcükler hepsi melankolik ürün ve betimlemeler bana göre hepsi tablo çözümlemesi. balzac'ın nesinden etkilenmiş bu insan çok merak ediyorum. balzac'ın roman kurgusu ile proust'un roman kurgusu dağlar kadar fark vardır.

havana öngeoğlu:

kurguda birçok gerçeklik olduğunu düşünüyorum. bir kere proust ve onun yaşamı gerçek. zaman zaman yaşamından kesitler okuduk. dreyfus davası, yazarlar, ressamlar, ruskin, o dönemin üst aristokrasi ve burjuva yaşamı, giysiler... gerçek olan çok şey var. ruskin ve balzac'tan esintiler çok var. ruskin betimleme ustası bana göre ve ondan çok etkilenmiş.

mustafa sütlaş:

şöyle bir ayırım yapalım mı?

1. maddi dünyaya dair yazdıkları (yer, mekân, nesne tasvirleri) gerçek ama onlara dair duygu ve düşünceleri kurgu. doğruluğunu bilemeyeceğimiz ama bütüne dair bir düşünce oluştururken düşünebileceğimiz şeyler

2. *olgular: dreyfus davası, ülkeler arası çatışmalar ve gerginlikler, aristokrasinin oluşumu ve değişimi, aristokratlar arasındaki gelenek ve yasalara dayanan ilişkiler gerçek...*

3. *kişiler: ismi doğrudan gerçek kişilerin adlarıyla belirtilenler dışındaki kişiler. kurgu ancak bu kişileri yaratırken bazı gerçek kişilerden esinlenmiş, onların yaptıkları ya da yaşadıkları kimi olaylara, tutumlara gerçekte de öyle olan göndermeler yapmış olabilir. bunları ancak onları tanıyınca ya da başka kaynaklardan bunları doğrulayınca gerçek olduğunu düşünebiliriz.*

4. *olaylar: bunların gerçekliği her zaman kuşkuludur, bazı detaylar gerçekte de öyle olmuş olabilir ama bunları sadece romanın iç gerçekliği olarak düşünebiliriz. otobiyografik yapıtlar dışında roman bir gerçeği yansıtmaz. her okur yazarın neden öyle dediğini düşünerek gerçekliğe dair bir düşünce oluşturur kendi kafasında.*

dolayısıyla kurgusal metinleri okurken okuduğumuzun gerçek dünyayı anlattığını düşünemeyiz. olsa olsa onun yanlış ve yazarın kendi filtresinden geçmiş bir taklidi olabilir.

5. *duygu ve düşünceler: gerçeğe, kurgunun sınırındaki noktalar da bunlardır. bize bütündeki gerçekliği bir algı olarak oluşturanlar da bunlardır.*

emel kadör:

ben yazarın yaşamından izler taşıyan çok başarılı bir kurgu okuduğumuzu düşünüyorum. annesine düşkünlüğünü örnek verebilirim. diğer benzeşmelerin hepsi bir soru işareti taşıyabilir.

havana öngöğlü:

bence anlatıcı eşcinsel, albertine değildi...

ar-da bajar:

ve albertine'in ölümü; at üzerinde bir ağaca çarparak ölmesi, bana göre tüm romanlarına gölge düşürmüştür. havada kalmış onun ölümü. swann'ın hastalığı vardı onu biliyoruz. anlatıcı eşcinsel olsaydı farklı eğilimleri olan charlus'tan, alberintine'den, saint-loup'tan nefret etmezdi.

ilkay dumlu:

albertine karakterinin gerçekte alfred olduğunu bilmiyordum, öğrenince hiç âşık olmamış olması ihtimâli kuvvetlendi. onun adına üzüldüm. gerçek hayatta eşcinselliğiyle gurur duymuyor. düellodan yola çıkarak yorumladım.

sema demirsoy:

kendine eşcinsel olduğunu itiraf edemediyse nefret eder.

ar-da bajar:

anlatıcının uydurduğuur. o zaman saint-loup için de ve charlus için de öyle olmalı... gerçi charlusla ilgi örnekler var: iki genç kardeş, morel.

ilkay dumlu:

ortada bir haz da yok bence, ilgi duymadığı bir cinsi basitleştirmek için kurgulanmış saçmalıklar.

sema demirsoy:

zaten incil'de de günah olan bir şey.

nuray demirezer kaya:

yazar,aslında duygu düşüncelerini gerçekten farklı anlatarak, bizde farklı bir algı yaratıyor gibi mi?

mustafa sütlaş:

hayır tam tersine, birebir gerçeği de, 180 derece zıddını da anlatabilir. bunlar değişim, gelişim hâlinde olabilir. bağlamları ve sonuçları farklı olabilir. onları bizim algılayışımızda da değişiklikler olabilir. gerçekle- yalanın sınırında sürekli gezinirler ve biz oradan yola çıkarak bir algı oluştururuz. yine de ne gerçek ve doğrudur, ne yalandır, uydurmadır tam olarak bilemeyiz. roman gerçeği olarak doğru sayarız.

nuray demirezer kaya:

anladım, aslında bunu söylemek istemiştin ... ben ifade edemedim.

mustafa sütlaş:

burada okur açısından da yazar açısından da bence en önemli unsur "bilinçdışı"nın buna etkisidir. yazarın "kalem aldı başını gitti" dediği şey yazarın bilinçdışıdır. okunulan metnin okurun algısında oluşturduğu ise tümüyle onun bilinçdışının ona söylediğidir. bunlar bazen buluşabilir, bazen çoğu okurda buluşabilir, bazen de hiç kimsenin algıladığı ötekiyle aynı değildir. karmaşıklık çoğaldıkça, yazar saçmalamıyorsa, okur gelgeç okur değilse kurgu metin iyi metindir bence... proust'u "proust" yapan da bu bence.

şengül döner:

benim zamanı kullanma biçiminde beğendiğim yan da özellikle geçmişimizi düşünürken, anılarımızı anlatırken ne kadarını doğru hatırlarız ne kadarını kurgularız fikri.

havana öngeoğlu:

çözümlemeleriniz harika, bambaşka bakış açıları sağlıyor. ancak proust size çok etki etti sanırım. yazdıklarınızı içselleştirebilmem için iki üç kez okuyorum. teşekkür ederiz.

aliye zorlu mit:

bu okumaların bendeki etkisi ayna karşısındayım hissiydi. sadece bu yolu izleyebildim diğer katmanlara ilişkin edecek bir cümlem bile yok. yorumlar için sağolun.

havana öngeoğlu:

çok güzel bir nokta yakalamışsın. zaten romanı mı çözümleyelim, proust'u mu anlayalım, kendi geçmişimizle yolculuğa mı çıkalım şaşırdık.

hanife kurt:

marcel proust 'u okumayı sizlerle okumayı sürdürüyorum ben de; yalnız başıma okuyamayacağım bu seri kitapları (sizlerin harika yorumlarınız sayesinde) vazgeçmeden okuyorum. "albertine kayıp" benim için daha akıcı ve zevkliydi. proust'un anlattığı; gerek sosyal gerek arkadaşlık gerek de aşk ilişkileri pek benim tanıdığım ilişkilere benzemese de felsefi psikolojik analizleri çok çarpıcı geliyor bana. son kitabı ben de ilgiyle bekliyorum. emeği geçen arkadaşlarıma çok teşekkür ediyorum.

semra kılıçtepe:

albertine kayıp'a sizlerden bir hafta sonra başlamanın verdiği açığı kitap bitene kadar maalesef kapayamadım. sonunda dün akşam bitirebildim. arayı kapatamama sebebim vakitsizlik değildi, itiraf ediyorum mecburi okuma saatlerimiz dışında pek okumadım, proust'un ölüm sonrası marcel'in hissettiklerini olağanüstü bir güzellekle anlattığını kabul ediyorum. ama sayfalar dolusu, bana tekrarlar gibi gelen anlatım okumamı zevk olmaktan çıkardı. inanın bazen, tamam anladım aslında sevmiyorsun, biliyorum kıskançlık seni albertine'e bağlayan ama anladım artık anlatma demek istedim. çoğunuzun aksine ben albertine kayıp'ı daha zor okudum. evet itiraf ediyorum harika bir dil kullanıyor, okurken okuyanı kitabın içine çekiyor, sanki kendi gerçeğimizden onun gerçeğine giriyoruz kabul... ama aynı şeyleri sayfalar dolusu okumak beni sıkıyor.bu bölümle ilgili paylaşımlarınızı zevkle okudum, çoğunluğu benim de düşüncelerim. kayıp zamanının izinde, dönemi anlama açısından yeterli değil bence, bize sadece belli bir çevreyi sosyete dedikodularıyla anlatıyor. bir de neredeyse kadın ve erkeklerin büyük çoğunluğunun eşcinsel olduğu anlatılıyor. belli bir çevre dışındakilerin yaşamı hakkında neredeyse hiçbir bilgimiz yok, tabii gene fakir köylü kızlarının eşcinselliği dışında, zaten marcel'in de bildiğimiz en önemli özelliği haz peşinde koşması, benim hayalimdeki marcel, salon salon dolaşıp dedikodu yapan, sonra da genç kızlarla haz peşinde koşan biri. hattâ salonlarda o kadar aranan biri olmasının sebebini bile tam

anlatmadı. tüm arkadaşlara çok teşekkürler ... proust okumak zaman zaman çok zor olsa da, proust okumak bir ayrıcalık...

sema demirsoy:

merhaba, yalnız okununca olumsuz duygular yoğunlaşıyor, birlikte okununca felsefi ve psikolojik saptamalar birçok arkadaştan çıkarak olumsuz duyguların önüne geçtiği için bütünlük kazanıyor olabilir diye düşündüm.bu okumalara başlarken birlikte okuma büyüsünün bu kadar etkili olacağını düşünmemiştim. umarım yakalanan zaman'ı en geniş katılımımla okuruz.

şebnem birkan:

eksik okumalarımı tamamladım. ben bu kitabı çok beğendim çünkü içten, samimi itiraflarla dolu bir kitaptı. duygu dünyasını hiç çekinmeden tüm ayrıntılarıyla yazmış olması insanoğlunun her yerde ve koşulda benzer şeyleri yaşadığının sağlaması oldu. ben de marcel'in albertine'e âşık olduğunu düşünmedim çünkü kaybetme korkusu aşkı ayakta tutan bir şeydir gerçek sevgide kabul ve tatlılık olur, burada böyle bir şey hissetmedim.

insana dair birçok şeye şahit olduk, kendi bencilliğini açıkça ifade edebilmesi, egosal durumları, gururu, kendini sürekli yüceltmeye çalışması tüm bunları da içsel yolculuğunun ve kendini bulma arzusunun bir parçası olarak gördüm. zihnini açıp içini okumuş gibi oldum, harikaydı. eşcinsel ilişkilere şaşırdım. venedik seyahatini sevdim.

"aşk tamamen unutulsa bile, onu izleyecek olan aşkın şeklini belirleyebilir. (...) alışkanlıklar, sevgiliden, hattâ sevgilinin hatırasından sonra var olmaya devam eder. bütün aşklarımızın değilse bile, kimi münavebeli aşklarımızın şeklini oluştururlar."

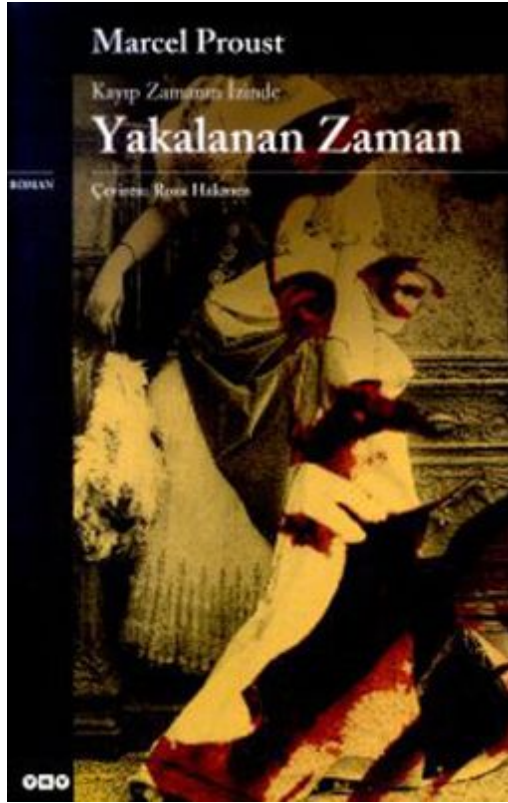
gibi hayata dair aforizmalar hoşuma gitti. hep beraber bu günlerde proust dokumak büyük bir keyifti teşekkürler.

bölüm: 8

kayıp zamanın izinde

7. kitap

"yakalanan zaman"

sonunda romanın son kitabı olan "**yakalanan zaman**"a gelmiş olduk. türkçe çevirisi 349 sayfa olan yakalanan zaman'ı okumaya 7 aralık'ta başladık ve 29 aralık'ta tamamladık. 2020'nin son gününden bir gün önce de bu kitaba dair konuşmamızı yaparak bu dizi romanı korona günlerine katık etmiş olduk. mehmet rifat bu kitaba dair şu bilgileri veriyordu:

"kayıp zamanın izinde'nin 7. ve son cildi olan yakalanan zaman (le temps retrouve). ilk kez proust'un ölümünden sonra 1927'de yayımlandı. kayıp zamanın izinde'nin çözüm bölümü, bu büyük yapıtın daha ilk yıllarında belirlenmiş durumdaydı. oluşsal (genetik) eleştiri uzmanlarının elyazmaları, not defterleri ve mektuplar üstünde yaptıkları araştırmaların gösterdiği gibi, proust büyük yapıtının son sayfalarını, ilk sayfalarını yazdıktan hemen sonra kaleme almış, bazı bölümlerini ise 1914'ten sonra eklemiştir: sonradan eklenenlerin arasında özellikle anlatıcı'nın goncourt'ların günlüğünü okumasına ya da savaş sırasında geceleyin paris'in çağırdıklarına ilişkin bölümler sayılabilir. "

peki sevgili marcel neler anlatıyordu bu son kitapta?

kitabın bu son cildinde anlatılan hikâyenin zamanı birinci dünya savaşı'nın birkaç yıl sonrasına tarihlendirilebilir. yazar bu kitapta daha önceki kitaplarda adından söz ettiği önde gelen karakterlerin son dönemlerine dair bilgiler verir. bunlar irdelendiğinde aslında en baştan beri söz edilen durumların, olayların, kişilerin ve görüşlerin birdenbire alt üst olduğu görülecektir.

anlatıcı marcel oldukça yaşlanmıştır ve sağlığıyla ilgili zorlukları vardır. hemen hemen yarı kötürüm hâlinededir ve zamanın büyük bir kısmını bir huzur evinde geçirmektedir. ara ara paris'e geldiği anlardan birisinde savaşta yaşamını yitiren arkadaşı robert'in eşi, kendisinin de eski ilk göz ağrısı gilberte ile karşılaşır. gilberte de çok değişmiştir ve onu da neredeyse tanımaz. ama onun yanındaki kızı gilberte zanneder, çünkü onun gençliğindeki hâlinin birebir aynısıdır.

m. de charlus ise acınacak bir durumdadır; erkeklere mahsus bir genelevden kiraladığı bir odada bazı erkeklere kendisini zincirle dövmeleri için para vermektedir. yine bu sırada prenses de guermantes'le tanışır. bu kadın bir zamanlar tanıdığı mme verdurin'den başkası değildir. bu değişim yapılan bir evlilik

sonucu gerçekleşmiştir. böylelikle bu evlilik de tıpkı gilberte'nin saint-loup'la evlenmesi gibi, burjuvazinin, aristokrasiyle artık birleşip buluştuğunu imlemektedir. böylelikle çocukluğundan beri ayrı olan iki "taraf"ın biraraya gelmesiyle zaman ve mekânın yenilgiye uğradığı düşüncesine sahip olur.

yeni guermantes prensesi bir ziyafet düzenlemiştir. marcel de buraya davetlidir. oraya eski arkadaşlarından pek çoğu da gelmiştir. yılların birikimi orada yeniden karşılaştığı kişilerin yüzlerine ve görünümlerine yansımıştır. ilk gördüğü anlarda onları tanımakta güçlük çeker ve kendisini sanki bir maskeli baloya gelmiş gibi hissettiğini anlatır. onların bu duruma gelebilmeleri ancak yüzlerine özel bir makyaj yapmakla mümkündür. ama gerçek başkadır, geçen zaman onların hepsini çok değiştirmiştir. çocukları çok büyümüş, bazıları onların gençliklerine benzer hâle gelmiştir.

marcel yazımını yıllardır ertelediği ve aslında yazamayacağına karar verdiği kitabını artık yaratma aşamasında olduğunu bu davete giderken tesadüfen fark eder. bu tesadüf, marcel, ziyafetin verildiği evin önüne geldiğinde, ayağını bir kaldırım taşına çarpmasıdır. bu an da tıpkı daha önce anımsadığı çaya batırılan kurabiye ya da eğilip bağlanan ayakkabı gibi, geçmişin kaybolmuş anlarının, hafızada canlanmasına neden olan durumlardan birisidir. dolayısıyla o âna kadar içinde taşıdığı, biriktirdiği her unsurun, o bilinmeyen göstergelerin dünyasını çözmesi gerektiğini düşünür. belleğindeki hazineleri akan zamana karşı, ancak yazarak koruyabileceğini anlar. ölüme de yine bu şekilde kafa tutabilecektir. bunun tek yolu o yapıtı yazmak, böylelikle de ölümsüzleşmektir. tüm bunları işte o anda birden fark eder. bu bir tür **epifanidir**. (*aniden bir şeyin özünü anlama veya anlamını bulma duygusu*) olayların ve anıların sanat ve yazı sayesinde yeniden canlanabileceğini, böylelikle muhafaza edilebileceğine kâni olur ve ani bir karar alarak yaşamının son yıllarında bunu gerçekleştirmeye niyetlenir. yazacağı kitap tüm bunları içeren bir büyük kitap olacaktır. hemen yazmaya koyulur, bu sırada da yazarlık yeteneği de ortaya çıkar. roman bittiğinde marcel'in yazdığı romanın aslında okunan "kayıp zamanın izinde" nehir romanı olduğu anlaşılır.

kitabın içinde yazan bir bölümün günümüzle de ilginç bağlantısı vardı. covid-19 salgını sırasında bu kitabı okumaya karar verdiğimizde, kitabın yazıldığı dönemde dünyanın her tarafında yaşanan "ispanyol gribi" salgınından söz edildiğini bilmiyorduk. herhangi bir yerde buna dair bir kayıt görmemiş, okumamıştık. ilk altı kitap boyunca da anlatıcı marcel buna dair bir şey söylememişti. ama bu yedinci kitabın 235. sayfasında marcel birden budan şöyle söz ediyordu:

"rahatsız olduğumu duyan biri, o sırada salgın hâlinde olan gribe yakalanmaktan korkmuyor muyum diye sorunca, bir başka iyi niyetli

davetli, 'yok canım, gribe daha çok gençler yakalanıyor. sizin yaşınızdakiler için pek tehlike arzetmiyor,' diyerek beni yatıştırdı. hizmetkârların tanıdığını söylediler. bir hanım, ismimi fısıldadıklarını ve 'kendine has lisanlarıyla', 'işte... baba,' dediklerini aktardı. çocuğum olmadığına göre, bu deyim belli ki yaşıma atfen kullanılmıştı." (s:235)

marcel'in burada verdiği bilgiler çok ilginç aslında. örneğin o zaman dünyanın gündeminde olan ispanyol gribi'nin şimdi olduğu gibi "yaşlı"ları değil gençleri daha fazla yakaladığını ve etkilediğini ilk kez proust'tan öğreniyoruz. bu hastalığı yapan virüsün iki binli yılların ortalarında izole edilip genetik haritasının yani genomunun çıkarılmış olması, bugünkü hastalıkta bunun tam zıddı bir başka özelliğin söz konusu olması yani gençleri değil, yaşlıları daha çok ve şiddetli etkilemesi, dahası en fazla ölümün bu kesimde görülmesi, diğer yandan her ikisinde de bir başka bulgunun, yakalananların kendi sıvılarında boğularak ölmeleri hâlinin görülüyor olması, aklımıza bu ana kadar konuşulmamış pek çok şeyi getiriyordu.

tüm bunların anlatıldığı son kitabı okurken yine yazışarak konuşmayı sürdürdük elbette. onların bazılarını buraya aktararak bu sonun bizde uyandırdığı karşılıkları da kaydedelim:

mustafa sütlaş:

"bacakların hafızası"... kurabiye, ıhlamur ve ayakkabı bağından sonra bir başka anımsama nesnesi: breh breh breh!..

"hafızamda, hattâ gayri iradi hafızamda bile, albertine'e aşkımdan eser kalmamıştı. ama görünüşe bakılırsa, uzuvların da bir gayri iradi hafızası mevcut ve diğerinin silik, kısır bir taklidi olan bu hafıza, insandan daha uzun ömürlü, zekâdan yoksun kimi hayvan ve bitkiler gibi, daha uzun süre yaşıyor. bacaklarımız ve kollarımız, uyuşuk hatıralarla dolu" (s:9)

semra kılıçtepe:

evet, her kitapta farklı bir şeyler umut ediyorum. ama sonuç yine aynı galiba...

sema demirsoy:

sevdiğimiz kadın genellikle bütün ihtiyaçlarımızı karşılamaz düşüncesi jung'un da düşüncesi. sayfa 13'te geçiyor.

nuray demirezer kaya:

biz de onları sevmediğimiz bir kadınla aldatırız... kadınları üzmemek için bir gerekçe mi?

semra kılıçtepe:

robert'i anlatışındaki şiirsellik. sanki bir erkek sevdiği kadını tarif ediyor, itiraf edemese de yeni aşkı robert galiba?

ayşen mert:

sıkı bir dedikodu var, iç sesi ile kaynatıyor proust...

mustafa sültaş:

queer düşünceyi bilmediği için "dönüşümlü olarak" diyor...

"odette'in kızı ya da küçük çetenin üyeleri gibi kadınlarda öyle çeşitli eğilimler, aynı anda olmasa bile dönüşümlü olarak bulunur ki, bir kadınla ilişkideyken kolaylıkla bir erkeğe sırsıklam âşık olabilirler; gerçek ve belirleyici eğilimi tanımlamak zordur." (s:18)

aliye zorlu mit:

gerçeği daha sonraları öğrenip -bir edebiyatçıyla evlenip kültürünü geliştirmeye çalışan bir kadın misâli- sırf sorularına cevap vererek beni memnun edebilmek amacıyla bilgi edinmiş ve sorularının kıskançlıktan kaynaklandığını anlayınca da yüz seksen derecelik bir dönüş yapmış olabilirdi.

mustafa sültaş:

9. sayfadan başlayıp 26. sayfaya kadar süren tırnak içindeki bölümü kim yazmış? anlatıcı marcel mi? marcel proust mu? imza "mösyö goncourt" haydi bakalım buyrun şimdi... dil ifade, anlatılanlar birebir aynı. "metin içinde metin" meşhur hikâyeyi aklıma getirdi: "ben seine'in üzerindeyim, sense benim" kim neredeymiş yani?

bize, bizim düşündüğümüzü söylüyor...

yavuz hırsız evsahibini bastırır misali.

buralarda artık proust konuşuyor... özetleme yapıyor... genel tasvirler... tutum, tavır aktarmalar. deneme yazısı okur gibiyim

nuray demirezer kaya:

ölümünden sonra basılmış olmasının etkisi var mı?

mustafa sültaş:

ayırt edilsin diye parantez içinde yazmış.. yani roman dışı... yani bizimle konuşuyor.

nuray demirezer kaya:

sosyete kendine konuşacak yeni bir konu buldu: savaş

ar-da bajar:

migren, astım krizleri, savaş ve morfinler ve klinik /marsel'in ölüme gidişi yavaş yavaş yaklaşıyoruz...

sema demirsoy:

sanki marcel hastanede sapkınlık sorununu çözüp, yaşama geri dönmüş gibi her şeye olumlu yaklaşıyor

nuray demirezer kaya:

proust bizimle konuşuyor:

"ne zamandır bu eserde adı geçen insanlardan hiçbirini görmediğimi düşünüyordum"

mustafa sütlaş:

evet arkadaşlar, bence marcel daha havaya giremedi.. vıdı vıdı ediyor. çamdan, kavaktan konuşuyor.

sema demirsoy:

"bu kişiler, ölümlerde, tıpkı yılbaşında elinde bir kutu kestane şekeriyle gelip, sırtarak, 'yeni yılınız kutlu ve mutlu olsun' diyen,ama bunu yine de sırf söylemiş olmak için söyleyen beyefendinin uyandırdığı sahtelik ve hiçlik izlenimini uyandırırılar."

ar-da bajar:

yaşlanmış artık ben yaşlılığına bağlıyorum...

şebnem birkan:

bir fark olduğu kesin!

aliye zorlu mit:

üç kuşak sonra unutmayı yakındaki bellek atölyesinde söylediklerinde şaşırmıştım. bir yere bağlayamadım burada duradursun.

"ancak kendisinin de alman olduğu öğrenilmiş ve toplama kampına gönderilmişti" (sf:56)

1. dünya savaşında da toplama kampı var mıymış?

havana öngeoğlu:

metin içinde mektuplara yer vermiş...

"koyun can derdinde, kasap et derdinde. gilberte de şatoyu ve koleksiyonlarını kurtarmanın peşine düşmüş." (s.65)

sema demirsoy:

duygularını gizlese de ölüm olunca olayın vahimliğini hissedерler.

nuray demirezer kaya:

savaş taktiklerini de en az yazarlık kadar iyi biliyor...

"generaller de yazarlar gibidir, yazar bir kitap veya oyun yazarken, kitabın kendisi seviyor gül açığa çıkardığı beklenmedik imkanlarla girdiği çıkmazlarla, yazarın başlangıçdaki planından önemli ölçüde sapmasına sebep olur."

sema demirsoy:

swann'ların tarafında savaştan az bahsediyordu.yakalanan zamanda daha çok söz ediyor savaştan.

nuray demirezer kaya:

m.charlus u yerden yere vurmuş..

"hastalığın seyri veya sapıklığının dönüşümü uç noktasına ulaşmış"

ayşen mert:

"önce zorunluluk yüzünden küçük oğlanlarla birlikte olma alışkanlığını, sonra da zevkini edinmişti."

bu cümle ile okuma bitiyor ve ağzımız açık kalıyor. zorunluluk !???

nuray demirezer kaya:

uluslar ile birey hayatını kıyaslaması olağanüstü... uzun uzun yazamadım ama

mustafa süttaş:

farklı bir saptama, aforizma da denilebilir:

"gerçek beyin yıkamayı, kendi kendimize, umut ederek yaparız; umut, gerçekten bir ulusun yaşayan bir parçasıysak, o ulusun korunma içgüdüsünün büründüğü şekillerden biridir" (s: 84)

arada bozuk saat gibi çok doğru şeyler söylüyor, bugün saate pil takmış, doğru gidiyor...

havana öngeoğlu:

haklıyı haksızı ne güzel anlatmış:

"haksız olan taraf, haklı olduğunu zanneder -almanya örneğinde olduğu gibi- haklı olan tarafsa, bazen haklılığını, sırf tutkusuyla çakıştığı için kendisine çürütülmez gibi gelen iddialarla savunmaya çalışır. birey kavgalarında, taraflardan herhangi birinin haklılığına kani olmak için en emin yol, taraflardan biri olmaktır, bir seyirci, kendisini asla yüzde yüz onaylayamaz."

mustafa süttaş:

"almancı-turancılar" lâfını bile biliyor. korkulur bu adamdan

sema demirsoy:

okurken insan savaşa da yıkılan heykellere de üzülüyor...

nuray demirezer kaya:

sosyete salonları gibi savaş meydanları ve savaş hakkında da bilgili olmak.

havana öngeoğlu:

s.94. çok etkilendim becermek' filini ne güzel anlatmış bir sayfa

"norpois'nın makalelerinde 'becermek' fiili, gelecek zaman işaretidir yani norpois'nın arzularının, esasen hepimizin arzularının işaretidir"

sanki birinci dünya savaşı belgeseli okuduk proust'un gözünden. herkese iyi akşamlar.

aliye zorlu mit:

geleneksel dengelerin köklü sarsıntıları, özellikle kırsal dünyanın çöküşü kendisini hissettirdiğinde, hafızanın bergson'la felsefi düşüncenin ortasında, freud'la psişik kişiliğin merkezinde, proust'la otobiyografik edebiyatın ortasında belirivermesi geçen yüzyıl sonuna denk gelmez mi? bize göre toprakta somut örneğini bulan hafıza imgesinin kırılması ve hafızanın birden bireysel kimliklerin merkezine yerleşmesi, aynı kırığın iki yüzü, bugün ortaya çıkan sürecin başlangıcıdır. ilkel sahne ile o ünlü çöreğin temsil ettiği, mahrem ama evrensel iki hafıza mekânından birini freud'a diğerini de proust'a borçlu değil miyiz?

bu hafıza aktarımı kesin bir yer değişikliğidir: tarihsellikten psikolojiye, toplumsaldan bireysele, iletilebilenden öznele, tekrardan anımsamaya doğru bir yer değiştirme.

bu notları buraya aktarıyorum ama hayal meyal anlıyor gibiyimdir belki. hani belki ufku daha geniş birileri kuracağı cümlelerle indirgeyerek bize de aktarabilir diyerek.

nuray demirezer kaya:

arkadaşlar biraz evvel hukuk online bir sempozyum vardı orada doçent olan hukukçu "marcel proust olmamıza gerek yok düz yazı ile yazalım" dedi güldüm..algıda seçicilik her yerde proust..

mustafa sütlaş:

marcel de bize aynısını yapıyor, bir senedir...

"m. de charlus, hem sinirli yapısından ötürü hem de -hiçbir sanat dalına yönelmemiş olduğundan- bir şekilde dışarı atması gereken izlenimlerine çıkış yolu aradığı için, çok yüksek sesle, bağırarak konuşma alışkanlığını edinmişti; tıpkı bombalarını boş araziye de olsa atan bir pilot gibi, izlenimlerini bazen sözlerinin kimseye ulaşmadığı bir boşluğa ama daha çok yüksek sosyete de rastgele savuruyor ve sosyete mensupları, sözlerini snobizm gereği, gözü kapalı, hattâ baronun baskısından ötürü zorla, korkudan dinliyorlardı" (s:109)

...

ayşen mert:

son kitabı daha hoş, hafif, meltem gibi ılık ılık içimize akar, diye hayal etmiştim, okudukça içime kandiller asılıyor... m de charlus'um mazoşist yanı da çıktı

ar-da bajar:

bence roman bitmiş marcel ne yapacağını bilemiyor artık ;)))

fusun arda:

bence de öyle...

sema demirsoy:

hâlîfe harun reşid bin bir gece masallarında geçiyor. sanata, şiire düşkünmüş, yanına yalnızca celladını alarak, geceleri bağdat sokaklarında dolaşır tanınmamak için kılık değiştirmiştir.

...

nazım hikmet şiirini okurken proust etkisini düşündüm. nadire mater'de de proust etkisi vardır mehmetçik kitabını yazarken.

ar-da bajar:

dayağı meşru görüyor, charlus'a mazoşistliği reva gördüğü gibi...

nuray demirezer kaya:

ruskin'in kitabı susam ve zambaklar kitabını da araya sıkıştırıyor bu kitabı kendi fransızca'ya çevirmişti galiba.

aliye zorlu mit:

m. de charlus'un batıp çıkmadığı boya kalmadı...

ar-da bajar:

bütün kahramanlarını öldürdü ama charlus'a kıyamıyor; o daha çocuk diyor, macera yaşamak istiyor, diyor... anlatıcının başka yüzü charlus...

"şunu belirtmem gerekir ki, tek bir gerçek olayın, tek bir gerçek kişinin yer almadığı, her şeyin, anlatımın gereği tarafımdan uydurulduğu bu kitapta.. size demiştim söylediğim her şey yalandı... (s:155)

mustafa sültaş:

yalanlarla bizi uyutuyor... üstelik yalan söylediğini de belirttiği hâlde büyük bir merakla okuyoruz. işte bunun adı "sanat"...

"kör ölür badem gözlü olur" dedik, şimdi "du bakali n'olcek?" diyelim.

aliye zorlu mit:

okuduklarımı ancak insanlık halleri üzerinden değerlendirebiliyorum. gördüğümse gelişim sarmalı denen şeyin eser derecede ilerlediği. 1. dünya savaşını aşağıdakiler yaşamış, yukarıdakiler uydurabildikleri oranda

saltanatlarında politikasını tartışmışlar. gönlü yukarda kendi aşağıya yakın olanları pek anlatmıyor proust. onu bugün biz anlatabiliriz belki. durum aşağı yukarı benzer çünkü.

sema demirsoy:

yaşlandığı halde sevdiği renk yine pembe marcel'in.

ar-da bajar:

"hannibal de breaute: öldü! antoine de mouchy: öldü! charles swann öldü! adalbert de montmorency: öldü! boson de talleyrand: öldü! sosthene de doudeauville: öldü!" (s:171)

diyordu.(ne kadar çok kahraman ölmüş ama charlus beyin kanaması geçiriyor. onu işkence ede ede öldürecek galiba?

mustafa sütlaş:

inanılmaz bir düşüş... "dekreşendo" sanki ölümün kenarındaymış gibi anlatıyor... bayağı da iyi beceriyor o havayı vermeyi... ve hemen ardından yüz seksen derece tersine inandırmaya çalışıyor bizi... ne güzel:

"evet, hatıra, eğer unutuş sayesinde, kendisiyle şimdiki an arasında herhangi bir bağ, bir köprü kurmadan, kendi yerinde ve tarihinde kalmış, bir vadinin dibinde veya bir tepenin doruğunda uzaklığını korumuş, tecrit edilmişse, bize ansızın taze bir soluk getirir, öyle çünkü bu, eskiden soluduğumuz bir havadır; şairlerin cennette nafile aradığı bu temiz hava, ancak daha önce solunmuşsa, bu derin yenilenme duygusunu yaşatabilir, çünkü gerçek cennetler, kayıp cennetlerdir." (s:178)

gerçek cennetler, kayıp cennetlerdir; bence de öyledir...

havana öngeoğlu:

son üç sayfa gerçekten muhteşem. iyi akşamlar arkadaşlar.

mustafa sütlaş:

adam şimdiki zamanı geçmişte yaşadıklarını anımsamakla ya da gelecekteki bir şeyleri şimdi hayal etmekle geçiriyor, sonra da o şimdiki zaman kayboldu diye hayıflanıyor... üstelik bunu hep yapıyor ve bir türlü başka türüsünü yapmak elinden gelmiyor. kısır bir döngünün içinde şimdikiyi yitiren bir marcel okuyoruz neredeyse 2000 sayfadır... bir yandan da hâlâ belki değişir diye umut edip bekliyoruz. sanırım en son anda öldüğü sırada yakalayacak, o zaman da zamanı yakalamış olmanın bir anlamı kalmayacak....

ayşen mert:

öldüğünde zaman onu yakalamış olacak...

mustafa sütlaş:

"bu kitabın okunması, bizim yerimize kimsenin yapamayacağı, hattâ bizimle birlikte bile çalışamayacağı bir yaratma eylemiydi." (s:187)

marcel bize "ne yaptığınızın farkına varın" diyor... fark ediyoruz ve yaratıyoruz zaten

"ne var ki, sanatta mazerete yer yoktur, niyet hesaba katılmaz, sanatçı her an içgüdüsüne kulak vermek zorundadır; bu yüzden de sanat, hayattaki en gerçek şey, en sıkı okul ve esas son yargı'dır. zlmesi en zor olan bu kitap, aynı zamanda gerçekliğin bize yazdırdığı, içimizdeki basımı bizzat gerçeklik tarafından yapılmış tek kitaptır."

işte bu kadar... herkes anladı mı?

nuray demirezer kaya:

ego değil mi... zlmesi en zor kitap, diyor. doğru! ben de böyle bir kitap yazsam egom çok yüksek olurdu.

mustafa sütlaş:

hem kendisi için hem de herkes için söylüyor... tabii 2000 sayfa yazmış olmanın haklı gururu ve ondan kaynaklanan bir ego var. proust'un ego'su ciddi ciddi edebiyat teorisi yapıyor...

"ne var ki, kuramcıların kendileri için zorunlu bulmadıkları nitelikli dil, kuramcılar takdir edenlerin nazarında da büyük bir zihinsel değerin göstergesi değildir; bu kişiler, bir imgenin güzelliğinden ıkaramadıkları zihinsel değeri seçebilmek için, onun doğrudan ifade edilmesine ihtiyaç duyarlar. bu da, yazarı, entelektüel eserler yazmak gibi bir mnasebetsizliğe, kabalığa yöneltir. içinde kuramlar bulunan bir sanat eseri, f iyat etiketi üstünde bırakılmış bir eşyaya benzer. Üstelik etiket sadece bir değer belirtisiyken, edebiyatta aksine, mantıksal akıl yürütme, değeri düşürür. bir izlenimin sabitleştirilmesiyle, ifade edilmesiyle sonuçlanacak bütün aşamaları sırasıyla katedecek g bulunmadığında, mantık yürütülür yani oyalanılır." (s:190)

"bugünkü benliğim, içerdiği her şeyin birbirine benzer ve tekdüze olduğunu zanneden, terk edilmiş bir taş ocağı gibidir ama her hatıra, tıpkı dâhi bir heykeltıraş gibi, o taş ocağından sayısız heykel çıkarır." (s:193)

ikisi de tam bir aforizma...

sema demirsoy:

sanki roman değil deneme gibi hissediyorsun okurken.

havana öngeoğlu:

sanata ve sanatçıya atfen yazdıkları çok etkileyici.

nuray demirezer kaya:

"sanat toplum içindir", "sanat sanat içindir" ne güzel anlatmış;

*"ne var ki sanatçı vatanına ancak sanatçı sıfatıyla hizmet
edebilir. ... vatan dahil hiçbir şeyi düşünmemesi lazımdır."*

mustafa sütlaş:

*döndü dolaştı yine gilberte'e geldi ve ona aşkını ilân etti... "du bakali..."
gerçek olacak mı?*

edebiyat üzerine epey düşünce belirtti... fena değildi.

ilkay dumlu:

*şimdi yorumlarınıza bakınca yazmak istedim. zaman kaybına şahane bir
örnek olarak yazılmış bir seri olarak literatüre geçmeliydi.*

emel kadör:

*186-190. sayfalar arası deneme tadında sayfalarda edebiyatı tartışıyor,
meydan okuma havası ile.*

ar-da bajar:

*bu bölümün en belirleyici kısmı "izlenimcilik"ti" çaya batırılan madlen
kurabiyeleri, iki ayaktan birinin yerden yüksekliği ve 'yankılanan ses'in
duyguda oluşturduğu haz ve yorumlama, kuramlardan arınma, slogandan
uzaklaşma, "sanat sanat içindir" kısacası ve her şey onun için mübah...
güzel bir bölümdü*

sema demirsoy:

evet yaa nevroitik gevezelik eden bir psikiyatrist ve edebiyatçı.

aliye zorlu mit:

*"çoğu kez, belirli bir yaşa gelmiş yazarlar, o esrarengiz gerçekler
artık benliklerinin derinliklerinden su yüzüne çıkmadığından,
sadece zihinleriyle yazarlar; zihinleri giderek güçlendiğinden,
olgunluk dönemi eserleri, gençlik dönemi eserlerinden daha
güçlüdür ama aynı yumuşaklığa sahip değildir." (sf:206)*

*yazarlar ve yazdıklarının çokça tartışıldığı günlerde yukarıdaki satırlar da
proust'tan.*

nuray demirezer kaya:

*kayıp zamanı yakalamanın tek yolunun sanat eseri olduğunu algılıyor ve
edebi eserin bütün malzemelerinin de geçmiş hayatında olduğunu*

anlıyor... ancak kendisini tohum gibi görüyor ve bitki geliştiğinde ölebilirdim de ama o bitki uğruna yaşadım, diyor ve sürdürüyor:

"hayatımı yazmak istedim hayatım olgunluğunun meyvesi ile bağlantılıydı ve bizlere de bu meyveyle beslenecek olan kişiler kendilerini besleyen zengin maddelerin tıpkı besin değeri taşıyan tohumları yiyen kişiler gibi önce tohumu besleyip olgunlaşmasını sağladıklarını bilmeyeceklerdi..."

mustafa sütlaş:

neymiş efendim:

"gerçek kitaplar, aydınlığın ve sohbetin değil, karanlığın ve sessizliğin ürünü olmalıdır" (s: 205)

nokta. bu kadar. fazla lâfa gerek yok.

nuray demirezer kaya:

bize yazarlık dersleri veriyor gibi.

sema demirsoy:

hayal gücü olmadan yazar olunabiliyor marcel'e göre. ben şimdiye kadar tersini düşünüyordum.

nuray demirezer kaya:

yine sonunda ego da var bu insanlar benim için ölmüş gibi geliyor diyor.

ar-da bajar:

cümlelerin sonunda herkes benim için yaşamış zannediyorum diyor...

lamia karamil:

"aslında her okur, okuduğu esnada kendi kendinin okurudur. yazarın eseri okura sunduğu bir görme aygıtına benzer. ... ayrıca, kitap saf okur için fazlaca yüksek düzeyde ve anlaşılmaz olabilir." (s:218)

çok güzel...

mustafa sütlaş:

bence altını çizip tekrar edelim:

"yazar, kitabındaki kadın kahramanlara eşcinselin bir erkek çehresi yakıştırmasına gücenmemelidir" (s:218)

albertine'den söz ettikten hemen sonra bu cümle geliyor... ne demek istiyor acaba?

sema demirsoy:

kitabının okurun aynası olacağını tahmin etmiş proust.

havana öngeoğlu:

müthiş tespit, okurunda dikkâtini çekmekten geri kalmıyor.

mustafa sütlaş:

yazmak, yazarlık, okuma ve okumanın algılanmasıyla bunların ardındaki "gerçekliği" tartışan güzel bir bölümdü bu akşamki de...

...

ve, zamanı yakaladık arkadaşlar:

"rahatsız olduğumu duyan biri, o sırada salgın hâlinde olan gribe yakalanmaktan korkmuyor muyum diye sorunca, bir başka iyi niyetli davetli, "yok canım, gribe daha çok gençler yakalanıyor. sizin yaşınızdakiler için pek tehlike arzetmiyor," diyerek beni yatıştırdı. hizmetkârların tanıdığını söylediler. bir hanım, ismimi fısıldadıklarını ve "kendine has lisanlarıyla", "işte... baba," dediklerini aktardı. çocuğum olmadığına göre, bu deyim belli ki yaşıma atfen kullanılmıştı." (s:235)

şebnem birkan:

o zamanlar covid -19 olmadığı için gribe gençler yakalanıyormuş şimdi yaşlılar yakalanıyor

nuray demirezer kaya:

yaşlılık sendromu başlamış... yaşlandığını fark ediyor artık...

sema demirsoy:

bir yanda eser anksiyetesi, bir yanda yaşlılık anksiyetesi daha samimi sanki marcel.

lamia karamil:

ama yaşlanmayı ve değişimi çok güzel anlatmış. kendi değişimini fark edemese de...

havana öngeoğlu:

evet, sonunda yakaladı zamanı. on beş yirmi yıl geçmiş, uzun zamandır dışarı çıkmamış da sanki romanını sonlandırmak ve yaşayan karakterleriyle yaşlanmışlıklarıyla dalga geçmek için son kez davette sanki. yaşlılık ve ölüm temasını birazda güldürerek verdi.

mustafa sütlaş:

teşbihler, istiareler de güzel ama somut tanımlar da en azından onlar kadar güzel ifade edilmiş:

"birey, sırayla ölen, üst üste binmiş bir dizi farklı benlikten oluşur, hattâ bu benlikler, combray'de akşam olunca içimde birbirinin yerini alan benlikler gibi, münavebeli olarak da ortaya çıkabilir."(s.244)

anımsarsanız, bunu daha önce sizlere bir notumda söylemiştim:

zamanda yolculuk edebilseydik, o üst üste binmiş benliklerin her birini ayrı ayrı görebilirdik. bence proust bunu ilk keşfedenlerden birisi.

...

tabi "ötekileştirme" de hiç eksik değil:

"bu değişimlerden yararlanamayanlar, fazlasıyla güzel kadınlarla fazlasıyla çirkin olanlardı." (s:249)

sema demirsoy:

yaşlandıkça duygular masumiyetten daha olumsuzla dönmüş marcel'e göre.

nuray demirezer kaya:

yaşlıları çok aşağılamış... mezartaşı aralanmış kadınlar.. trafik kazası geçirmiş gibi yürüyen erkekler

mustafa sütlaş:

bu bölümü plastik cerrahlar bastırıp hastalarına dağıtmalılar. bir anda "müşteri patlaması"na neden olabilir... insanları iknâ etmek için özel çaba göstermeleri gerekmez. bölümün son cümlesi de vecize gibi:

"guermantes prensesi'nin salonu, huzurlu bir mezarlık gibi ıslıl ıslıl, unutkan ve çiçekliydi." (s:255)

ayşen mert:

güzel bir bölümdü, eğlenceli, cinsiyetçi, insanın aynaya bakma hevesini kırıyor...

sema demirsoy:

botokslu değiliz neyse ki !

aliye zorlu mit:

bu bölüm keli göstermemeye çalışan bizim yaşımızdakileri tane tane gayet -sarih- anlatmış. arada birinden duymak zor gelir ama iyidir, bu defa sıra proust'taymış.

selda genç özer:

bu kurabiyenin tarifi var mı birilerinde? yapalım kurtulalım..

lamia karamil:

internette var. denemek lazım.

selda genç özer:

denenmiş mi?

lamia karamil:

henüz değil. tereyağlı.

selda genç özer:

canım istedi... lamia'cım...

lamia karamil:

yapılacaklar listesine alındı.

mustafa s  tlaş:

sevgili arkadaşlar iyi akşamlar,

13 nisan'da başladığımız 3086 sayfalık maratonun son y  z metresine yani son y  z sayfasına girmiş bulunuyoruz. bug  n, yarın, p.tesi ve salı g  n   yapacağımız okumalarla yedi ciltlik kitabı bitirmiş olacağız. gelecek   arşamba akşamı bu saatlerde bu kitaba dair değerlendirme buluşmasını zoom'da yapacağız. her akşam olduğu gibi gibi yediye kadar bu konuşmaları tamamlayıp saat yediden itibaren okuma grubumuzun g  m  şl  k, istanbul ve izmir'deki t  m katılımcılarına açık bir "erken yılbaşı partisi" yapacağız.   yelerimiz arasında m  zikle uğraşan arkadaşlarımız olduğunu biliyorum. bilgisayarlar ve evlerimizdeki diğer m  zik olanaklarının da yardımıyla hep birlikte 2020'ye veda edip 2021'e dair dileklerimizi paylaşacağız. tabii herkes kendi başına yiyeceği i eceeğini de içecek. hazırlıklarınızı buna g  re yapabilesiniz diye sizlere bir hafta   nceden haber vermek istedim. o akşam bazı s  rprizler de olacak... şimdi herkese iyi okumalar...

hanife kurt:

ne g  zel d  ş  nm  şs  n  z, teşekk  rler.

nuray demirezer kaya:

merhabalar... nasıl g  zel bir iş başardık... yılbaşı kutlaması harika bir fikir... ama ben bitecek diye   z  l  yorum... devam ederiz değil mi?

emel kad  r:

edelim...

sema demirsoy:

başka bir kitapla devam edecek, bunu diliyorum 2021'den.

havana   ngeoğlu:

harikasınız heyecanla bekliyoruz...

mustafa s  tlaş:

"dile d  şmek" in anlamlarına dikk  t edelim, dile d  şmeyelim:

"metres hayatı yaşayan bir kadın için her   vrede kullanılan 'dile d  şmek' deyimini, ayrıca saint-germain muhitinde kitap çıkaran kadınlar için, combray burjuvazisi tarafından ise, kendinden daha y  ksek veya daha al  ak mevkide biriyle evlenen yani 'uygunsuz' evlilikler yapan kadınlar için kullanılırdı" (s:261)

toplumsal değişimi değişen kimlikler   zerinden   ok g  zel vurguluyor...

ama değişimin "seviye düşüklüğü" yönünde olduğunu vurguluyor.

nuray demirezer kaya:

odette için şöyle diyor:

"hâlâ güzeldi ve hayatımda ilk kez şefkât uyandırıyor çünkü swann'ı da diğer herkesi de hayatı boyunca aldattıktan sonra şimdi bütün dünya onu aldatıyordu o kadar acizdi ki roller değiştiğinde, kendini erkeklere karşı korumaya cesareti bile yoktu. yakında ölüme karşı da kendini koruyamayacaktı"

gerçekleri surata tokat gibi vurarak anlatması çok etkileyici...

sema demirsoy:

snobizmi, şekil değiştirmekle kalmayıp-tıpkı savaş gibi- ortadan da kalkabilir, radikaller ve yahudiler jockey kulübü'ne kabul edilebilir.

mustafa sütlaş:

algının nasıl oluştuğunu ya da şekillendiğini güzel tanımlamış:

"yılların geçtiğini, gençliğin yerini yaşlılığa bıraktığını, en sağlam servet ve tahtların yıkıldığını, şöhretin geçici olduğunu ne kadar bilsek de, zaman'ın sürüklediği bu hareketli evreni tanıma şeklimiz, bir bakıma fotoğrafını çekmemiz, aksine bu evreni sabitleştirir. dolayısıyla, gençliklerinde tanıdığımız insanları daima genç görür, yaşlılıklarında tanıdıklarımızı geriye dönük olarak yaşlılığın meziyetleriyle donatır, bir milyarderin gücüne, bir hükümdarın nüfuzuna gözümüz kapalı güvenir, yarın öbür gün, ikisinin de gücünü tamamen kaybetmiş firariler olabileceğini mantığımızla bilir ama fiilen buna inanmayız." (s:270)

havana öngeoğlu:

bu kitabı çok beğendim. proust'un eşcinsellik, yahudilik ve sodom gomorra'sı üzerine bazı sayfaları ekte. kafamda karışıklık yaratan pek çok konuya tam bir açıklık getirdi.

...

new york'ta yaşayan değişik milletlerden akademisyen ve yazarların yedi kitap hakkındaki yorum ve analizlerini içeren kitap özet gibi oldu benim için. proust'un ne yazdığı tam çözümlenebilseydi hakkında bu kadar kitap yazılmazdı sanırım.

nuray demirezer kaya:

"onlar yaşlı insanlar, insan o yaşta artık davetlere katılmaz. görünüşe bakılırsa, mezarlığa varmadan önce sisin içinde lambaların hep yandığı, kapalı bir yaşlılar kenti vardı."

*kitabın bu bölümünde bence proust'u ölüm korkusu sarmış...
hep yaşlılıktan ve ölümden bahsediyor*

...

"hayat göçebe, hafızamız yerleşik" ne kadar doğru...

mustafa süttaş:

"beni dışarıda arama içinde ara" demeye getiriyor:

*"ne yazık ki onları kendi içimde aramak zorundaydım, çünkü
insanları değiştiren zaman, onların içimizde sakladığımız
suretlerini değiştirmez. (s:294)*

*sevgili nuray söz ettiğin "hayat ve hafıza'ya" dair aforizmanın tümünü
yazalım burada, kayda geçsin...*

*"hayatımız göçebe olduğu halde hafızamız yerleşiktir; biz hiç
durmadan hamleler yapsak da, hatıralarımız, onlar bizim
arkamızda bıraktığımız yerlere sımsıkı bağlı kalırlar ve orada evcil
bir hayat sürmeye devam ederler; hatıralar bu bakımdan, bir
yolcunun herhangi bir kentte edindiği geçici arkadaşlara benzer:
yolcu o kentten ayrıldığında o arkadaşları da terk etmek
zorundadır, çünkü onlar oradadırlar," (s:296)*

sema demirsoy:

kitabı bitiremeyeceğim diye panik olmuş.

mustafa süttaş:

kitabın özeti bu bence:

*"nasıl birçok mme swann olduysa, birçok guermantes düşesi vardı;
bunlar birbirlerinden yılların renksiz atmosferiyle ayrılıyordu"
s:296*

*daha önce dediğim gibi zamanda yolculuk mümkün olsaydı hepsini gerçek
anlamda görebilirdik. bunu insan soyu bir gün yapacak belki. ama o
zamana kadar zamanda yolculuğu içimizde yaparak onları ve kendimizi
"var" edeceğiz. en azından bize öyle gelecek. bunları ilk cildi okurken
düşünmüş ve başka biçimlerde bir yerlere not etmiştim. bulursam
paylaşıyorum...*

ayşen mert:

*ellisine gelenlerin yaşlı hem de çok yaşlı sayılması ürkütücü o zamanlar 80
yaşını gören olmuyormuş her halde*

ar-da bajar:

*bu kitapta daha çok kıyıda, köşede kalan arada unuttuğu kahramanları
dile getirdi ve onlara yer verdi bloch gibi, berma gibi, rachel gibi ...*

semra kılıçtepe:

yaş konusunu da abartıyor olsa da, yaşlılığı anlattığı sayfalar o kadar canlı ki, sanki oradaki insanların hepsi gözümün önünden geçiyorlar. kayıp zamanı da aynı güzellikte vurguluyor, dönüp kendi kayıp zamanlarımıza baktırıyor sanki. fakat her zamanki gibi o kadar uzatıyor ki, bir yerden sonra sıkılmaya başladım.

gene de bu son kitap da sanki söylemek istediklerini bize söylüyor, "zaten anlamazsanız o da sizin sorunuz" diyor

aliye zorlu mit:

"ama çok yaşlıydı; dolayısıyla, dışarı çıkmak üzere kapıdan geçip merdivenden aşağı inmek istediğinde, insanlar için hayattaki en sefil durum olan ve onları yunan trajedilerindeki krallar misali doruklarından deviren yaşlılık, dükü tehdit altındaki iktidarsızların çarmıha giden yola benzeyen hayatında durmaya, ter içinde kalmış alnını silmeye, dengesiz adımlarının, bulutlanmış gözlerinin ihtiyaç duyduğu destekten yoksun kalınca kendisinden gizlenen basamakları el yordamıyla aramaya zorlayan ve kendisi farkında olmasa da düke usulca, utanarak başkalarından yardım dileniyormuş görünümü veren yaşlılık, onu ulu bir adamdan çok, yalvaran bir adama dönüştürmüştü. (sf: 325)

bu duygular yabancı değil, benden de gizlenen basamaklar var, belim beni dinlemiyor çekidüzen verirken aslında bal gibi biliyorum bana söyleneni, okurken de gözümü kaçırmayayım diyorum. yarın son gün. kayıp zamanın izinde serisi bitiyor. ne hissettiğimi bilmiyorum.

ar-da bajar:

prosut'un ölüm yolculuğu ve kitabın bitişi...

mustafa sütlaş:

bingo:

"saint-euverte soyadının ve ampir üslubunun, küpeçiçeği kırmızısı ipeklerin arasında çiçek açtığı bu sandalın içinde, zaman'ı sallamaktaydı kucağında." (s:332)

kucakta sallanan zaman... hem de müzik eşliğinde...

"dandini dandini dastana... danalar girmiş bostana" da kimi uyutuyor acaba? bizi uyutuyor olmasın!..

"hayat hiç durmadan insanlar arasında, olaylar arasında yeni bağlar kurar, bu bağları birbiriyle keşştirir, ikiye katlayıp örgüyü sağlamlaştırır ve sonuçta, geçmişimizin en uzak noktasıyla diğer

bütün noktalar arasında zengin bir hatıralar örgüsü örerek sonsuz bağlantı imkânları sunar." (s:337)

tam da budur...

ayşen mert:

aradan 17 sene geçmiş, gilberte'in kızı varmış,

şebnem birkan:

ne güzel ifade etmiş:

"elle tutulamayan zaman, adeta ben görebileyim, dokunabileyim diye bu genç kızda cisimleşmişti" (s.338)

mustafa sütlaş:

kendi kitabını övüyor ve topu bize atıyor:

"okurlara, kitabım sayesinde kendilerini okuma imkânı sağlayacaktım. dolayısıyla onlardan, beni övmelerini veya yermelerini değil, gerçekten yazdığım gibi mi olduğunu, kendilerinde okudukları kelimelerin, benim yazdığım kelimeler mi olduğunu söylemelerini bekleyecektim (bu konuda ortaya çıkabilecek sapmalar, mutlaka benim yanlışladığım anlamına gelmezdi, bazı durumlarda, benim kitabım, okurun kendini okumasına yardımcı olamayabilir, onun gözüne uygun düşmeyebilirdi)" (s:340)

sema demirsoy:

kitabın son sayfaları kitabı muhteşem hâle getirmiş.

şebnem birkan:

katılıyorum...

ayşen mert:

bunamanın en zarif ifadesi

"hafıza kaybı, mecburiyetlerimde boşluklar yaratmak suretiyle bana biraz yardımcı oluyordu, bu boşlukları eserim dolduruyordu " (s:349)

havana öngeoğlu:

eserini bir katedral gibi inşa ettiğini vurgulaması bana çan kulelerini ve combray'ı hatırlattı. göğe yükselen çan kuleleri...

mustafa sütlaş:

eveeeett... ben noktayı koydum...

güle güle proust.... seni ve kayıp zamanın izinde'yi unutmayacağım...

emel kadör:

bugün bir şölenle veda etti bize proust.

havana öngeoğlu:

kitabı bitiriş cümlesi müthiş.

"zaman içinde çok büyük, ölçüsüzce uzatılmış bir yer kaplayan varlıklar olarak tasvir edecektim kesinlikle, çünkü insanlar, yıllara dalmış devler misali, yaşamış oldukları, sayısız günden oluşan, birbirinden uzak dönemlerin hepsine aynı anda değerler." (s.356)

leyla kurtuluş haciosmanoğlu:

geçmiş olsun...

ayşen mert:

veeee, bitti!

semra kılıçtepe:

sanki sizleri bir yıla yakın bir zaman sabırla beni okumaya ikna ettim diyor. okurken bazen sıkılısam da bu son bölüm iyi ki bırakmamış bitirmişim dedirtiyor.

şebnem birkan:

müthiş...

sema demirsoy:

mutlu son!

şengül döner:

herkese geçmiş olsun, her ne kadar mustafa bey stockholm sendromunu daha doğru bulsa da, ben okudukça sevdim vallahi...

son cilt de en baştaki o kar küresini tamamlayan halka oldu, zamanın göreceliği ya da anılarımızda zamanı nasıl çarpıtılabileceğimizi ama tam da o kafamızdaki film makinesi yüzünden zaman diye bir şey olduğunu... karşılaştığımız herkesin biz olabileceğini, isimler değişse de hikayelerin aynılığını... vs vs.

ben memnunum velhasıl, tekrar teşekkürler, böyle böyle biz de neredeyse bir yıla yakın zamanı бүktük.

herkese iyi yıllar şimdiden ve proust'suz kaldık!!!

sanki devamlı evimize gelip, bazen de bizi rahatsız eden aslında sevdiğimiz bir dostun vedası gibi...

lamia karamil:

geçmiş olsun. hepinizi kutluyorum arkadaşlar. sizden aldığım şevkle sürdürdüm. çok da iyi oldu. teşekkürler.

ar-da bajar:

beni çok bunalttı ve kimi durumlarda da çok sevdim.

üzerimde büyük bir yükü kaldırdı:

onu kitaplığımın okunmuşlar köşesine rahatlıkla bırakabilirim ve bir daha okumamak üzere...

emel kadör:

iyi ki böyle bir yolculuğa çıktık. çok teşekkürler.

aliye zorlu mit:

"insanlar mekânda kapladıkları yerin kısıtlılığına karşılık zaman içinde geçmişe ve geleceğe aynı anda değerler."

son söz. yerini dolduran söz.

birlikte okumalarımıza varlığınız güç verdi, sağ olun.

neda göçmen:

nihayet 3133 sayfalık kayıp zamanın izinde kitabı bitti.

başlangıçta okumakta zorlandım, sonra kahve sohbeti tadında okumaya dönüştü. yalnız okusaydım hayatta bu kitabı bitiremezdim. bu nedenle okumaya devam eden bütün arkadaşlara çok teşekkür ediyorum.

bu kadar güzel tasvirlerde bulunan bir yazarın kitabının çok daha kolay okunacağını düşünüyorum. dileğim proust'un çok daha iyi bir çeviri ile yeniden yayınlanması.

nuray demirezer kaya:

birlikte okumak benim hayatıma çok şey kattı...proust'u başka türlü okumam ve anlamam mümkün değildi...

bize bu sıkıntılı günlerde bir enerji verdi.... teşekkürler, iyi ki varsınız..

ve bu maceranın okuma kısmını böylelikle bitirmiş olduk. kesin ve tam bitiş 30 aralık 2020 akşamı zoom'da gerçekleşti. zoom bağlantısını arkadaşlarla paylaştım ve arkadaşlardan buluşma saatine kadar da yorum ve değerlendirmeleri yazılı olarak paylaşmalarını istedim.

arkadaşlar gündüz öğle saatlerinden itibaren şu değerlendirme ve yorumları paylaştılar:

ayşen mert:

kayıp zamanın izinde / marcel proust güzel bir deneyim oldu, genellikle severek, arada sıkılarak, nadiren de bunalarak okudum. bir çiçek için 3-5 sayfa, bir mekâna, bir adama, bir elbiseye, bir gülüşe, denize, gökyüzüne, hattâ müziğe...3-5 sayfa derken, okumadık, seyir eyledik, resmin içindeyiz hissettik. yedi kitap birbirinden bağımsız gibi görünse de kişiler konuya sırayla dahil oldular; en son kitapta, kişiler, mekânlar tanıdık, davranışlar bildik idi. küçük bir çocuk iken başlayan kitap erişkin, yetişkin ama çok yaşlı

olamadan bitti. bu arada ilk kitaptan itibaren herkes çökercesine yaşlandı. hattâ albertine iyi ki ölmüş dedim, yaşlılık hâllerini okurken bunalıma girebilirdim.

okuru heyecana sürükleyen bir kurgu yok, ne olacak, diye merak ettirmiyor, olanlar olduğu zamanda kader böyleymiş, deyip geçebildik, geriye dönük bir sorgulama gereği yoktu, yalnız albertine'in ölümü biraz zayıf kaldı. neden annenin ölümü ile ilgili bir şey yok, zaman ayaklarının altında kayarken bile anne ve baba hiç görüntüye gelmedi? sonuç; "edebi doyum", dedikleri bu kitap olsa gerek, çevirmenin de emeği illâ ki çok geçmiştir, ben çok derin bir okuma yapamadım, derin derin okuyanların belgelerinden faydalandım, emeklerine teşekkür ediyorum, tabii ki sevgili mustafa'ya da teşekkürler bizi 3000 sayfanın içinde tutabildiği için, kitaba tutunabildiğimiz için...

sema demirsoy:

"yaşam göz açıp kapayıncaya kadar geçiyor" tümcesini kanıtlayan bir kitap okuduk. proust daha yakından izleyebilmemiz için teleskopik bakış açısı ile zaman avcılığı yapmış. eserini yazarken yazma tutkusu sonlara doğru daha derinden hissediliyor. anılarının yükünü taşımak artık ağır gelmiş gibi bitirmiş son eserini.

okur olarak bütün kitapları ve bu kitabında da benliğimde bütünlüğe giden bir nehir de yolculuk oldu sanki.

"swann'ın aşkı" ve "çiçek açmış genç kızların gölgesi"nde kitapları hayal gücümü daha çok çalıştıran kitaplardı. guarmanthes tarafı zordu. sodom ve gomorra eşcinsellik sorunsalına en yoğun giriş yaptığım kitap olarak çok özeldi. mahpus kitabı yeniden okuma yapılırsa tercih edeceğim ilk kitap olur. albertine kayıp üçüncü sevdiğim kitap oldu.

tek başına asla başaramayacağım bir okumayı hep birlikte birbirimizden aldığımız güzel enerji ile başardık sevgili arkadaşlar.

emel kadör:

20. yüzyılın başlarında avrupa, I.dünya savaşı'nın sancılarını çekerken, yazarın da ait olduğu çevreler, birbirleriyle yarışarcasına verdikleri davetlerle sefahat hayatı sürüyorlardı. yakalanan zaman'ın anlatıcısı, ciltler boyunca bize; hem kişileri hem mekânları hem de ortamı, çarpıcı gözlemleriyle kulağımıza fısıldar gibi anlatıyor. yakalanan zaman'ın başlarında,

“kitaplarda anlatılan güzel şeyler, benim gördüklerimden daha güzel değilse, beni bir kliniğe hapsedecek olan hastalığının da o kadar hayıflanacak bir şey olmadığını düşünüyordum.”

sözleriyle, sağlığı iyice bozulan marcel, kliniğe yatacağını da işaret eder. artık genç değildir ama, bunun ayırında da değildir. yaşlılığın anlatıldığı etkileyici sayfalarda, başkalarındaki değişimleri mizahla harmanlayıp verirken söylediği söze gösterilen tepkiye şaşırır, hayretle kendi yaşının da farkına varır. yaşamını, yaptıklarını, yapamadıklarını, davetlere harcadığı boş zamanları, aşklarını, maskelerin ardındaki gerçek yüzlerini gördüğü kişilerin arkadaş bile olmadığını (arkadaşlık ise, bir yalandan ibaretti) düşünmektedir. onların arasından uzaklaşıp eserini tamamlayacaktır. birinci kitap sayfa 14’te anlatıcı, bizi yedi kitap boyunca nerelere götüreceğini, bir sabah uyanışı sırasındaki duygularını yazarken:

“...hemen uykuya dönmeye çalışmazdım genellikle; gecenin büyük bölümünü, bir zamanlar combray’de, büyük halamın evinde, balbec’te, paris’te, don- cieres’de, venedik’te ve daha başka yerlerde yaşadığımız hayatı, mekânları, orada tanıdığım insanları, onlara ilişkin kendi gözlemlerimi ve başkalarının anlattıklarını hatırlamakla geçirirdim.”

diye, açıklar.

combray, balbec, paris, doncieres, tansonville, venedik’te; büyük halanın evinde, grand hotel’deki odasında, paris’teki evinde, perdeden sızan güneş ışınlarının oluşturduğu siluetlerde, izlediği resimlerin desenlerinde, yürüdüğü yollarda önüne çıkan çiçeklerde, akdikenlerinde hep bir unutuş-anımsayış sarmalında zamanı sorguladı, sorgulattı yazar. sadece zamanı da değil; insanı, insanın yönelimlerini, insanın iç dünyasının karmaşıklığını, bencilliğini, yaratıcılığını, ikiyüzlülüğünü, belleğin gücünü, sevgiyi, aşkı insana dair her şeyi.

geçmişî anımsama çabası boşunadır ona göre; çünkü,

“geçmiş, zihnin hâkimiyet alanının, dışında bir yerde, hiç ihtimal vermediğimiz bir nesnenin “bu nesnenin bize yaşatacağı duygunun içinde gizlidir. bu nesneye ölmeden önce rastlayıp rastlamamamız ise, tesadüfe bağlıdır.”

madlen kurabiye örneğinde olduğu gibi; combray’deki çan seslerinde, san marco bazilikasının vaftiz bölmesinde, kaloriferin çıkırıklıklarında, benliğimizde gizlidir ve bunlardan haz duyan benlik, aslında zaman-dışılıktan haz duyar. bunu yakalamak ister,

“hafızamın ve zihnimin asla başaramadığı şeyi, eski günleri, kayıp zamanı yakalamamı, bir tek bu benlik sağlayabilirdi.”

der.

benlik yolculuğunda, savaş üzerine düşüncelerini, paris’in o günlerini, kişilerin yozlaşmalarını, askerleri, bombayı havai fişek gibi karşılayanları, hiçbir şey yokmuş gibi yaşayanları, rasputin’in öldürülmesini; romanya, srbistan, yunanistan. bulgaristan, italya’nın durumlarını anlatır. ülkesinin yanında olduğunu da,

“yekvücut olma mucizesini ise, yurtseverlik gerçekleştirir.”

sözleriyle vurgular.

proust neden yazdığını, edebiyatı nasıl gördüğünü, edebiyatın-sanatın amacını, sanatın kaynağının doğa olduğunu ve kendisinin de doğadan esinlendiğinin altını çizer. sanat ve edebiyata bakışını anlattığı deneme tadındaki bölümlerde yurtsever, gerçekçi sanat anlayışını eleştirir. ona göre,

“gerçeklik bizi aynı anda sarmalayan bu izlenimlerle hatıralar arasındaki bağlantıdır.”

özgün sanatın ve özgün sanatçının yaratılarıyla farklı dünyalara açılabiliriz.

“gerçek sanatın beyanata ihtiyacı yoktur, sessizce icra edilir.”

düşüncesindeki anlatıcı sağlığının da bozulmasıyla, sessizce, alışkın olduğu yaşamdan uzaklaşır. zamanı yok sayan hafızasının izinde, benliğinde yolculuğa çıkıp bilinmeyen işaretler kitabı dediği,

“sadece içimizdeki karanlıktan çekip çıkardığımız, başkalarının bilmediği şey bizim eserimizdir.”

eserini yazmaya, bitirmeye koyulur.

“büyük bir kitap yazacak kitabı sayesinde okurlara da kendini okuma imkânı sağlayacaktır.”

bitirememe kaygılar içinde boğuşarak tamamlar kitabını marcel.

yedi kitapla başlayan okuma yolculuğumu, zaman zaman sıkılsam da keyif alarak tamamladım. insanı içine çeken anlatımıyla, merak unsurlarını canlı tutmasıyla, başarılı kurgusuyla insanın düşüncelerini harekete geçirmesi, okura sorgulama olanağı sunmasıyla iyi ki okudum.

babanın çok az yer tutması, annenin ölümünü vermemesi, albertine’in ölümünün geçirtilmesini de yazarın tercihi diyorum. marcel proust’un yüz yıl önce tamamladığı bu eserle gerçek yazarların hep okunmayı hak eden yazarlar olduklarını bir daha deneyimledim.

*birlikte okumayla ufukumuzu genişlettik, dilerim bu okumalar bir başka eserle devam eder.
sevgili arkadaşlarım sizlere çok teşekkür ediyorum.*

nuray demirezer kaya:

marcel proust'un, kayıp zamanın izinde adlı dev romanını okuduk. benim için mucize oldu. gerçekten çok severek okudum. çok kolay okunan bir kitap değildi.

proust'un hasta olarak ve çoğu zaman odasından çıkamayarak bu büyüleyici ve tamamen görsel hafıza ile yazılması gereken romanı nasıl yazdığını düşünmeden edemiyorum. sanki proust bu dünyaya bu romanı yazmak için gelmiş gibi.

sayfalar boyunca bize aşklar, salonlar, dedikodular anlattı. bazen sıkıldık ama ben çoğu zaman her cümlesine hayran kaldım. bir eşcinsel olarak, yahudi olarak bu kimlikleri aşıladı ve bize bakış açıları sundu. içinde yaşadığı coğrafyayı, tarihi, insanları ve hayatını en ince ayrıntılarına kadar anlattı ve ben bizzat romanın içine girdim ve oraları görüyormuş veya bir film izliyormuş gibi oldum.

yazar, kadınları, erkekleri, eşcinselleri ve yaşlıları nasıl iyi anlamış ve çözmüş. bize hiç yabancı olmadığımız şeyleri anlattı ve bazen sanki bizim ağızımızdan anlatıyormuş gibi geldi.

bu kadar uzun bir romanı kurguda hiç kopmadan anlatmak ve karakterleri tekrar tekrar önümüze çıkarmak nasıl bir yetenek ve yazarlıktır. bütün arkadaşlarımla katkılarından dolayı teşekkür ederim.

lamia karamil:

bu son kitap bizlere, daha önce adı geçen karakterlerin, geçen zaman içindeki fiziksel değişimlerinin yanı sıra düşüncelerinin ve alışkanlıklarının da ne kadar değiştiğini sundu. değer verdikleri eylemler ve toplum içindeki tavırları, yaşam biçimleri (her zaman iyiye ve doğruya dönüşmeyecek şekilde) değişmişti. proust kendi deyimiyle "katedral inşa etmek" gibi olayları ve karakterleri ince ince işledi, ayrıntıları dokudu. proust'u en ünlü eseriyle tanımış olmaktan çok mutluyum.

yazarlığına hayran olmakla birlikte bu yedi cilt zaman zaman bana çok durağan ve sıkıcı geldi. yine son sayfalarda söylediği gibi

"kendi kendimin okuru olabildim mi, büyük merceklerle kendimi okuyabildim mi?"

derseniz, cevabım hayır olacaktır.

bazı didaktik, deneme tadında hayat yorumlamalarını (aşk, dostluk, ilişkiler, ihanet vs), felsefi yaklaşımları çok beğendim ama hikâye ettiği çevre bana / bize çok uzak olduğu için kendimle özdeşleşen bir şey bulamadım. ancak, edebiyatın bize sunduğu hazlardan biri, kendimizi bambaşka dünyalar içinde bulmak, o anı yaşamak ve günlük rutinimizden uzaklaşmaktır. bunu da “covid-19” günlerinde fazlasıyla yaptı. sevgili mustafa’ya, ilk kitabı okumam için ısrar eden deniz’e ve değerli katkılarınız için sizlere çok teşekkürler. böylesine önemli bir etkinliği tamamlayabilmenin sevincini yaşıyorum. hepinize sevgiler.

ar-da bajar:

yakalan/a/mayan zaman

"insanlar, yıllara dalmış devler misali, yaşamış oldukları, sayısız günden oluşan, birbirinden uzak dönemlerin hepsine aynı anda değerler" marcel proust

bu kitap daha çok yaşlılık, geçmişini, anılarının geçtiği guarmentes taraflarını, combray ve balbec tarafındaki gençliğinde yaşadıklarını, charlus ve onun çapkınlıklarını, mazoşistliğini, sapkınlıklarını, eşcinselliğini, ahlaksızlığını, ahlaksızlık nedir ve bu döngüyü, fransız ve alman savaşının tarafılık ve tarafsızlıklarını ve savaşın cambazları, savaşta medyanın rölünü, çarpıklıklarını, savaşa yaklaşımı ve savaş fikrini, dreyfus taraftarlarının ya da karşı olunan kişilerin zamanla nasıl değiştiğini, ölümü, yaşlılığı ve kendi kitap yazma süreçlerini ve okurun tutumunu bu kaybedilen ömrün günlerine değen ve yakalanan ânın ve geçmişini, hafızada oluşturduğu taslakları dinledik. yüksek sosyeteye, kadınlara ve küçük kızlara düşkünlüğü, aşka ve hazza ancak acıyı yaşayarak ulaşılabilirliğini ve her şeyi ama her şeyi sadece bu yazdığı kitapları yazmak için kendini feda ettiğini ve bu eser sayesinde fransa'nın panoromasını gözlerimizin önüne serdi.

charlus'un kör ve mazoşist tarafının önümüze serilmesini onun alman tarafında olmasını ya da alman olmasını ya da farklı bir milletten olmasını, anlatıcının bir yüzünün ta kendisi olduğunu ve bu insan isteklerinin hiçbir zaman sınır tanımayacağını charlus üzerinden çok güzel ifade etmiş ve ayrıntıya önem verdiğini, bir tablodan milyonlarca mikro sözcük, “elstir” sanatçısını kendi ürettiği karakterden ve binlerce sözcük seslerinden “vinteuil” den dinleyerek ve “bergote” den binlerce edebiyat teorilerinden

ve tiyatrodan da "la berma" dan faydalanarak bizi yakalanamayan zamanının dehlizlerin akıntısına bırakarak bizi izlemeye devam etti. ayrıntıyı, ânı, hatırayı, madleni çaya batırmasını, metalden çıkan sesin ritmini, farklı basamaklara basarken zihinde oluşan hatıralarını, fotoğraflarını, aynalarını müthiş sundu. proust'un bana katkısı oldu onu inkar edemem ama hepinizin bana katkısı olduğunu da inkâr edemem ve bizi bu kayıp zamanın izinde yolculuğa çıkaran mustafa abi'ye de çok teşekkür ederim. marcel önce okumuş bir kaç kitap sonra kendi kendine demiş ki "zaten mutsuzum herkes yazabiliyorsa neden ben yazmayayım" ve yaşadıkça yazmış...

necla göçmen:

öncelikle zor okunan bir kitap, bunda çevirmenin büyük etkisi olabilir. proust'un yaşadığı dönemde, belli bir kesimin davranışlarına ve psikolojisine ışık tutan bir kitap. ayrıca asla yalnız okunacak bir kitap değilmiş. okumak için önemli bir zaman ayırdık ama bana karşılığını fazlasıyla verdi. proust bu kitabıyla zor olan bir şeyi, gündelik hayatın sıradan olaylarını aktarmış. zaman zaman bunaltıcı olmasında bunun etkisinin de olduğunu düşünüyorum. sonuç olarak, farklı bir anlatımla "adam yazmış abi hem de zor olan bir konuyu" üstelik bir ömrü buna adanmış.

şebnem birkan:

benim açımdan okuduğum çok iyi oldu, her yerde karşıma çıkıyordu bir edebiyatçı olarak okumamış olduğum için üzülüyordum, artık üzülmüyorum.

17 senede yazılmış olması ve uzun bir zaman dilimini, otobiyografik olarak içine almış olması, o günleri bana göstermiş olması, bugünleri anlamama yardımcı oldu. sanat ve edebi niteliği, detaycı anlatımı, betimlemeleri, eleştiri ve gözlemleri beni zenginleştirdi. covid günlerine anlam kattı. mustafa başta olmak üzere tüm katkısı olanlara minnettarım.

mustafa sütlaş:

dizi romanın son cildi, yaşlılığın değişimleri, ölüm ve kalıcılık, zaman olgusunun tartışılması ve bir roman yazımı üzerine düşüncelerin yer aldığı, gelişmelerin özetlendiği bir son cilt. artık durulmuş bir marcel'i

gözlemledik. yine de aklında "çiçek açmış kızlar"(genç kızlar) vardı ama fiiliyatta bir şey yoktu. m.charlus'un ölümünü de ayrıntılı anlatmadı nedense.

dizi romanı ve marcel proust'u böyle okumak ve 3000 küsur sayfalık bir kitabı hem de korona günlerinde bitirmek bana da iyi geldi.

genel anlamda bir cümle kurarsam da joyce'un "ulysses"'inin başka bir versiyonu olduğunu, pek çok koşutlukları olduğunu söyleyebilirim.

birisi "bir gün"ü, diğeri bir ömrü anlatmış. ama ikisi de "insan"ı anlatmış.. birbirlerinden eksiği de fazlası da yok.

aliye zorlu mit:

merhaba, mezarlıklara gittiğimizde yaşamın bitmişliği, geçiciliği ya da şimdi sırası mıydı duygusuyla suratımızı sallarız ya proust okuduğumda tam da bütün bunların sahne sahne örülüşünü gördüm. kafi derecede, itibar edilen ahbablıklar, kaçırılmak istenmeyen davetlerden ötürü gizlenen ölümler, I.dünya savaşı yıllarında sanattan mahrumiyeti şıklıkla telafi etmek gibi. insan bu yollardan geçerek varlığını tamamlıyor. yol nasılsa, ne kadar elinden gelirse.

ilkay dumlu:

son kitabı henüz bitiremedim, sizinle beraber serinin ilk iki ve son iki kitabını okuyabildim. siz olmasaydınız devam etmezdim, katkılarınız için tekrar teşekkür ederim. sevdiğimiz, bizi derinden etkileyen bitince ah biraz daha sürseydi dediğimiz, yazarıyla bütünleşip keşke tanışsaydım dediğimiz kitaplar vardır. bu seri benim için onlardan değildi, ne kadar eleştirsem de ifade zenginliğinden çok etkilendim. iyi ki beraber okuyabildik.

havana öngeoğlu:

bir önceki kitabın devamı gibi başlayan eser, "goncourt kardeşlerin günlüğü" ile başka bir anlatıya geçmekte. metin içinde metin yaratarak gözlemlemenin ve edebiyatın değişik durumlarına okuyucunun dikkâtini çekmeyi başarmış. bende marcel proust doğrudan anlatıcı yerine geçti algısını oluşturdu. yazar kendi edebiyatçılığını da bir nebze sorgulamıştır. albertine'in gelmeyeceğini bildiği halde onun hayaliyle gezeceği sokakları, çevreyi, duygularını betimlemesi müthiş. bence tam bir röntgenci, bir o kadar da betimlemeci. saint-loup'a övgüler düzmekte, yüceltmekte. ama büyük savaşta saint-loup şehit olmuştur. savaş döneminin paris'ini,

yaşamı, sosyete de olup bitenleri dedikodu tadında verdi. giyimden verilen davetlere dinlenen müziklere kadar ayrıntılı bilgiler verdi. kendisi hastalığı neticesinde paris'te ve paris dışında tedavi amaçlı polikliniklere yatar. savaş sırasında kendisinin ne yaptığını pek de bilmeyiz. savaşla ilgili robert'in ve gilberte'in ayrı ayrı gönderdikleri mektupları bakış açılarının ve değindikleri konuların ne kadar farklı olduğunu göstermekte. yine roman içine, mektuplarla başka bakış açıları serpiştirmiş. charlüs'ü yerden yere vuruyor. alman casusluğu ile suçlayacak derecede ileri gidiyor. hastalığı, tercihleri, yaşlılığı, mazoşistliğini kitabın sonuna kadar ara vermeden aktarmış.

s.92'de darwin'i çok iyi çözümlemiş.

"farklı psikolojik yasaların etkileşimi, insan türünün gelişiminde, şu veya bu yönde, aşırı artış veya aşırı azalma sonucu türün tükenmesine yol açabilecek eğilimleri dengeler. aynı şekilde bitki âleminde de darwin'in aydınlığa kavuşturduğu aynı bilgelik, çeşitli üreme biçimlerini, sırasıyla birbiriyle çatıştırmak suretiyle düzenler."

savaşla ilgili bölümleri çok güzel yazmış. bilgi birikimi, olaylara bakışı, bilgeliği, özel sözleri "japonların dediği gibi, zafer, iki rakipten, acıya ötekenden on beş dakika fazla katlanmayı bilenindir", "almancı-turancılar/, bilimsel barbarlık", **'becermek' filini** ne güzel anlatmış. **"kitapların kendi kaderi vardır."** diyerek bir bakıma kendi kitabının da kaderinden bahseder ve okuyucunun dikkâtini çeker. birinci dünya savaşı'nı belgesel tadında anlatır. bergson'cu felsefe, freud'cu psişik kişilik, bireysel hafıza, hafızanın kişinin benliklerine yerleşmesi, zihin, snobizm gibi kavramları içimize işledi. toplumsal değişimi, seviye düşüklüğünü; kişilerdeki değişim üzerinden ustaca aktarır. gece ve gökyüzü betimlemeleri yine bu kitapta dikkât çekmekte.

güçlü bir farkındalıkla, geçmiş, anılar, zaman, hafıza sarmalında bu gününü geçmişi yaşayarak geçiriyor. zaman zaman edebiyat teorisi yapıyor, zaman zaman sanata ve sanatçıya çok büyük anlamlar yüklüyor, okuyucusunun dikkâtini çekiyor. sonlara doğru proust tam okuyucusuna yönelmiş. zirve yapmaktadır. wagner'in müziğindeki sert iniş çıkışları eserde çok hissettim. dedikodu moduna girerek biraz sakinleşip ardından hızla yükselen bir edebiyat. kitabın sonu muhteşem bitti.

içinden geçtiğimiz sıkıntılı dönemi böylesine coşkulu ve heyecan verici eyleme dönüştüren herkese sonsuz teşekkür ederim. katkı ve

paylaşımlarıyla sonuna kadar birlikte yürüdüğümüz arkadaşlarım yeni okumalarda buluşup çoğalmayı diliyorum.

gündüz bu değerlendirmeleri paylaştıktan sonra akşam saat 17:56'da "arkadaşlar zoom'u açtım" mesajını paylaşarak arkadaşları zoom ortamına çağırdım. bu konuşma sırasında bir zoom kaydı da yaptık. bu kayıttan dikkât çeken bazı söz ve değerlendirmelere burada yer vermek istiyorum:

ayşen mert:

güzel bir zaman dilimini paylaştık hep beraber. biraz daraldık, biraz bunaldık ama bize katkısı olacak şekilde bir okuma yaptık. bu sırada okuduğumuz kitapla ilgili pek çok kitapta hem zamanla hem de işlenen diğer konularla ilgili ibareler geçiyor. benim bu söz edilenleri biliyor olmak çok hoşuma gidiyor. yine çok önemli bir olayın içinde olduk. çok güzel bir kitap okuduk. bunu sağladığı için mustafa'ya çok teşekkür ediyorum. proust okumanın bir ayrıcalık olduğunu kabul ediyorum, çünkü pek çok insanın okumaya niyet edip de okuyamadığı bir kitap. biz bunu başardık. nisan'dan beri okuyoruz, verdiğimiz arayı da düşersek, sekiz ayda filan proust'un bu kitabını okumuş olduk. iç dünyamızı zenginleştirdik, nasıl oldu bu? o anlatırken biz de hissettik. meselâ bir çiçek gördüğüm zaman proust'u hatırlama olasılığım çok yüksek. bunun işte şu kadar yaprağı var, şurası kırmızı, altında yeşili var, işte dağda açmış, bayırda açmış, yüzü güneşe bakıyor, arkasında şu var. bir sürü konuyu bilecek düzeye getirdi bu kitap bizi, okuduğumuz zaman kelime hazinemiz de gelişti. ne bileyim işte, bir şeyi anlatıyor, sayfalarca anlatıyor. tabii daralmadık mı? daraldık... bunalmadık mı, bunaldık. bizi çok sıktığı zamanlar da oldu. ama ne bileyim işte bir aristokrasinin salonunda kendimi hissettim yani. bir kabarık elbisem varmış gibi geldi yani. bir atlı arabada geldik, ... ormanında falan... oralara bir gidip geldik hepimiz. güzel bir kitaptı, güzel bir okuma oldu. ufkumuzu bir adım daha ileriye taşımış olduk. ben çok derinlikli okuyamadım ama öyle okuyan arkadaşların paylaştıklarından çok faydalandım. güzel kitaplar, yazılar, makaleler geldi, bunları da hepsini de bir yerlere sakladım, daha sonra çocuklarıma bırakmak üzere... çok hoş, çok güzel oldu. sizlerle okumaktan çok büyük mutluluk duydum. kısıtlı zamanımda buraya katılmak istedim. hem de dileklerimi iletelim istedim.

bir yandan konuşurken bir yandan da whatsapp üzerinden notlar paylaştık. bunlar aarsında özellikle yeni yıla dair dilekler vardı.

özden duru:

arkadaşlar, ben okumayı maalesef yarım bıraktım. proust'un tekrarları, zamansızlık... bu grupta olmaktan, sizleri tanımaktan çok mutluluk duydum. emeği geçen herkese çok teşekkür ediyorum. 2021 hepimize güzellikler getsin. mutlu yıllar. yeni okumalarda birlikte olabilmek dileğiyle. sevgiler,

ayşen mert:

benim işim yeni bitti, bu arada parti de bitmiş. neyse ki bir grup arkadaşla iyi dileklerimi iletmıştim, kalanına da buradan sesleniyorum; sağlıklı, huzurla, mutlu mesut, güzel günü çok olan bir yıl diliyorum, barış, yağmur, kar, aşı istiyorum, okumaya yazmaya daha çok zamanım evde de bi kedim olsa iyi olur diyorum, siz de ne diyorsanız o istediğiniz gibi olsun, bu kadar.

deniz gürel:

geç katılıp asıl sohbeti kaçırmış olmama rağmen çok mutlu oldum. tekrar mutlu sağlıklı yıllar diler. 7 cildi okumayı başaran arkadaşları tebrik ederim. ben 4. ciltte havlu attım zira...

hanife kurt:

... tek başıma okuyamayacağım bu kitabı,sayenizde okumuş olmanın keyfine vardım, anlamamı sağlayan güzel yorumlarınız için,emeği geçen bütün arkadaşlara da çok teşekkür ederim...yeni yılda grubumuzla, yeni kitaplar okuma dileğiyle hepinize sağlıklı ve mutlu yıllar diliyorum...

semra kılıçtepe:

2020 kayıp bir zaman mıydı acaba? yoksa bize unuttuğumuz bir şeyleri hatırlamamız için verilen bir ara mıydı, bunu belki ileride tartışırız. 2021 yılının tüm dünya için özgürlükler yılı olmasını dilerim. hepinize mutlu yıllar diliyorum.

fusun arda:

sevgili yol arkadaşlarım (sizler gibi yolu tamamlayamadım henüz) hepimize sağlıklı huzurla geçecek bir yıl diliyorum,

neda göçmen:

arkadaşlar hepinizin yeni yılını kutluyor, sağlıklı mutlu ve bol kahkahalı nice yıllar diliyorum.

leyla kurtoğlu haciosmanoğlu:

daha yeni gördüm bu mesajı. gerçekten hoş bir sürpriz oldu. yaklaşık dokuz aylık bir süre bu kitap üzerinden yoğunlaştık ve covid günlerinde de birçok arkadaşımız açısından da iyi olduğunu düşünüyorum. bu sürecin, istekliliği, sürekliliği çok önemliydi. ben değil belki ama azimle bu sürece her gün

dahil olan ve keyif duyduğunu dile getiren arkadaşlarımız oldu. sonuçta kayıtlı bir belge olma olasılığı benim açımdan önemlidir diyorum. fikir muhteşem o açıdan. ben kendi adıma güzel olur diyorum.

fatoş öcal:

maalesef mahpus' a başlandığında ben yetişemedim size. başka başka okumalar olunca takipte zorlandım ama bırakmadım marcel'i henüz bitirmedim. aştıncı kitaptayım. sizin değerlendirmelerinizin üstüne okumak daha bir farklı oldu. çok teşekkürler sevgili mustafa ve sevgili arkadaşlar. sevgiler. istediğimiz her ne ise o olsun bu yıl.

tülay tatar:

yeni yılın sağlık..mutluluk...güzellik getirmesi dileğiyle.

semra kılıçtepe:

yeni yılda sağlık, mutluluk ve huzur dolu günlerde, özgürce dolaşabildiğimiz bir dünyada, bol. okumayla geçecek günler dilerim.

mustafa sütlaş:

iyi pazarlar bence de bitmez proust okumak...okunacak bir çok kitap var. john ruskin'in "susam ve zambaklar"ını okuyorum ben de. bu arada sevgili vivet kanetti'nin bugün paylaştığı yazında yer alan ece ayhan'ın bir şiiriyle ilgili bölümü paylaşmak istiyorum ben de... çünkü o da "zaman" meselesini dert etmiş bu şiirinde hem de gitmeden biraz önce (ölümü 13 temmuz 2002)

"ece ayhan'ın, marmara üniversitesi hastanesinde yazdığı, eylül 2000 tarihli 'demek ki insanın hallerinde,/ daha binlerce olasılık varmış' şiirini saklamışım, bugün bulup buraya alıyorum (en çok da bitişinden ötürü). ama her şeyiyle, tüm ece ayhan şiirlerindeki gibi o kadar öncü ve erkenci bir hissediş ve ifadelendirme ki. I. bir tek tip yok. insanın çeşitliliği o yüzden. (gogol işte bunları incelemiştir.) bir anlamıyla dostoyevski de öyle. 19 ağustos 2000 cumartesi günü, maltepe huzurevi çay bahçesinde, gölgede ağaç altında oturuyoruz. çok sıcak var. belki de eyyam-ı bahur denilen şey. kısacası son sıcaklar olabilir. çay bahçesindeki mermer anıtı s.s. küçükyalı esnaf kefalet kooperatifi 1988, yaptırmış. burnuma gözleme kokuları geliyor. başörtülü bir müteşebbis kadın yapıyor. herhalde kocasıyla birlikte...

II. demek ki her şeyin olduğu gibi şiirin de saati, dakikası varmış. -saat kaç? körolası dünyada zamansız bir şey yok. kimisi zaman yok der oysa. bu güzelim dünyada evren ve yıldızlar zamansız

düşünülemiyor. zaman denilen şey belki de insanların çıkardığı bir şey, bilinmez! bence uzayın hiçbir yerinde zaman kavramı yok! zaman yok! yok!
(öküz dergisinin 77. sayısında, ekim 2000'de yayımlandı.)"

ar-da bajar:

*gerçekten de ayrıntılar ve sözcükler birbirine ne çok benziyor.
bazen diyorum acaba kopyala yapıştır yapmış olabilir mi!..*

kitabın konuşması ve kitaba dair yazışmaları bitirdikten sonra bir de bu kitaba dair yapılmış pek çok değerlendirmeden birisini paylaşmak istiyorum.

bu metnin yazarı **abraham h. lass "100 büyük roman"** adıyla yayınladığı büyük yapıtının içinde "kayıp zamanın izinde" için eleştiri bağlamında şunları yazıyordu:

eleştiri

proust'un bu romanındaki hadise ve karakterlerin gerçek hayatla ne ölçüde bağdaştığı konusu oldukça tartışıldı, tartışılıyor. combray, besbelli ki, teferruat değişik olmakla beraber, illiers gibi bir yer. proust, birçok özelliklerini swann ve marcel'e aktarır. onlar da yazarın çifte karakterlerini paylaşırlar. charlus'un, proust'un arkadaşı kont robert ve montesquieu'dan çıkarıldığı kabul ediliyor. bu şahıs, aynı zamanda, a. rebours'daki des esseintes için ilham kaynağı huysmans'ın modeli de olmuştur. bu iki hayalî karakter arasındaki farklar, her ikisinin de, orijinalinden ne kadar uzakta olduklarını gösterebilir.

marcel'in âşık olduğu kadınların -gilberte, albertine ve andréé- gerçekte, sonlarına kadın eki getirilmiş erkek isimleri olduklarına dikkât çekilerek, bilhassa albertine'in kadın mı erkek mi olduğunun belli olmadığı ileri sürüldü. albertine'e model olan kimse, proust'un şoför ve sekreteri alfred agostinelli olabilir. odette'in, çağın tanınmış fahişelerinden leoni clomesnil veya laure hayman olabileceklerini söylendi. gerçekte, swann'ın aşkı yayınladığı zaman laure hayman kendisinin, odette gibi, rue la pereuse'de oturduğunu söyleyerek protesto etti. guermantes gerçek bir isim, fakat dük ve düşes, elstir, bergotte ve françoise gibi, muhtelif kimselerin şahsiyetlerinden çıkarılmış karma karakterlerdir.

bu karakterlerin kimlikleri ne olursa olsun, proust'un, kendisinden elli yıl önce gelen balzac gibi hattâ ondan da daha iyi, fransa'nın, ondokuzuncu asrın sonlarındaki bir manzarasını önümüze serdiği genellikle kabul edilir.

bu, aristokrasinin, iktidarı ellerinden kaçırmalarına rağmen, geleneklerine ve sosyal prestijlerine sarıldıkları bir devirdi. yine bu sıralarda burjuvazi, asiller arasına nüfuz ediyordu. guermantes ailesi, swann ve marcel'i aralarına kabul ettiği gibi, gilberte de, gerçekte, bu ailenin bir mensubu ile evlenir. piramidin tepesini kim işgal ederse etsin, her yerde snobluk ve sosyal rekabet hakimdir. legrandin, gilberte, verdurin'ler ve marcel de bunun tesirinden kendilerini kurtaramazlar. geride, 1890'larda, fransa'yı sarsan dreyfus meselesi gibi, çağın büyük sosyal ve siyasî kaynaşmalarının yankılarını görüyoruz. son ciltteki dünya harbi de, marcel'in doğduğu dünyayı yıkmakta olan bütün kuvvetleri özetler.

proust, ele aldığı manzarayı, büyük bir mimara mahsus bir ustalıkla çizer ki, bu maharet de, "swann âşık oluyor" dan öteye gitmeyen okuyucunun gözüne pek çarpmaz. bunun içindir ki eleştiriciler, kitabı, her teferruatın inceden inceye ana plana olan ilişkisine göre alındığı bir gotik kilisesine benzetirler. kitabın birinci cildinde öyle vakalar vardır ki, önemleri ancak romanın sonlarına doğru anlaşılıyor. böylece, marcel'in amcasının evine taşındığı pembeli kadının gerçekte odette de crecy olduğu veya verdurin salonunun kaba üstadı biche'nin büyük elstir olacağının ipuçları yoktur. geriye bakmadıkça, bir vakânın diğerini yansıttığını anlayamıyoruz. meselâ, swann'ın odette'e duyduğu aşkın, marcel'in albertine'e duyduğu aşka ne ölçüde tekrarlanacağını veya marcel'in, ilerlemiş yaşlarında, bir zamanlar leonie halasında gülünç bulduğu özellikleri nasıl benimseyemeyeceğini önceleri bilemiyoruz. nihayet, hikâyeyi, basit tesadüfi tahrirlerle, sağnak hâlinde imalarla başlatan ve sona erdiren simetri vardır; bir durumda kurabiye ve ötekinde sokaktaki taş.

psikolojik romanın fransa'da montaigne ve la rochefoucauld'a kadar dayanan uzun bir geleneği var. belki de bir kelimenin, bir jestin, bir hareketin neleri ima edebileceğinde proust kadar nüanslar üzerinde duran biri çıkmadı. iki misâl alalım: genç bir gelin düşününüz ki, yaşlı bir generalle karşı karşıyadır. general, bu genç kızın cazibesine kapılırsa da, kız onu, kocasının ailesinin o anda hatırlayamadığı eski bir dostları olduğunu sanır. şimdi nasıl hareket edecektir? yine bir prenses, sadece ev sahibesine olan saygısından ötürü bir kontesin verdiği ziyafette, kimsenin gözüne çarpmamak için nasıl hareket edecektir? işte proust, onların nasıl hareket edeceklerini bize anlatıyor.

maamafih, proust'u bir psikolog olarak en fazla ilgilendiren yön, muhtelif şekilleri ile aşktır. bu hikâyelerdeki aşk hemen hemen kıskançlıkla aynı

anlamdadır. genellikle mutluluk getirmez. insanlar, ıstıraba seve seve katlandıklarından aşk, onların kendilerini pençesinden kurtaramadıkları bir hastalıktır. odetta, gilberte ve albertine gibi sevilen insanlar, kendilerini sevenlerden daha alt tabakalara mensup olduklarından, onlara eziyet çektirmekten zevk alırlar. onları aşka celbeden başlıca nokta budur. homoseksüel ilişkilerde mmle vinteuil ve arkadaşı veya charlus ve morel arasındaki ilişkilerde görüldüğü gibi, geleneksel mutluluğa yer yoktur; bilakis zulüm unsurları daha da fazla göze çarpar. aşkın dejenereleşmemiş bir şekil, marcel'in annesine veya büyükannesine hissettiği sevgi gibi, evlatların ebeveynlerine duydukları aşktır. ama bu tür aşkın da marazî tarafları vardır. nitekim, marcel'in daha sonraki hissî istikrarsızlığını annesinin, kocasının yatağından ayrılarak oğlunun odasında uyuduğu geceye bağlaması, proust'un, freudçu psikolojiye ne kadar yaklaştığını gösterir.

proust'un, hatırlama ve unutma işlemi ile ilgilenmesi de psikolojik bilgisinin derinliğini gösterir. mazi, sadece materyal olarak kaybolmakla kalmaz, aklımızdan da çıkar.

seneler sonra gilberte'yi tekrar gören marcel, eski aşkının zerresi kalmadığından, kadını tanımaz bile. zaman her şeyi ortadan kaldırır, bununla beraber, zaman şuur altında öylesine gizlenmiştir ki, bir dokunuş, onu tekrar satha çıkarabilir, bir bardak çay veya bir kapının çıkardığı gıcırta gibi. fakat meydana çıkarılan bu mazi de, hakikât değildir veya hakikâtin sadece bir parçasıdır, zira herkes vakıaları kendi ölçülerine göre değerlendirir. meselâ, hakikî odette hangisi: marcel'in pembe elbise giymiş hanımı mı, elistir'in, miss sacripant tablosu mu, swann'ın sevgili metresi mi, swann'ın sevmediği karısı mı, yoksa forcheville kontesi mi? tıpkı marcel'in çocukken hızla giden bir arabadan devamlı değişen perspektifte gördüğü üç çan kulesi gibi -ki yazar ilk yazısının ilhamını buradan almıştır- romandaki karakterler de mütemadiyen yer değiştiriyor ve proust, onların birbirleriyle ilgilerini seneler boyunca yazdığı yedi ciltte anlatıyor.

hayat, proust'un indinde, biz bu hayatı müşahade ettiğimiz zaman dahi, devamlı yer değiştiren ve kaybolan anlar, hatıralar veya hisler zinciridir. en aziz tuttuğumuz hatıralarımızın da büyük ölçüde hüznü anlardan oluşması elem verici. bize, gerçek huzuru ne felsefe, ne din verebilir. ancak sanattır ki, tecrübelerin akışını durdurur ve ıstırabı güzelliğe istihale getirir. romandaki başlıca üç karakterin de sanatkâr olmaları tesadüflere atfedilemez. ressam elstir, yazar bergotte ve müzisyen vinteuil. vinteuil

belki de bu adamın hayatı, çok sevdiği kızının lezbiyen olduğunu anladıktan sonra, tahammül edilemez bir hâl alır. yine de, bu ıstıraplarının tesiri altında büyük musiki eserleri yaratır. dinleyeni bir an için dahi terketmeyen tezi ile bir sonat ve büyük bir altılı. bu altılının kitap boyunca duyulan yankılarıdır ki, swann ve marcel'e, ideal ve değişmeyen güzelliğin hakiki bir görünümünü sunar.

yazar

maziden hatırlananların yazarı, kendi büyük kitabının öylesine gölgesi altındadır ki, onu kahramanı marcel ile karıştırmak hiç de zor değildi. paris civarında auteuil'de 1871'de doğan proust, tatillerini ailesinin doğduğu (charles civarındaki) illiers'de geçirdi. babası -ki katolikti ve bir yahudi kadını ile evlenmişti- başarılı bir doktordu. bu ailenin büyük çocuğu, dinsiz olduğunu söylemesine rağmen ismen katolikti, romanında, swann'ı ele alış ve dreyfus meselesinden bahsedışı ile yahudi meselesine sempati beslediğini ortaya koyar. her zaman zayıf ve naif biri olan yazar, dokuz yaşında iken şiddetli bir nefes darlığına yakalandı ki, sonradan aslının psikomatik olduğunu gördü, bu handikapına rağmen, standart eğitimi, hattâ askerlik görevini dahi tamamladı. 1890'larda, ismen mazarine kütüphanesi'nde çalışmasına rağmen, kendisini yazmaya, seyahate ve sosyal merdivende tırmanmaya verdi. bu sonuncu faaliyetindeki hâmisî, onu çağının bazı tanınmış aristokratik çevrelerine takdim eden montesquieu kontu robert idi. oldukça bencil, çocuksu ve hipokondriak şahsiyetine rağmen proust, sevimli ve zeki bir genç olduğundan, bu çevrelerde aranan biri oldu. proust'un hissî meseleleri -ki ekseriya annesine son derece bağlılığının neticesi idi- şiddetli nefes darlığı ve saman nezlesi şeklinde olduğu kadar homoseksüel şeklinde de ortaya çıkıyordu. birçok kadınla kurduğu dostluk platonik olmaktan öteye geçemedi. ebeveynlerinin ölümlerinden sora, yarı kötürüm bir halde olan proust, haussman bulvarı'ndaki meşhur apartman katına taşındı ve kendisini tamamiyle eserine adadı. dışarıdan ses gelmemesi için çalışma odasının duvarlarını mantarla kapladı. toz ve çiçek tohumlarının odaya girmemesi için pencereleri hiçbir zaman açılmadı, yemek kokusunun tehlikesinden sakınmak için de yemeği meşhur ritz oteli'nden gönderildi. arasıra, genellikle gece yarısından sonra sokağa çıktı ve sosyetik çevrelerdeki partilerden birinde şöyle bir göründü. aksi takdirde, dostlarını odasında kabul ediyor seneler öncesi olup bitenler hakkında sorular tevcih

ediyor, řu veya bu dűřesin neler giydiklerini iewiczliyor ve herhangi bir partide neler konuřulduęunu soruyordu. műtemadiyen hatirlanan ve gűzden geęirilen bu hatirlalar -hűlen olmasa da- maziden hatirlananlara ilham teřkil etti. proust, hemen hemen hayatının űęte birini, űęte ikisinde olup bitenleri hatirlamak ve kaydetmekle geęirdi. proust bűyűk eserine 1907'de bařladı ve ilk řekli 1912'de tamamlandı, swann'ın ařkı, bazı gűęlűklerden sonra 1912'de yayımlandı. kitabı, bir yayımevi namına okuyan andre gide reddetmiřti. eserinin son iki cildi, proust űldűkten sonra yayımlandı. proust'a, 1919'da concourt űdűlű bahředildi. nefes darlıęı ve ęok ęalıřmaktan űtűrű, 1922'de űldű. proust'un űlűm dűřeęinde, yazar bergotte'nin nasıl űldűęűnű dikte ettirecek kadar kuvvetli ve azimli űldűęű sűylenir. (s:68-73)

bölüm: 9

**"kayıp zamanın izinde"
romanıyla ilgili
yazılanlar, çizilenler, yapılanlar...
ve
kaynaklar**

kitabı okuduğumuz süre içinde bir yandan da bulabildiğimiz ve erişebildiğimiz kitapla ve yazarla ilgili bilgileri not ediyor, imkân buldukça okuyor, zaman zaman alıntılar yapıyor ve arkadaşlarla paylaşıyordum. bu notlardan bazılarına da böyle bir rehber ya da kılavuzun, kitabın içinde olmasının yararlı olduğunu düşünüyorum:

"marcel proust - okuma üzerine"

(çeviren: ışık ergüden, notos kitap, 2007)

pek çok farklı baskısı olan bu uzun yazı hem proust'u tanımayı ve anlamayı sağlıyor hem de bu edebiyat yapıtının okumasının nasıl yapılabileceğine dair sağlam bir kuram oluşturuyor. okuma sürecimiz içinde iki kez okuduğum bu kitapla ilgili olarak da ayrı bir kitap yapılması ve onun ışığında okumanın gerçekleştirilmesi ne güzel olur.

"marcel proust edebiyat ve sanat yazıları"

(deneme-eleştiri; metinleri seçen, sunan ve notlarla açıklayan: mehmet rifat, çeviren roza hakmen, yapı kredi yayınları, nisan 2018)

bölümleri: sunuş 7 / edebiyat yazıları / anlaşılmaçlığa karşı 13 / şiir yaratısı 18 / roman yazarının gücü 19 / şiir ya da esrarengiz yasalar 20 / ilhamın tükenişi 25 / proust'un açıklamasıyla swann 27 / proust'un 1915 sonlarına doğru romanının devamı hakkında yaptığı açıklamalar 30 / ithaf 36 / flaubert'in "üslubuna" dair 38 / klasisizm ve romantizm 52 / baudelaire hakkında 54 / dostoyevski 75 / goethe 77 / chateaubriand 80 / tolstoy 83 / sanat yazıları / chardin ve rembrandt 87 / rembrandt 97 / john ruskin 103 / fransa'da ruskin'ci hac yolculukları 105 / watteau 108 / gustave moreau'nun esrarengiz dünyası üzerine notlar 111 / ressam.- gölgeler.-monet 119 / camille saint-saens, piyanist 122 / parisli şahsiyetler.camille saint-saens 125 / reynaldo hahn 127

kitap içindeki yazılar da adeta "kayıp zamanın izinde"na hazırlık niteliğinde bir tür eskiz gibi. proust yazacaklarını farklı bağlamlarda denemiş ve üzerinde çalışmış.

"marcel proust - hazlar ve günler"

(çeviren: roza hakmen, anlatı, yapı kredi yayınları, mart 2013)

bölümleri: 3 ekim 1893'te paris'te ölen dostum willie heath'e, baldassare silvande'in ölümü I-V; violante ya da sosyete hayatı I-IV; commedia dell' arte örnekleri I-XIV; bouvard ve pécuchet'nin sosyete ve müzik merakı I-II; madame de breyves'in melankolik tatili I-V; ressam ve müzisyen portreleri; ressam portreleri; müzisyen portreleri; bir genç kızın itirafı I-IV; sosyetedeki bir akşam yemeği I-II; özlemler I-XXX; kıskançlığın sonu I-III

bu kitaba dair açıklayıcı bilgi: nehir romanı okumuş olanlar, buradaki yazıları eğer okurlarsa romana geri döndüklerini düşünecekler. çünkü buradaki metinler sanki bir ressamın yapacağı resmin kimi eskizlerini yapması ya da resimdeki çeşitli desenlerin üzerinde çalışması niteliğinde. bir eskizde olan her şey asıl resimde bire bir yer almaz. küçük büyük çeşitli farklılıklar olur. bu farklılıklar ve çeşitlemeler, bize asıl resim ya da romandaki ayrıntıların ardındaki düşünceleri işaret ede ve onlara farklı açılımlar getiren ipuçlarını sağlar. burada da proust romanın pek çok özgün karakteriyle ilgili yaptığı çeşitlemelerde, onların gerçek anlamları ve bu anlamların yaratılması sürecindeki işlevlerini göstermesi bakımından bizlere bazı seçenekler sunuyor. daha da gerisine bakacak olursak, aslında proust'un düşünme sistematigi ve aklında olanların kökenlerini görme imkânı sunuyor. dolayısıyla bu metinleri birer sesli düşünme metni gibi algılamak da mümkün.

bu kitap başta olmak üzere proust'un kaleme aldığı ve türkçeye çevrilerek yayınlanan kitapların tümü bence bu nehir romanı okumadan önce okunursa, romanı okumak ve doğru anlamlandırmak için büyük bir imkân sağlanmış olacaktır.

"marcel proust - sainte-beuve'e karşı"

(çeviren roza hakmen, doğu batı yayınları, nisan 2006)

bölümleri: önsöz, I-uykular, II-odalar, III-günler, IV-kontes, V-le figaro'daki makale, VI-balkondaki güneş ışını, VII-annemle konuşma, VII-sainte-beuve'ün yöntemi, IX-gérard de nerval, X-sainte-beuve ve baudelaire, XI-sainte-beuve ve balzac, XII-m. de guermantes'in balzac'ı, XIII-lanetli soy, XIV-insan isimleri, XV-guermantes'a dönüş, XVI-sonuç

marcel proust - üst kat komşusuna mektuplar

(metni düzenleyen ve notlayan estelle caudry ve jean-yves tache, önsöz jean-yves tache, çev.: elif gökteke, yk yayınları ekim 2015)

bölümleri: önsöz ve ardından yazılan 26 mektup.

marcel proust'un uzun süre yaşadığı, haussmann bulvarı 102 numaralı evinin bir üst katında amerikalı bir diş hekimi olan charles d. williams'ın muayenehanesi bulunuyor. diş hekimi ve eşi binanın üçüncü katında oturuyorlar. proust muayenehaneden gelen gürültüler nedeniyle ciddi sıkıntılar yaşıyor ve bu duruma yönelik yakınmalarını bay ve bayan williams'a yazdığı bu mektuplarda dile getiriyor.

"john ruskin - susam ve zambaklar"

(türkçesi: emre murot bozer - murat erşen, zeplin kitap, aralık 2014;

bölümleri: ön söz, marcel proust "okuma üzerine" s:9-58, susam ve zambaklar, 1. konferans: susamlar "kralların hazineleri" s:63-127; 2. konferans: zambaklar "kraliçelerin bahçeleri" s:131-176

"samuel beckett - proust "

(çev: orhan koçak, metis kitap, 3. basım, aralık 2012

ünlü yazar beckett'in proust üzerine bir monografisi.

"walter benjamin- son bakışta aşk"

(metis yayınları 6. baskı, 2012)

ilgili bölüm: proust imgesi s:101, çeviren: orhan koçak,

"alain de botton - proust yaşamınızı nasıl değiştirebilir?"

(çeviren: banu tellioğlu, sel yayıncılık, 3. baskı, mart 2007)

içindekiler: bugün yaşamayı nasıl sevebiliriz 7; kendimiz için okumayı nasıl öğrenebiliriz? 15; zamanı nasıl iyi kullanabiliriz? 33; nasıl başarıyla acı çekebiliriz? 51; duygularımızı nasıl ifade edebiliriz? 8 5; nasıl iyi bir arkadaş

olabiliriz? 103; gözlerimizi nasıl açabiliriz? 131; aşkta nasıl mutlu olabiliriz? 155; kitapları nasıl elimizden bırakırız? 169;

biraz ironi, biraz hicivle dolu bu metin, içinde yer alan ilginç anekdotlar, proust'a dair bazı bilgileri vermenin ötesinde yazar ve ve kitap üzerinde daha derin düşünmeye yönlendiren önemli bir deneme niteliğine sahip.

"georges bataille - edebiyat ve kötülük"

(çeviren: ayşegül sönmezay, ayrıntı yayınlar, 2004)

ilgili bölüm: proust (107-119) a. marcel proust'un hakikate, adalete olan aşkı ve sosyalizm anlayışı 107 / b. ahlak kurallarının ihlaline dayanan ahlak 111 / c. erotizmde suçluluk duygusuna dayanan haz 113 / d. adalet, hakikat ve tutku 117

"michel schneider - okumak ve anlamak edebiyatta psikanaliz:freud, james, nabokov, pessoaa, proust, rance, schnitzler"

(çeviren nazlı ceyhan sümter, kolektif kitap, haziran 2016)

bölümleri: 1. bana rüya gördüğümü söyleyin 11; 2. ne düşünüyorsun? 41; 3. geçmişteki imge 85; 4. kimse 155; 5. soysuz ölüm 193; 6. kadere soru 225; 7. karanlık arzu 231; 8. bilmiyormuşum gibi yap 243; 9. gayretli psikanalist 263; 10. onu yazmak neredeyse mükemmeldi 299;

jonah lehler - proust bir sinirbilimciydi

(çev: ferit burak aydar boğaziçi ün. yayınları, 2009)

ilgili bölüm: marcel proust, belleğin yöntemi s:83

gilles deleuze - iki delilik rejimi metinler ve söyleşiler 1975-1995

(hazırlayan: david lapoujade çev.: mahir ender keskin bağlam yayınları, mayıs 2009)

ilgili bölüm: 3- proust üzerine yuvarlak masa, (yönetici serge doubrovsky. roland barthes, gérard genette, jean riardou, jean-pierre richard'ın katılımıyla. s:38-66)

anatoli lunaçarski-sanat ve edebiyat üzerine

(çev.: kevser kavalâ, adam yayınları, 1982)

ilgili bölüm: marcel proust üzerine (s:79-89)

bu deneme lunaçarski'nin oldukça erken bir dönemde kaleme aldığı proust ve kayıp zamanın izinde romanına yönelik kapsamlı bir eleştiri olma özelliğini taşıyor.

lorenza foschini-proust'un paltosu-bir edebi saplantının hikâyesi

(çev.: eren yücesay cendey, kırmızı kedi yayınevi, 2011)

ilgili bölüm: kitap marcel proust ve çevresindekilere dair biyografik tanıklıklar içeriyor. ayrıca ondan kalan kimi eşyaların izini sürüyor.

çok yazarlı, hazırlayan: andré aciman- proust projesi

(çev.: başak bingöl, sel yayıncılık, 2010)

ilgili bölüm: kitabın tümü, andré aciman tarafından koordine edilen bir proje çerçevesinde toplam 26 farklı yazarın kaleme aldığı, kayıp zamanın izinde içinde yer alan çeşitli bölümlerden yola çıkarak yazılmış, farklı temalardaki deneme metinlerinden oluşuyor. kitapta, bu metinlerin ardından, onları esinlendiren roman bölümlerine de yer verilmiş. tüm yazılar hem romanı başka açıdan görmeyi ve okumayı sağlıyor hem de proust'un bu yapıtını genişletip çoğaltıyor.

ersan üldes-modern meram - büyük romanları okumak

(kafka kitap, epsilon yayınevi, 2021)

ilgili bölümler: "zaman"ı durdurup "süre"yi başlatmak (s:53-57); marcel ve proust (119-127)

yazar bu deneme kitabında "büyük" romanlara dair eleştirel bir okuma yaparak hem romanları hem de bu romanların edebiyat dünyasındaki yeri ve algısına dair bazı saptamalarda bulunuyor ve eleştirilerini gündeme getiriyor.

celesté albarete-bilinmeyen yönleri ve gizli hayatı ile monsieur proust

(çev.: sibel pekin, düz yazı yayınevi, 2017)

ilgili bölüm: proust'un evinde on yıla yakın bir süre çalışan celesté albarete'in yaşamının son yıllarında (82 yaşındayken), kaleme aldığı ve yazara dair anılarını içeren ve ilk kez 1973 yılında yayımlanan bir yapıttır. albarete uzun süre suskunluğunu koruduktan sonra yazara dair algıların değiştirilmesini amaçlayarak bu yapıtı yazmaya karar verdiğinden söz etmektedir. yapıtta yazarın tanık olduğu ve doğrudan proust'a dayandırılarak anlatılan kimi olaylarla, yazarın çeşitli konulardaki düşünceleri, yaşamında benimsediği tutum ve davranışların nedenleri açık bir biçimde anlatılmaktadır. bu yapıt ayrıca romandaki yer ve karakterlere dair gerçekleri de ortaya koymaktadır. dolayısıyla belki de burada sıralanan diğer yapıtlarla birlikte bir ön okuma metni olarak ele alınmalıdır.

yazemin yazıcı-sözçalan karanlık

(öykü; nota bene yayınları, 2017)

ilgili bölüm: "ben albertine, kaybolmadım" (s:55-65) adlı öykü m. proust'un kayıp zamanın izinde aslı romanının 6. kitabı olan "albertine kayıp"ta yazılanlara bir nazire niteliğinde bu öyküyü kaleme almıştır.

çeşitli akademik makaleler:

"marcel proust'un kayıp zamanın izinde adlı romanında belleğin kurgulayıcı rolü üzerine bir değerlendirme"

feyza şule güngör ankara üniversitesi dil ve tarih-coğrafya fakültesi dergisi 55, 2 (2015), 59-74

"zaman-hakikat ilişkiseliliği sarmalında proustgil denklem: kayıp zamanın izinde"

funda çoban aksaray ün. iibf uluslararası il. böl., (felsefe ve sosyal bilimler dergisi), 2015 bahar, sayı: 19, s. 47-64 issn 1306-9535, www.flfsdergisi.com

"ahmet hamdi tanpınar ve marcel proust'ta zaman"

glden sürücü, istanbul kültür n. sosyal bilimler ens. türk dili ve edebiyatı
programı: yüksek lisans tezi, ocak 2015

"proustun zamana karşı zaferi"

haluk ner, akademik sosyal araştırmalar dergisi, yıl: 2, sayı: 2/1, haziran
2014, s. 183-188

**"proust, yakup kadri ve gıraudoux'nun "sodom ve gomore" adlı yapıtlarında
tekilik ve kimlik sorunu üzerine"**

kadir bayrakçı sosyal bilimler ens. der. sayı 3, bahar 2009, 59-76

**"marcel proust ve ahmet hamdi tanpınar'ın kahramanlarının resme ilgileri ve
portre betimlemeleri"**

rıfat günday ilmi araştırmalar 16, istanbul 2003

"marcel proust'un "swann'ın bir aşkı" adlı romanında mimetik arzu görünümleri"

ayşe tomat yılmaz, "batı kültür ve edebiyatlarında yüzyıl dönümü" ankara
n. yayınları no: 577 dil ve tarih-coğrafya fakültesi yayın no: 423 ankara
2017

"proust ve eleştirmenleri"

muharrem şen

"proust'un romanlarında sanat eserleri"

s elibol-bergson felsefesi ve trkiye02-065

"kayıp zamanın izinde": wikipedi derlemesi

https://tr.esc.wiki/wiki/À_l%27ombre_des_jeunes_filles_en_fleurs

kayıp zamanın izinde romanının iç zamanının kronojisi

swann'ın bir aşkı: (1877-1878) bir-iki yıl için 195 sayfa. marcel ve gilberte 1878'de doğarlar.

combray: (1883 – 1892) yaklaşık on yıl için 180 sayfa.

gilberte: (1893 – bahar 1895) yaklaşık iki yıl için 230 sayfa. burada iki yıllık eksilti vardır.

balbec I: (yaz 1897) üç ya da dört ay için 270 sayfa.

guermantes: (güz 1897- yaz 1899) iki buçuk yıl için 660 sayfa. bu bölümde villeparisis resepsiyonu 100 sayfa, germantes düşesi'nin evindeki bir akşam yemeği 135 sayfa, prensesin gecesi ise 85 sayfa, diğer bir deyişle on saatten kısa üç davet için neredeyse bölümün yarısı kullanılır.

balbec II: (yaz 1890) yaklaşık altı ay için 395 sayfa. bunu 100 sayfası la raspelière'de verilen davettir.

albertine: (güz 1900- 1902 başı) yaklaşık on sekiz ay için 615 sayfa. bunu 300 sayfası sadece iki güne, bunun 125 sayfası da charlus – verdurin müzikaline ayrılmıştır.

venedik: (güz 1902) birkaç hafta için elli sayfa.

tansonville: (1903?) birkaç gün için elli sayfa. burada yaklaşık on iki yıllık eksilti vardır.

savaş: (1914-1916) birkaç hafta için 130 sayfa. çoğu tek akşam paris'te gezinti ve jupien'in erkek genelevi.

guermantes daveti: iki – üç saat için 190 sayfa.

marcel proustla ilgili siteler

* fransız proust derneği sitesi (fransızca) <https://www.amisdeproust.fr/fr/>

* m. proust'la ilgili bir sergisi (frnsızca) <http://expositions.bnf.fr/proust/index.htm>

filmler

bu büyük yapıtın içindeki kimi olayları konu alan filmleri buluyor, paylaşıyor ve izliyor, sonrasında da onları da konuşuyorduk. işte onlardan bir liste:

- ⤴ **m.proust-celeste** (1980) <https://www.imdb.com/title/tt0082225/>
- ⤴ **swann'ın aşkı** (1984) (<https://www.imdb.com/title/tt0088315/>)
- ⤴ **the modern world: ten great writers** (1988)
<https://www.imdb.com/title/tt0178154/> (4. bölüm proust)
- ⤴ **marcel proust: a writer's life** (1993) sarah mondale
<https://www.imdb.com/title/tt0319819/>
- ⤴ **le temps retrouvé, d'après l'oeuvre de marcel proust** (1999)
<https://www.imdb.com/title/tt0189142/>
- ⤴ **la captive** (2000)(mahkum) <https://www.imdb.com/title/tt0216605/>

marcel proust ve kayıp zamanın izinde ile ilgili çeviriler ve kaynaklar

kaynak: "başlangıcından bugüne fransızcadan türkçeye yapılmış çeviriler ile fransız düşünürler, yazarlar, sanatçılar üzerine türkçe yayınları içeren bir kaynakça denemesi"

(prof. dr. hasan anamur, gündoğan yayınları, birinci baskı: nisan 2013, e- isbn: 978-975-520-235-8 ; 1716-2008 yılı başlarına kadar olan yayınları kapsamaktadır., s: 815-819)

başlık:

proust, marcel (1871-1922) :

* geçmiş zaman peşinde. swann'ların semtinden ı / a la recherche du temps perdu. du côté de chez swann (1913), çev. yakup kadri karaosmanoğlu, milli eğitim bakanlığı yayınları, fransız klasikleri: 9, 346s., ankara, 1942 [4. bas. : milli eğitim bakanlığı yayınları: 863, bilim ve kültür eserleri dizisi: 133, dünya edebiyatından seçmeler: 21, istanbul, 1992]

- * geçmiş zaman peşinde. swann'ların semtinden ıı / a la recherche du temps perdu. du côté de chez swann (1913), çev. nasuhi baydar, milli eğitim bakanlığı yayınları, fransız klasikleri: 9, 244s., ankara, 1945 [4. bas. : milli eğitim bakanlığı yayınları: 984, bilim ve kültür eserleri dizisi: 232, dünya edebiyatından seçmeler: 21, istanbul, 1992]
- * kayıp zamanın izinde. albertine kayıp / a la recherche du temps perdu. albertine disparue (1925), çev. roza hakmen, yapı kredi yayınları: 1476, edebiyat: 400, 281s., istanbul, 2001 [2. bas. : 2006]
- * kayıp zamanın izinde. çiçek açmış genç kızların gölgesinde / a la recherche du temps perdu. a l'ombre des jeunes filles en fleurs (1918), çev. roza hakmen, yapı kredi yayınları, : 1431, edebiyat: 386, 468s., istanbul, 1996 [2. bas. : 2001]
- * kayıp zamanın izinde. guermantes tarafı / a la recherche du temps perdu. du côté de chez guermantes (1920-1921), çev. roza hakmen, yapı kredi yayınları, 536s., istanbul, 1997
- * kayıp zamanın izinde. mahpus / a la recherche du temps perdu. la prisonnière (1923), çev. roza hakmen, yapı kredi yayınları, 409s., istanbul, 2001
- * kayıp zamanın izinde. sodom ve gomorra / a la recherche du temps perdu. sodom et gomorrhe (1921-1922), çev. roza hakmen, yapı kredi yayınları, 564s., istanbul, 1997
- * kayıp zamanın izinde. swann'ların tarafı / a la recherche du temps perdu. du côté de chez swann (1921-1923), çev. roza hakmen / ahmet güntan, yapı kredi yayınları, 444s., istanbul, 2000
- * kayıp zamanın izinde. yakalanan zaman / a la recherche du temps perdu / le temps retrouvé (1927), çev. roza hakmen, yapı kredi yayınları, 355s., istanbul, 2001 [4. bas. : 2005]
- * okuma üzerine, çev. ışık ergüden, nisan yayıncılık, istanbul, 1997 [2. bas. : notos kitap, 72s., istanbul, 2007]
- * sainte-beuve'e karşı / contre sainte-beuve, çev. roza hakmen, doğu batı yayınları, 227s., istanbul, 2006
- * sodom ve gomorra. swann'ın aşkı / sodom et gomorrhe. un amour de swann (1921-1922), çev. tahsin yücel, varlık yayınları: 803, büyük eserler kitaplığı: 27,

- 216s., istanbul, 1961 [2. bas. : swann'ın bir aşkı başlığıyla can yayınları, büyük klasikler dizisi, 284s., istanbul, 1983 / 3. bas. : 1989 / 4. bas. : 232s., 1990]
- * vikontun ölümü (yazar adı: marsel proust yazılmıştır), çev. haydar rifat, vakit gazete matbaa kütüphane, dün ve yarın tercüme külliyyatı no. 61, istanbul, 1936
- * yakalanan zaman / le temps retrouvé (1927), çev. roza hakmen, yapı kredi yayınları: 1556, edebiyat: 419, 355s., istanbul, 2001
- * yitik zamanın ardından / a la recherche du temps perdu (1921-1923), çev. bertan onaran, yazko çeviri, sayı: 5, ss. 118-130, mart-nisan 1982 (üzerine:)
- * adorno, theodor w., “proust üstüne yazınsal notlar”, (almancadan) çev. mustafa ziyalan, yazko çeviri, sayı: 5, ss. 151-163, mart-nisan 1982
- * akaş, ceyda (haz.), proust kitabı, yapı kredi yayınları, istanbul, 1998
- * altan, ahmet, “proust, aşk, nefret”, in kristal denizaltı (denemeler), ss. 53-57, can yayınları, 165s., istanbul, 2001
- * bataille, georges, “proust”, ss. 101-113, in georges bataille, edebiyat ve kötülük, çev. ayşegül sönmezay, ayrıntı yayınları: 177, inceleme dizisi: 93, 205s., istanbul, 1997
- * beckett, samuel, proust, çev. orhan koçak, metis yayınları, 82s., istanbul, 2001
- * benk, adnan, “yitik bir çevirgenin ardından (bertan onaran'ın yitik zamanın ardından / a la recherche du temps perdu. çevirisinin eleştirisi), çağdaş eleştiri, ss. 40-42, mart 1982
- * champigny, robert, “proust, bergson, öteki filozoflar”, yazko çeviri, sayı: 5, ss. 137-144, mart-nisan 1982
- * cocteau, jean. “marcel proust. çağdaşlarının gözüyle marcel proust”, çev. inci gürel, varlık, sayı: 770, s. 20, 1971
- * cretelle, jacques de, “proust'tan proust'a”, çev. tahir yücel, diriliş, sayı: 3, ss. 52-55, aralık 1969
- * de botton, alain, proust yaşamınızı nasıl değiştirebilir, çev. (ayşe) banu tellioğlu, sel yayıncılık, 309s., istanbul, 2004
- * deleuze, gilles, proust ve göstergeler, çev. ayşe meral, kabalcı yayınevi, 191s., istanbul, 2004
- * erbil, leyla, “vinteuil'ün sonat andantesi”, in zihin kuşları, yky, istanbul, 1998

- * ertem, tuna, “müzikal roman ve proust, frankofoni. fransız dili ve edebiyatı inceleme ve araştırmaları ortak kitabı: 4, ankara, 1998
- * gıde, andré, “marcel proust. çağdaşlarının gözüyle marcel proust”, çev. inci gürel, varlık, sayı: 770, s. 20, 1971
- * güzelşen, mehmet rifat, “eleştirileriyle proust’u yaşatanlar. meraklısı için özel katalog”, gösteri, sayı. 201, ss. 70-73 (yapı kredi yayınlarında çıkan proust kitabı’ndan), ekim-kasım. 1997
- * inal, tuğrul, “bir senfoni orkestrası ve marcel proust”, littera edebiyat yazıları, cilt 4, ss. 161-166, karşı yayınları, ankara, 1993
- * inal, tuğrul, “duyumsamaların peşinde”, frankofoni. fransız dili ve edebiyatı inceleme ve araştırmaları ortak kitabı: 10, ss. 51-56, ankara, şubat 1998
- * kıran (eziler), ayşe, “marcel proust ve zamanın sonsuzluğunda sanat”, frankofoni. fransız dili ve edebiyatı inceleme ve araştırmaları ortak kitabı: 9, ss. 195-204, ankara, 1997
- * kıran, ayşe, “mektuplarında marcel proust”, fde, yazın ve dilbilim araştırmaları dergisi, sayı: 3, ankara, bahar 1979
- * kıran, ayşe, “swann’ların yakasından üzerine”, fde, yazın ve dilbilim araştırmaları dergisi, sayı: 2, ankara, kış 1979
- * kip, dost, “proust’un bir günü”, cumhuriyet kitap eki, sayı: 104, s. 3, şubat 1992
- * körükçü, muhtar, “bir proust tercümesi (yakup kadri karaosmanoğlu’nun geçmiş zaman peşinde. swann’ların semtinden ı / a la recherche du temps perdu. du côté de chez swann çevirisinin eleştirisi)”, yücel, sayı: 129-130-131, ss. 302-304, 1947
- * leonard, diane r., “proust ile ruskin: yenilikçi anlatının doğuşu” (ingilizceden) çev. nâzan tukin, yazko çeviri, sayı: 5, ss. 145-150, mart-nisan 1982
- * lunacharsky, anatoly, “marcel proust (1934)”, (ingilizceden) çev. ülker ince, yazko çeviri, sayı: 5, ss. 131-136, mart-nisan 1982
- * mauriac, françois, “marcel proust. çağdaşlarının gözüyle marcel proust”, çev. inci gürel, varlık, sayı: 770, s. 20, 1971
- * maurois, andré, “marcel proust”, çev. orhan gürsel, varlık, sayı: 476, s. 19, 1958
- * mehmet rifat (güzelşen), “eleştiri tarihinden: proust sainte-beuve’e karşı”, varlık, ss. 75-79, eylül 2006

- * morand, paul, “marcel proust. çağdaşlarının gözüyle marcel proust”, çev. inci gürel, varlık, sayı: 770, s. 20, 1971
- * nabokov, vladimir, “marcel proust üzerine ders notları’ndan”, (ingilizceden) çev. fatih özgüven, yazko çeviri, sayı: 5, ss. 164-165, mart-nisan 1982
- * onur, füsün, “imgelem”, gösteri, sayı: 128, s. 66, 1991
- * özgüven, fatih, “hayat hakkında bütün bildiklerimiz (çiçek açmış genç kızların gölgesinde üzerine)”, radikal iki, sayı: 17, s. 28, 2 şubat 1997
- * picon, gaëtan, “roman sanatı ve proust”, çev. tahsin yücel, varlık, sayı: 600, s. 6, 1963
- * pinter, harold (joseph losey ve barbara bray’in katkılarıyla), proust senaryosu, çev. nigâr çapan, yapı kredi yayınları, 128s., istanbul, 1993
- * sorel, jacques, “marcel proust yahut iradeye dayanamayan hatırlama” (france observateur gazetesindeki “galile davası” başlıklı yazıdan derleme), çev. (ulaşılamadı), esi, sayı: 4, ss. 2 ve 7, nisan 1956
- * tahsin, sabahattin, “kayıp zaman ve bulunuşu”, varlık, cilt. 14, sayı: 242, ss. 31-35, 1943
- * tahsin, sabahattin, “marcel proust ve kayıp zamanın peşinde”, varlık, cilt xiii, sayı: 242, s. 239, 1943
- * tahsin, sabahattin, “proust’un yeryüzünde geçen zamanı”, varlık, cilt xiv, sayı: 241, ss. 14-15, 1943
- * tavat, yusuf, “türkiye’de bir yolculuk ve marcel proust. (comte de cholet’nin a propos du voyage en turquie başlıklı kitabı dolayısıyla proust’un littérature et critique dergisinde yayınlanan yazısı üzerine)”, batı dil ve araştırmaları dergisi. türkiye hakkında seyahatnameler özel sayısı, cilt ı, sayı. 4, ss. 95-97, ankara üniversitesi dil ve tarih-coğrafya fakültesi yayınları, ankara, 1969
- * (tuncel), bedrettin, “marcel proust (garbın üstadları)”, meşâle, sayı: 5, s. 10, 1 eylül 1928
- * yücel, tahsin, “proust’un bir öyküsü çevresinde (l’indifférent)”, dilbilim, istanbul üniversitesi yabancı diller yüksek okulu fransızca bölümü dergisi, sayı: iv, ss. 111-117, istanbul, 1979 // ss. 120-126, in yazının sınırları, adam yayıncılık, 200s, istanbul, 1982]

bölüm: 10

**korona günlerinde proust okumak
ve zamanın yitimine dair
duygu ve düşünceler**

katılımcı arkadaşlarımızdan okumamızın son buluşmasında bir talebim oldu. bu talep aynı zamanda bu kitabın varolmasında bir önemli rol oynayacaktı.

romanın okunması ve konuşulması bittikten sonra başlarken yaptığımız saptama ve tahminlerin, bunlar doğrultusunda bu faaliyetin işlevinin ve amaçlanana ulaşılıp ulaşılamadığının belirlenebilmesi amacıyla tüm katılımcılara bir duyuru yaptım ve bu duyurunun sonunda aşağıda sıraladığım beş soruyu sordum.

- 1."kaybolan zamanın izinde" dizi romanını okumak ve bu okumayı birlikte yapma üzerine düşünce, yorum ve değerlendirmeleriniz nelerdir?
2. bu etkinliğin covid-19 salgını koşullarında yapılmasına dair düşünce, duygu ve yorumlarınızı paylaşır mısınız?
- 3."kaybolan zamanın izinde" dizi romanının içeriği ile covid-19 salgını sırasında dünyanın ve insanlığın hâllerinin bir benzerliği ve koşutluğu olup olmadığına dair neler düşündüğünüzü, bu romanı bu dönemde okumanın bugüne ve geleceğe dair size yaşamak ve yaşamı sürdürmek açısından bir etkide ya da katkıda bulunup bulunmadığını, bulunduyorsa bunun nasıl olduğundan söz eder misiniz?
- 4."kaybolan zamanın izinde" romanının bütününe ve yazarına dair genel değerlendirme, yorum, düşünce ve duygularınızdan söz eder misiniz?
5. bu soruların dışında eğer varsa eklemek ya da söylemek istediğiniz diğer konular ve noktalar nelerdir?

bu sorulara yanıt veren arkadaşların bana yolladıkları yanıtların da çok önemli olduğunu düşünüyor ve katılan arkadaşlardan belirlenen süre içinde gelen yanıtları burada paylaşmak istiyorum.

toplam olarak 13 kişiden yanıt geldi. bu yanıtları yollayanların kısa biyografileri ile yanıtlarını adlarına göre alfabetik sıra ile paylaşıyorum.

aliye zorlu mit

1958 de burhaniye’de doğdu. erzurum atatürk üniversitesi edebiyat fakültesi’nde iki yıl okudu. sonrasında sigortacılık, oyuncakçılık gibi işler yaptı. şimdi ev kadını. yazabilme ihtimâlini ilk kez 2010 yılında **kadın yazarlar derneği**’nce, izmir’de düzenlenen **yazizmir** projesinde fark etti. o gün bugündür yazmaya uğraşıyor.

öykülerinden **‘serin avlu dersleri’** altkitap 2014 öykü seçkisinde, **‘mektup sahiden mektupken’** gökkuşağı kitapevi’nin 2014 öykü yarışmasında yayınlanmaya değer bulundu. öyküleri 14 şubat dünyanın öyküsü, kuledibi, lacivert, öykü gazetesi, öykülem ve altzine’de yer aldı. **‘eeee’** isimli dosyası 2015 ankara öykü günleri öykü ödülüne değer bulundu ve **herkesin bildiği kendine** adıyla kitaplaştırıldı.

sorulara verdiği yanıtlar şöyle:

2020 nisan başında ‘kayıp zamanı’ birlikte okuma önerisini ilk gördüğümde akşamları saat 19’da televizyondan o gün ölenlerin sayısını öğrenip durumu çok önemseyen iki kişiyle papaz olmadan günü tamamlamaya çalışıyordum. internetin nimetlerini kullanmayı bilmiyor, çiçek böcek şekilleriyle haberleşmenin dili bellekle eşdeğerde olduğunu düşünüyordum.

yedi kitap denince -algımı bir kenara koydum- okuma hızım sağdan otuz kilometreyken, ‘yüreğim kalktı, bırakın okumayı, aklımdan geçirmem bile mümkün değil bence. sizlerle birlikte ama sesimi çıkarmadan izlesem olur mu diye sorayım

dedim. yol gösteren her sözcüğün peşine takılabilsem 'ne iyi olur' demişim yazışmalar sırasında. 'birlikte her şey mümkün, yavaş yavaş ve konuşarak okuyacağız... yani yazışarak,' demişsiniz siz.

başladık. haftada dört gün, saat 18'de otuz sayfa.

farklı ilgi alanları ve kültürel dokuları olan arkadaşlarımdan romanlarda geçen müzikleri eklemeleri, dönemin ressamaları, mimarisini araştırmaları renklendirdi bu süreci. birçoğuna bakamadım, anlar gibi olup anlayamadığım yazışmalardan bana geçen; sesinin rengini, yaşadığı yeri, o anki hâlini bilmesem de birileri var, birlikte okumaya uğraşıyoruz, cümleleri birbirine ekliyoruz. gayret ederken arkamdan itiyorlar duygusuydu.

şimdi -başlayana çok bitireni çok az olan- 'kayıp zaman' okumalarını yapabilmiş olmanın sevinciyle kasılsam, dedim ama altın günlerinin bile kafelerde yapıldığı, her sosyal katmanın kendini becerebildiği kadar evin dışına attığı zamanlar bıçak gibi kesilmişken, sıkışmışlığa inat hayata ille de anlam katma duygumuzla bağlantılı olabilir mi bilemedim.

romanın felsefi izleğini görebilmek, düşünebilmek benim durduğum noktanın harcı değil. tüm akış boyunca en çok insanın ikircikli hallerini izlemeye çalıştım. asalet unvanlarını çözemeyeceğimi baştan biliyordum. en kibirli olan en tepedeydi. davranışların çağlar boyunca sürekliliği, değişim denen şeyin insan ömrüyle ölçülemezliği hayal kırıklığı yaratmadı değil. bu yaşta bile. aşkın bütün girdi çıktılarını okudum ama vakit geç.

proust bulunduğu sınıfı, kendi tarafını yazmış. uzun cümleler beni zorlarsa cümlelerin sonuna geldiğimde başını unutsam, bazen içim geçse de anlatımı güçlü. kurgusu sonlara doğru daha güçleniyor. erkek dünyası bakışıyla cümle kurmuş. bütün o kiliseler şatolar, döşemelikleri ipekli koltukların arasından geçip gidiyor karakterler. dünya savaşı uğramamış oralara, edebiyatta 1. savaşın çok yeri olmamış galiba, bu kendime bir soru.

proust'un son değerlendirmesinde okuma gruplarına ilişkin söylediklerinizi dinledim ama üzerinde konuşulabileceğini düşünüyorum. yan yana duruşumuzu sevdim ben. sağ olun.

ayşen mert

*1961 doğumluyum, ist.ün.
işletme mezunuyum, evli ve üç
çocukluyum, emekli, evhanımı,
anne, kardeş... gibisinden bir
takım kimliklerim, hattâ
kayınvalide gibi de alt
kimliklerim de var...*

*okuma ve yazmayı onlara özel
vakit ayıracak kadar*

*seviyorum, yıllardır okurum ama son yıllarda bilinçli okur olduğumu düşünüyorum,
yemek yapmak, dikiş dikmek, tek başıma gezmek özel zevklerim arasında.*

kayıp zamanın izinde gümüşlük akademisi ile okuduğum üçüncü kitap.

sorulara verdiği yanıtlar şöyle:

1 - marcel proust'un kayıp zamanın izinde kitabının covid-19 günlerine denk gelmesi dışarı çıkamadığımız, sosyalleşme için kimse ile yüz yüze gelemediğimiz günlerde benim için günlerime hareket katan etkinlik oldu. haftanın dört günü bir masa başına toplanmış gibi duran insanlar bir moderatör eşliğinde okudular, dikkâtlerini çeken yerleri işaret ettiler, aynı ve ayrı fikirler, değişik kaynaklar, tavsiyeler... harman edildi. güzel bir deneyim oldu, çooooo kalın bir kitap içimize çiçek böcek, deniz, gökyüzü, çay partileri... hayata dair her şey olarak doldu.

2 - covid-19 günlerine denk gelmesi ilgiyi arttırdı, o kadar çok evdeydik ki etkinliğe ayıracak zamanı bulmakta zorlanmadım, proust da yer yer içimi okuyunca arada bir ferahlık hissettim, desem yalan olmaz, tabii ki darladığı zamanlar da oldu.

3 - covid-19 bizi zorunlu eve kapadı, ev içi meşgalelere ağırlık verdik, internet vasıtası ile diğer evlerle de bağlantı kurduk, sohbetler, bilgi alışverişi vb. kitapta da

hayat, insanların salonlarda, davetlerde, sayfiye yerlerinde toplanarak sosyalleşmeleri ile geçiyor, her türlü bilgi alışverişi oralarda oluyor, o zamanda, bu zamanda bizi mekânlara bağlı bıraktı, önce mekân sonra sohbet geldi.

4 - edebiyata gönül verenlerin illâ ki okuması gereken bir kitap, eskiden fark etmemiştim ama şimdi okuduğum birçok kitapta proust ve kitabı ile karşılaşyorum, birçok yazara ilham kaynağı olmuş, birçok sayfayı okurken anında hayal edebiliyorsunuz. gerçi proust'un lâfı dolandırma gibi bir huyu var, kendine dair itiraflar "kızım sana söylüyorum, gelinim sen anla" tarzında insanda nokta, virgöl kullanmadan esas amacı meramını anlatmamak olduğu hissi uyandırıyor.

5 - tavsiye edilecek bir kitap okuduk, bunu okumanın belli bir yaşı olduğunu düşünüyorum. ilerisi için kitabı satın aldım, oturumlarda yıldız koyarak sakladığım bölümler var, tümünü çocuklarım için sakladım annelerinin kütüphanesinde hoş şeyler bulabilme ihtimallerini seviyorum.

1961 yılında eskişehir’de doğdum, bornova anadolu lisesi ve ardından aü siyasal bilgiler fakültesinde okudum...
"2017 yılı ağustos ayında yaklaşık otuz yıllık memuriyet yaşamımı sonlandırıp, bodrum yarımadasına yerleştim. aynı yıl ekim ayı başında gümüşlük akademisi okuma grubuna katıldım. birlikte pek çok keyifli okuma ve kitap değerlendirmesi yaptık.

bunlara ek olarak yaz okumaları kapsamında james joyce, ulyses ve dante, ilahi komedya okumalarını gümüşlük atölye’nin de bulunduğu o güzelim park ortamında bu topraklara can ve düşünce katan yıllanmış bir zeytin ağacının altında her gün düzenli olarak ve canlı okuma seansları ile gerçekleştirdik. tatile girdiğimiz yaz aylarında grubumuz ile gümüşlük kocadağ’ın arkasında şiirler okuyarak güneşi batırdık.

sonra covid-19 günlerini takip eden zamanlar geldi. bu sefer” kaybolan zamanı yakalamak sorunsalını bakalım proust nasıl yorumlamış?” merakı ile sanal ortama taşındım anlık okumalara sanal ortamda katıldım.

ayrıca bir taraftan da bir üniversitede felsefe bölümü öğrenciliği yapıyorum. sanal ortamda tabii ki...

değerli emeği ve önerileri ile bizi bir araya getiren, ufkumuzu her daim yeni sorulara açan, edebiyat aracılığı ile dostluklarımızı pekiştiren sevgili mustafa sütlaş arkadaşım bu vesile ile bir kez daha teşekkür etmek isterim.

sorulara verdiği yanıtlar ise şöyle:

1. gümüşlük akademisi okuma grubu ile bodrum gümüşlük'te daha önce iki yaz okuma maratonuna katıldım. yaşlı bir zeytin ağacının altında bir ay boyunca gün batmadan az önce yaptığımız açık hava okumaları tek kelime ile harikaydı. sevgili mustafa, bunu internet ortamında da yapalım dediğinde büyük bir heyecan duydum. seçilen kitabımız önceki okumalarda da olduğu gibi esasen tek başına okunduğunda eğer yeterli motivasyonunuz yoksa yolun yarısında bırakabileceğiniz tarzda, okunması ve odaklanması zor, ama belki de entelektüel birikiminizde olamazsa olmaz bir boşluk ve eksiklik olduğunu hissettiğiniz bir eser. eseri çoğunluk daha önce hiç tanımadığım ve hâlâ yüz yüze karşılaşma fırsatı bulamadığım ve ne zaman bulacağımı da bilmediğim ama edebiyat sevgimizin ortak noktamız olduğu bir grupta okudum. ilginç bir tecrübe idi.

2.bu tarz bir çalışmanın, covid-19 salgınının yalnızlaştırılmış, izole edilmiş, kapatılmış koşullarında yeniden sosyalleşme, paylaşım (online koşullarda olsa dahi), disiplinli bir şekilde birlikte kalabilmeyi başarma ve deneyimleme fırsatını sunduğunu düşünüyorum.

3. yazar ciddi solunum sorunları yaşayan bir insan, bu nedenle hayatı boyunca belli zaman dilimlerinde kendini diğer kişilerden soyutlama durumunda kalmış. ortada şimdiki gibi bir pandemi olmamasına rağmen hayatının büyük bir bölümünü kapalı mekânlarda geçirmiş. bizler herhangi bir solunum sorunu olmayan fakat olası bir solunum sorununa yol açan bir virüs nedeniyle kendimizi diğer kişilerden soyutlamak durumunda olan bireyleriz. kitabın kahramanı ne de olsa sonsuz kırlarda, paris sokaklarında sağlığı elverdiği zamanlarda, özgürce dolaşabilecek durumda, özetle onun durumu öznel bizim durumumuz ise oldukça global.

kitabı covid-19 döneminde okumak konusunu öznel açıdan değerlendirdiğimde ne yazık ki tembelleştiğim okuma ve iletişim isteğimin azaldığı, zaman mekân algımın çok yakınımıdakileri dahi görmezden gelecek kadar köreldiği, sevdiklerime dokunma duyumun en aza indirgendığı bir dönemde olması. bu kapsamda bir çeşit dayanışma ve beyin egzersizi çalışması da diyebiliriz. bu konular bazı açılardan yazar ve kahramanı ile de koşutluk gösterebilir.

4. yazar ve kahramanı aristokrasinin yok oluş ve burjuvazinin yükselişine şahit olunan bir dönemde yaşamışlar. kahramanın, küçük burjuva olup aristokrasiye öykündüğü pasajlar ciltler boyu sürüp gidiyor. aslında aristokrasiye ait olan ve

aşama aşama burjuvaziye geçen sosyal hayata ilişkin değerler sistemini kitap boyunca okuyup duruyoruz. esasen yazar eserinde, kahramanının zamanda kendini arama, tanımlama ve belki bulma temel sorunsalı çevresinde muhteşem pastoral tablolar sunuyor. diğer taraftan sosyal yaşam ve “sosyete hayatı” ile soslanmış bir şekilde dönemin aristokrasisinin düşünüş ve burjuvazisinin yükselişini olanca ihtişamı ile gözümüzün önüne seriyor. yazar tüm entelektüel birikimini, görsel, mitolojik, tarihi, politik referanslarla sunuyor. her bir referansına dönüp bakmadan, herhangi bir tabloyu, ressamı es geçmeden okumaya devam etmek istemiyorsunuz. kanımca muhteşem bir edebi eser.

gelelim okuyucu olarak ben ne düşünüyorum? kurgusal metin yazmak isteyenler, teknik bir değerlendirme açısından bu kitabı mutlaka okumalı. fakat yine de yazarın sınıfsal bakış açısı ile herhangi bir yakınlığım yok. yazarın aristokrasiden öykünen burjuvaziye mal edilmiş değer yargıları üzerinde bu kadar durması kitabı bir yerden sonra bir görgü kuralları kitabı ya da bir 19. yüzyıl magazini hâline getiriyor. pek çok tekrar var, acaba daha kısa tutulabilir miydi? aynı dönemde işçi sınıfı ile de çeşitli sıkıntılar yaşanıyor, yazarın bununla hiçbir derdi yok. hattâ bu tür emekçi karakterleri ve ailelerini, sınıf atlamaya çalışanları ve hizmetkarları, oldukça küçümsüyor. referans kitaplarda eserde en çok kullanılan kelimelerin her ne kadar swann olduğu geçiyor ise de sıkça “bayağı, aşağılık, sıradan” kelimelerinin yukarda bahsettiğim karakterler tarafından kullanıldığını görebilirsiniz. bu arada bir parantez açarak okuma sırasında verdiğimiz arada sevgili mustafa’nın bir “antitez” bakış önerisi olarak yazarın çağdaşı **emile zola**’nın "**germinal**" adlı romanını okuduğumuzu da belirtmek isterim.

önemli bir diğer konu, bu bir roman olduğu için, romanda çok önemli bir aksiyon olmasa da kahramanın cinsel kimliği konusunda bir şeyler duymak istiyorsunuz. bu konu dahil pek çok konuda yazar yaşam tarz ve seçimlerini diğer yan karakterlere yüklüyor gibi geldi bana. benim proust maceram bir sevgi nefret ilişkisi gibi oldu. yazarın anlatım renkliliği ve çeşitliliğine dil zenginliğine, entelektüel derinliğine hayran olup öte yandan, yazarın değerler sistemini, kafa yapısını sevmediğimi söyleyebilirim.

5. ben 4. kitaba kadar okuma sabrını gösterebildiğim için sözü diğer arkadaşlara bırakıyor ve sevgili mustafa sütlaş arkadaşşıma teşekkür ediyor ve okuma yolculuğunu sonlandıran arkadaşlarımı kutluyorum.

emel kadör

izmir’de doğdum, ilk ve ortaokulu burada okudum manisa öğretmen okulu’ndan mezun oldum.trabzon’un of ilçesinin ikizdere köyünde bir yıl ilkokul öğretmenliği yaptıktan sonra izmir eğitim enstitüsü türkçe bölümünü, anadolu üniversitesi türk dili ve edebiyatı bölümünü bitirdim. izmir’de vedide baha pars ortaokulu ve namık kemal lisesi’nde çalıştım. katıldığım bir eğitimden sonra ankara film radyo televizyonla eğitim

merkezi’nde radyo ve televizyon için eğitim programları hazırladım. fransa’nın lyon şehrinde, türk çocuklarının eğitimi için görevlendirilerek türkçe öğretmeni olarak beş yıl kaldım.1999’da yurda dönüp emekli oldum.

özel piri reis ilköğretim okulunda türkçe öğretmeni olarak beş yıl; saint-joseph fransız lisesi türk edebiyatı öğretmeni olarak da 14 yıl çalışarak 2016 yılında emekli oldum. sıgacık seferihisar’da oturuyorum.

“kayıp zamanın izinde” bir yolculuk

saint joseph lisesi 1999 yılından beri “kitap haftası ve okuma günleri” adlı bir etkinlik düzenler. türk edebiyatının yeni romancılarını ve yazarlarını öğrencileriyle buluşturur. on beş yıl bu etkinliği sevgili arkadaşlarımla yürütmek yaşamımın en güzel anıları arasında yer alıyor. o deneyimle, bir kitabın, çoklu okumalarla farklı boyutlarının ortaya çıktığını, içeriğinin genişlediğini, birlikte değerlendirmenin insanı besleyen bir uğraş olduğunu düşünürüm.

2020 mart ayında hiç bilmediğimiz bir durumla karşı karşıya kaldık. covid-19 adı verilen salgınla ezberlerimiz bozuldu. bir anda fiziksel bütünlüğümüzü korumak birincil hedef oldu. sığınaklarımıza çekildik. köşelerimizde, yapamayıp biriktirdiğimiz işlerle günleri doldurmaya çalıştık. sanal geziler, turlar, konserler, dergiler, kitaplarla oyalandık. bir ay dolmadan sınırlanmanın sancılarını, kısıtlamaların baskısını duyumsamaya başladık. koronadan korunurken sosyal varlığımız tehdit altındaydı artık. yalnızlık da güzeldir zaman zaman ama insanın başkalarıyla etkileşimi onu gerçek kılıyor. asıl güzellik ve özgürlük paylaşmayla ortaya çıkıyordu.

marcel proust'un kayıp zamanın izinde romanı yedi cilt ile okumayı hep ötelediğim eserlerden biriydi. mustafa bey'in önerisi tam da o günlerde geldi. çok da iyi geldi ama bilgisayar üzerinden okuma nedeniyle, önce uzak durdum, sonra bir arkadaşımla yürekledirmesiyle, tamam dedim, ben de varım, neden olmasın. iyi ki tamam deyip katılmışım. yedi aylık heyecanlı bir projenin de paydaşı oldum. haftada dört gün (elbette whatsapp üzerinden) okumalarımız, anında yazdığımız görüşlerimiz, sıcaklığı aktardıklarımız, yazarın gitgelleriyle bize geçen duygular, değerlendirme buluşmalarımız sınırlandırıldığımız "2020 günlerini" renklendirdi, anlamlandırdı. sınırsız ve sonsuz evrende varoluşu adlandırmak, irdelemek hep başat sorunu olmuş insanın. bunun için evrenin döngüsünü zaman kavramı ile açıklamış, zamanı bölümlenmiş, sınıflandırmış. yetmemiş doğadan çala çala, onu boza boza o döngünün bir parçası olduğunu unutmamış. döngüsel uyumu içindeki güzelliğin kaynağı olan doğadan gittikçe uzaklaşarak sınıflandırdığı şemanın içine hapsolmuş. sıkışıklık duygusundan uzaklaşma; varlığı sonsuzlukla buluşturma, özgürleşme, sanatları doğurmuş. özgün sanat verimleri insanı farklı dünyalara ulaştırarak ufkunu genişletmiş. mutluluğu arayışı hep süren ve sürecek olan insana, bu uğraşında düşünürler, sanatçılar, ozanlar, yazarlar ve her toplumda bir şekilde oartaya çıkan bilgiler yol gösteriyor. edebiyat sözcüklerin sanatı. kitapların açtıkları pencerelerle önyargılarımızı, inançlarımızı, alışkanlıklarımızı görür, hesaplaşırız onlarla zaman zaman. oluşturmak istediği yapıtıyla uzun soluklu bir yolculuğa çıkan yazarın kendisiyle hesaplaşmasıdır kitabı. okur o eseri eline aldığı anda içsel dünyasında gezinmeye başlar. her eser, bizi anla, insanla, kendimizle yüzyüze getirir. okumak arınmadır, durulmadır bir anlamda.

covid-19 günlerinde kayıp zamanın izinde ile proust yüz yıl önceden seslendi. yedi kitap boyunca bizi fransa'da paris ve çeversinde dolaştırdı. bizi, aristokratların, burjuvaların semtlerine, salonlarına, odalarına konuk etti. yarattığı anlatıcı kişiyle,

hem onu-kendini-hem o çevrenin kişilerini bütün gerçekliğiyle gösterdi bize. görünen insandı. varsıl ya da yoksul insanın değişmeyen özellikleriydi. proust, sayfalar boyunca uzun paragraflarla doğal güzellikler, görkem, zenginlik yanında, insan ruhunun çoraklığını da anlattı.

ikinci kitabın bir yerinde (**çiçek açmış genç kızların gölgesinde**) köylülerle ilgili olarak "...seçkin mizaçlara, kendiliğinden, özünde, tahsilli insanların çoğundan daha fazla benzeyen bu insanlar, kutsal ailenin dağılmış, kaybolmuş, şuurunu kaybetmiş üyeleri, daha yüksek zekâların büyümemiş akrabaları gibidirler ve yetenekli olmak için tek eksikleri bilgidir." sözleriyle aslında toplumda bilginin de refah gibi adil bölüşülmediğinin farkındaydı proust. toplumdaki tartışmaları, adaletsizlikleri görmüş ama tercihini; içine doğduğu, ait olduğu, en iyi bildiği çevreyi anlatmaktan yana kullanmış. bunu yaparken savaştan hastalığa, aşktan ölüme, aileden dostluğa, sevgiden nefrete, cinsellik, eşcinsellik, insanın her durumunun gözlemcisi olmuş bana göre.

zaman; geçmiş, gelecek ve an mıdır? geçmiş, geçmiş midir? ya şu anda bizi geçmişe götüren "madlen kurabiyesinin" yaşattıkları? proust'a göre geçmiş anımsama çabası boşunadır. istediğimiz kadar didinelim" zihninin hakimiyet alanının dışında bir nesnenin" bize yaşattığı duygudur geçmiş. o ise andır artık.

kayıp zamanın izinde'yi bu süreçte okumanın bana iyi geldiğini düşünüyorum. korona ile yatıp kalktığımız 2020'de belirli günlerde belirli sayfaları okumak; okuma sırasında gözden kaçırdıklarımın ayırdına varmak, değişik görüşlerle karşılaşmak, paylaşımları kaçırmamak için daha dikkâtlı olmaya çabalamak beni disipline etti. heyecanlandırdı. merak duygumu geliştirdi. her şeyden önemlisi yalnız olmadığımı, yalnız olmadığımı duyumsattı.

13 nisan 2020-30 aralık 2020 arası çok özel bir deneyimin tarihleri benim için. tüm felaket haberleri, riskli yaş grubu yoksunluklarına karşın sözcüklerin koruyuculuğunda çoğaldığım bir yıl aynı zamanda 2020. bu projenin mimarı sevgili mustafa sütün, var olun. önerinizle hayatlarımıza dokundunuz. grubumuzu bir çemberin halkaları gibi oluştururken, aslında belki de hekimliğinizden gelen önseziyle, bizleri yaşamdaki büyük çemberin halkalarında tuttunuz; bu günlerde gereksinim duyduğumuz en önemli duygumuzu yaşamı sevme ve ona bağlanma duygumuzu güçlendirdiniz. sağolun. yeni okumaların beklentisiyle iyi ki yaşadın marcel proust ve iyi ki yazdın kayıp zamanın izinde'yi.

hanife kurt

65 yaşımdayım. bir çocuk annesiyim. doğum yerim kırklareli. ilk ve orta okul eğitimimi burada aldım, lise eğitimimi tekirdağ kız öğretmen okulunda (yatılı). yüksek okul eğitimimi istanbul atatürk eğitim enstüsü'nde aldım. ardından lisansımı tamamladım. mesleğimi yaparken kısa bir dönem ilkokul öğretmenliği, sonrasında beden eğitimi öğretmenliği yaptım ve emekli oldum. ayrıca uzun yıllar masöz olarak da çalıştım. son altı yıldır bodrum'da yaşıyorum. 4 yıldır gümüşlük akademisi'nde, mustafa süttaş'ın yönettiği okuma grubu çalışmalarına aktif olarak katılıyorum.

sorulara yanıt olarak yolladığı yazısı:

kayıp zamanın izinde, tek başıma okuyabileceğim bir kitap değil. birlikte okumanın birçok avantajını yaşadım kendi adıma.günde, bir saatte, ortalama 30 sayfa okumak, aynı zamanda yorum yapmak, yapılan yorumları takip etmek benim için çok zor oldu, yorum boyutunu yapamadım, ama günlük okumayı, yapılan yorumların da yardımıyla anlayarak süreç boyunca takip ettim. edebi yorum yapmak, alt yapımın yetersizliğinden dolayı pek doğru olmaz diye düşünüyorum. yıllarca edebiyatın içinde olmuş, sizin ve birçok arkadaşın yorumlarıyla, bu seri kitap, hem daha anlaşılır hem de zevkli hale geldi, bitirme motivasyonumu güçlendirdi.

gurup okumamızın covit-19 döneminde eve kapandığınız,ne yapacağımızı bilemediğimiz, korku, endişe, panik yaşadığımız günlerde, ortak okuma önerisi çok değerliydi. bizi içinde bulunduğumuz negatif duygulardan uzaklaştırdı ve edebiyat

dünyasında yıllardır yer almış bu kitabı okuma fırsatını yaşadığım için sevinç duydum.

bu romanın yazıldığı dönemde, bir sistemin çöküşü (feodalizm), yeni bir sistemin doğuşu (kapitalizm), ile ilgili sosyal-kültürel ekonomik sonuçları, çatışmaları, sorgulamaları...vs. anlatılıyor. kitapta konu olan fransız aristokrasisi ve burjuvaların yaşamı konu ediliyor. o dönemde de “alt”kesimler için baskı ve şiddet uygulanıyor. günümüzde covid-19 bahane edilerek, kitleler baskı ve şiddete maruz bırakılıyorlar. kim bilir biz de belki yeni bir dünya düzenine geçmenin arife günlerini yaşıyoruz?!! birlikte kitap okumanın ve özellikle de bu dönemde okumanın hepimize moral ve güç kaynağı olduğunu düşünüyorum...

kitap yorumlarını, gerek proust'tan alıntılar gerek de arkadaşlarımın yorumlarını eleyerek yıldızladım, okuma bittikten sonra geri dönüp bu yorumları tek tek okuyarak özete dönüştürdüm. bu benim ilk defa yaptığım bir şeydi. kitabın daha kalıcı olmasını sağladı, çok memnunum. kısa bir bölümünü buraya aktarmak istiyorum:

- ⤴ “ömrünü sağlık sorunlarıyla yaşamış bir yazar, sevinçleri, kederleri, aşkları... “burjuvazi ile aristokratları karşılaştırıyor; aristokratlar burjuvaları ekonomik, kültürel...vs. yönlerden geri görüyorlar.
- ⤴ çiçekleri kadınlarla özdeşleştiriyor, arzu ve haz alma sembolü olarak kullanıyor.
- ⤴ dönemin ressamalarını, heykeltıraşlarını anlatıyor.
- ⤴ severken duygu, bırakırken zeka ve irade ne güzel.
- ⤴ hafızamız vitrinde belirli bir kişinin değişik fotoğrafları sergilenen dükkanlara benzer, hafızanın güzel anlatımı.
- ⤴ yüzümüzün hatları, alışkanlıkla kesinlik kazanmış hareketlerden başka bir şey değildir, yaşlılık...
- ⤴ insan en çok kaçtığı şeyden asla kurtulamaz.
- ⤴ evlilikle insanların sınıf atladığı.
- ⤴ cinsellik, sanatın gücü, kadına bakış, ilişkilerindeki samimiyetsizlikler, kıskançlıklar, toplumsal yapıdaki farklılıklar...kısaca insana dair her konuyu derinlikle anlatıyor.
- ⤴ 17. yüzyıl sonlarında, tarihsel değişim, bunun topluma yansımaları, edebiyattaki izleri. bu dönemde karşımıza çıkan dreyfus davası, devrim sonrası toplumda oluşan değişimin sonucudur

- ✧ hizmetçi olmak, etinden sütünden yararlanmaktır, bunda elbette bir gariplik yoktur.
- ✧ duygu ve hallerin cinsiyetle hattâ türle ilgisi yoktur.
- ✧ ön yargılarımız ve tabii bilinç dışımız, bizi okurken de belirliyor, anladıklarımızı biz yaratıyoruz.
- ✧ değişmeyen tek şey değişim.
- ✧ yaşlılık ilk bakışta bizi bir şeyi yapmaktan aciz kılar, çok uzun yaşayan insanlar ancak üçüncü aşamada, nasıl eylemden vazgeçmek zorunda kaldılsa, arzudan da vazgeçerler, sokağa çıkma, yemek yeme ve gazeteleri okumakla yetinirler.
- ✧ proust'u okurken, neyi anlattığından çok, nasıl anlattığı ağır basıyor.
- ✧ kendi huzurumuzu etkileyen şeyleri kodlayın, etiketlemeleri küçülten öyle bir ters orantı mevcuttur ki, tanımadığımız milyonlarca insanın ölümü, bizi neredeyse bir hava ceryanından daha az rahatsız eder.
- ✧ en akıllı uslu cumhuriyetçiler, kliseyi devletten ayırmanın çılgınlık olduğunu düşünüyorlardı. tereyağdan kıl çeker gibi kolay oldu. dreyfus eski rütbesine kavuştu (proust dreyfus yanlıydı).
- ✧ japonların dediği gibi zafer iki rakipten acıya, ötekinden on beş dakika fazla katlanmayı bilenidir.
- ✧ kitapların kendi kaderleri vardır.
- ✧ kayıp zamanı yakalamanın tek yolunun sanat eseri olduğunu algılıyor ve edebi eserin bütün malzemelerinin de geçmiş hayatında olduğunu anlıyor.
- ✧ beden için tek şey mutluluktur ama zihni güçlendirip geliştiren kederdir.
- ✧ zamanda yolculuk mümkün olsaydı hepsini gerçek anlamda görebilirdik. bunu insan soyu bir gün yapacak belki, ama o zamana kadar, zamanda yolculuğu içimizde yaparak onları ve kendimizi var edeceğiz.en azından bize öyle gelecek.

kitabın bütününe baktığımda edebi yorum yapmam mümkün değil, birikimim olmadığı için. içerik olarak beklediğimi bulamadığımı söyleyebilirim. o döneme ait olayları anlatırken ülkenin olmazsa olmazı emekçi kesimlerin; sosyal, kültürel, ekonomik durumlarını okumak isterdim. “alt” tabaka diye söz edilen bu insanların kadınların aşağılanma diliyle anlatılmaları beni rahatsız etti. emekçi insanların sırtından yaşayan,ekmek elden su gölden konumunda gününü gün eden insanları okumak bana hiç de cazip gelmedi. bu harika çalışmanın içinde olmak bana çok iyi geldi, bütün emekleriniz için size çok teşekkür ediyorum. bütün grup arkadaşlarıma da ayrı ayrı teşekkür ediyorum...

havana öngeoğlu

1965 yılının ağustos sıcağında mersin'e bağlı toroslar'ın eteğindeki kırsal ilçesi gülнар'da dünyaya geldim. ilk, orta ve lise eğitimimi gülнар'da lisans ve yüksek lisansımı ankara gazi üniversitesi iktisadi idari bilimler fakültesi'nde tamamladım. 1988 yazında başladığım şekerbank'taki meslek hayatım 2020 yılında emeklilikle son buldu. uzmanlık alanım sermaye piyasaları işlemleri olduğundan emeklilik sonrası bir süre banka çalışanlarına eğitim verdim. kırk yedi yaşımdan sonra, bana hayat veren, on beş yaşımdan beri hem analık hem babalık eden, ömrünü çocuklarına vakfeden, yüz yıllık çınarımız annemle ilgilendim. kısıtlı zamanlarda edebiyatla buluşmam bu dönemlere rastlar.

1 mayıs 2017'de toprağa verdiğimiz annemden sonra hayata dair tutunacağım bir tek edebiyat kaldı elimde. o nedenle benim için çok kıymetli. yetmeyen zamanın içinde yutarcasına okumak istiyorum. doğru adres gümüşlük akademi'ye ulaşmış ve mustafa sütlaş'la tanışmış olmak benim hayatımda çok önemli.

hep yazmak istedim, yolun çok okumaktan geçtiğini bilerek. nasıl ki ingilizce öğrenmeye başladığımda kendi dilimi ve kurallarını bilmediğimi fark ettiysem, yazmak için de daha fırınlar dolusu ekmeğe yemem gerektiğini öğrendim. kalan hayatımı okumaya vakfedeceğim.

sorulara yanıt olarak gönderdiği yazısı da şöyle:

fransız yazar marcel proust(1871-1922)'un, yedi ciltlik (3015 s.), “kayıp zamanın izinde” yapıtını, roza hakmen çevirisiyle yky'dan edindim. moderatörümüz mustafa sütlaş'ın önderliğinde, gümüşlük akademi'nin istanbul, izmir ve gümüşlük grubundan oluşan katılımcı arkadaşlarımla 13 nisan 2020'de başladığımız okuma serüvenimiz 29 aralık 2020'de son buldu. ana kitaplarımız dışında yaptığımız yan okumalarla proust ne diyor anlamaya çalıştık. haftanın dört günü heyecanla kitaplarımızın ve ekranlarımızın başındaydık.

covid-19 salgını nedeniyle evlere kapandığımız bu dönemde bu uzun serüvene başlamak ve birlikte okumak hepimizde olumlu etki yaptı. yüz yüze toplanamadığımız bu zor günlerde, aidiyet ve birlikte okuma duygusunun verdiği güç ve cesaretle, okuduğumuz bölümlerde bize dokunan kısımları dilimiz döndüğü kadar whatsapp'ta yazıya aktararak paylaştık. çoğaldığımızı ve enerjimizin arttığını hissettim. sözle söylediklerimizi yazı ile ifade edememe, katılımcıların birbirlerini yüz yüze tanıamaları, internet ve bilgisayar olanakları ve kullanımı gibi zorluklarla da karşılaşmadık değil. haftanın dört günü, aynı saatte okuyup, önemli bulduğumuz kısımları aktarmak, paylaşımcıların aktardıklarına cevap vermek pek de kolay bir iş değildi. birinci kitabın ortasına doğru oturtmaya başladım. en eğlenceli kısmı her kitap bitişinde o kitaba dair yazdıklarımız ve bütün üzerinden konuştuklarımız oldu. mustafa bey büyük bir sabır ve özveriyle bizleri organize etti. seçimi, çabaları ve katkıları için teşekkür ederim.

covid-19 sürecinde okumak; beni hastalığın yarattığı negatif duygudan, haber kirliliğinden, gereksiz insan ilişkilerinden, kıştan bahara dönerken evde kalmanın, sokağa çıkma yasaklarının baskısından ve hastalıktan korudu. insanlığın bir bilinmezle baş etmeye çalışması, ölüm duygusuyla yüzleşmesi, virüsün kısa sürede yayılması, ölümlerle sonuçlanması, büyük bir tehdit oluşturması çok ürkütücü.

beşinci kattaki evimin balkonunda kurduğum çalışma düzeneği, ceviz ağacımın her yeni günde canlanıp serpilmesi, üzerindeki karga yuvaları ve yavruların gelişimi, mekânık gürültünün, hava kirliliğinin ve insan kalabalığının azalması, boğazda yunusların dans ettiğini ve suların berraklaştığını görmek ve hissetmek bende olumlu etkiler yaptı. her bir satırını çize çize okuduğum eserler, bana güç, doyum ve mutluluk verdi. zaman zaman kitabın yapısı nedeniyle çok sıkıldığım oldu ama hiç elimden bırakmadan sonuna kadar devam ettim. proust'un yatağında uzanırken

bütün ömrünü kapsayan zaman ya da zamansızlık algısı, covid-19'un aslında başlangıç olmasına rağmen hiç geçmeyecek izlenimi bırakan zaman algısının aksine, baharın doğada yarattığı dönüşüm zamana meydan okur gibiydi. bu zor zamanlarda birlikten güç doğdu.

covid-19 nasıl hiç bitmeyecekmiş gibiyse, yapıtlarda sayfalar süren burjuva yaşamının davetleri, dedikoduları da öyleymiş. bütün okuma boyunca kendime döndüm; “çocukluğum, anılarım, küçücük dünyamda benim için hayati ve vazgeçilmez olan durumlarım, önceliklerim, bulunduğum sosyal sınıf, zamanımızı nasıl geçirdiğimiz, nelerle meşgul olduğumuz, gençliğim ve ileri yaşlarım...”

bende zaman çok hızlı aktı. maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisi tam işleviyle yaşamımdaydı. eğitim ve ayakta kalma, kendi geçimini sağlama çabasıyla ömrüm epey bir yol aldı. benim ülkem gibi ülkelerde insanların gerçekten yapmak istediklerine zaman ayırması emeklilikten sonraya rastladığı için emeklilik günlerim ömrümün ilkbaharı oldu. yapmak istediklerime zaman yetiştiremiyorum. bağımlılık yapan, zamanımızın her evresinde karşılaşacağımızı anladığım eserleri böyle katılımcı arkadaş grubuyla okumak covid-19'a rağmen çok verimli oldu.

proust'un “kaybolan zamanın izinde” serisi benim için zor okunan bir yapıttı. özellikle ilk cildinde çok zorlandım. hattâ iki kez okudum diyebilirim. anlamak için yan okumalar ve makaleler elimden eksik olmadı. ilk farkına vardığım öğe, yazar anlatıcıyı anlatısında serbest bıraktığı, zaman zaman araya girerek varlığını hissettirdiğiydi. nasıl ki insan yaşamında ilk çocukluk çağı bütün hayatımıza damgasını vurur, romanda anlatıcımız bunu çok başarılı sunmuş okuyucusuna. ömrünün son günlerinde yatağına uzanıp, geçmişini zaman algısı olmadan şöyle bir gözden geçirmiş, çocukluğundaki bir dönemden ve o dönemde kendisi, ailesi, yüzyıl öncesinin fransa'sı, burjuvazisi, yüksek sosyetesı, yazarlar, şairler, ressamalar, müzik, aşklar kısaca yaşama dair her şeyi o yaştaki çocuk bakış açısıyla anlatmış. çok karakterli olan yapıtın bütününde, dönemin en önemli olaylarından “dreyfus davası” na, yahudilere karşı tutumlara, gerici-aydın çatışmasına, birinci dünya savaşı'nın paris'ine tanıklık ettik. anlatıcının zamanı zamansızlık içinde akıp gitti. arada edebiyat serpiştirmeleri yapıp, şoklama yaparak bütün eserini okunur kılan yazar, büyük bir eser yaratmış, yazarımız. proust bütün yaşamını ilk kitapta ipuçlarını verdiği bir hayatın üzerinde yükselerek yaşamış. proust eserini döngüsel bir yöntemle yazmış. ilk kitap “swann'ların tarafı”nda başlangıç, romanın aslında

sonudur. uyku durumundaki anlatıcımız marcel, zamanı geriye almış, çocukluğundan bugüne kadarki yaşamını, anılarını, paris'i, sayfiye yerlerini, yüksek sosyete, burjuvaziyi ilk başlardan başlayarak hangi yaş dönemini anlatıyorsa o bakış açısıyla anlatmıştır. noktasız virgülsüz sayfalar dolusu kesintisiz, ayrıntılı, düşünmeye ve anlamaya zorlayan cümlelerle. çok karakterli ama ilk kitapta bilgileri verilen temel karakterler üzerinden yükselen bir eser.

dönemin yazarları, ressamı, müzisyenleri, tiyatro oyunları, edebiyat ve sanat akımları, yüksek sosyetenin ve burjuvanın nasıl bir yaşam sürdüğü, giyim, kuşam, çan kuleleri, madlen kurabiyeler, bıraktığı hisler ve sonu gelmez betimlemelerle muhteşem bir yolculuk başladı. ilk gençlik çağı, sayfiyede geçen zaman, duyguları, çıkmazları, ne hissedeceğini bilememe durumları tam bir ergen bakış açısıyla ikinci kitap "çiçek açmış genç kızların gölgesinde" yapıtında anlatılır. anlatıcımız yavaş yavaş büyümekte, aidiyet, sosyal statü edinme, beğenilme duyguları ağır basmaya başlamaktadır. "guermantes tarafı"nda yavaş yavaş yüksek sosyetenin kapılarını aralar, küçük küçük kendine yer edinir. bu kitap en zor okuduğum kitap olmuştur. dedikodu ve betimlemeler hat safhadadır. ergenlik geride kalır ve gençlik çağı başlamıştır. anlatının tonu değişir. cinselliğe, sekse, bilinmeze ilgi artar.

"sodom ve gomorra"da m. de charlus üzerinden açıkça eşcinsellik anlatılır. zaman zaman zevk uğruna fedakarlıklar, acılar, aşağılanma, kıskançlık durumlarını en ince ayrıntıları vererek anlatılır. erkekler arasında yaşananları daha normalleştirerek, lezbiyen ilişkileri tamamen reddeden bir tutum izler anlatıcımız. sonunda âşık olmuş "mahpus'ta hem kendini hem âşık olduğu kız albertine'i, duygularının, kıskançlığının, zihinsel çıkmazlarının mahpusu yapmıştır. kadını metalaştırmış, en saf temiz duygularını albertine uyurken yaşamıştır. sürekli bir sorgulama, kıskançlık durumu söz konusudur. gençliğini ve aşkını yaşama biçimi içime dokundu. gerçekten seven ve sevilen insanda bu duygular geride kalır.

bir kendine güvenememe ve yetersizlik durumu da sezdim. en sonunda albertine'den ayrılır ve kısa süre sonra attan düşen albertine ölür. "albertine kayıp"ta hala sorgulamalar devam eder ölmüş bir insanın arkasından araştırma yapar. bu beni bir kadın olarak incitti. o dönemde kadınlar daha edilgen ve hoşgörülüydü belki ama ölüye saygısızlık olarak yorumladım. kendini haklı çıkarma içgüdüdür belki de. aradan epey zaman geçer ve birinci dünya savaşı'nı atlatan paris'te sağlık sorunları nedeniyle uzun zaman ortalarda görünmeyen anlatıcımız, "yakalanan zaman"da

zamanın insanlara ne yaptığını, fiziksel, duygusal, sosyal olarak nereden nereye geldiğini, aradan geçen yılların insanda yarattığı tahribatı gözler önüne serer. kendi yaşlılığı hakkında pek bir fikir sahibi olamasak bile, gelecekteki bizle, yaşlılığımızla ve karşılaşabileceğimiz sürprizlerle okuyucusunu yüzleştirir.

kurgusu çok başarılı, onca karakter, onca olay ve zamana rağmen romanda hiçbir kopukluk yok. deneme tadında birçok bölüm var. konular arası geçişler ve birbirine bağlanışı çok başarılı. yazarın öz yaşamından izler taşıyan yapıtları çok incelikli, ayrıntılı, uzun zamana yayılan bir çabayı, yaşadığı aşk ve acıyı, insan psikolojisinin en derin kıvrımlarında gezinerek anlatıyor, renklerin ve tasvirlerin içine aldığı okuyucusunu müzikle zirvelere çıkartıyor.

covid-19'a gelince, insanlık zaman zaman bu tür sınavlardan geçmiştir. jared diamond'ın "tüfek, mikrop ve çelik" eserinde aktardığı gibi. insanlığın gidişatı, doğada yarattığı tahribat, nüfus artışının karşısında kaynakların yetersizliği, iklim değişikliği gibi birçok ciddi tehlikeyle karşı karşıya kalan insanlığı daha büyük krizler ve sorunlar beklemektedir bana göre.

ben bu dönemde mutluydum. emekli, belli geliri olan, mecburiyetleri olmayan bir birey olarak fazla sıkıntı yaşamadım. doğa için çok mutluyum. istanbul'un boğazında yunuslar, sayısız balık, validebağ korusu'ndan fışkıran hayat, göçleri esnasında konaklayan binlerce göçmen kuş, sayıları ve çeşitliliği artan ötücü kuşlar, doğanın kendini yenilemesi, daha az araç ve gaz salınımı, daha az gürültü, havanın temizlenmesi, gereksiz insan ilişkilerinin ortadan kalkması, ailelerin yakınlaşması, dostlukların pekişmesi ve özlem gibi birçok duyguyu bir arada yaşadım. belki proust'un içine dönmesi ve üretmesi gibi insanlığında sahip olduğu değerlerin farkına varıp özünü yoklaması geleceğimiz adına umut veriyor.

lamia karamil

emekli ingilizce öğretmeniyim. gümüşlük'te yaşıyorum. ankara'da orta öğretim ve yetişkin dil öğretiminde (devlet memurları yabancı diller eğitim merkezi) çalış-tım. son 15 yıldır devlet okulları için ingilizce ders kitapları yazıyorum. edebî anlamda yazma deneyimim yok. gümüşlük akademisi bahçe yazı okuma grubuna katıldığımdan beri (8 yıldır) daha iyi bir okur olmayı öğrendim ve çok iyi dostlar edindim. bodrum'da yaşamamın en büyük kazancı diye düşünüyorum.

sorulara verdiği yanıtlar:

1. “kayıp zamanın izinde” romanını birlikte okumakla kendi başıma “asla” gerçekleştiremeyeceğim bir eylemi tamamlamış oldum. başlamaya bile cesaret edemezken, arkadaşlarımın yüreklendirmesi ile okumaya başladım ve bitti. her gün zaman ayırmak, kişisel rutininin içine yaklaşık 30 sayfa okumayı katmak tabii ki zor oldu ama buna fazlasıyla değdi. aynı anda hem romanı hem de arkadaşların yorumlarını, notlarını okumak başlangıçta çok zor oldu. yorumları anlık takip etmek, okumaya konsantrasyonu bölüyordu ama daha sonra, bazen bölümleri önceden okuyarak, bazen de ara ara yazılanlara göz atarak kendime göre bir yöntem geliştirdim ve daha verimli okuma sağladım.

birlikte okumanın bence en önemli özelliği, arkadaşların buldukları ek kaynaklarla okumamıza verdikleri katkı oldu. bazen proust ya da roman ile ilgili bir edebi tez / yazı, deneme, alıntı, foto, bazen bir tablo ya da müzik parçası şeklinde paylaşımlar bizi eserin tam içine aldı, tam da “o zamanı yakalamamızı” sağladı. her kitap sonunda yazdığımız değerlendirmeler de metni daha iyi kavramamızı sağladı.

2. birlikte okumayı covid-19 zamanında yapmış olmak, sıkıntılı zamanları daha da katlanılır kıldı diyebilirim. farklı şehirlerde, farklı mekânlarda bir gurup arkadaşla aynı eylemi paylaşmak bana “yalnız değilim” duygusunun yanı sıra, eve kapanma zamanlarında “güzel bir şey yapıyorum, bir şeyler üretiyoruz” duygusunu da yaşattı. akşam üstü okuma zamanları daha anlamlı hale geldi, gereksiz eylemlerle kayıp hale geçmedi.

3. kaybolan zamanın izinde romanı belirli bir zümrenin (burjuva, aristokrat, üst düzey yöneticiler) ve birkaç çalışanın hayatını konu eden bir roman. arka planda, 1. dünya savaşı öncesi bazı ülkeler arası ilişkiler, savaşın etkileri, dreyfus davası konu edilse de, bu dönemlerin etkilerinden derinlemesine bahsedilmemiştir. sosyete salonları ve dedikoduları, zenginlik ve lüks hayat, entrikalı ve çıkarıcı insan ilişkileri, yaşam biçimleri, etnik özellikler, politik fikirler konusundaki dar görüşlülük, tutuculuk çok ayrıntılı bir biçimde sunulmuştur. anlatılan ortam, bana uzak ve çok abartılı farklı bir dünya olduğu için bazen ilginç buldum, bazen çok sıkıldım. dünyada insanlık, şimdilerde, çok ciddi bir salgın ve ekonomik sıkıntı yaşarken lüks yaşamları okumak biraz düşündürdü, biraz da düşünceleri saptırmak oldu ve günlük sıkıntılı haberlerden uzaklaşma fırsatı yarattı. yanılmıyorsam romanda bir yerde ıspanyol gibi salgınından bahsedildi ama etkilerinden çok söz edilmedi.

4. bu romanı okumak benim “iyi bir yazar ve eser nasıl olur?” konusundaki bilincimi ve farkındalığımı artırdı. mekân, nesne tasvirleri, fiziksel ve kişilik özellikleri, davranış ve duygu tanımları çok ayrıntılı ve etkileyiciydi. ben de çevreme daha ayrıntılı ve farklı bir gözle bakma bilincini geliştirdim. çoktandır işlek olmadığını keşfettiğim, önemsemediğim koku hafızamı yeniden fark ettim. çocukluğumdaki kokuları hatırladım. yazarın belli durumlarla ilgili deneme tarzındaki yorumlarını okumaktan da çok keyif aldım. altı çizilesi, yeniden okunması gereken pek çok cümle okumamı daha keyifli hale getirdi. kitaplar arası geçiş, olaylar, kişiler karmaşık değildi. özellikle son kitapta olaylar örgüsü ve kişilerin tekrar hatırlatılmasını beğendim. proust’un yaşamını bilmek, romanda biyografik özellikler bulmak, onu bazı karakterlerle özdeşleştirmek okumamızı daha da keyifli hâle getirdi.

5. bilincimde “zaman” ve “kayıp zaman” olgusu oluştu. geçmişi hatırlama ve değerlendirmeye, telafi etme üzerinde düşünülmesi ve daha çok önemsenmesi gerektiğini fark ettim. ayrıca, herhangi bir edebî metinde ya da ortamda “proust” sözcüğü geçtiğinde “ben de proust okudum!” diyebilmek ve gizli bir gurur yaşamak bu yedi ciltlik dev eseri okumak için çok önemli bir neden.

leyla kurtoğlu haciosmanoğlu

anadolu üniversitesi'ni bitirdim, istanbul lepra hastanesinde çalıştım 29 yıl fiili devlet hizmetini tamamlayarak 2014'de emekli oldum. çeşitli sivil toplum örgütlerinin yanında hasta ve hasta yakını hakları derneği (hayad) ve sağlık hakkı hareketi derneği (shhd) aktivisti olarak uzun yıllar görev yaptım. dört yıl resim eğitimi aldım. son beş yıldır bodrum gümüşlük'te yaşıyorum. gümüşlük akademisi edebiyat evi bünyesinde okuma ve yazma faaliyetlerini sürdürüyor ve kendi atölyesinde resim çalışmaları yapıyorum.

sorulara yanıt olarak yolladığı yazı:

...şuydu cümle: “isteyenlerin listeye ismini ekleyeceğim.”

hangi liste? the blacklist mi, yoksa schindler’s list mi...

bilemedim. kaçırdığım bir mesaj olmalıydı. ne yok edilecek, ne de kurtarılacaklar...

listenin içinde olmak istemezdim. geriye doğru tekrar taradım ve ikisi de değildi!

doğrusu içim rahatladı...

“kayıp zamanın izinde – proust” birlikte okumak isteyenlerin isim bildirimini.

sonrasında oluşacak katılım listesi...

aynı anda birlikte okuma etkinliğiymiş söz konusu olan.

son üç yıldır okuma sezonu sonrası haziran ayında, “birlikte okuma faaliyeti”

gerçekleştirmiş, sırasıyla “tutunamayanlar” oğuz atay, “ulysses” james joyce, “ilâhi komedi” dante'yi sesli olarak okumuştuk. haftanın beş günü. evin yakın olması

avantajı ile kitabımı kaptığım gibi koltuğumun altına sıkıştırıp parkın yolunu tutuyordum.

eserler okunuyor, irdeleniyor, anlanıyor kavranıyordu. eğlenceye dönüşüyordu aynı zamanda. gariptir ki bu kez aylardan haziran değil, mart ayıydı. daha okunacak üç kitap vardı... daha...

durumun farklılığını anlamak çok zaman almadı. katılım her yerden, çoklu, evden, aynı saatte ve haberleşme için kurulmuş bir whatsapp grubunu da kullanarak gerçekleşecek olan farklı bir okuma faaliyeti. okunacak olan ise proust'un dev eseri...

tek başına asla okuyamayacağın yedi dizilik edebiyat ustasından bir roman daha... bir anlık göz parıltısından sonra, bükülen dudaklar, kararsızlık. iyi de niye?

çünkü bu şu demekti, bir yıla yakın bir süre içerisinde haftada dört gün aynı saatte elinde kitap olmadığından pdf örneği ile bilgisayarın başına geçilecek!...

mevsim bahar, gün ortasına denk gelecek bir saat. yetmezmiş gibi yedi ciltlik bir dizi roman, tamı tamına 3086 sayfa. çok ürkütücü değil mi...

– hiç mi dizi roman okumadın?

okudum galiba... en, en uzun, j. k.rowling... harry potter, tam 4275 sayfa sekiz dizi roman.

roman hakkında okuyanlardan edinilen bilgi:

...zor okunur, zor anlaşılır, sıkıcı...

doğrusu katılmak için çok iyi bir nedendi bu.

eserin içeriği hakkında bilgi sahibi olmak, edebi yönünü, yazım tekniğini anlamak kısacası proust'u tanımak, anlamak, öğrenmek. işte bu terazinin ağır basan yönüydü.

– okuyabildiğin kadarına rıza göster!..

öte yandan okuma grubu üyesi olarak, bu bir sorumluluk ve zorunluluktan da aynı zamanda.

o halde proust'un dünyasına ilk adımını at!

esere başlandığımız gün anladım. edebi anlatımı ile, daha ilk otuz sayfada alınan haz...

bir edebiyat şölenine dalmıştık ve kaygılar ne kadar da yersizdi.

burada bambaşka bir haz daha vardı: düşünülenin tersine aynı saatte yirmi, otuz kişi birden kitabın başında aynı satırları okuyor olmak. yazışmalar bir eksiği de tamamlıyordu. seslerini duyuyor, görüyordun, tepkilerin nerede olacağını da hissediyordun. bu duygu daha önce yapılan birlikte okuma faaliyetlerinden kaynaklanıyor olmalıydı. tanımadığın okur arkadaşları kendi hayal dünyanda yaratıyordun. herkes bilgisayarın içinde, seninle birlikteydi sanki. o kadar özüksendi ki koltuğa yayılıp bacakları uzatmak yerine büyük bir ciddiyetle, berjerde oturup önüne koyduğun sehpanın üzerinde bilgisayarın, kahven ve....

okuma ilerledikçe eseri yarım bırakma düşüncesi oluşmasa da kafanda, o ilk günlerin hattâ ilk ayın denilebilir keyiflilik hâli, sıkıntılı anlara da dönüşmedi değil. gelen mesajların “bip”leri. ne var bunda? kıs sesini gitsin. olmaz kısamaz, kapatamazsın. ulaşımın kesildiği, kapıların kapandığı, yeni düştüğümüz pandeminin şaşkınlığı ile tek iletişim aracın hayatının en önemli kişisinden heyecanla beklediğin alacağın haberde... saatin kaç olduğu önemsenmeden bitmek bilmeyen yazışmalar. uyku arasında telefona uzanan elin ve o zaman gerilen beynin. elbetteki yaşanan bu duygu o ana özgü anlık duygular. unutulmaması gereken farklı bir kapının aralanmış olması. dayanışma duygusu. sadece platform bazında ismen tanıdığın okur arkadaşına da kızabiliyor olma hakkı, ne kadar bizden, benden olmuştı. başladığı an kimler burada diye tek tek incelemek, selamlarına karşılık vermek. “ben de geldim” demek. birçok arkadaşım bu mesaja gülüyordu” “nereye geldin?”.

gerçekten geldim. herkes benim evimde, bir köşede ellerinde kitap. çoktan gelmişler bile. kolay misafirler!.. ikramsız, zahmetsiz. işte o zaman “geldim” ben de bir köşede çoğalmaya, çoğaltmaya ille de birlikte okumaya....

bu öneri ortaya sürüldüğü zaman yeni başlamıştı salgın. covid-19 tüm dünyayı kaygı, korku fırtınasına sürüklerken işin ciddiyetini henüz daha yeni kavramışken ek olarak bir okuma etkinliği...iyi çok iyi. eve kapanıldığı bir süreç. ne, nasıl olacağı, neler getireceği konusunda yazıp çizilenler, üretilen teoriler dışında hiçbir fikrimizin olmadığı, bambaşka bir yaşamın eşğine düştüğümüz, alışılmışın çok dışında bir zaman.

ne yapmalı, nasıl atlatmalı, özlemi, kaygıları, korkuları nasıl dindirmeli. geçici bir süreç olmadığının çoktan farkına varmışken. doğa mı oyun oynuyordu yoksa adı insan olan varlıklar mı? bunu zaman söyleyecekti bize. bizden bir rol isteniyordu. nasıl oynayacaktık? bildiğim tek şeyse yabancıydık bu oyuna. kocaman dünya

daraldı, bir kafese dönüştü ve bu kafesin kilidi de bizde değildi. görünmez, sinsî, hızlı bir düşmanla uğraşmak, üstesinden gelmek. elimizdekiler ise su, sabun, dezenfektan, maske, sosyal mesafe.

sağlık, özlem, gereksinim, kaygı, korku, ayakta kalmak, kalabilmek adına süren bir direniş... tek gündem vardı covid-19. sadece ayakta kalabilme, olumsuzluktan kurtulma yolları. uzayıp giden mesafeler. boşlukları doldurma çabaları. boşalan un kadar kitap boşaldı raflardan. okuma baş köşeye geçti. zaman çok, hadi, okumak lazım. kimisine göre göre bu süreç tam bir fırsat hâline dönüşmüşken okumak, bana göre tersine bir durum. çok okurken okuyamama hâli. aklın kapanan yurtdışı kapılarında. bir umutla internet haber sayfalarında. birkaç sayfa oku, okuman gerek. yok olmuyor, denk gelmeyen duygu durumu. o zaman fırlat gitsin, sadece zorunlu olanları oku gitsin. kurtarıcı atölye! saatlerce boyalarla geçirilen zaman bir nebze dağılan kafa.

okuma grubu olarak her ay bir edebi kitap okuyorduk. “kayıp zamanın izinde” ilkin bir heyecan yaratsa da gelen yaz mevsimi nedeniyle talebim ara vermek yönündeydi. öyle de oldu... derin bir nefes aldım. sıkılmıştım galiba.

marcel karakterini de hiç sevmedim. her okuduğumda artık beynime taş oturuyordu sanki. bilgisayarın kapağından alıyordum hıncımı. çat!

ağzımdan çıkan “oh bugünde bitti, yarın çarşamba-hafta sonu -okuma yok. saat yedi, bölüm bitti” cümleleri oldu.

– bırak o zaman derdin ne?

olmuyor. körle yatan şaşı kalkar dememişler mi atalarımız. bütün kabahat marcel'de...

– "albertine'i, seviyor muyum, sevmiyor muyum? âşık mıyım, değil miyim?"

o zaman bana da düşen cümle, bırakayım mı, bırakmayayım mı?

bir tek papatyamız eksik!

bu süreçte, işin en önemli gerçeği benim açımdan enteresan olmasıydı. yazıp çizilenlerden anladığım, algıladığım kadar şikayet eden bir tek sen varsın diyordum kendime. neredeyse proust'la yatıp kalkılıyordu, ona inanılmaz bir bağlılık vardı. mesajları tam anımsayamıyorum ama “aşk” ı çağrıştıracak cümleler kuruluyor, olağanüstü bir hazdan söz ediliyordu. ona dair ne kadar yazı varsa paylaşılıyordu. içselleştirilmiş, çoktan bir bağ kurulmuştu. ara vermek sıkıntı olmuş, karşı çıkmış,

gönül koyanlar olmuştu. ufak tefekti şikayetler, hani o çok çok uzattığı zamanlar. doğrusu şaşırmıyor değildim. inanılmaz bir bağlılık vardı. tabiri caizse sanki bir ibadet şekliydi. otuz kişi yanlış da bir ben mi doğrudum? çok sonraları farkına vardım. proust eseri çok çok sevilse de -sanırım öyledir heralde- temel nokta pandemi süreciydi. bir kurtarıcı rolü üstlenmişti. bir ihtiyaca denk gelmişti.

insan sosyal bir varlık. sosyalleşmenin mümkün olmadığı bu durumda kendini var edecek bir şeyler gerekiyordu. sonuçta insanız ya!.. yokluklar, yoksunluklar bir şekilde telafi edilmeliydi. gerçeğe denk gelmese de bir sosyalleşme alanı oluşmuştu ve yalnızlığı da alıyordu aynı zamanda. yaptığın her eylem, katkıda bulunduğun her yaratı insan ruhunu iyiye doğru halka halka örüyordu. o zaman ben, aradan kopan bir halka olmamalıydım, ha gayret işin ucunda bir sekiz ay ne var ki! 3086 sayfa...

koşutluklar

düşünüyorum. dev bir edebi eserde tek bir koşutluk değil, insanlık adına yüzlerce koşutluk bulunabilir. eserleri her türlü okumak ve bağ kurmak. bu zaten olağan, olması gereken de aynı zamanda. bunu biliyoruz. geçmiş ya da bugün arasında değişen sadece biçim. içerik hep aynı içerik. çünkü insan hep aynı insan. o yüzden o anki ve şimdiki duygu durumlarına denk gelecek bir bağ kurmamak mümkün mü? duygular hep aynı duygular. farkı olan ifade biçimi. bir dizi roman okundu. dev bir roman ve bu da hiç de kolay olmasa gerek. buna karşılık -haklı olarak belki- bugüne ve geleceğe dair bir soru daha soruldu: “kaybolan zamanın izinde” dizi romanın bugüne denk gelen insanlığın hâllerine, koşutluğuna dair düşünceler, benzerlikler... covid-19 salgın dönemi ve sonrası yaşamı sürdürmek açısından bana olan etki, katkısı” düşünüyorum. aklıma gelen tek bir cevap var aslında...

proust’un hastalığını tut, covid-19’un üstüne yapıştır. yalnızlığını ele al, sıkı sıkı tut kendi yalnızlığına bağla. bak, bak pencereden, begonvillerine bak.. gördüğün ne? kararsızlık, umutsuzluk mu? var hepsi var. mahpusluk hâline takıl istersen. onun aristokrasi düşüncelerini sök, senin siyasileri düşüncelerine dik. ekonomi bozulmuş, insanlar aç, sana ne! keyfine bak. aşk, hiç girme zaten o konuya... yapacak bir şeyin yok, bol bol dedikodu dinle. olmadı mı?daha entelektüel lâflar et. umursanmayan insanlıktan, sınıfsal ayırmadan söz et, aristokrasinin çirkinliğinden, kadına yönelik şiddete, kötü davranış biçimlerine geç. bencilliğine atıf yap, sanata, tıbbıa dair ortaya koyduğu her bir düşüncesini bu güne dair benzerleriyle irdele. kayıp

zamanın izinde dizisinden insanlığına kendine dair bir koşutluk bul. süslü kelimeler seç, bir sürü bok püsür laf et. okura dokun. eser hakkında tek bir olumsuz kelime dahi etme... yücelt yüceltebildiğin kadar. hattâ aşka dönüştür. yedi cilt yetmez, karıştır, araştıır çıkar bul, yayınla. kayıp zamanın izinde dizisinden kendine bugününe yarınına dair bir yol çiz.

– iyi de nasıl?

bir edebi eserin insanı aydınlattığını, değiştirdiğini, kurulan bağla kendine dair izlerin olduğunu, düşündürdüğünü, çaktırmadan sana bir yol çizdiğini biliyoruz bilmesine de...

bu ortamda, yeni bir dünya düzeninden bahsedilirken, birkaç saat sonrasına ne olacağına dair kuşku duyarken... 'virüs'ün nasıl bir şey olduğunu, nereden kaynaklandığını bilmezken, proust'un eseri bugüne ilişkin yaşamı sürdürmek adına nasıl bir katkısı olabilir?

bireysellikten çıkıp toplumsal, kitlesel bir salgının bize dayattığı yeni yaşam biçiminde eserin “edebi derinliğini” dışında tutarak, içeriğine dair olumlu düşünceye sahip değilken bugünüme ve geleceğime dair nasıl bir etkisi ve katkısı olabilir?

doğrusu ben bilemiyorum. bilmek istemiyorum belki de...

sanatın ya da ortaya konan her türlü uğraşın insan ruhuna iyi geldiği bilinir. yaratın her ne ise, ne şekildeyse sendeki karşılığı haz duygusudur, bazen de ilaçtır. proust, hastalığından kaynaklı yalnızlığı, yazar olmasından da kaynaklı dev bir eser çıkartırken, derdi insanlığa bir eser sunmak mıydı, yoksa kendini mi iyileştiriyordu? kendini ifade etme, ortaya koyma biçimi olarak araçlardan birisi, hattâ belki de en önemlisi de “yazmak” dersem herhalde abartı olmaz...

proust bunu yapmış. iyi de yapmış kendi adına. dünyaya iyi bir edebi eser bırakmak için bir kitap yeterdi belki de. okurun ne düşüneceği kaygısını taşımıyordu muhtemelen iki tuğla kalınlığında dev bir roman ortaya çıkartırken.

evet, tek bir cevap geliyor aklıma: “yazmak”

– o hâlde yaz!

– yazıyorum ya...

bu süreçte bugün veya yarına dair roman ölçeğinde bireysel bir katkıdan söz edilecekse eğer bu proust'un romanı olmamalı. proust gibi yüzlerce yazarın

eserleri, insanlık adına sunmuş oldukları, sunacakları düşünöldüğünde “kayıp zamanın izinde” bir tesadüfe denk gelmesidir. salgın sürecinde, olumsuzu doğru evrilen toplumsallığın, aynı zamanda bireysel olarak da herkesi olumsuz etkilediğı, etkilemeye de devam edeceği ön görüsüyle... üstel,k, hem fiziksel hem de ruhsal durumumuz açısından... roman bu nedenle duygu durumumuzun bir aracı ya da nesnesi durumunda... proust öyle istese de istemese de...

ayakta kalabilme adına bir çıkarımda bulunmaksa eğer bu sürece dair, okuyarak, okutarak, yazdırarak, ciddi anlamda otuz kişiyi bu sürece dahil eden, birlikte okumayı hedefleyen, önceleyen kişiye ait olmalıdır yine de.

tek bir cümle daha:

kuyruk olmamak yarın eczane kapılarına, girmemek için yorgan altlarına, o halde yazmak. dökerek, saçarak, iterek, silerek...doğrusu bu!

ya marcel'in dünyası?

kayıp zamanın izinde ilk kitabını -swann’ların tarafı- okuduğumda tüm eseri bitirebileceğim konusunda kuşku duymadım bile...

ilk kitabı böylesine zekice, olağanüstü söylemleri, betimlemeleriyle gözler önüne sererken, devamındaki altı kitabı düşünemiyordum bile. bir edebiyat şölenine dönüşecekti. saati geldiğinde oflamadan puflamadan koşarak oturacaktık bilgisayarın başına. pdf mi? önemli değil ikinci kitabını ismarlamıştım bile. keyifle çevirecek altını çize çize okuyacak, pdf’le boğuşmayacaktım. öyle mi oldu? hayır! düşündüğümün aksine dizi ilerledikçe yine edebiyat şöleni evet ama üstüne koyduğu herhangi bir şey yoktu...

zaman zaman bilmece çözüyor, betimlemelerin arasında kayboluyordun. yeni bir şeyler söylemiyordu. aynı şeyleri farklı şekilde söylüyordu. yadsınamaz bir durum herkesin harcı değil elbette. geneline baktığımda en çok etkilendiğim çocuk gözüyle baktığı anlardı. duygu yönünden daha bir yoğunlaşıyor okuru içine çekiyordu. süreç içerisinde roman ilerledikçe bitmek tükenmek bilmeyen aristokrasinin dedikoduları, yemekleri, bakış açısı...

proust’un edebi yönünü tartmak, tartışmak ne kadar doğru bilemiyorum. devam etmemi sağlayan bir sonrakinin daha güçlü daha farklı olacağı yönünde olduğuna dair tahminimdi. süreç devam ettikçe aynı noktada dönüp durması, yeni herhangi

bir söyleminin olmayışı ise 'yeter' dendiği noktaydı. ilk, hattâ ikinci kitabı kadar haz vermiyordu sonrakiler. cümleler uzuyor uzuyor, bir ağ örüyordu. sen de o ağın içine yakalanan sinek gibi debeleniyordun. konu pervane gibi aynı yerde dönüp duruyordu. süregelen bencilikleri, aşağılamaları, aristokrasiye olan hayranlığı edebi yönünden uzaklaştırıyordu. edebi eser okumaktan çıkartıp karakterlerle çatışmaya döndürmeyi başardı. marcel süresi geçmiş bir misafirdi ve gitmesi gerekiyordu. nafile gailelere girmek gibi bir çabası vardı ve başarıyordu da. her defasında sorumluluk duygumu kamçılıyor daha da yerleşiyordu. on yıllık yatak sürecinin hıncını okurdan çıkarıyordu sanki.

aristokrasinin salonlarında dönüp dolaşması, bitmez tükenmez yemekler, kadını aşağılama söylemleri, bencil yüzü, “yeter buraya kadar” dendiği noktaydı. oysa fark edemediği nokta benim aristokrasi ile bir koşutluğumun olmamasıydı. ama marcel bu! hep bir adım önde. zaman ilerledikçe bulmaca çözdürmekten çok sanki okurla oyun oynuyormuş hissi uyandırdı. kelimeleri, cümleleri bir miksera koyuyor, tadını kaçırarak kadar sulandırıyor. sen yüzünü buruşturduğun an yeni bir ikramdan söz ediyordu her zaman. kim, ne kadar reddedebilir ki madlen'le birlikte önüne koyduğu çayı...

“eğer varsa eklemek ya da söylemek istediğiniz diğer konular ve noktalar”

bu bölümü soruları cevaplamaya başladığımda boş bırakmıştım. üzerinden biraz zaman geçsin istedim, sindireyim biraz...

neredeyse aradan dört ay gibi bir süre geçmiş. tekrar yönümü proust'la geçen sekiz aylık döneme çevirdim.

ilk kitabı hattâ ilk iki kitabını keyifle okuyup, şimdiye kadar okumamanın hayıflanma içinde herkesin ifade ettiği ve herkesin de ilk aklına gelen piyasa cümlesi olan “edebiyat şöleni” olduğu yönündeki fikrin sonrasına dair eleştirel bakışla ve özellikle marcel'e olan öfkemin nedenini sordum kendime. dünya edebiyatında bu denli önemli bir yapıt niye kızdırmıştı beni?

aklıma iki şey geliyor pandeminin ilk ağır travması ve o günlere denk düşmesiydi. sosyalleşme, dayanışma adına bize sunulan bu öneri ve devam eden bu faaliyet, çok önemli bir yer tuttuysa -ki bu defalarca dile getirildi- proust okumak beraberinde kişi üzerinden bir zorunluluğu da ortaya koyuyordu. keyiflilik hâli. o ana özgü olmayan binlerce tilki kuyruğunun olmadığı bir beyin ihtiyacı. proust eserini yaratırken anlık bir kokudan, önemsiz bir nesneden, küçük bir sestten, tek

bir sözcükten, silik bir görüntüden etkilenecek detaylandırır, ekler, dibine sokar, büyütür küçültür, katlar, metaforlar ekler binlerce sözcük üretir. dolambaçsız, geri planını irdelemeye ihtiyaç duymadan okunmayı kolay kılar. ancak önemli nokta okuyup geçmek bir yana ciddi anlamda dikkât gerektirir. aynı zamanda olayların -ki olay var mı o da tartışılır- düşüncelerin farklı biçimlerde olsa da zaman zaman kısır döngüye girdiği anlarda biraz sabır, daha çok da haz duygusu...

ikincisi biçime, uygulamaya dair. her gün aynı saatte belli bir düzen içerisinde bir tür ritüele, ibadete dönüşüyor olması. bir zorunluluk hissi doğurması bir çeşit disiplin duygusu uyandırması. burada bir yanlışlık yok elbette. tam tersine pandemi sürecinde sunulan ve yapılan bu özveri takdire değer nitelikte. ne yazık ki sorun kişisel. eylem sürekliliğe ve tek tipliğe dönüştüğü anda verdiği tek duygu sıkılma hâli. görmezden gelemeyecek kadar gerçek, kara gün dostu olsa da marcel, 'o'nun sıkıntılı halleri, bitmek bilmeyen döngüleri...

tek başına hiç okunmayacak belki ara ara bitirmiş olmanın kendine zaman tanıyarak ama asla cesaret edemeyeceğin tüm diziyi özellikle de dayanışma ile bitirmiş, tartışmış olmak, içeriği hakkında bilgi sahibi olmak...

– pandemi günleri dışında mümkün olur muydu?

bu soruya cevap, direk “hayır” olmalı. “bitmezdi, bitiremezdik.”

– böyle olmasa gerek!

proust'un bu eseri dev bir edebiyat şöleniyse eğer, o halde beyin yakan yemek ziyafetlerinden söz etmesini de yadsımamak gerek. çünkü başka türlü "şölen" olmaz...

21/12/1966 elazığ doğumluyum. ilk, orta ve lise eğitimimi malatya ilinde tamamladım. 1988 yılında ankara üniversitesi hukuk fakültesi'nden mezun oldum. mesleğe maliye bakanlığında hazine avukatı olarak başladım. 2013 yılında izmir'de müşavir hazine avukatı olarak muhakemat müdür yardımcılığı görevimden emekli oldum. halen izmir ilinde serbest avukat olarak çalışma

hayatıma devam etmekteyim. kitap kulüplerinde okuma atölyelerine katılıyor ve izmir barosu türk halk müziği koristi olarak aktif çalışmalar sürdürüyor, hobi olarak kitap okuyor, müzik dinliyor, spor yapıyorum.

sorularımıza verdiği karşılık da şöyle:

marcel proust'un on beş yıllık bir çalışması olan yedi ciltlik **kayıp zamanın izinde** romanını, okunması oldukça güç olmasına rağmen, toplu olarak ve online olarak birlikte okumak oldukça ilginç bir deneyimdi. sanırım böyle bir atölye çalışması daha önce gerçekleşmemiştir. moderatörümüz mustafa sütlaş bize bu öneriyi getirdiğinde, birlikte okuma fikri covid-19 salgın günlerinde, bize ilaç gibi geldi. ancak bu okumayı bitirebileceğimizi hiç düşünmemiştim. biri bize bunu başaracağımızı ve bu kadar uzun bir okumayı birlikte gerçekleştireceğimizi söyleseydi inanmazdım.. bence biz takım olarak tabii ki bize önder olan mustafa sütlaş sayesinde hiç gerçekleştirilmemiş bir şeyi başardık. internet ortamında 107 oturum ve 3086 sayfa okumayı gerçekleştirdim. bunu bir görev olarak değil bütün arkadaşlarım keyifle çoğumuz yoğun programını ayarlayarak her gün aynı saatte bilgisayarlarımızın karşısına geçerek başardık. bunu gerçekleştirmek ancak

okumanın keyfine varan okumayı seven ve en büyük eğlencenin okumak olduğuna inanan insanların başaracağı bir şeydir.

bu okuma buluşmalarının covid-19 salgın koşullarında gerçekleştirilmesi ise tamamen bizim şansımız ve terapi yöntemimiz oldu. ben her gün birçok arkadaşım ile yaptığım görüşmelerde evde sıkıldıklarını ve zamanın geçmediğini söylemelerine rağmen biz yeni bir yazar ve farklı bir kitap serisi ile bu sıkıntılı günleri eğlenceli ve o gün saat 17.00 olsa da arkadaşlarımızla kitap okumaya başlasak diye bekledik.

biz sadece yazarın kitabını hemen okumaya başlamadık. yine mustafa sütünlaş'ın önerisi ile her okuyucu o dönemin bir tarih bölümünü araştırdı ve sunum yaptı. yazar hakkında araştırmalar ve yazarın yaşadığı tarih ve coğrafya ile uğraşarak günlerin nasıl geçtiğinin farkında dahi olmadık. ben kendi adıma yazarın sevdiği yazarların kitaplarını ve diğer kitaplarını da okudum. yani covid-19 dönemi benim için proust'u tanıma ve onu çözmeye yaradı demekle fayda var. bu ne büyük bir şans anlatamam. benim covid dönemim, keşke yaşamasaydık ama çok verimli geçti hayatta hep istediğim kitap okumaya daha fazla vakit ayırmak için fırsat oldu. ayrıca inanın terapi alsam bu dönemde bu kadar faydalı olabilirdi.

kayıp zamanın izinde romanı, bana tabii ki yaşadığımız coğrafya, sosyo-ekonomik durum ve tarihlerimiz farklı da olsa bazen çocukluğumu, bazen benim de çaya batırılan bir kurabiye'nin nasıl geçmişi şimdiye taşıyorsa aynı şeyleri çağrıştıran birçok olayı hatırlattı. bazen geçmiş bir bakıyoruz şimdiki zamanda zihnimizde aniden karşımıza çıkmış. proust sayesinde evet ben de birçok kez bir kokunun, bir sesin veya bir müziğin beni nasıl geçmişe götürdüğünü hissetmişimdir. oysa bunun nasıl birden zihnimde ortaya çıktığını proust sayesinde düşünmeye başladım.

covid-19 salgını çağımızın en büyük derdi olabilir ama o dönemde de insanların farklı sorunları olduğunu şimdiki teknolojide yeni keşfettiğimiz şeylere hayret ederken o çağda bir uçağın veya bir otomobilin hayretler uyandırdığını görebilmek aslında yüzyıllar geçse de aslında geçmiş zamanın şimdiki zamandan farkı olmadığını görüyoruz. proust kendi yaşadığı dönemin salon dedikodularını yazmış olabilir ama şimdi bizde bunu sosyal medyadan ve magazinden öğrenmiyor muyuz?

bir gün gelecek zihnimde covid-19'u hatırlatan bir şey aklıma geldiğinde, yedi ciltlik proust'un kayıp zamanın izinde romanlarını online olarak nasıl okuduğumuzu

anımsayacağım. kötü anıların yanında bir teselli olması bakımından benim için çok önemli bir anı olarak kalacak. kaldı ki bu romanın bana kattıkları inanılmaz derecede önemli. çünkü proust hakkında araştırma yaparken proust'un "insan ne yaşarsa yaşasın hayata kaldığı yerden devam etmeyi bir şekilde biliyor. ölenle ölmemeyi, feryadını, gözyaşlarını bırakmayı..." şeklinde bir yazı okudum. umarım covid-19 da daha fazla göz yaşı dökmeyiz ama bize galiba hayatta kalmayı ve devam etmeyi mücadeleyi ve mücadele ederken de bu şekilde yazarların ve kitapların bize güç verdiğini hatırlattı.

masa dergisinde yazan **şafak akyazıcı**'dan bir alıntı yapacağım:

"kayıp zamanın izinde romanında sondan bir adım öndeyken geçen kış okuduğum orhan pamuk'un "kara kitap"ta kocaman bir parantez içine aldığı şu satırları hatırlıyorum: "kimse albertine'i tanımadığı, kimse proust'u bilmediği için bu kadar sefil ve acıklı bizim ülkemiz, diye düşünürdü ihtiyar gazeteci.

bir gün proust ve albertine'i anlayacak birileri bu ülkede çıktığında, evet belki o zaman sokaklardaki bıyıklı ve yoksul insanlar daha iyi bir hayat yaşamaya başlayacaklar, belki o zaman, ilk kıskançlık anında birbirlerini bıçaklayacaklarına, proust gibi sevgililerinin hayalini gözlerinin önünde nasıl canlandırdıkları üzerine hayallere dalacaklardı. okumuş yazmış kabul edildikleri için gazetelerde çalıştırılan bütün o yazarlar, çevirmenler de proust okumadıkları, albertine'i tanımadıkları, ihtiyar gazetecinin proust'u okuduğunu bilmedikleri, onun proust ve albertine'in bizzat kendisi olduğunu anlamadıkları için bu kadar kötü ve anlayışsızlar"

yazının genelinde üzerinde ısrarla durduğu konuya parmak basmış orhan pamuk. proust okumanın, iyileştirici gücüne.

"...okumak" demişti proust "... entelektüel güçten yararlanmaya devam ederek, esinlere açık olmaya ve zekanın kendi kendisi üzerindeki çalışmasını bütünüyle verimli kılmaya devam ederek, her birimizin önceden iletilmiş bir başka düşüncayı edinmesidir."

proust'u okuyup bitirdikten sonra her geçen gün okuduğum bütün kitaplarda proust'la ilgili alıntılar veya etkilenmeler ve birçok yazarın ondan bahsettiğini fark etmek de çok ilginç bir farkındalık yarattı ben de. bütün arkadaşlarıma bu okuma yolculuğu için teşekkür ederim.

1948 yılında kayseri'de doğdum. nevşehir öğretmen okulu'nu bitirdikten sonra beş yıl ilkokul öğretmenliği yaptım aynı kentte. daha sonra 1970- 1974 yılları arasında gazi eğitim enstitüsü'nün pedagoji eğitim bölümünde okudum. iki yıl bakanlık planlama ve koordinasyon dairesinde çalıştım. görülen lüzum üzerine buradan ayrıldım. devlet okullarında 25 yıl ve

bir özel okulda 15 yıl rehber öğretmen olarak çalıştım. okumak ve türk halk müziği ilgi alanlarımdandır.

sorulara verdiği yanıtları şöyle:

1.“kayıp zamanın izinde” dizi romanını birlikte okuyarak belki de bir ilke imza attık. çoğumuzun da söylediği gibi tek başına okumak, hele bu kalitede okumak oldukça zor olacakken biz bunu başardık. farklı bakış açıları ile bir roman ancak bu kadar büyüyebilirdi.

kendi özelimde bir şey eklemek istiyorum. başlangıçta bu tarz okumayı anlamakta ve uygulamakta zorlandım. yine birlikte okumak bu konuyu aşmamda ve uyum sağlamamda çok yardımcı oldu. bu durum okuma sürecimde kendimi iyi hissetmemi sağladı ve üstelik proust okuma miladım oldu. ciltler ilerleyince proust'un bizi kendi dünyasına alıp götürdüğünü gördük.

kitaplar bittiğinde ona bir anlamda bağımlı hale geldiğimizi düşünüyorum. bir de özel not: izmir özelinde yaşadığım afete rağmen, birçok kısıtlamalar içinde bile

proust'tan ayrılamadım. birlikte yapılan bir başka önemli konu da; okumaya başlamadan önce yapılan ön hazırlıklardı. proust'un yaşadığı dönem ile ilgili bilgiler onunla yolculuk yapmamızı kolaylaştırdı. özellikle müzik ve sanat alanında edindiğim bilgiler proust'un bu konulardaki anlatımlarına, duygularına ulaşmamı sağladı. ayrıca bu süreçte okuduğumuz kitapların (adları bu yazıya sığmayacak) bu engin denize ulaşmamızda çok katkıları oldu.

2. öncelikle kayıp zamanın izinde, covid-19 un engellediği sosyal ortamın eksikliğini bize hissettirmede. covid-19 tutsak etti ama biz proust'un dünyasında gezinirken bu tutsaklığı daha az fark ettik. bir de böylece birbirimizin sağlıklı olduğu haberini de alabiliyorduk. covid-19 sürecine daha iyi dayandık. 2020'ye damgasını vuran covid-19 ile proust bizde iz bıraktı.

3. değişim sancıları yaşayan fransa (aynı zamanda proust'un sağlık sancıları) ile covid-19 sorunu yaşayarak sağlıklı olma savaşı veren insanların, dünyamızın değişimi ve sancısı... bu sancılar belki de bize proust'un duygusunu yakalama olanağı sundu. evde böyle bir entelektüel ile (sinir bilimci, felsefeci, psikolog, toplum bilimci, sanat ve doğa bilgisi olan bir yazar) yaşamak çok güzeldi.

başlangıçta birbirimizin tarzını anlamakta zorlandık galiba. daha sonra ise birlikte yaşadığımız benzer zorluklar, değişim sancıları, yalnızlıklar ortak noktamız oldu. sonuçta iki bin yirmi covid-19 ile dünyanın kayıp zamanı oldu. kayıp zamanın izinde sersini okuyan biz okuyucularda ise farklı bir iz kalacak diye düşünüyorum.

4. walter benjamin proust imgesi adlı yazısında;

“sürekli kendisiyle uğraşan, bilincini otobiyografik bir yapı ile bir araya getiren tasarlanması imkânsız bir sentezin ürünü. edebiyatta bütün büyük yapıtlar ya yeni bir tür kurduğu ya da eskisini ortadan kaldırdığı söylenir ki bu doğrudur”

diyor; bunu, kayıp zamanın izinde seri romanını anlatan güzel ifadelerden biri diye düşünüyorum.

“bilinç akışı” tekniği ile bir kokuyu, tadı, sesi, resmi paragraflara sığmayan bir anlatı ile tekrar yaşaması bu duyguları okuyuculara da hissettirmesi olağan üstü güzeldi ve günlük yaşantımıza girdi. ayrıca o dönemin fransa'sında aristokratların ve burjuvazinin yaşamı bütün çıplaklığı ile sergilenmişti. sanatın bütün dallarını o uzun, ayrıntılı ve doyulmaz anlatımı ile sundu bizlere. doğa tasvirleri ancak bu kadar güzel yapılabilir. yoğunlaşma becerisi muhteşem (bu durumu böyle

tanımlamak doğru mu bilemedim?) neredeyse yarım sayfa uzunluğunda bir paragraf yazıyor. zaman zaman bu iki sayfayı buldu. ama konuyu dağıtmıyor, açıp genişletiyor. tabii biz birkaç kez okumak zorunda kalabiliyoruz.

proust'u okumak bitmiyor. gazetelerde, dergilerde proust ile ilgili iletilere rastlıyoruz. gurubumuz ile paylaşarak onunla ilgili bilgilerimizi ve duygularımızı tazelemeye devam ediyoruz

5. bu çalışmaya katılarak, varlığından sadece isim olarak haberim olan bir yazarın ülkemizde bile pek çok yazarı etkilediğini bilememenin cahilliğini giderdim belki de. daha sonra ise kitap seçmede biraz daha seçici oluyor insan diye bir ukalalık da yaptığım oldu.

proust yaşamımıza öyle girmişti ki bir arkadaş bir anı anlatımında, gülün, uykuyu (ölümü) çağrıştırmasını dile getirince, "tıpkı proust gibi" dememize neden oluyordu. sonradan o arkadaşın kayıp zamanın izinde dizi romanlarını okuduğunu öğrendik. bu hem bizim hem onun için bir farktı. proust bizim bilinç akışımızda yaşamaya devam edecek.

sema demirsoy

7 haziran 1967 'de antalya' da doğdum.
1990 yılında ege üniversitesi tıp
fakültesi'ni bitirdim. 2014 yılına kadar
pratisyen hekim olarak çalıştım. 1999–
2019 yılları arasında fotoğraf sanatı ile
ilgilendim 2014 yılında emekli oldum. o
tarihten beri edebiyatla ilgileniyorum.

sorularımıza karşılık olarak yolladığı metin şöyle:

bir şaman öğretisi şöyle der:

*doğada hiçbir şey kendisi için yaşamaz..
nehirler kendi suyunu içemez.
ağaçlar kendi meyvelerini yiyemez.
güneş kendisi için ısıtmaz.
ay kendisi için parlamaz.
çiçekler kendileri için kokmaz.
toprak kendisi için doğurmaz.
rüzgâr kendisi için esmez.
bulutlar kendi yağmurlarından ıslanmaz.
doğanın anayasasında ilk madde şudur:
her şey birbiri için yaşar !
birbiri için yaşamak doğanın kanunudur..
eski çağlarda yürürlükte olan bir anlayıştır bu,
bütünlüğü anlatırdı, özü iki tümceydi :
" ben, biz olduğumuz zaman ben olurum"
"ben, ben olduğum için sen, sensin"*

romanı okumak ve bu okumayı birlikte yapmak yani biz olarak çoğalmak bütünlüğe giden yolda beni mutlu eden bir eylem oldu.

covid-19 salgını koşullarında yapılması mustafa sütlaş'ın düşüydü. onun bu düşünüşü sevgili arkadaşlarımla paylaştığım için şanslıyım. bir politik eylem olarak salgın günlerinin yarattığı yalnızlık ve belirsizliğe karşı başlayan bu kolektif çalışma dünyada ilk defa denendiği için de gurur verici. paylaşımların birbirine eklenmesi ve aynı anda sanal ortamda da olsa diğer arkadaşlarının varlığını hissetmem güzel anlar, anılar biriktirdiğim...

romanda, hatalı bir politik dava olan dreyfus davası insanların ahlâken çökmüş, ikiyüzlü yanını ortaya çıkarmıştı. yahudilerin ötekileştirilmesi ve geç gelen adalet söz konusu idi. hakikâten uzaklaşıp, davanın unutulup her şeyin bitmiş olduğu noktada emile zola gerçekleri ortaya çıkararak toplumun vicdanı olmuştu.

covid-19 salgını sırasında da dünya belirsizlik ve bilinmezliğin karanlığında hakikâten uzaklaştı. sahte haberler ve bilgi kirliliği hızla yayıldı. ırkçılık ve zencileri ötekileştirme yükselişe geçtiği için covid-19 ölümleri zenci, kimsesiz ve evsizlerde daha çok oldu ve olmakta. belleğimizde yara açan pek çok olay dreyfus davası gibi göz ardı edilmekte. örneğin; türkiye'de toplumdaki ahlaki çöküş tehlikeli boyutlara ulaşmakta ve toplumsal belleğimiz dreyfus davası'nın olduğu günlerden daha da karamsar bir tablo çizmekte.

hakikâtin, hukukun, adaletin üstün olduğu bir dünyayı özlemle düşünüyor ve kaygılı bir bekleyiş içine giriyorum. eseri bu dönemde okumak bu kaygılı bekleyiş ve korku alanından çıkardı beni. dostum oldu bu roman. gelecekte kitabın ve sanal buluşmalarımızın bende bıraktığı tortu ile okumalarıma devam edeceğim ve tüm duyarlılığımla oluşacak yeni dünyaya edebi katkı sağlayacağım.

bu şiirsel romanda sezgilerinin peşinden giden marcel'i, proust'u ve kendimi okudum. çaya batırılan bisküvinin etkisi gibi irade dışı belleğin beklenmedik anlarda gelen kıvılcımlarının coşkusunu hissettim. mutlak zamanın sonsuzluğunu hissettim. filozof henri bergson'un felsefesinden etkilenen proust'un 17 yılda yazdığı eserde vinteuil müziğini, izlenimci resimleri, berma'nın tiyatrosunu hissettim.

marcel'in büyüme yolculuğundaki kimlik ve sınıf sorunları, yahudilikle ilgili tartışmalar, sosyete dünyasında hayal kırıklığına uğraması ve bitmeyen melankolik acılar, kayıplar ile varoluşuna yönelişi sonucu tutku ile yazılmış bir sanat eseri ve proust'un teleskopik bakış açısı ile zenginleşmiş bir roman. marcel'in ilk anne

öpücüğünü sık sık yazması ve proust'un annesinin ölümünden sonra romanına başlamış olması anne sevgisinin marcel için de proust için de ne kadar önemli olduğunu gösteriyor.(anne sevgisi/anne bağımlılığı da var.) büyükannenin ölümünden sonra marcel'in hislerini okuyunca kendi kayıplarının üzüntüsünü yaşamayan okur yoktur sanırım. diğer karakterlerin marcel'le ve birbirleri ile olan ilişkileri; olayların, insanların ve kurulan bağların zamana dokunuşlarının hoş bir sada bırakarak bitmesi de proust'un başarısı olsa gerek.

eşcinsellikle ilgili(charlizm-mösyö de charlus)bölümlerinde en çok da kendi ülkemde önyargılar nedeniyle ailelerin dışladığı gençleri ve intiharlarını düşündüm. birinci dünya savaşı ve dreyfus davası'na odaklanarak tarihi olayların toplumu nasıl etkilediğini ve toplumun ikiyüzlülüğünü okudum.

hislerinle yola çıkmak, acılarla olgunlaşmak, irade sahibi olmak, hakikatin peşinden gitmek, alışkanlıkların köleliğinden kurtulmak ve hislerini köreltmeden sonsuz zamana ışığını yayan bir sanat eseri yaratmak.insanlık teknoloji çağında hislerinden uzaklaşırken bu roman daha değerli oluyor ve olacak.

edebiyatın tanrıları shakespeare ve proust. proust bir dil ustası.eserinin özel ad dizgesini 1907 ve 1909 yılları arasında oluşturmuş ve bu dizge bulunduktan sonra yapıtını gerçekleştirmiş. proust'un metinleri panolara asılıp tekrar tekrar okunacak metinler. zaman zaman kullandığı "rayiha" sözcüğünü öyle sevdimki. şiir, müzik, resim, etnobotanik, felsefe, mitoloji, mimari, tıp, psikoloji, antropoloji, ekonomi, tarih, din, ahlâk, hukuk, astronomi, dedikodu ve insanı ilgilendiren her şeyi harmanlayarak izlenimci imgelerin ışığında yarattığı proust evreni onun bir dahi olduğunu gösteriyor. en sevdiği rengin pembe olması eserde pembenin, morun sık sık geçmesi beni de renklendirdi. bir ağacın yanından geçerken gördüğün martıyı bir de proust'un gözünden daha derinden hissetmek ne güzel bir keşif. proust öncesindeki okuma geçmişimi unutup proust sonrası yeni bir okuma yolculuğuna çıkmış gibiyim.

proust'un edebiyatın tanrısı kabul edildiğini yazar onur caymaz'ın izmir'de düzenlediği "yaratıcı okur atölyesi'nde"kendisinden öğrendim. proust'un özel ad dizgesini 1907 ve 1909 yılları arasında oluşturduğunu roland barthes'in "**yazının sıfır derecesi/yeni eleştirel denemeler**" (çeviri: tahsin yücel) kitabından öğrendim.

semra kılıçtepe

26 aralık 1954'te izmir'de doğdum. lisans, önlisans eğitimini açıköğretim fakültesi'nde tamamladım. henüz okulu bitirmeden erken bir evlilik yapınca ve ardı ardına üç çocuk doğurunca başka bir işle uğraşmam olanaklı olmadığından 40 yıldır "ev hanımlığı" (ne demekse!!!) uğraşıyorum. bu yoğunluk dolayısıyla biyografime yazacak fazla bir şey de kalmıyor.

sorularımıza verdiği yanıtlar da şöyle:

10 mart 2020, korona salgını yüzünden türkiye de sokağa çıkma yasakları başladı. ilk günler pek sorun olmasa da ilerleyen günlerde evden çıkamamanın verdiği moral bozukluğuna sanki her şeyden kopma duygusu eklenmeye başlamıştı...

sonra istanbul okuma grubu moderatörü mustafa sütlaş'tan hepimizi sevindiren bir teklif geldi. haftanın dört günü, birer saat buluşup marcel proust'un "kayıp zamanın izinde" adlı dizi romanını birlikte ve eş zamanlı okuyup, okurken de whatsapp'dan düşüncelerinizi paylaşacaktık.

bu öneriyi kabul edenlerle 13 nisan'da proust'un kayıp zamanın izinde romanını okumaya başladık. birden bire covid-19 yüzünden yalnız geçen günlerimiz sanki arkadaşlarla paylaşılmaya başlandı. artık dört gün, saat 17.00'de evimde arkadaş-

larımı ağırlıyor, onlarla proust hakkında sohbetler ediyorduk. hem bu sefer sadece tanıdığım kişilerle değil, türkiye'nin her yerinden aynı zevki paylaştığım arkadaşlarla buluşabiliyorduk. galiba artık günler biraz daha kolay geçiyordu. yaz aylarında yasaklar bitse bile kısa bir aradan sonra bizler okumaya devam edip yedi ayda üç bin küsur sayfalık bir romanı zevkle okuyup bitirdik...

"kayıp zamanın izinde"yi okurken ben pek günümüze benzer bir şeyler hissetmedim, romanın çoğu bizim yalnızlığımıza karşın, bizleri de içine alan kalabalıklar içinde geçiyordu. hattâ bazen bu kadar kalabalık ve dedikodu içinde yaşamaktan (proust'un anlatımı bizi romanın içine öylesine sokuyordu ki) sıkıldığım oluyordu. son bölüm biraz daha farklıydı. bu bölümde marcel'in hastalığının getirdiği yalnızlığı hissettik. şimdi düşünüyorum da bu bir sene bizler için de kayıp zamanlar sanki. geçen sene yapamadığım o kadar çok şey oldu ki ama onların peşinden gitmek-tense gelecek günlerimi kaybetmemeye gayret etmeliyim diye düşünüyorum şimdi.

tam yedi ay boyunca hem proust hem de roman hakkında o kadar çok yorum yaptık ki sanki söyleyecek bir şey kalmadı... ama bu kitap bana proust'un ne kadar büyük bir yazım ustası olduğunu gösterdi. şimdi hâlâ düşünüyorum da kendimi, anlattığı yerlerin, kişilerin arasında hissediyorum...meselâ şimdi balbec'te deniz kenarında genç kızlarla konuşuyorum veya otelde çayımı içiyorum...

kayıp zamanın izinde... o dönem fransa'sında, sosyete de yaşattı bizleri, belki de onun için toplumsal olaylara da onların gözünden baktığımızdan çok yüzeysel kaldılar. aynı dreyfus davası gibi öğrendik ama bizi hiçbir zaman davanın içine sokup tarafı yapmadı. proust hayatı kendisi gibi görmemizi istedi ama kendi eşcinselliğini hep başka kişiler aracılığıyla bize gösterdi...

sevgili grup arkadaşlarıma çok teşekkür ediyorum. sayenizde hem pandemi günlerim renk kazanmış oldu hemde evde beş senedir bekleyen kayıp zamanın içinde romanını okuyup tamamlayabildim.

şimdi biliyorum ki proust okumak bir ayrıcalıklmış...

şebnem birkan

1963'de amerika'da doğdum. boğaziçi üniversitesi ingiliz dili ve edebiyatını bitirdim. itü'de ingilizce okutmanı olarak çalıştım. 2004'ten itibaren cumhuriyet kitap eki'nde kitap tanıtım ve incelemeleri yazıyorum. radikal kitap eki, sonar araştırma gazetesi ve deliler teknesi'nde de

zaman zaman yazılarım yayınlanıyor. oluşturulduğundan bu yana gümüşlük akadenisi edebiyat evi bahçeyazı okuma grubunun aktif katılımcısıyım.

sorularımıza verdiği karşılık şöyle:

bir edebiyat klasiği olan kayıp zamanın izinde benim için okunması gereken bir eserdi. tek başına okunamayacak kadar uzun yazılmıştı ve detay vardı, bir grupta okumak sorumluluk getirdiği için belirlenen gün ve saatte kendimi programlamam açısından iyi oldu. beraber okumanın en önemli faydası benim gözümünden kaçanları arkadaşların görmesi ve paylaşması. bir de bir şeyi birlikte yapmak insana güç veriyor.

salgın sırasında bunu yapmamız çok iyi oldu çünkü evde kendi okumamı zaten yapıyordum ancak paylaşacak kimse olmuyordu. sokağa çıkma yasakları sırasında sıkılıyorduk, insan paylaşınca ve tartışınca yalnızlık hissetmiyor. aynı durumda olduğunu bildiği ortak dostları yanında hissediyor.

benim açımdan batı'da 19. yüzyılda nasıl bir yaşantının olduğunu, sosyete kavramını, aristokrasi ve alt-orta gibi sınıf farklılıklarının ortaya çıkardığı yaşam anlayışı, dedikodular, toplum baskısı vs. gibi durumların hem kişisel, hem sanat ve

edebiyat üzerinde nasıl etkileri olduğunu gördüm. en önemlisi bugün içinde yaşadığımız toplumun bugünlere nereden geldiğini görmem açısından çok iyi oldu. roman bana göre çok uzundu, çok fazla ayrıntı vardı, zaman zaman çok sıkıldım, bu aslında bir günlük şeklinde olsa daha kolay okunurdu. ancak proust'un duygularını açıkça hiç çekinmeden anlatması, içinde yaşadığı ortamı ve onunla ilgili kendi gerçek hislerini ortaya dökmesi, hem acılarını hem de sevinçlerini samimiyetle anlatması, bizi insani hâllere tanık etmesi ilham vericiydi. hastalık ve ölüm, a k ve aldatma, üst sınıflara ait kişilerin aralarındaki rekabet, cinsellik-eşcinsellik ve toplumdaki yaşama koşulları ve biçimleri, insan zayıflıklarının boyutları ve sonuçları, zenginlik- fakirlik kavramlarının etkilerini proust'tan okumak güzeldi. ben genel olarak çok memnun kaldım, bu sayede güzel de bir yazı yazdım ve bu bir dergide yayınlandı.

bölüm: 11

ekler

ek 1: birlikte ve eş zamanlı okuma kuralları

1. okumanın ve yazışarak konuşmanın nasıl yapılacağı:

* "eş zamanlı ve birlikte okuma", şimdi yürüttüğümüz çalışmanın da belirleyici ögesidir ve bundan ödün verilmesi söz konusu değildir. başka bir deyişle okuma her gün 17:00-18:00 arasında olacak, herkes o anda okuyacak, okuma eş zamanlı ve birlikte gerçekleşecektir.

* okunan yerlerle ilgili duygu ve düşünceler, yine eş zamanlı olarak whatsapp üzerinden paylaşılacaktır.

* dolayısıyla bir yandan "okuyup", bir yandan da paylaşımları izlemek, gerektiği yerlerde akla gelen duygu, düşünceleri o sırada paylaşmak önemlidir.

* eğer belirlenen saatte hem okuyup hem izleyip hem de yazamayanlar için şöyle bir seçenek mevcuttur. bu durumdaki arkadaşlar okuma süresi bittikten bir saat sonra yani 19.00'dan başlayarak, bir sonraki buluşma saatine kadar orada yazılanları okuyup kendi paylaşımlarını yapabilirler. böylelikle kitabı birlikte okumuş okumuş olacaklar, ancak canlı paylaşımın dışında kalmış olacaklardır. bu şekilde katılacak olan arkadaşların durumlarını özel bir mesajlarıyla gruba bildirmeleri gerekir.

* herhangi bir nedenle eş zamanlı okuyamayıp belirlenen bölümü önceden okuyanlar, okuma saatinde ya da sonrasında belirlenen okuma bölümüyle ilgili paylaşımda bulunabilirler.

2. okuma süresi ve sayfa sınırı:

herkesin belirli bir okuma ve anlama süresi vardır ve buna dair bir standart koymak mümkün değildir. moderatör tarafından belirlenen sayfa sayısı ortalama bir okuma süresine göre belirlenmiştir. grup en yavaş okuyanın okuma hızına göre belirlene-meyeceği için ortalama bir sayfa sayısı belirlenmektedir. dolayısıyla bu zamana uygun süreler içinde okumak ve birlikte tartışma faaliyetini yapmak, ve oturumu bitirmek gerekmektedir. ancak okumayı bitirdiği halde isteyenler yavaş okuyan

arkadaşların katkı ve açtığı tartışmaları izlemek için yine yazışma grubunun başında olabilirler. bu nedenle arkadaşların hızlanması gerekmediği gibi, süre dolduğunda okumayı kesmeleri de gerekmemektedir. ancak bitirmiş ve ayrılmış kişilerin olabileceğini düşünerek, saat altıdan sonra yapılan paylaşım ve tartışmaların daha az katılımlı olacağı göz önünde tutulmalıdır.

3. paylaşım ve tartışmalar:

* bu okumalar sırasında kitapla ve o sırada okunan yerlerle ilgili akla gelen her türlü düşünce, hissedilen duygu, okunan yere dair yorum, okunanların çağrıştırdığı başka kitaplarla, bilgi alanımızda olan şeylerle ilgili yazılı paylaşımlar yapmak, bu faaliyetin bir diğer temel unsurudur. ancak bunların okuma akışını bozmaması ve dikkâti dağıtmaması gerekir. paylaşılacak her şey eğer gerçekten gerekli ve yararlı olduğu düşünülüyor ise paylaşılmalı, sosyal ağlarda sık sık gördüğümüz gibi sadece bir şeyler paylaşmak için yapılmamalıdır.

* bu paylaşımlara eğer okunan kitaptan ya da başka kaynaklardan atıfla alıntılar söz konusu ise sadece bunun yeri (sayfa, paragraf, satır ve paragrafın başındaki ilk üç sözcük) belirtilmeli, uzun alıntılarla okumayı aksatacak paylaşımlardan kaçınılmalıdır. önünde ya da ardında kişisel bir yorum ve düşünce olmayan, sadece metin paylaşımı biçiminde paylaşımlar yapılmamalıdır.

* paylaşımların herkesin okuduğu, gördüğü, bildiği ya da kolayca erişebileceği nitelikte olmaması gerekir. bu tür paylaşımlarda da mutlaka, paylaşanın kendi yorumu, değerlendirmesi veya ek bir bilgiyi de içermesi gerekir. dikkât çekmeye yönelik paylaşımlar ise kısa ve dikkât çekmenin gereği belirtilerek yapılmalıdır.

* ayrıca telefon kameralarıyla sayfa fotoğrafı çekilerek yapılan paylaşımlarda da kastedilen özel olarak belirtilmediği sürece yapılmaması, amaç ve neden belirtildiği durumda da okuma ve tartışma süresi dışındaki saatlerde yapılması gerekir. çünkü gönderilen fotoğrafın açılıp okunması gereksiz zaman yitimlerine ve okumadan kopmaya yol açmakta, bunlar da şikâyet konusu olmaktadır.

* paylaşımlar grup üyelerinden birisi bir karşılık yazana kadar tek yönlü ve kişisel paylaşım niteliğinde olmalı ve bu yüzden mümkün olduğu kadar kısa olmalıdır. paylaşımlara ilişkin olarak onay verme, destekleme, beğenme ya da "ok" işareti veya benzeri emojilerle bir yanıt verilmemeli. paylaşımda bulunulan konuyu önemli

bulan arkadaşlar, gerekliyse o sırada yanıtlayıp tartışmalı, değilse kitaba devam edip daha sonra ve uygun olduğu zamanda yanıt verip tartışmayı sürdürmelidirler.

* okuma sırasında yapılan konuşma ve tartışmalar kesinlikle o sırada okunan yerlerle sınırlı olmalı, kitabın bütününe ya da o ana kadar okuduğumuz yerlerin tümünü değerlendirmeye yönelik olmamalıdır. bu konudaki düşünce ve ifadeleri okuma zamanı dışındaki zamanlarda da buraya yazarak yapmak mümkündür. ayrıca her kitap bittiğinde toplu tartışmalar yapılacağı da bilinmelidir.

* tartışmalar grubun bütününe ilgisi oranında sürmelidir. yanıt veren kişi sayısı sadece iki kişi ise, tartışma başlığı olarak dikkât çekilmeli, tartışan taraflar eğer istiyorlarsa özelden belirledikleri bir zamanda grup yazışma listesini açıp o zaman dilimi içinde tartışmaya devam etmelidirler. bu zamanı kesinleştirdikleri anda bir duyuruyla saat ve tema belirtilerek katılımcılarda duyuruda bulunulabilir. herkesi, her konuda konuşturma, yorumunu isteme ya da tartıştırma gibi bir amaç ya da uygulama kuşkusuz söz konusu değildir.

4. zenginleştirici katkılar ve ek bilgiler:

okunanları anlamaya yönelik doğrudan olmayan, ek katkı yapacak materyaller çeşitli, yazılar, kitaplar, filmler, çalışmalar, siteler vb. bilgiler tercihan okuma zamanı dışında ve bağlamı ifade edilerek paylaşılmalı, bu nedenle de okumadan kopma ve dikkât dağılmasına yol açmamalıdır.

5. sorunlar, istekler ve yeni kuralların oluşturulması:

bu kurallar dizisi yukarıda belirttiğimiz temel noktalar doğrultusunda katılımı düşürmemek, herkesin azami yararı sağlaması, bu çalışmanın içinde yer almaktan mutlu olması bakımından ve daha önce benzer bir pratiği olmayanların bilgilenmesi açısından dile getirilmiştir.

burada söz edilmemiş ama buluşmalar sırasında hissedilen sorunlar şimdiye kadar olduğu gibi grup moderatörünün adresine, mümkünse daha önceden ve özelden yazılmalıdır. eğer öneri haklı ve bir düzenleme gerekli ise bu haberleşmenin sonrasında belirtilen konularda da çeşitli düzenlemeler yapılacaktır.

ek-2: katılan kişiler ve katılım sayıları

sıra	adı soyadı	oturum/katılım sayısı	katılımı (gg/ay)	ayrılışı (gg/ay)
1	mustafa sütlaş (kolaylaştırıcı)	114	04/04	31/12
2	emel kadör	114	07/04	31/12
3	havana öngeoğlu	114	08/04	31/12
4	nuray demirezer kaya	113	04/04	31/12
5	sema demirsoy	112	04/04	31/12
6	hanife kurt	99	05/04	31/12
7	aliye zorlu mit	98	04/04	31/12
8	lamia karamil	97	05/04	31/12
9	ar-da bajar	96	04/04	30/12
10	rezan turhan	90	04/04	31/12
11	şebnem birkan	89	05/04	31/12
12	necla göçmen	80	05/04	30/12
13	şengül döner	78	04/04	30/12
14	semra kılıçtepe	73	06/04	31/12
15	sema alpaslan yüksel	69	04/04	30/12
16	fatoş öcal	68	05/04	30/12
17	leyla kurtoglu haciosamnoğlu	67	05/04	31/12
18	tülay tatar	57	04/04	30/12
19	fusun arda	53	04/04	30/12
20	thomas kutzli	52	04/04	12/10
21	özden duru	51	07/04	30/12
22	sultan tanrıverdi	51	04/04	03/11

23	ilkay dumlu	50	04/04	30/12
24	ahmet tevfik ger,	38	06/04	30/11
25	deniz gürel	38	04/04	31/12
26	dilek kutzli	37	04/04	30/12
27	meryem hacibraimoğlu	29	04/04	14/10
28	nalan arman	29	04/04	21/10
29	ayşen mert	23	04/04	31/12
30	önce lale sönmez	15	04/04	29/09
31	miraz ruspi	10	05/04	12/09
32	selda genç özer	1	15/04	30/12
33	ayşe özbay	(*)	04/04	01/05
34	eda girmen	(*)	04/04	02/06
35	emet değirmenci	(*)	04/04	13/11
36	esra aymutlu	(*)	04/04	12/09
37	fatma önalan akfırat	(*)	04/04	25/05
38	gölce öztürk	(*)	04/04	27/04
39	hülya çamlıbel	(*)	04/04	22/04
40	münevver güneş	(*)	06/04	02/11
41	ülkü özet	(*)	05/04	17/04
	toplam oturum/katılım sayısı	114 / 2106		

(*) bu katılımcılar gruba başvurmuşlar, canlı oturumlara aktif olarak katılmamışlar, katılımdan ayrılma tarihlerine kadar kitapları kendi kendilerine okumuşlar ve paylaşımlarda yer almamışlardır.

ek-3: proust okuma anketi

toplumumuzda **marcel proust** ve onun kült yapısı "**kayıp zamanın izinde**" romanını okuma tutumunu araştırma amacıyla, bu faaliyet bittikten sonra okuma grubumuzun sosyal ağlarında paylaşılan, hâlen internet üzerinden süren bir araştırma çalışması planlanmıştır. bu çalışmanın soruları aşağıda yer almaktadır. kitabın okuyucuları aşağıdaki bağlantıdan bu ankata katılabilirler ve anketi çevrelerine duyurabilirler.

marcel proust "kayıp zamanın izinde" okuma anketi

anketin uygulandığı tarih: ... /.../ 2021

I- anketi yanıtlayanın temel özellikleri

1. cinsiyeti

a()kadın b()erkek c()diğer

2. yaşı

a()0-25 b()25-40 c()40-60 d()60+

3. öğrenim durumu

a()temel eğitim b()üniversite mezunu c()lisans&doktora d()yr.doç, doç., prof, +

4. mesleki durumu

a()hâlen çalışıyor b()işsiz c()emekli d()çalışmıyor

5. çalışma/uzmanlık alanınız ya da eğitim aldığınız alanı belirtiniz

.....

6. son bir yıl içinde okuduğu kurgu yapıt(roman, öykü, anlatı vb.) sayısı

a()0-20 b()20-30 c()30-50 d()50+

7. bildiği yabancı dil

a()ingilizce b()fransızca c()almanca d()diğer (yazınız:)

8. medeni hâli

a()bekâr b()evli c()boşanmış d()diğer (yazınız:)

9. kaç kişiyle birlikte yaşıyor

a()tek başına b()iki kişi c()3-5 d()6+

II-yazar ve kitapla ilişkisi

10. marcel proust'un bu güne kadar kaç yapıtını okudunuz, ne zaman okudunuz?

(lütfen isimleriyle ve bitirme zamanlarını da belirterek sıralayınız)

1. adlı kitabını yaşımdayken okuyup bitirdim.
 2. adlı kitabını yaşımdayken okuyup bitirdim.
 3. adlı kitabını yaşımdayken okuyup bitirdim.
 4. adlı kitabını yaşımdayken okuyup bitirdim.
 5. adlı kitabını yaşımdayken okuyup bitirdim.
- daha çoksa aynı biçimde aşağıya ekleyiniz.

11. "kayıp zamanın izinde" dizi romanından okuduklarınızı işaretleyiniz ve bitirme zamanlarını (takriben yıl ya da yaş olarak belirtiniz)

1. kayıp zamanın izinde / swannların tarafı: (; yılında/yaşımda)
2. çiçek açmış genç kızların gölgesinde (; yılında/yaşımda)
3. guermantes tarafı (; yılında/yaşımda)
4. sodom ve gomorra (; yılında/yaşımda)
5. mahpus (; yılında/yaşımda)
6. albertine kayıp (; yılında/yaşımda)
7. yakalanan zaman (; yılında/yaşımda)

12. çevrenizde bu roman dizisinin bütününü ya da belirli kitaplarını okuyan kişi var mı? varsa kaç kitabını okuduğunu biliyorsunuz?

- a () sadece 1 kitap (kitap adı:..... yakınlık derecesi:.....)
- b () sadece 1-3 kitap (kitap no'ları:..... (bir önceki sorudaki listedeki sıralarını yazınız; yakınlık derecesi:.....)
- c () sadece 4-5 kitap (kitap no'ları:..... (bir önceki sorudaki listedeki sıralarını yazınız; yakınlık derecesi:.....)
- d () tümünü (yakınlık derecesi:.....)

13. severek okuduğunuz kurgusal yapıt yazan yazarlar arasında bu dizi romanın tümünü okuduğunu bildiğiniz ya da düşündüğünüz yerli ya da yabancı yazarların adlarını yazınız:

1.
2.
3.
4.
5.

14. m. proust ve kayıp zamanın izinde dizi romanı ile ilgili olarak okuduğunuz kitap, makale, yazı var mı? varsa bunların adını aşağıda belirtiniz

1.
2.
3.
4.
5.

15. m. proust ve kayıp zamanın izinde dizi romanı ile ilgili olarak izlediğiniz film,dizi var mı? varsa bunların adını aşağıda belirtiniz

1.
2.
3.
4.
5.

15. eğer okuduysanız ya da bir şekilde herhangi bir düşünceye sahipseniz "kayıp zamanın izinde" dizi romanına dair düşünce ve duygularınızı kısaca paylaşır mısınız?

.....
.....
.....

teşekkür ederiz.

anket ve sonuçlarıyla ilgili bilgilenmek istiyorsanız, iletişim için lütfen eposta adresinizi yazınız:

.....@.....

ankete online erişmek için tıklayınız:

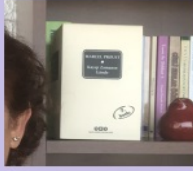
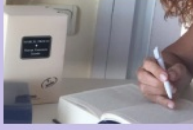
<https://www.kisa.link/OvWq>

İÇİNDEKİLER

önsöz	6
bölüm 2 - 1. kitap "swann'ların tarafı"	15
bölüm 3 - 2. kitap "çiçek açmış genç kızların gölgesinde"	65
bölüm 4 - 3. kitap "guermantes tarafı"	115
bölüm 5 - 4. kitap "sodom ve gomorra"	142
bölüm 6 - 5. kitap "mahpus"	164
bölüm 7 - 6. kitap "albertine kayıp"	182
bölüm 8 - 7. kitap "yakalanan zaman"	217
bölüm 9 - "kaynaklar, bağlantılar"	255
bölüm 10 - "duygular düşünceler"	269
	aliye zorlu mit 271
	ayşen mert 273
	deniz gürel 275
	emel kadör 278
	hanife kurt 281
	havana öngeoğlu 284
	lamia karamil 289
	leyla kurtoğlu haciosmanoğlu 291
	nuray demirezer kaya 300
	rezan turhan 303
	sema demirsoy 306
	semra kılıçtepe 309
	şebnem birkan 311
bölüm 11 - ekler	313
ek-1: birlikte ve eş zamanlı okuma kuralları	314
ek-2: katılan kişiler ve katılım sayıları	317
ek-3: proust okuma anketi	319

korona günlerinde kayıp zamanın izinde

doğumunun 150. yılında
marcel proust'a saygıyla

2020